

SZABÓ SAROLTA

A BÉCSI VÉTELI EGYEZMÉNY, MINT NEMZETKÖZI *LINGUA FRANCA* –

**AZ EGYSÉGES ÉRTELMEZÉS ÉS ALKALMAZÁS ÚJABB IRÁNYAI
ÉS EREDMÉNYEI**

Doktori értekezés

TÉMAVEZETŐ:

DR. BÁNRÉVY GÁBOR, PROFESSZOR EMERITUS

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Budapest
2009

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
I. AZ EGYEZMÉNY MODELL SZEREPE: A NEMZETI JOGOK, AZ EGYSÉGES JOG ÉS A TRANSZNACIONÁLIS SZERZŐDÉSEK MEGALKOTÁSAKOR	12
1. AZ EGYEZMÉNY HATÁSA A NEMZETI JOGOKRA	13
2. AZ EGYEZMÉNY HATÁSA A NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK, MINTATÖRVÉNYEK MEGALKOTÁSÁRA	15
3. AZ EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG HARMONIZÁCIÓJÁRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN – ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI KONTEXTUSBAN	16
4. AZ EGYEZMÉNY HATÁSA AZ EU SZERZŐDÉSI JOGI HARMONIZÁCIÓJÁT TEKINTVE	20
5. AZ EGYEZMÉNY HATÁSA A TRANSZNACIONÁLIS SZERZŐDÉSEKRE	22
II. AZ EGYEZMÉNY EGYSÉGES ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA, ÉS AZ ÚJ IRÁNYOK	24
1. AZ EGYEZMÉNY EGYSÉGES ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA	24
2. AZ EGYSÉGES ÉRTELMEZÉS ÉS ALKALMAZÁS ÚJ IRÁNYAI: A TESTÜLET VÉLEMÉNYEI ÉS AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETEINEK HATÁSA	31
III. EGYSÉGESÜLŐ JELENTÉSTARTALMAK: A TESTÜLET VÉLEMÉNYEI, EREDMÉNYEK	33
1. AZ ÁRU JÖVŐBENI GYÁRTÁSÁRA VAGY ELŐÁLLÍTÁSÁRA VONATKOZÓ ÉS A VEGYES SZERZŐDÉSEK	33
1.1. Bevezetés	33
1.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai és az Egyezmény szabályai	34
1.3. Áru jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó szerződések	36
1.3.1. A „lényeges rész” értelmezése	36
1.3.1.1. „Gazdasági érték” és az áruk „alapvető” jellegének kritériuma	37
1.3.1.2. A „lényeges rész” kifejezés számszerűsítése	39
1.3.2. Az „áru gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok” kifejezés értelmezése	41
1.4. A munkavégzésre vagy más tevékenységre irányuló szerződések	44
1.5. A 3. Cikk (1) és (2) bekezdése közötti kapcsolat	48
1.6. Összegzés	52
1.7. Összevetés a magyar joggal	54
2. A SZERZŐDÉS ÉRTELMEZÉSE ÉS BIZONYÍTÁSA – <i>PAROL EVIDENCE, PLAIN MEANING RULE,</i> <i>MERGER CLAUSE</i>	56
2.1. Bevezetés	56
2.2. Nemzeti koncepciók és gyakorlati megoldások	57
2.2.1. <i>Parol evidence rule</i>	57
2.2.2. <i>Plain meaning rule</i>	60
2.2.3. <i>Merger clause (teljességi záradék)</i>	61
2.3. Az Egyezmény és az egyes szabályok viszonya	62
2.3.1. <i>Parol evidence rule</i> és az Egyezmény	62
2.3.2. <i>Plain meaning rule</i> és az Egyezmény	65
2.3.3. <i>Merger clause (teljességi záradék)</i> és az Egyezmény	66
2.4. Összegzés: „átültetés” és várakozás	69
3. A MEGVIZSGÁLÁSI KÖTELEZETTSÉG ÉS AZ ÁRU KIFOGÁSOLÁSÁNAK SZABÁLYAI ÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI	71
3.1. Bevezetés	71
3.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai	72
3.3. Az Egyezmény 38. és 39. Cikke megalkotásának története	74
3.4. Az Egyezmény rendelkezései a megvizsgálásról és megkifogásolásról	74

3.4.1. Megvizsgálási kötelezettség.....	74
3.4.2. Megkifogásolási kötelezettség.....	78
3.5. A megkifogásolás „ésszerű idejének” változó esetjoga: az értelmezés nehézségei, tendenciái	82
3.5.1. Problémafelvetés, korai döntések.....	82
3.5.2. Újabb irányok.....	85
3.6. Összegzés	89
3.7. Összevetés a magyar joggal és az Egyezmény hazai bírói gyakorlata	92
3.7.1. A hazai szabályozás megoldása és anomáliái	92
3.7.2. Az Egyezmény magyar bírói gyakorlata.....	95
4. A VEVŐ ELÁLLÁSI JOGA AZ ÁRU, VAGY AZ OKMÁNYOK FOGYATÉKOSSÁGA MIATT	98
4.1. Bevezetés.....	98
4.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai	99
4.3. Az Egyezmény 49. Cikke megalkotásának története	101
4.4. Az Egyezmény alapkonstrukciója	102
4.5. A szerződéstől való elállás értelmezésének szempontjai fogyatékos áru vagy dokumentum szolgáltatásokor	105
4.5.1. A nem szerződészerű áru és az elállás	105
4.5.1.1. A szerződéses feltételek és az áru megvásárlásának célja.....	106
4.5.1.2. Az eladó joga a második felajánlás nyújtásához: kijavítás, kicserélés.....	109
4.5.1.3. Az elállásból eredő további költség vagy kényelmetlenség	114
4.5.1.4. A vevő joga a teljesítés visszatartására.....	115
4.5.2. Okmányok és az elállás	116
4.5.3. Tömegáruk kereskedelme	119
4.6. Összegzés	120
4.7. Összevetés a magyar joggal és az Egyezmény hazai bírói gyakorlata	122
4.7.1. A hazai szabályozás megoldása	122
4.7.2. Az Egyezmény magyar bírói gyakorlata.....	126
5. A KÁRTÉRÍTÉS MÉRTÉKÉNEK KISZÁMÍTÁSA AZ EGYEZMÉNY SZABÁLYAI ALAPJÁN	128
5.1. Bevezetés.....	128
5.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai és az Egyezmény szabályai.....	129
5.3. A teljes kártérítés elve	131
5.4. Az elszorított veszteség bizonyítása.....	133
5.5. A kártérítés mértéke kiszámításának összetevői	136
5.5.1. Nemteljesítésből eredő veszteség.....	136
5.5.2. Elmaradt haszon.....	140
5.5.3. A szerződésszegés miatti, valamint a kárenyhítés érdekében megtett intézkedések során keletkező, ésszerűen felmerülő többletköltségek.....	144
5.5.4. A bírósági eljárással összefüggésben felmerült költségek.....	145
5.5.5. Harmadik személyek által károsulttal szemben támasztott pénzügyi veszteségek.....	149
5.5.6. A károsult jóhírnevében esett sérelem.....	149
5.5.7. A szerződéses ár és a fedezeti ügylet közötti különbözet	151
5.5.8. A szerződés nemteljesítésből eredő haszon és a büntető kártérítés	152
5.6. Összegzés	154
5.7. Összevetés a magyar joggal	156
6. A KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG ALÓLI MENTESÜLÉS EGYES SPECIÁLIS KÉRDÉSEI	159
6.1. Bevezetés.....	159
6.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai	160
6.3. Az Egyezmény koncepciója.....	161
6.4. Nem szerződészerű áru szolgáltatása esetén az eladó mentesülése.....	164
6.5. A harmadik személy által okozott károk alóli mentesülés	169
6.6. A „hardship”, mint „akadály”, a felelősség alóli mentesülés ritka esete.....	171
6.7. Összegzés.....	175
6.8. Összevetés a magyar joggal és az Egyezmény hazai bírói gyakorlata	176
6.8.1. A hazai szabályozás megoldásai	176

6.8.2. Az Egyezmény magyar bírói gyakorlata.....	177
IV. AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETEINEK KÖZVETETT BEHATÁSA: AZ EGYEZMÉNY ÉS A KÖZÖSSÉGI JOGHATÓSÁGI SZABÁLYOK VISZONYA.....	180
1. AZ EGYEZMÉNY HATÁSA A JOGHATÓSÁGRA KIFEJEZETT FÓRUMVÁLASZTÓ KLAUZULA HIÁNYÁBAN.....	180
1.1. A Brüsszeli Egyezmény különös joghatósági szabálya: a teljesítés helye, és annak bírói gyakorlat általi értelmezése.....	183
1.2. A régi és az új Luganói Egyezmény joghatósági szabálya	186
1.3. Brüsszel I. rendelet különös joghatósági szabálya: a leszállítás helye, és annak értelmezése	188
1.3.1. Lokalizálási problémák, értelmezési nehézségek, megoldások.....	191
1.3.1.1. A gyakorlat kihívásai.....	191
1.3.1.2. Az elmélet válaszai	193
1.3.1.3. Az Európai Bíróság értelmezése az ugyanazon tagállamon belüli több szállítási hely fogalmára.....	200
1.3.1.4. Összegző gondolatok.....	203
2. FÓRUMVÁLASZTÓ KLAUZULA AZ EGYEZMÉNY HATÁLYA ALÁ TARTOZÓ SZERZŐDÉSEK ESETÉBEN	205
2.1. Megállapodás a joghatóságról a Brüsszel I. rendelet szabályai alapján.....	206
2.2. A Hágai Egyezmény lényegi konstrukciója és vonatkozó szabályai	209
2.3. Praktikus megfontolások: az Egyezmény alá tartozó szerződések és a Brüsszel I. rendelet, valamint a Hágai Egyezmény rendelkezéseinek tükrében	212
VÉGKÖVETKEZTETÉSEK.....	214
RÖVIDÍTÉSEK	217
HIVATKOZOTT IRODALOM.....	218
HIVATKOZOTT JOGESETEK GYŰJTEMÉNYE.....	234
MELLÉKLET	245
A SZERZŐ KORÁBBI PUBLIKÁCIÓ.....	250

„Egy szó mindaddig, amíg nem használják, amíg el nem koptatják, üresnek látszik. Csak akkor telik meg tartalommal, ha szakadatlanul forgatják.”

(Kosztolányi)

„Érzécsalódások, káprázatok játszanak velünk, valahányszor egy szót hallunk. Hozzá csakugyan az eszmék és rögeszmék ezrei tapadnak.”

(Kosztolányi)

ELŐSZÓ

„A *nonum prematur*¹ bölcs tanács. De nem mindig hasznos.”² *Márai* szavai jutottak eszünkbe, amikor a horatiusi „klasszikus érlelési idő”-t be nem várva, az utolsó lépéshez, az Előszó megírásához fogtunk. Nem visszaélve az olvasó türelmével, igazolásul azt a Herakleitosztól származó mondást citálnánk, amely szerint minden folyik, hullámzik és megújodik. Különösen igaz ez a nyelvre (és jogra) is, amely(ek) a „múlt és jövő között örökös mozgásban halad[nak] előre”³. Ahogy az a címből is kitűnik, a dolgozat a nyelv és jog közötti sajátos párhuzamból indul ki, ti. mindkettő a társadalmi lét alapjául szolgáló komplex jelenség, illetőleg a jogi nyelv része a természetes nyelvnek. Ahogy azt *Honnold* ironikusan érzékelteti:

„*We lawyers have to work with blunt, unreliable tools – words! ...mushy ambiguous things even for ordinary communications.*”

A jelentéstartalom-változás a nyelvben (a jogi nyelvben) is megfigyelhető. A nyelvben – annak folyamatos értelmezése, alkalmazása útján – elmésen tágulnak-szűkülnek a szavak jelentései, gondoljunk az asztalosra, aki nem csak asztalt készít, vagy a kávéházra, ahol nem csak kávé kapható.⁴ Ennek megfelelően, pl. az előzetes feljegyzések, a „*commentarii*” megjelölés, a rómaiaknál még a kidolgozott műtől való elhatárolást jelentette, később azonban a jelentéstartalom módosulása valamely műhöz való részletes magyarázatra „bővült”. Ennek megfelelően korunk kommentárjai már tetemes – nem csak tudományos – súllyal rendelkező, részletekbe menő, elemző munkák. Jelen dolgozat nem bír – sem terjedelemben sem súlyban – kommentár jelleggel, de nem mond le arról az igényről, hogy „*commentari*”-ra (elméjének jártatására) motiválja az olvasót.

A Kr. u. II. században élt *Terentianus Maurus: De litteris, syllabis et metris* c. költeményében írja: „*Pro captu lectoris habent sua fata libelli*”, azaz az olvasói befogadástól függ a könyvnek a sorsa. „Ha van mihez bízhatnunk a jelenben” (*Vörösmarty*), akkor az az, hogy jelen dolgozat hozzájárul a Bécsi Vételi Egyezmény egyes rendelkezései, bizonyos összefüggései, jelentéstartalom-változásai megértéséhez, azaz befogadásra lel.

E helyütt hadd fejezze ki a szerző őszinte és hálás köszönetét mindennek előtt témavezetőjének, *Bánrévy Gábor* professzornak, valamint a Kollegáknak és mindazoknak, akik biztatásukkal, önzetlen segítségükkel és felvetett gondolataikkal a dolgozat megszületéséhez, formálódásához hozzájárultak. Külön köszönet illeti az olvasót, akinek a mű „sorsa” a kezében van.

SZS

¹ A művet hagyjuk érni, tulajdonképpen a kilencedik évig tartsuk vissza.

² *Márai Sándor: Történelmi regények I.* Helikon Kiadó. 167.

³ *Kosztolányi Dezső: Öreg szavak.* Figyelő, 1909. 17. sz.

⁴ *Kosztolányi Dezső: Nyelvművelés.* Nyugat, 1933. 9. sz.

BEVEZETÉS

Nyolcvan éve, 1929-ben döntötte el az UNIDROIT, hogy kutatást indít az áruk adásvételi jogának egységesítésére. Rabel az előkészítő munkájában ekként fejezte ki az egységes adásvételi jog szükségességét: „*Au reste, il ne faut pas oublier le but suprême de nos efforts: il est idéaliste. Nous cherchons à ouvrir une voie au droit mondial des obligations tout entier. Cette oeuvre est lente, mais les dévouements qui lui seront consacrés seront puissants en eux-mêmes.*”⁵

A lassú, de áldozatos munka nyomán megszületett eredmények elvezetnek a jelenkorig, melyben „nem kétséges, hogy az Egyezmény teljes egészében még mindig a legértékesebb és egészen újító normatív rezsimet adott a nemzetközi adásvételi szerződések tekintetében”.⁶ Napjainkig öt kontinens hetvennégy országa csatlakozott az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló ENSZ-Egyezményhez (*United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, CISG*; továbbiakban: Egyezmény)⁷, beleértve a világkereskedelem valamennyi jelentős résztvevőjét is (kivéve az Egyesült Királyság és India).⁸ A legutóbb csatlakozott országok között van Japán,⁹ Libanon, Örményország és Albánia.¹⁰ Az Egyezmény közzétett esetjoga pedig meghaladja a 2400 ítéletet.¹¹ Az Egyezmény „fő tudományos jellemzőjét” tekintve, az egyik legsikeresebb nemzetközi egyezménynek tartják („*a veritable world sales law*”),¹² ugyanis a részes államok számát véve alapul – legalábbis teoretikusan – az áruval kapcsolatos export/import ügyletek világszerte azonos szabály szerint történnek.¹³ Azonban az Egyezmény sikerességét – egyetértve Ferrarival – nem feltétlenül csak a csatlakozott országok egyre növekvő száma jelenti, ugyanis a legfrissebb „ország-jelentések”¹⁴ alapján egyes szerződő

⁵ Idézi: SIEHR i.m. 532.

⁶ BONELL 2. i.m. 4.

⁷ Kihirdette az 1987. évi 20. tvr., Magyar Közlöny 1987. 55. sz. (1987. november 29.)

⁸ Az EK tagállamai közül még Írország, Málta, Portugália nem részes állam.

⁹ Japán az 1980-as években úgy tűnt, az első között az Egyezmény részes állama lesz, azonban az Igazságügyi Minisztérium által felállított munkacsoport javaslata ellenére, a csatlakozás a '90-es években sem történt meg. A legtöbbet hangoztatott érvek szerint a '90-es évek elején a japán gazdaság a gazdasági buborék kipukkadásával vette fel a küzdelmet, ennek megfelelően a jogalkotás ezt kívánta orvosolni (pl. felszámolási jog, társasági jog területén). Ennélfogva, az Egyezmény háttérbe szorult. Ez azonban nem a teljes válasz *Sono* szerint. Egyfelől, a '90-es évek elején a részes államok száma 30 körül volt, nem tűnt bizonyosnak a „népszerűsége”. Másfelől, a főbb japán társaságok nem érezték szükségét és időszerűségét az Egyezmény bevezetésének (újabb költségek az Egyezmény elsajátítása miatt, stb.). A támogatás hiánya nem ösztönözte további munkára a Minisztériumot. Mi vezette Japánt a változtatásra? *Sono* véleménye az, hogy egyértelműen az Egyezmény „fenomenális sikere”. Meggyőzőnek találták a rengeteg jogtudósi munkát és a jogesetek kiemelkedően magas számát. Nem utolsósorban, pedig amiatt változtattak, mert Japán főbb kereskedelmi partnerei (USA, Kína) – kezdetektől fogva – az Egyezmény részes államai. SONO, HIROO i.m.

¹⁰ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html

(látogatva: 2009. május 20.)

¹¹ A www.cisg.law.pace.edu honlap tartalmazza a legpontosabb forrást.

¹² FERRARI 8. i.m. 414.

¹³ BÁNRÉVY 3. i.m. 15.

¹⁴ A nemzeti rapportörök jelentései az Összehasonlító Jogi Nemzetközi Akadémia Kongresszusára (2008. november 13-15., Mexikó) készültek. FERRARI 8. i.m. 421.

államok gyakorló jogászhai, vagy vállalati körök, nem mindig bírnak tudomással az Egyezményről, vagy nem ismerik annak szabályait (pl. Argentína, Mexikó, Horvátország).¹⁵ Más országokban viszont érzékelhető némi pozitív változás (pl. Uruguay, Görögország, Izrael).¹⁶ Az Egyezményhez nem csatlakozott államok tekintetében a tartózkodásnak több indoka jeleníthető meg, pl. a regionális jogegységesítést előnyben részesítik (pl. az OHADA¹⁷ tagállamai közül csak Gabon és Guinea ratifikálta az Egyezményt), vagy hiányzik a „politikai pillanat” (pl. Egyesült Királyság), avagy nincs rá különösebb indok (pl. Brazília, Venezuela).¹⁸

Az Egyezmény több mint húsz évvel a hatályba lépése után annak ellenére kerül gyakran kizárásra, hogy a jogtudomány kitüntetett figyelmé kíséri, valamint a nemzeti jogalkotók inspirációs forrásául szolgál. Ennek számos oka lehet. A *Koehler* által publikált széleskörű kutatás eredménye szerint a kizárás indoka elsősorban az Egyezmény ismeretének hiánya (az olyan jogi indokok, mint pl. az Egyezmény eladó felé részrehajlása, stb. a válaszokban említésre sem kerültek).¹⁹ Ez azonban – teszi hozzá egy újabb elemzésében – egy *circulus vitiosus*-hoz vezet, ugyanis egy joganyag ismerete és elfogadottsága éppenhogy annak alkalmazásából és pozitív tapasztalataiból ered.²⁰ Az újabb vizsgálatok szerint a kezdeti „elutasítás” után a felek egyre nagyobb hajlandóságot mutatnak a – már nem is olyan új, de mindenképpen újszerű – rezsim elfogadására.²¹ Kétségtelenül alátámasztja ezt a megállapítást az egyre növekvő jogesetek száma is.

Valójában a „siker” fokmérőjét inkább az Egyezmény univerzális alkalmazása adja meg. Ebbe beletartoznak olyan szempontok, mint, pl. a „*homeward trend*” elkerülése, a külföldi döntések „meggyőző értéként” (*persuasive value*) való figyelembe vétele. Az univerzális alkalmazást követő ítéletek száma ugyanis egyes országokban egyre magasabb (főként pl. Svájcban, Olaszországban²²). Azaz egyre több ország ítéletei hivatkoznak a jogtudományi álláspontokon túl, más országok fórumainak Egyezménnyel kapcsolatos döntéseire,²³ és „óvják” annak nemzetközi jellegét.

A sikeresség vizsgálatakor, számos kommentátor felhívja a figyelmet az Egyezmény jogalkotásban, szerződéskészítésben betöltött minta szerepére.²⁴ Ezt többen – találóan – az

¹⁵ *Uo.* 414.

¹⁶ *Uo.* 415.

¹⁷ Az OHADA (*L'Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires*; 1993-ban alapították) 27 afrikai állam jogának harmonizálását tűzte ki célul. Bővebben: MANCUSO i.m. 157-178.

¹⁸ FERRARI 8. i.m. 416. sk.

¹⁹ KOEHLER i.m. Megismételt és kibővített (már nem csak Németországra, hanem az USA-ra és Kínára kiterjedő), 2008-ban publikált kutatásában *Koehler* és *Guo* ugyanarra a végkövetkeztetésre jut, azaz, hogy az Egyezmény kizárásának fő indoka, hogy annak szabályait nem ismerik kellőképpen. KOEHLER – GUO i.m. 57-60.

²⁰ KOEHLER – GUO i.m. 59.

²¹ DE LY 2. i.m. 28. sk.; FERRARI 8 i.m. 453. skk.

²² Itt a helyzet komplexebb, mert vannak olyan fórumok, pl. Tribunale de Vigevano, Rimini, Padova, amelyek ezt a módszert alkalmazzák, másutt viszont ez nem jellemző. TORSELLO i.m. 215.

²³ Részletes jellemzést ad: FERRARI 8. i.m. 455. sk.

²⁴ Pl. FERRARI 8. i.m. 420.; MAGNUS 2. i.m. 107.; BONELL 2. i.m. 5. skk.; SCHLECHTRIEM 13. i.m. 167-187.

Egyezmény „*Ausstrahlungswirkung*”-jaként nevezik.²⁵ *Magnus* képletes megjelenítésében az Egyezmény egy globális katalizátorként ábrázolható, mint amelyen nem csak mind a nemzetközi és a nemzeti adásvételi jogi, hanem az általános szerződési jogi szabályok is át kell szűrődjenek.²⁶

Megkülönböztethető tehát az Egyezmény *közvetlen* (direkt) *alkalmazása* a nemzetközi ügyletekben, másfelől *közvetett* (indirekt) *behatása*, más nemzetközi, regionális és nemzeti fejlődésekben és adásvételi jogi reformokban.

Jelen dolgozat kitűzött *célja*, hogy az Egyezményt, mint „nemzetközi *lingua franca*”-t – azaz, mint a különböző ajkú népek közötti, nemzetközi jogegységesítés eredményeként létrejött, univerzális közvetítő nyelvet – e két aspektus felől közelítse meg. A globalizáció ugyanis különös szerephez juttatta (juttathatja) az Egyezményt. Egyfelől megfigyelhető – a fentebb már említett – egyezményes fogalmaknak és koncepcióknak (szavak és nyelvtani szabályok) importja. Másfelől, az egyre növekvő számú és változatos gazdasági szereplők (azaz a nyelv használóinak sokfélesége), valamint az eltérő jogrendszerek (azaz a sokféle nyelvi megjelenés) egyre inkább megerősíti, hogy szükségessé váljék egy érthető és megfelelő „közös nyelv”, egy többnyire egységesen használható kommunikációs eszköz. Ennek a kommunikációnak egyik lényege az eszköz sajátos jellegében áll, ezért egyértelműen megkülönböztetendő a „nemzeti nyelvektől”.²⁷

A dolgozat *megjelölt kutatási célja* ennek megfelelően *többirányú*. Az *első* nagyobb egységében (I. Cím) a jelzett közvetítő nyelvkénti megjelenést az *Egyezmény minta-funkciójának* rövid bemutatásával kezdjük, majd érintve az *egységes értelmezés és alkalmazás* alapjait (II. Cím), jutunk el a *második* nagy részhez, az *egységesülő jelentéstartalmak* – azaz a vizsgálódásunk szűkebb terepére – *új irányainak és eredményeinek elemzéséhez*. A munka központi magját a III. Címbe 6 fejezetre osztott egyezményes koncepciók alaposabb tanulmányozása adja. Köztudott a régi „doktrína”, miszerint a „kereskedők előre tervezik a kockázatot és a bírák pedig elrendezik azon vitáikat, amelyek ebből erednek”²⁸. Ennélfogva, a III. Cím központjába az „egyezményes nyelv” alkalmazásának vitatott pontjait állítottuk. A kutatásunkban azokra a neuralgikus kérdésekre helyeztük a hangsúlyt, ahol az Egyezmény Tanácsadó Testülete (*CISG-Advisory Council*; továbbiakban: Testület) az egységes értelmezés és alkalmazás reményében és igényével, a divergáló döntésekre és – bizonyos esetekben – a jogtudományi álláspontok megosztottságára tekintettel, véleményt adott ki. Ennek megfelelően – ahol szükséges külön összegzésben kiemelten – azt is elemeztük, hogy a Testület véleményei milyen visszhangra leltek (lelhetnek) a

²⁵ *Magnus*, *Ragno* fogalmát hivatkozva: FERRARI 8. i.m. 420.

²⁶ MAGNUS 2. i.m. 107.

²⁷ Ehhez hasonlatos, hogy az alkalmazott nyelvészet tudományában újabban az angol, mint globális *lingua franca* vizsgálatának új iránya (másként használják a nyelvet, eltérően folyik a kommunikáció, mint anyanyelven stb.) jelent meg.

²⁸ ZWEIGERT – KÖTZ i.m. 25.

jogtudományban, vagy a joggyakorlatban. Ezen túlmenően, végül egy másik fejleményt is vizsgáltunk, nevezetesen, hogy az Egyezmény *egységes alkalmazását közvetve*, a joghatósági szabályok értelmezése kérdésében született *európai bírósági ítéletek is befolyásolják*. Ez utóbbi tehát egy valós, de korlátozott kiterjedésű (regionális) „uniformist” szabhat az unifikált jog és a közösségi jog egyes összefüggéseit illetően.

A nemzetközileg egységesített Egyezmény nemzeti bíróságok előtt született eseteinek „felülvizsgálatára” ugyan nincs egy „szuperbíróság”, ennek ellenére – lényegi és nem kellően hangsúlyozott szempont, hogy – a nemzeti jogeseteknek helyt kell állniuk a nemzetközi porondon, ennek híján ugyanis értelmetlen egységes (autonóm) alkalmazásról beszélni.

Érdeklődésünket az a felismerés is fokozta, hogy a több mint húsz éves egyezményes joggyakorlat által – néhol markánsabban, néhol „tapogatózva” – körvonalazható a flexibilis tartalmú szöveghelyek folyamatos fejlődési íve, azaz a fogalmak egyre jobban elszakadnak a nemzeti jogok tartalmától, következésképp, egyre határozottabb, önálló jelentéstartalmat hordoznak. Ennek a jelentéstartalom-változásnak a forгатókönyvét elsősorban a jogtudomány főszereplésével a nemzeti jogalkalmazók írják. A modern nyelvészet megalapozója, *Saussure* elkülönítése a *langue* (nyelvi rendszer) és a *parole* (beszélt nyelv), mint forma és tartalom, a jog világában a joganyag és annak alkalmazása dualizmusaként is felfogható.²⁹ A dolgozat tehát e kettős „összhangzását” keresi, amelyet egyfelől a Testület, mint magánszereplő, valamint másfelől, az Európai Közösségek Bírósága (közvetve) dirigál. Jelen munka attól a törekvéstől (és vágytól) indítatva készült, hogy ezzel, – szerény lehetőségeinkhez mérten – talán hozzájárulunk a megfelelő interkulturális (és transznacionális) kommunikációhoz, vagy legalábbis ahhoz, hogy az Egyezménnyel kapcsolatos hazai „jogi kultúránk” nem csak a tudomány és az oktatás, hanem a gyakorlat „nemzetközi” színpadán is méltóbb helyre kerüljön.³⁰

„Végső, igazi szót” (*Tóth Árpád*) tehát hiába is keresnénk, ám megkíséreljük felvázolni az egyes témaköröknél az Egyezmény tudományának és gyakorlatának fejlődési ívét, azaz az új irányokat és eredményeket.

A *kutatás másik vetülete*, hogy az elemzett témákat követően természetesen nem tekinthetünk el a *magyar belső jog*, így az *új Ptk. tervezetének*, valamint a *Szakértői javaslat*

²⁹ SZABÓ MIKLÓS i.m. 4. sk.

³⁰ Példaként utalunk rá, hogy a magyar rendes bíróságok „kerülik” az Egyezmény autonóm úton történő alkalmazását (1. Cikk (1) bekezdés a) pont), helyette a fórum a nemzetközi magánjogi szabálya alapján kijelölt anyagi jog részeként (pl. BH 1996.594 (LB Pf. VI. 22.892/1993.); LB Pf. VI. 24.957/2000/6.; LB Pf. VI. 20.206/1995/4.; EBH 2002.649 (LB Gf. I. 30.299/2000)), vagy a felek „egyező nyilatkozata alapján” (pl. LB Gf. I. 31.349/1992/9. (MALÉV eset); Föv. Bír. 8. G. 41.735/2007/9.) jutnak el az Egyezmény szabályaihoz (autonóm módon alkalmazta az Egyezményt, pl. Fővárosi Bíróság 12.G. 76.129/1997/34.; 12. G.75.715/1996/20.; BDT 2001.465 (Csongrád Megyei Bíróság 1.Gf.40.005/2000/5.)). Avagy a Legfelsőbb Bíróság egy ügyben a felek azon kikötését, amely szerint a szerződésben nem szabályozott kérdésekre a magyar Ptk. szabályait rendelték, nem tekintette hallgatólagos kizárásnak, holott ez a jogirodalomban, joggyakorlatban általánosan elfogadott. (Gfv. IX. 30.372/2007/5.)

megoldásainak ismertetésétől, összevetésétől, ezen túlmenően a *hazai bíróságok Egyezményrel kapcsolatos esetjogára* – ahol lehetett – különös hangsúlyt fektettünk.³¹

E helyütt jegyeznénk meg, hogy a dolgozatban citált külföldi jogesetek az *UNCITRAL Digest*, a *Pace Law School* és az *Unilex* adatbázisából,³² míg a hazai ítéletek a Legfelsőbb Bíróság adatállományából³³ erednek. A dolgozatban hivatkozott Egyezmény szövegét illetően a *Bánrévy – Jancsó – Sándor* által készített javított magyar fordítást vettük alapul.³⁴

³¹ Amennyiben az elemzett Cikk(ek) szempontjából nem találtunk jelentős hazai ítéletet, akkor a magyar fórum előtti ügyek a főszevegbe beépítve, a tárgyalat kérdésnél kerültek meghivatkozásra.

³² Ennélfogva, azokat külön internetes meghivatkozással nem láttuk el, azonban – egyéb információ hiányában – az egyezményes döntések a hivatkozott jogesetek jegyzékében található adatok alapján az adatbázisokban elérhetőek Főként: www.cisg.law.pace.edu, www.unilex.info

³³ A szerző hálás köszönettel tartozik *Dr. Osztoivits András* bírónak segítségéért.

³⁴ BÁNRÉVY Gábor – JANCÓSÓ Réka – SÁNDOR Tamás, megjelent: *Jogi Tájékoztató Füzetek*. MKIK Jogi Szekció 2007. 185. füzet, 109-141.

I. AZ EGYEZMÉNY MODELL SZEREPE: A NEMZETI JOGOK, AZ EGYSÉGES JOG ÉS A TRANSZNACIONÁLIS SZERZŐDÉSEK MEGALKOTÁSAKOR

A „jobb híján globalizációnak nevezett folyamat”, vagy „tünetcsoport” – amely alapvetően a műszaki-tudományos fejlődés által kiváltott gazdasági folyamat következménye – „jelentősen alakítja a jogfejlődést”.³⁵ A globalizáció egyik „hozadéka”, hogy a jogrendszerek közötti eltérések fokozott versenyhelyzetet generálnak, ezzel viszont a jogharmonizáció irányába hathatnak. Egyfelől a vitában álló felek majd ahhoz a fórumhoz fordulnak, amely a félre kedvezőbb szabályt alkalmazza; ez viszont másfelől „kitermelheti”, hogy meginduljon egy jogalkotási verseny, és egységesítettebb jogot hozzon (ld. társaságok honossága és letelepedés szabadsága – „*race to the bottom*” jelensége, amely – egyes gondokodók szerint – akként is felfogható, mint egy „társadalmi dömping”-től³⁶ való félelem kinyilvánítása). *Smits* nézete, hogy mindaddig, amíg egy minimum szintje a harmonizációnak nem korlátozza a szabályozási-versenyt, az egy lényegi módszere marad a konvergenciának, ugyanis az unifikáció igénye elsősorban a joggyakorlat által kerül körvonalazásra.³⁷ Egyesek a „jogszabályok szabad mozgásának” (mások „jogi transzplantáció-nak”³⁸) hívják azt a lehetőséget, amely megteremti, hogy egy rendelkezés egyik állam jogából egy másik „jogi kultúra piacára” helyeződjék át.³⁹ A XIX. század szerződési joga (ajánlat-elfogadás, stb.) Németország területéről, míg napjainkban az angol-amerikai jogrendszerekből (*franchise*, lízing, *trust*) kölcsönöznek intézményeket, megoldásokat Európába (*Zweigert – Kötz* „transzatlanti invázó”-nak nevezi), amelyek ezáltal kozmopolita megoldásokká válhatnak (amennyiben ez a jogfogalmi import ellenben nem sikeres, azt nevezi *Teubner* „jogi irritánsok”-nak)⁴⁰.

Martonyi a globális jogfejlődés irányait, hatásait elemző komplex tanulmányában⁴¹ egy további tendenciát érzékeltet. „Még élesebb a verseny a szerződési gyakorlat területén, ahol a jogi dominanciára irányuló törekvéseket tényleges gazdasági erő támasztja alá, és viszi széles körben sikerre. A transznacionális szerződések körében egyre meghatározóbb szerephez jutnak az angolszász jogi megoldások, nem utolsósorban az angol nyelv globális kommunikációs eszközként

³⁵ MARTONYI 2. i.m. 137.

³⁶ Catherine BANARD: Social Dumping and the Race to the Bottom: Some Lessons for the European Union from Delaware? *European Law Review* 2000. 57. Hivatkozva: SMITS i.m. 1199.

³⁷ *Uo.* *Smits* kifejti, hogy az egyéneknek lehetőséget kell adni arra, hogy a globalizálódó eljárás által kreált kulturális szegmenseket (*Teubner* „hálózat”-ai) megválaszthassák. Ha a felek a legjobb megoldást választják, így is közeledhetnek a jogrendszerek, ezáltal kiválaszthatók azok a területek, amelyet egységesíthetőnek tartanak. Ez mutatja meg, hogy mely területek érettek az unifikációra. *Uo.* 1202.

³⁸ Alan WATSON találó kifejezését idézi *Smits*. *Uo.* 1199.

³⁹ *Uo.*

⁴⁰ Azaz az átültetett fogalom csak mechanikusan és nem szervesen illeszkedik a befogadó jogrendbe. TEUBNER i.m. 11. skk.

⁴¹ Megvilágítva a konvergencia-verseny-együttműködés hármastendenciáját orientál a globális folyamatoktól a lokális behatásokig. MARTONYI 1. i.m. 189-205.

való megjelenése következtében.”⁴² Így ezen „szerződések egyre inkább függetlenebbé válnak az alkalmazandó nemzeti jogtól” és az államtól, főként, ha a felek alternatív vitarendezési megoldásokat választanak. A szerződési gyakorlat államtól, értékrendjétől és jogától való teljes elszakadása, azonban nem lehetséges és nem is megengedhető.⁴³

Jeles gondolkodók további munkáinak és elemzéseinek akár csak vázlatos ismertetése szétfeszítené a dolgozat tartalmi lehetőségét és szerkezeti kereteit. Amit ezzel érzékeltetni kívántunk, hogy a nemzeti jogrendszerek kölcsönhatása, versesengése természetesen kihat az Egyezményre (egyes sűrűn importált nemzeti jogfogalmak összeegyeztethetősége az Egyezménnyel), másfelől megfigyelhető az Egyezmény – mint „nemzetközi *lingua franca*”⁴⁴ – modell funkciója, azaz fogalmai, jogi konstrukciói a jogegységesítés, a nemzeti jogalkotás és a transznacionális szerződések megkonstruálásakor mintaként szolgálnak.

1. Az Egyezmény hatása a nemzeti jogokra

Schlechtriem a Csendes-óceán déli részén található kis szigetcsoportot és annak főként halászatból élő lakóit hozza fel mintá-példaként. A *Tokelau*-szigetek miután az ENSZ dekolonizációs programja keretében elnyerte függetlenségét, meg kellett teremtenie az egészségügyi, oktatási és nem utolsósorban jogi rendszerét.⁴⁵ Ennek egyik lépcsője volt, hogy a régi brit „*statute*”-ok helyébe, amelyek többnyire a szigetlakók által ismeretlen és használaton kívüli könyveken alapultak (tekintettel arra, hogy a lakók egészen az 1980-as évekig többnyire írástudatlanok voltak), új jogszabályokat alkottak. A „*General Fono*” – azaz a *tokelau*i jogalkotó – mind a belső, mind a nemzetközi viszonylatban alkalmazandó adásvételi szabályozásként az Egyezmény szövegét ültette át megfiatalodó és függetlenedő jogrendjébe. Ennek eredménye – *Schlechtriem* megfogalmazásában –, hogy rögvest legalább hetven másik nemzettel a világon azonos adásvételi jogi nyelvet beszélnek, azonos alapú koncepciókat használnak.

A *Tokelau*-szigetek esete egy távoli és egyedi példa az Egyezmény egésze, mint minta használatára a nemzeti szerződési jog újraszabályozását illetően. Más országok inkább szórványosan, más-más területről vettek át egyezményes kulcskoncepciókat, pl. szerződéskötés, alapvető szerződésszegés, elállás, árcsökkenés, kártérítés.⁴⁶

Az északi országok regionális jogegységesítő tevékenysége az adásvétel területén az 1905. évi svéd adásvételi törvényig nyúlik vissza, amely jogszabályhoz hasonló törvényt iktatott be

⁴² *Uo.* 194. A jog privatizációjáról lásd még pl.: MICHAELS –JANSEN i.m. 843-890.

⁴³ MARTONYI I. i.m. 204. sk. Ugyanígy KRONKE I. i.m. 462.

⁴⁴ SCHLECHTRIEM 13. i.m. 167.

⁴⁵ *Uo.* 167. sk.

⁴⁶ *Uo.* 179-186.

jogrendjébe Dánia (1906), valamint Norvégia (1907). A XX. század második felében, finn kezdeményezésre létrejövő bizottság azt a célt tűzte ki, hogy egy egységes skandináv adásvételi törvényt alkosson. Végeredményként, az Egyezmény szabályaira is figyelemmel születtek meg a skandináv adásvételi törvények (Finnország 1987, Norvégia 1988, Svédország 1990, Izland pedig a norvéghoz hasonló, új adásvételi törvényét 2000-ben fogadta el; Dánia ellenben megmaradt az 1906-os törvényénél).⁴⁷

A német kötelmi jogi reformra (2002) is nagy hatással volt az Egyezmény, de pl. az egyezményes *tel quel* szabályozást nem vették át, illetve nem követik az Egyezmény 79. Cikkében megszabott szigorúbb kártérítési felelősség alóli mentesülés szabályát, hanem megmaradt a vétkeségi elv.⁴⁸

A kínai új, szerződésekre vonatkozó törvény (1999) megalkotásánál az inspiráció egy lényegi forrása volt az Egyezmény, pl. ajánlat-elfogadás, elállás *Nachfrist*-tel, valamint a szerződések értelmezése tekintetében.⁴⁹

A volt szocialista országok kötelmi jogi reformjában az Egyezmény több helyütt az egyik modell volt, ezek közül a legjelentősebb hatást az észti kötelmi jogi törvényre fejtette ki.⁵⁰ Az 1964-es – azóta többször módosított – lengyel kötelmi kódex, valamint a cseh Polgári Törvénykönyv vonatkozásában elmondható, hogy arra inkább csak az Egyezmény szerződéskötési szabályai voltak hatással,⁵¹ míg a szavatossági rezsímet nem tudták összeegyeztetni a „tradicionális gondolkodásmóddal”, ezért annak átültetése nem járt sikerrel. Az orosz nemzeti szabályozásra (Ptk. I. rész 1994., II. rész 1996., III. rész 2001.) ellenben jelentősebb hatással volt az Egyezmény, mint a lengyelre (pl. az alapvető szerződészegés koncepciója és a kellékszavatosság rendszere tekintetében).⁵²

A hazai jogalkotásra térve, az új Ptk. tervezete⁵³ is merített a külföldi kodifikációs példákból. A nemzeti kódexeken kívül a Ptk. reformjánál figyelembe vették a nemzetközi jogalkotás eredményeit is, így az Egyezményt, az UNIDROIT Alapelveket, valamint az Európai Szerződési Jog Alapelveit. A tervezet az adásvételi szerződés rendelkezéseinek magyarázata előtt is utal az Egyezményre, világosan megfogalmazza, hogy ugyan „több ponton igyekezett hasznosítani az Egyezmény hatékony megoldásait, azt nem lehetett célként kitűzni, hogy a nemzetközi

⁴⁷ Ennélfogva, a Dánia által is megtett 94. Cikk szerinti fenntartás több problémát is felvet. Bővebben: RAMBERG 1. i.m. 258.; RAMBERG 2. i.m.; SZABÓ SAROLTA 2. i.m. 435. sk.

⁴⁸ FERRARI 8. i.m. 473.

⁴⁹ *Uo.* 476. Ellenben pl. az alapvető szerződészegés szabálya nem olyan szigorú, mint az Egyezményé. *Uo.* 477.

⁵⁰ Pl. az alapvető szerződészegés, a kártérítési felelősség alóli mentesülés szabályozása tekintetében az Egyezményt, valamint az UNIDROIT Alapelveket és az Európai Szerződési Jog Alapelveit vették alapul. Bővebben: SCHLECHTRIEM 5. i.m. 20.sk., lásd még: SCHLECHTRIEM 13. i.m. 177.

⁵¹ A *kodex zobowiqaza'n* azonban több helyen is eltér az Egyezmény II. részétől. ZOLL 1. i.m. 83., 89.

⁵² Az ukrán jogalkotó az orosz eredményeket vette alapul, azonban az Egyezmény említése nélkül. *Uo.* 88. sk., 93. sk.

⁵³ T/5949. számú javaslat a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: Ptk. tervezete). 2008. június, 392.

adásvételi szabályoknak teljesen megfelelő szabályozást vezessünk be a nemzetközi elemet nem tartalmazó adásvételi ügyletekre is. Továbbra is fennmarad tehát a kettősség: a Ptk. adásvételi szabályai mellett külön szabályrendszert alkot az Egyezmény.”⁵⁴

A konkrét rendelkezéseket tekintve, a tervezet kifejezetten utal az Egyezményre a felelősség alóli mentesülés szabályának megalkotását illetően, deklarálva, hogy „a kialakult bírói gyakorlatot emeli a törvény rangjára, a Bécsi Vételi Egyezmény 79. Cikkében foglalt normát tekintve mintának a szerződésszegésért megállapított kártérítési felelősség alóli kimentés szabályozásánál.”⁵⁵ A tervezet a nemzetközi példák alapján rendelkezik a felek által ismert vagy alkalmazott szokásokról és gyakorlatokról, ezért annak 5:36. §-a az Egyezmény 9. Cikkéhez hasonló rendelkezést tartalmaz. Az új Ptk. tervezete 5:101.§-a hasonlóan határozza meg a teljesítés idejének szabályait, mint az Egyezmény 33. Cikke. Valamint a szolgáltatás minőségére vonatkozó rendelkezések (5:104.§) – a fogyasztói adásvételtől szóló 1999/44/EK irányelv rendelkezéseiből adódóan – már a 2002. évi XXXVI. törvény óta a magyar belső jog részévé tette az Egyezmény 35. Cikk (1)-(2) bekezdésének megfeleltethető szabályozást. Az 5:105.§ alapján a többlétszolgáltatást a jogosult nem köteles átvenni, ha azonban mégis átveszi azt, akkor a szerződéses árat kell érte fizetnie, ezt rendeli az Egyezmény 52. Cikk (2) bekezdése is.

Megjegyzendő még, hogy az Egyezmény „előfutárai”, az ULIS és az ULFIS hatást gyakoroltak az új *holland* Ptk-ra (*Nieuw Wetbo*, 1992). Illetve kisebb mértékben megfigyelhető az Egyezmény „nyelvezete” a *louisianai* Polgári Törvénykönyvben is.⁵⁶ Mindezekon túlmenően, *Japán* modernizálni kívánja Polgári Törvénykönyvét, és ebben a munkában nagy hangsúlyt fektetnek a 2008-ban ratifikált Egyezmény szabályaira.⁵⁷

2. Az Egyezmény hatása a nemzetközi egyezmények, mintatörvények megalkotására

Az Egyezmény egyes rendelkezései inspirálólágg hatottak mind az *UNIDROIT Alapelvek* (1994, 2004), mind az *Európai Szerződési Jog Alapelvei*,⁵⁸ valamint az *Európai Adásvételi Jog Alapelvei* vonatkozásában is.

Ezen túlmenően, az *alkalmazási kört* (1. Cikk (1) bekezdés) tekintve, több instrumentum is átvette a „különböző szerződő államokban telephely” kitételt, pl. az adásvételi szerződések elévülési idejéről szóló Egyezmény (1974, az 1980-as protokollal) 3. Cikk; a nemzetközi

⁵⁴ *Uo.* 1021.

⁵⁵ *Uo.* 420.

⁵⁶ FERRARI 8. i.m. 473.

⁵⁷ SONO, HIROO i.m.

⁵⁸ Az első két rész 132 cikkéből, nem kevesebb, mint 52 cikk mintjául az Egyezmény szolgált. ZIMMERMANN i.m. 457.

kereskedelemben a követelések engedményezéséről szóló ENSZ-egyezmény (2001) 1. Cikk a) pont és 3. Cikk; a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló mintatörvény (1985) 1. Cikk (3) bekezdés a) pontja.

Az Egyezmény rendelkezései *egységes értelmezésének* biztosítására szolgáló 7. Cikk az alábbi egyezményekben talált visszhangra, pl. az adásvételi szerződések elévülési idejéről szóló Egyezmény (1974, az 1980-as protokollal) 7. Cikk; az UNIDROIT nemzetközi adásvétellel kapcsolatos képviselőtről szóló Genfi Egyezmény (1983) 6. Cikk (1) bekezdés; az UNIDROIT Ottawai Egyezményei a nemzetközi pénzügyi lízing, nemzetközi faktoring (1988) 6. Cikk (1), 4. Cikk (1) bekezdés; nemzetközi kereskedelemben a követelések engedményezéséről szóló ENSZ-egyezmény (2001) 7. Cikk (1) bekezdés; a mobil berendezésekkel kapcsolatos nemzetközi érdekekről szóló Cape Town Egyezmény (2001) 5. Cikk.⁵⁹

Az OHADA a Szerződések Egységes Szabályai megalkotásakor mintának tekintette az UNIDROIT Alapelveket és az Egyezményt is.⁶⁰

3. Az európai szerződési jog harmonizációjáról általánosságban – összehasonlító jogi kontextusban

Sokan sokféleképpen gondolkodnak az ún. *aquis communautaire*-ről, azon belül is az új lendületet vett szerződéses anyagi jog egységesítésének folyamatáról.

A közösségi jog átható fontosságát közvetítve *Lord Denning* már 1978-ban egy újfajta „evolúciós változást” vetített előre: „...minden azt mutatja, hogy a közösségi jog kiömlő dagálya sebesen beáramlik. Nem áll meg a magas vízszinten. Összetöri a védőgátakat és a töltéseket. Elárasztja és körbeveszi az országot. Olyannyira, hogy meg kell tanulnunk kételtűnek lennünk, ha kint kívánjuk tartani a fejünket a vízből.”⁶¹

Mások szerint „*Ein Gespenst geht um in Europa*”, csak nem a kommunizmusé, hanem az európai szerződési jogé. Ez a szellem az Európai Unió területén bolyongva lefoglalja a jogászokat. A Bizottságot a *Gespenst* szponzoraként tünteti fel, amely a Parlament kifejezett támogatásával működik.⁶²

Magnus véleménye az, hogy a „jog európaizálása és az egyéb nemzetközi egységes jog – mint elsődlegesen a Bécsi Vételi Egyezmény – oda hatnak, hogy az uniós tagállamok jogrendjei közötti különbségek elsimulnak, s az egyes nemzeti sajátosságok eltűnnek.”⁶³

⁵⁹ Más instrumentumok összevetése: KRONKE 2. i.m. 39-57.

⁶⁰ Az afrikai szerződési jog harmonizációjáról: MANCUSO i.m. 157-178.

⁶¹ Shields v. E. Coomes Holding Ltd. (1978) IRLR 263.

⁶² REICH i.m. 425.

⁶³ Hivatkozva: VEREBICS i.m. 25.

Egyértelmű, hogy a *Közösség új szereplő*ként bukkant fel a szerződési jog globális párbeszédében. Az európai fogyasztói ügyletekre és más, kereskedelemre vonatkozó irányelvek sikeresnek tűnő bevezetése után, azokat felülvizsgálva mégsem tűnnek maradéktalanul eredményesnek, ugyanis az irányelvi jogharmonizáció helyenként jelentősen divergáló nemzeti szabályokat hozott. A Közösség irányelvek útján történő jogharmonizációja a szerződési jog terén igen ellentmondásos.⁶⁴ Ennek következtében a társaságok különböző nemzeti jogalkotási termékekbe ütköznek, és úgy tűnik, hogy a minimum harmonizáció nem alkalmas eszköz arra, hogy a határok nélküli „európai üzlethez” megfelelő közeget teremtsen. Ennek folyományaképp, egyfelől a nemzetközi magánjog, másfelől – ezzel párhuzamosan – a szerződéses anyagi jog egységesítésére tevődött át a hangsúly. (Előbbi esetében azért is nyitottabbak a tagállamok, mert a kollíziós jognak tulajdonképpen fogalmi eleme az idegen joggal való kölcsönös „együttműködés”, pl. *renvoi*, külföldi jog alkalmazása, stb.)

A probléma gyökere, hogy a nemzeti jogalkotók és a bíróságok relatív homogén – amelyet rendszerint közös nyelv és közös kultúra jellemez – társadalmakban „alkotnak jogot” (vagy regionálisan, pl. UCC-t a szövetségi kompetencia hiányában majd minden tagállam által elfogadta, az „egységet” az azonos nyelv, a jogi oktatás, és egyéb, a jogi kultúra homogén elemei adják). Azonban a növekvő globalizáció egyik hozadéka, hogy a klasszikus kép rohamosan változik. Kérdés, hogy amennyiben szükséges a jogharmonizáció, akkor egyáltalán lehetséges-e a különböző jogi kultúrák ismeretében. Ez *Smits* szerint megválaszolhatónak tűnik úgy, ha az Európai Közösség szerződési jog területén hozott instrumentumainak vizsgálatát vesszük alapul példaként.⁶⁵ Az európai szerződési jogot így teljes egészében akár, mint a globalizáció és a magánjog – manapság divatos kifejezéssel élve – paradigmájaként használhatjuk. A szerződési jog ui. az egyik legfontosabb eszköznek tekintethető a gazdasági tranzakciókat elősegítő globalizációt illetően. Ennél fogva az európai vita a szerződési jog egységesítéséről akár úgy is szemlélhető, mint „egy globális fejlődés mikrokozmosza”.⁶⁶

A harmonizáció megvalósíthatóságának elméleti problémái a jogösszehasonlítás felől megközelítve, *Ole Lando* megállapításával vethetők fel: „A jövőben Európának arra kell törekednie, hogy az egyes országok jogán – meghatározott, közös európai struktúrák kimunkálása céljával – felülemelkedjen, kimutassa, hogy vajon e területeken léteznek-e általánosan elfogadott

⁶⁴ Ezen másodlagos jogforrásokat rendszerint nem pozitív jelzőkkel halmozzák el (mindannyiunk számára ismerős): fragmentált („brüsszeli téglák itt és ott”); önkényes; következtelen (gyakran az elállási idő különösebb indok nélkül különböző pl. hét nap távollevők között, tíz nap *time-share* szerződéseknél, tizennégy nap pénzügyi szolgáltatások vonatkozásában); nem elég hatékonyak (azaz a tagállamok ennél szigorúbb szabályokat hozhatnak, pl. fogyasztóvédelmi kérdésekben).

⁶⁵ SMITS i.m. 1181.

⁶⁶ *Uo.*

szabályok, s hogy ezek össze- vagy széttartanak-e.”⁶⁷ Vajon valódi konvergenciához vezet, ha létrejön az európai magánjog?

Pierre Legrand kanadai jogtudós szerint ez a kulturális különbségek, valamint a *common law-civil law* eltérései miatt nem lehetséges. Kiinduló tézise az, hogy pusztán egységes szabályok nem képeznek egységes jogot, a jogi *mentalité* különböző, melyek áthidalhatatlanok. Episztemológiailag, ahol egy kontinentális jogász megpróbálja racionalizálni az ítéleteket és a törvényeket egy logikus rendszerbe, addig egy angol-amerikai jogász idegenkedik a formális szabályoktól, és tudatos választással harcol a kontinentális polgári jogi behatás ellen.⁶⁸ *Legrand* álláspontja az, hogy a „jogrendszerek [...] nem közeledtek (konvergálnak), nem közelednek és nem fognak közeledni”.

Más jogtudók megerősítik *Legrand* nézetét. Így *Mahoney* szerint a *common law* rendszerekben kevésbé hajlandók arra, hogy a gazdasági vagy más szabadságokat korlátozzák. Történetileg a rendszer a földbirtokosok és kereskedők Korona elleni védelmét szolgálta, míg pl. a francia polgári jog az állami hatalom eszközeként fejlődött, abból a célból, hogy a létező tulajdonjogokat megváltoztassa.⁶⁹ Tehát egy angol mindig *common lawyer* – a jog számára *ars judicandi*, egy francia *civilian lawyer* – a jog részére *scientia iuris*.

Esin Örücü jeleníti meg a finomabb összefüggést: ha a *common law*-ra kódexeket „bírnánk rá”, hamarosan bírósági ítéletekkel glosszálnák, kivételeket csempésznének bele és az alapelvek teljesen elvesztenék jelentőségüket. Valamint fordítva, amennyiben a *common law* stílusú döntéseket kontinentális jogi kultúrába ültetnénk, kis idő múlva egyre rövidebbek és kevésbé érthetőek lennének; a tények elmosódnának; az utalásokat a korábbi ítéletekre a törvényi rendelkezésekre utalás váltaná fel, és így tovább.⁷⁰

Nyilvánvaló, hogy „a jogintézményi közelítés önmagában kevés, ha ezzel nem jár együtt a jogászai gondolkodásmód közelítése is.”⁷¹ Az is egyértelmű, hogy a jog és társadalom egymástól feltételezett, és a jogi szöveg mindig abban a jogi kultúrában kerül értelmezésre, ahol azt alkalmazzák. *Smits* nézete, hogy elképzelhető az az idő, hogy egy közös jogi kultúra Európában maradéktalanul érvényesül, de ez ma még nem érkezett el. Ennyiben tehát tagadja *Legrand* „nem is fognak közeledni” megállapítását, ti. ez megjósolhatatlan.⁷²

Nem vitatva az eltérő jogi *mentalité*-ből eredő szemléletmódbeli, eszközbeli különbséget, egyet értünk *Lando* megállapításával, aki szerint a tagállami jogok változatosságuk ellenére nem

⁶⁷ Hivatkozva: VEREBICS i.m. 21.

⁶⁸ LEGRAND i.m. 44.

⁶⁹ MAHONEY i.m. 503. skk.

⁷⁰ ÖRÜCÜ I. i.m. 317. skk.

⁷¹ VEREBICS i.m. 34.

⁷² SMITS i.m. 1196.

összeegyeztethetetlenek, „közös magvuk” megtalálható, csakúgy, ahogy a bírák (*homo iudicus*), a jogtudósok „közös ideológiája” is kimutatható.⁷³

A fentebb elmített jogi megoldások közötti verseny gyümölcse a más jogrendszerekről való bővebb ismeretszerzés elérhetősége (*recherche concrete*), nem véletlen tehát, hogy a „*droit comparé* új koncepciója”⁷⁴ a közösségi jog megalkotásának kulcsfogalmává vált. Sokan a kiindulópontként jelentkező nemzeti jelentéseket citálják példaként, azonban – ahogy arra *Zweigert-Kötz* felhívja a figyelmet – meg kell különböztetni a „deskriptív jogösszehasonlítást” a „valóditól”, előbbi pusztán az idegen jog leírására korlátozódik, utóbbi viszont valamely jogi probléma jogösszehasonlító szempontú feldolgozása.⁷⁵ Ennek „iskolapéldájaként” az Európai Szerződési Jog Alapelveit említik. Ahogyan azt *Örücü* a XVII. Összehasonlító jogi Világkongresszuson (2006. július, Utrecht) a jogösszehasonlítás módszertani szempontjait elemező munkájában világosan kifejti, napjainkban a legtöbb összehasonlító jogi munka a mikro-összehasonlítás szintjén kerül kivitelezésre. Az ilyen mikro-összehasonlításban a jogösszehasonlítás egyik alapja a „funkcionális ekvivalencia”. Ezen esetekben nemzeti jelentésekkel indul a munka (amely épít mind a *law in books* – *law in action* fogalmára), majd elkészítenek egy Alapelv-tervezetet a „közös mag”, vagy a „jobb megoldás” megközelítési módját használva, ezután ezeket közzéteszik (Európai Családi Jogi Bizottság, Közös Referenciakeret).⁷⁶

Ezzel összhangban *Smits* a közösségi szerződési jog egységesítésére egy „*bottom-up*” (lentől felfelé történő) unifikációs módszert javasolt, ugyanis egy opcionális kódex megadja a feleknek a lehetőséget, hogy beleszerződjenek az egységesített szerződési jogi szabályokba, ez pedig lehetővé teszi az alulról építkező harmonizációt.⁷⁷ Előnye, hogy „az egységes jog megalkotása szükségességének kísérleti útját valósítja meg”.⁷⁸ Ha a felek a számukra legjobb megoldást választják, ekként is közeledhetnek a jogrendszerek, ui. ezáltal kiválaszthatók azok a területek, amelyeket egységesíteni lehet. Ez mutathatja meg, hogy mely területek érettek az unifikációra. „Ti. jogi konvergencia csak ott képzelhető el, ahol a társadalom szükségét érzi.”⁷⁹

⁷³ VEREBICS i.m. 27.

⁷⁴ PÉTERI i.m. 234.

⁷⁵ ZWEIGERT – KÖTZ i.m. 6.

⁷⁶ ÖRÜCÜ 2. i.m. 32.

⁷⁷ SMITS i.m. 1196.

⁷⁸ *Uo.* 1197.

⁷⁹ *Uo.*

4. Az Egyezmény hatása az EU szerződési jogi harmonizációját tekintve

Az Európai Uniót vizsgálva felvethető a kérdés, hogy vajon miért lenne minta Európának az Egyezmény? A válasz megközelíthető geográfiailag azaz, hogy az EU tagállamok 6/7-e szerződő állam (jelenleg az Egyesült Királyság, Írország, Málta, Portugália nem részes állam), ennél fogva, *de facto* legalábbis elmondható, hogy az Egyezmény az európai szerződési jog közös pillérjét testesíti meg. Hivatalosan ugyan nem jogforrása a közösségi jognak, ám a szabályok a részes államok jogában az Egyezmény átültetése miatt közösek (de nem közösségiek). Az Egyezmény behatása azonban nem csak földrajzi érvekkel támasztható alá. Troiano az Egyezmény természetét illetően egy „jóindulatú vírus”-ról ír, amely megfertőzi a közösségi jogon keresztül a tagállamok belső jogát.⁸⁰ Az Egyezmény ugyanis nagy hatással volt az ún. fogyasztói adásvételekre vonatkozó 1999/44/EK irányelv⁸¹ megalkotására. Pl. a 35. Cikk szerinti áru szerződésszerűségének meghatározását vette át, amely így „átültetődött” a nemzeti (belső) jogszabályokba.⁸² (Az Európai Bíróság előtti ügyben⁸³ *Verice Trstenjak* főtanácsnok véleményében⁸⁴ a kijavítási és kicserélési jog értelmezéséhez ennek megfelelően az Egyezmény rendelkezéseit vette alapul.)

Ez az erős befolyás más irányelvben nem figyelhető meg, ellenben tetten érhető egy kisebb „fertőzés” az ún. szervezett utazási formákról szóló 90/314/EK irányelvben,⁸⁵ a felek jogai és kötelezettségeinél és a kártérítési felelősség alóli mentesülés szabályát tekintve.⁸⁶ Jelenleg tehát egy jóindulatú és ritka „CISG-vírusról” beszélhetünk az irányelvi jogharmonizációt illetően.

A globális dimenzió az európai szerződési jog kontextusában, azaz az Európai Szerződési Jog Alapelveitől a Közös Referenciakeretig tartó folyamat, már sokak által részletesen vizsgált terület.⁸⁷ Sommásan megállapítható, hogy a közösségi jogalkotó által hagyományosan előnyben részesített fragmentált megközelítési módot felváltotta egy európai szerződési jogot harmonizáló projekt. Tehát az európai szerződési jogot – mint a globális fejlődés mikrokozmoszát – tekintve az utóbbi időkben, „mintha új lelket öltene az ős por” (*Tóth Árpád*). Az „új lélek” formálódásánál pedig jelentős szerepet kapott a nemzetközi instrumentumok „trojká”-ja,⁸⁸ azaz az Egyezmény, az UNIDROIT Alapelvek, valamint az Európai Szerződési Jog Alapelvei.

⁸⁰ TROIANO i.m. 347.

⁸¹ Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól HL L 171., 1999. július 7., 12-16.

⁸² Részletes elemzést ad: TROIANO i.m. 348-372.

⁸³ C-404/06. Quelle AG. v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände

⁸⁴ 2007. november 15.

⁸⁵ A Tanács irányelve (1990. június 13.) a szervezett utazási formákról HL L 158., 1990. július 23., 59-64.

⁸⁶ TROIANO i.m. 373.

⁸⁷ Terjedelmi korlátok és a szűkebb témákat tekintve ettől e helyütt eltekintünk. Elemzi, pl. BONELL i.m.; MARTINY i.m.; VEREBICS i.m.; ZIMMERMANN i.m.

⁸⁸ *Vékás Lajos* találó kifejezését hivatkozva: ZIMMERMANN i.m. 458.

2007. decemberében a von Bar vezette *Study Group on a European Civil Code* és a *European Research Group on Existing EC Private Law (Acquis Group)* elkészítette az első tudományos DCFR-t (*Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference*), majd 2008. februárjában publikálták az első átmeneti vázát a DCFR-nek, és a beérkezett vélemények figyelembe vételével, valamint kiegészítésekkel 2009. februárjában jelent meg a végleges vázlata a DCFR-nek (megjegyzések nélkül).⁸⁹ A munka célja, hogy a közösségi vívmányokból és a tagállamok legjobb megoldásaiból kiindulva világosan meghatározzon egyes jogi fogalmakat, valamint a szerződési jog alapelveit és koherens mintaszabályait, ezen túlmenően a tagállami jogalkotók mintaként használhatják (a jogalkotók „eszköztára”), valamint a szerződő felek szerződésükre kiköthetnék.⁹⁰

A DCFR számos speciális szabályt tartalmaz az áruk adásvételi szerződéseire (IV. könyv, A rész). Széles körben találhatók hasonlóságok ezen instrumentum és az egyezményes koncepciók között. (Egyebekben némely különbségek abból is erednek, hogy a DCFR nem kötelező jogi jelleggel rendelkezik.) Az Egyezmény közvetlen, vagy közvetett behatása figyelhető meg, pl. az alábbi területeken: a DCFR rendelkezéseinek értelmezése (I.-1:102. Cikk); a szokások és üzleti gyakorlat szerepe (II.-1:104. Cikk); formátlanság elve (II.-1:107. Cikk); ajánlat és elfogadás modellje (II.-4:201-208. Cikk); fedezeti ügylet (III.-3:706-707. Cikk).⁹¹

⁸⁹ Várhatóan 2009. októberében jelenik meg a teljes kiadás.

⁹⁰ Az összhangot megteremtve, ezt a Róma I. rendelet (14) preambulum-bekezdése is kifejezésre juttatja. Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) HL L 177., 2008. július 4., 6-16.

„(14) Ha a Közösség egy megfelelő jogi eszközben az anyagi szerződési jogra vonatkozó szabályokat fogadna el, az általános feltételeket is ideértve, ez a jogi eszköz lehetővé teheti a felek számára, hogy e szabályok alkalmazását válasszák.”

⁹¹ Részletes elemzés: ZOLL 2. i.m. 231-246.; TROIANO i.m. 385-411.

5. Az Egyezmény hatása a transznacionális szerződésekre

A nemzetközi szerződések megkötésénél egy alapvető probléma, hogy a nemzeti koncepciók nem mindig kínálnak megfelelő megoldásokat a határokon átívelő ügyletekre. Nyilvánvalóan azon nagyobb, tőkeerős társaságok számára, akik korlátlanul hozzáférnek jogi segítséghez, tanácsadáshoz, nem a saját joguk választása első látásra *terra incognita*-nak tűnik.⁹² Ellenben a közepes méretű, vagy kisebb cégek tekintetében – amelyek a közzétett ügyek szerződő feleinek nagytöbbségét teszik ki – a nemzeti jogok összehasonlítása és „versenye” idő- és költségigényes. Valójában a kis- és középvállalatoknak probléma a nemzeti jogok eltérése, ugyanis a jogi tanácsadás értéke adott esetben meghaladná az ügylet értékét. Valamint az is igaz, hogy a szerződő felek nem érdekeltek a szerződés megalkotásának nagyon drága és időigényes folyamatában, tekintve, hogy viszonylag kevésből származik valódi konfliktus. Ehhez adódik, hogy ha még jobb is egy nemzeti jog az egyik szerződő partner számára, azt el kell fogadtatni a másik szerződő féllel.⁹³ Valamint további kérdés, hogy a felek megfelelően ismerik-e a választott, vagy jogválasztás hiányában alkalmazandó nemzeti jog fogalmait, stb.

Következésképpen, az Egyezmény kategóriáját, megoldási módjait illetően mindkét fél jogi nyelve azonos szókészlettel bírna mind a szerződéses tárgyalások, mind a szerződéskötés és a teljesítés folyamatában is (ezen kívül nagy előny, hogy vita felmerülése esetén az egyes nemzeti bíróságok esetjoga az internetes adatbázisokból könnyen elérhető).

Ezen kívül megemlítené, hogy gyakran hivatkoznak arra, hogy az olyan nyílt szövedékű fogalmak, mint „ésszerűség”, „alapvető szerződésszegés” politikai kompromisszum eredményei, amelyek a jogbiztonság ellen hatnak. *Schlechtriem* ezt kifejezett előnyként hozza fel, mint amely „vörös zászló” a felek és jogtanácsosaik számára, hogy előre meghatározzanak bizonyos, speciális kérdéseket.⁹⁴

⁹² SCHLECHTRIEM 13. i.m. 171.

⁹³ Amikor a kiváló – egyebekben az Egyezmény megalkotásában részt vevő – amerikai jogtudós, *John Honnold* az amerikai szenátus albizottsága előtt kellett megvédenie és előmozdítania az Egyezmény ratifikálásának folyamatát, találóan megjegyezte: az Egyezmény értékelésekor azt nem szabad összevetni a UCC-vel, felesleges feltenni a kérdést, hogy vajon jobb-e, vagy rosszabb a UCC. Természetesen a UCC kedvezőbb az amerikai feleknek és az amerikai jogászoknak. Azt a kérdést ellenben fel kell tenni, hogy vajon az Egyezmény egyszerűbben és könnyebben alkalmazható-e, mint pl. a mongol, vagy kínai jog, hiszen nem minden esetben várható el a külföldi partnertől, hogy alávesse magát az amerikai jognak. Idézi: SCHLECHTRIEM 8. i.m. 793.

⁹⁴ SCHLECHTRIEM 13. i.m. 171.

Az Egyezményes szabályok tehát egy transznacionális szerződés megalkotásakor is gyümölcsözőek lehetnek, valamint leszoríthatják az ügylet költségeit (bár e kérdésben az adójogi és eljárásjogi költségek⁹⁵ is lényegesek/lényegesebbek lehetnek, mint az alkalmazandó jog „megismerésének” költségei). Mindenesetre az egyre elterjedtebb közös jogi nyelv és a kuliskoncepcióknak közös értelmezése kétség kívül értékes segítség lehet akár már a szerződés tárgyalásának folyamatában.

⁹⁵ Pl. az Európai Közösség területén az áruk szabad mozgását a tagállamok speciális műszaki szabályok és előírások által akadályozva, különösen a kis- és középes vállalkozások tekintetében jelentősen növelték a termék forgalomba hozatalának költségeit. Erre reflektálva született meg az Európai Parlament és a Tanács 764/2008/EK rendelete (2008. július 9.) az egyes nemzeti műszaki szabályoknak a valamely másik tagállamban jogszerűen forgalmazott termékekre történő alkalmazására vonatkozó eljárások megállapításáról és a 3052/95/EK határozat hatályon kívül helyezéséről HL L 218., 2008. augusztus 13., 21-29.

II. AZ EGYEZMÉNY EGYSÉGES ÉRTELMEZÉSE ÉS ALKALMAZÁSA, ÉS AZ ÚJ IRÁNYOK

1. Az Egyezmény egységes értelmezése és alkalmazása

René David, a kiváló összehasonlító jogász munkájának különös nehézségeit abból eredeztette, hogy „a különböző jogok sokféle nyelven jutnak kifejezésre, különbözők a technikai megoldásaik, és olyan társadalmak számára készültek, amelyeknek igen változó a szerkezetük, hitük és erkölcsük; e sokféleség önmagában is megnehezíti a kielégítő összefoglalás kimunkálását korlátozott terjedelemben. Mégsem éreztük, hogy le kellene mondanunk erről a tervről.”⁹⁶ Az egységes nemzetközi adásvételi jog mögött lévő „hajtóerő”,⁹⁷ *Ernst Rabel*, és követői, egészen a bécsi Diplomáciai Konferenciáig, sem mondtak le a gondolat egyezménnyel történő kivitelezéséről. Nem véletlen azonban, hogy napjainkra az egyes jogrendszerek harmonizálásának módja – angolszász hagyomány alapján⁹⁸ – inkább minta-törvények útján kínál egy, a jogösszehasonlítás tudománya által megalapozott „legjobb megoldást” a nemzeti jogalkotók számára.⁹⁹ Az Egyezmény ugyanis magán viseli mindazon jegyeket, amelyek a nemzetközi egyezménnyel történő unifikációs metódusból fakadnak. Az egységes jog ilyenén módszerrel történő előkészítése és elfogadása ugyanis számos – nem lebecsülendő – nehézséget foglal magában: némelyek pszichológiai (pl. újdonság elutasítása, nemzeti büszkeség), mások technikai, vagy politikai okok (pl. a nemzeti parlamentek ódzkodnak a konferencián aláírt egyezmények nemzeti jogrendjükbe illesztésétől).¹⁰⁰ *Bánrévyt* idézve: „A Konvenció előkészítőinek és megalkotóinak tehát nem csak azzal [...] feladattal kellett megbirkózniuk, hogy különféle, sokszor nagyon eltérő jogi megoldások között kellett valamilyen mindenki, vagy legalábbis a többség által elfogadható »egyensúlyt« megteremteni, hanem figyelemmel kellett lenni a szabályozandó életviszony [...]»nemzetközi« jellegére is.”¹⁰¹

Banalitás, hogy a jogszabályoknak valójában csak akkor van gyakorlati haszna, ha megfelelően alkalmazzák azokat. A jogalkalmazás – *Szászy* megfogalmazásában – a hatályban lévő általános magatartási szabály tartalmában elrejtett egyedi jogszabály kibontása.¹⁰² A jogalkalmazás tehát értelmezési folyamatot feltételez. Következésképp a jogértelmezés, mint „gondolati művelet,

⁹⁶ DAVID i.m. 24.

⁹⁷ KEGEL i.m. 1.

⁹⁸ ZWEIGERT – KÖTZ i.m. 25.

⁹⁹ Pl. a mobil berendezésekkel kapcsolatos nemzetközi érdekekről szóló, ún. Cape Town Egyezménynek (2001) speciális státusát, vagy a Közös Referencia Keretet.

¹⁰⁰ ZWEIGERT – KÖTZ i.m. 27.

¹⁰¹ BÁNRÉVY 4. i.m. 107.

¹⁰² SZÁSZY 1. i.m. 122.

a jogszabályok értelmét és tartalmát van hivatva megfejteni”¹⁰³, amely „az alkalmazandó normának az eldöntendő eset tényeire vetíthető jelentése feltárására és a kérdéses folyamatban érvényes megállapítására irányul”¹⁰⁴.

Az alapvető probléma abból a sajátos helyzetből fakad, hogy a nemzetközi egyezmény – amely egységes jog létrehozására hivatott – a részes államok csatlakozásával, ugyanazon országok belső jogának részévé válik, és mégis el kell, hogy különüljön a nemzeti jogtól, ugyanis célját és tárgyát illetően speciális elbírálást igényel. Ennek megfelelően a 7. Cikk (1) bekezdése rögzíti: „Az Egyezmény értelmezése során figyelembe kell venni annak nemzetközi jellegét és annak szükségességét, hogy elősegítsék az egyezmény egységes alkalmazását, valamint a jóhiszeműség érvényesítését a nemzetközi kereskedelemben.”

Mindenek előtt, az Egyezmény értelmezésekor kiinduló alapvetésként megállapíthatjuk, hogy a 7. Cikk (1) az *értelmezés elveit* rögzíti és nem a módszerét.¹⁰⁵ Ezen értelmezési elvek megadása valójában a nemzetközi egyezmények és mintatörvények sajátja, hiszen „megfelelő szervezeti lehetőségek hiányában [...így adható] némi iránytű a bíróságok kezébe”¹⁰⁶.

Az Egyezmény fentebb citált 7. Cikk (1) bekezdésének rendelkezései közül az *első*, a *nemzetközi jelleg kritérium*. „A jogalkalmazás egységének biztosítása [...] azt kívánja meg, hogy az egyezmény gyakorlatában [...azt] egységesen értelmezzék.”¹⁰⁷ E szempont megköveteli a jogalkalmazótól mind az „*outward trend*”,¹⁰⁸ mind a „*homeward trend* megfékezését”¹⁰⁹, a rendelkezés célja tehát a nemzeti jog beemelésének¹¹⁰, s ezáltal az egységes értelmezés lehetetlenülésének megakadályozása. *Magnus* megfogalmazásában ez teremti meg az Egyezmény „saját jogi kozmoszát”.¹¹¹ Mögöttes indoka, hogy az Egyezmény egy teljes körű szabályozást tűzött ki célul, s azt a lehetőségek nyújtotta keretek között valósította meg.¹¹² Ezen felvetés pedig egy *ún. autonóm értelmezés*¹¹³ szükségességét indukálja, azaz hogy az Egyezményt *per se* értelmezzük, és

¹⁰³ LÁBADY i.m. 221.

¹⁰⁴ LAMM – PESCHKA i.m. 298.

¹⁰⁵ SCHLECHTRIEM 4. i.m. 123.; Megtalálható *Eörsinél* is, amikor „követelmények”-ről beszél. EÖRSI 1. i.m. 21.; SÁNDOR i.m. 45.; Bővebben az egységes értelmezésről, módszereiről, pl.: MAGNUS 5. i.m. 33-59.; SZABÓ SAROLTA 1. i.m. 283. skk.

¹⁰⁶ VÉKÁS 3. i.m. 603.

¹⁰⁷ *Eörsi* ezt „belső” követelménynek nevezi. EÖRSI 1. i.m. 21.

¹⁰⁸ A „*homeward trend*”, azaz a „hazafelé törekvés” mintájára újabban felmerül egyfajta „*outward trend*”, azaz „kifelé törekvés” főként az amerikai bírói gyakorlatban. Ennek megfelelően a bíróság a külföldi, nemzeti jog kapcsán hozott esetjogot használja az Egyezmény értelmezéséhez. *Flechtner* elemzi a St. Paul ügyet (US District Court, New York 2002. március 26-i döntése), melyben a felek által választott német jog alkalmazása azt eredményezte, hogy az amerikai bíróság indoklásában a német Kereskedelmi Törvénykönyv (tehát a belföldi jog) vonatkozásában született német ítéletet citálta, holott ez az Egyezmény autonóm értelmezésével ellentétes. FLECHTNER 3. i.m. 109. sk.

¹⁰⁹ A szerző ezt „külső” követelménynek nevezi. EÖRSI 1. i.m. 21.

¹¹⁰ *Réczei* megjegyzi, hogy a jognak azt az ismeretét azonban, amelyen a bíró nevelkedett még az ULIS sem tudta kizárni az értelmezésből. RÉCZEI i.m. 34.

¹¹¹ MAGNUS 5. i.m. 40.

¹¹² Lásd. *Eörsi* példáját a 35. Cikk vonatkozásában. EÖRSI 1. i.m. 75.

¹¹³ BIANCA – BONELL i.m. 74.; REITHMANN – MARTINY i.m. 532.; SCHLECHTRIEM 4. i.m. 124.

ne a „hazai jog lencsájén keresztül olvassuk”¹¹⁴, amely által valóban „kivívható egy széleskörű uniformizálás a nemzetközi adásvétel jogában”.¹¹⁵ Az Egyezménynek tehát speciális „nemzetközi” fogalmai vannak, pl. „*reasonable*”, „*fundamental breach of contract*”, „*Nachfrist*”, „*délai de grâce*”, amelyeknek az egyes nemzeti, tradicionális jelentései, koncepciói – *faux amis*-ként – az Egyezményben meghatározottól rendszerint eltérnek. Az egységes értelmezés további előfeltétele, hogy azt a hiteles szövegeknek (angol, arab, francia, kínai, orosz, spanyol) megfelelően tegyék, azaz az Egyezmény fordítása szöveghű és tartalmában precíz legyen.¹¹⁶

Ferrari a nemzeti bíróságok esetjogát nemzeti rapportőrök anyagán keresztül feldolgozva vizsgálta az autonóm értelmezés országokénti „megvalósulását”. Konklúziója szerint, a hazafelé törekvés a különböző országok, mint pl. Argentína, Izrael, és különösen az Amerikai Egyesült Államok esetjogára¹¹⁷ jellemző (utóbbi esetében kivételekkel).¹¹⁸ Az európai bíróságok esetében nevesítetten az „autonóm értelmezés” szükségessége egyre több osztrák, svájci, spanyol, és bizonyos olasz bíróságok jogeseteiben jelenik meg. Míg a német döntések rendszerint a nemzetközi jellegre és az egységes alkalmazás előmozdításának szükségességére utalnak.¹¹⁹

Az Egyezmény által szabott *második kritérium, az egységes alkalmazás*.¹²⁰ Ez azt jelenti, hogy „minden jogvitában olyan döntésre kell törekedni, amely nemzetközileg követésre találhat”.¹²¹ E kritérium – csakúgy, mint az előző – nehezen megtartható, valamint „a szükséges feltételek biztosítása sem egyszerű”.¹²² „A Egyezmény ellenőrzésére felettes szerv nem jött létre, s ennek előre látható következménye az egységes jog országoként eltérő alkalmazása.”¹²³ A technika fejlettségi szintje azonban sokat lendített e kérdés megoldásában, hiszen az internet segítségével olyan gyűjteményekhez is gyorsan és egyszerűen hozzáférhetünk, mint pl. a *CLOUT*

¹¹⁴ HONNOLD 2. i.m. 207. sk.

¹¹⁵ BIANCA – BONELL i.m. 74.

¹¹⁶ Nem véletlen, hogy több kommentár is javasolja, hogy kétség esetén valamelyik (illetve több) hivatalos szöveghez célszerű fordulni. A magyar fordítás anomáliáiról: SÁNDOR i.m.; SÁNDOR – VÉKÁS i.m. Az Egyezmény javított fordítása: Jogi Tájékoztató Füzetek. MKIK Jogi Szekció 2007. 185. füzet, 109-141.

¹¹⁷ Előbbi az autonóm alkalmazás, autonóm értelmezés nem általános volta, utóbbi a „kiüresedett” magyar fenntartás megléte igazolja. Igaz, ezen anomáliák másutt is fellelhetők. E helyütt csak utalnánk az Egyesült Államokban „Jekyll és Hyde” szindrómának elkeresztelt, autonóm értelmezéssel kapcsolatos bírósági gyakorlatra, ti. némely esetben az amerikai bíróságok egyfelől tudatában vannak ugyan az Egyezmény 7. Cikk (1) bekezdése szabta kötelezettségeknek (nemzetközi jelleg figyelembe vétele, stb.), ugyanakkor az Egyezmény értelmezésénél követik a hazai jog, a UCC esetjogát. Bővebben: FLECHTNER 3. i.m. 91.

¹¹⁸ FERRARI 8. i.m. 457.

¹¹⁹ Vannak olyan esetek, amelyek ennél továbbmutató megjegyzéseket is tesznek a nemzeti jogi és az egyezményes koncepciók elhatárolását illetően. Pl. BGH 1996. április 3., OLG Karlsruhe 1997. június 25. Hivatkozva: *Uo.* 461. sk.

¹²⁰ Ahogy *Ferrari* kifejti a *Tribunale di Vigevano* döntése nyomán, nem elegendő pusztán a nemzetközi jelleg figyelembe vétele, hanem köteletség az egységes alkalmazás elősegítésének szükségessége is. A jogeset különös jelentősége mind a jogtudomány, mind a joggyakorlat számára a nagy számú külföldi bírósági és választottbírói ítéletekre alapozott érvelésekben van. Lásd: FERRARI 2. i.m. 225. skk.

¹²¹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 71.

¹²² VÉKÁS 3. i.m. 604.

¹²³ RÉCZEI i.m. 33.

(„*Case Law on UNCITRAL Texts*”) Egyezményt érintő¹²⁴, valamint az UNIDROIT UNILEX adatbázisa¹²⁵ és különösen fontos a *Pace Law School* keretében működtetett oldal,¹²⁶ amelyen nemcsak az ítéletek angol fordítása, hanem a jogtudói elemzések is jelentős számban elektronikus úton közzétettek.¹²⁷ Mindezekon túlmenően, az ENSZ Kereskedelmi és Jogi Bizottsága összeállított egy ún. esetjogi kivonatot (*Digest*), amely átfogó bemutatását nyújtja az Egyezménnyel kapcsolatos esetjognak, valamint kifejezett célja, hogy a bíróságokat az Egyezmény alkalmazását illetően segítse.¹²⁸

Joggal vetődik – vetődött¹²⁹ – fel a gondolat, pusztán a külföldi ítéletek ismerete elegendő-e az egységes alkalmazás feltételének megvalósításához, választ nyújt-e minden anyagi kérdésre, mintegy precedensként?¹³⁰ Válaszunk – nemcsak kontinentális jogi szemléletünkől fakadó – merev elutasítás kell legyen. Alátámasztásul elmondható, hogy ugyan kezdetben csekély és mára egyre növekvő számú olyan ítélet született, amely külföldi esetjogra utal,¹³¹ azonban ez nem jelenti a „bírói precedensek kötelező voltát” (*stare decisis*).¹³² Sőt a jeles skót származású bíró („a kereskedelmi jurisprudencia megalapítója”), *Lord Mansfield (William Murray)* megfogalmazásában „az esetek értelme és szelleme alkotta jog” az Egyezmény tekintetében kifejezett elutasításra került.¹³³ Ennek ellentéte – *ad absurdum* – ugyanis akár „ítélkezési versenyhez” is vezethetne, hiszen az „első mindent visz” alapon – egy nemzetek feletti fellebbviteli fórum eltérési lehetősége (*ouerrule*) híján – a kérdésre legelőször kötelező ítéletet hozó bíróság (*ratio decidendi*) válaszolná meg mindig és végérvényesen a továbbiakban felmerülő, azonos tényállású eseteket (*reasoning from case to case*). Valójában az egységes alkalmazás kritériuma annak a kötelezettségét jelenti, hogy a fórum megvizsgálja, létezik-e releváns külföldi jogeset, és ha igen, akkor azokra figyelemmel legyen jogi álláspontja kialakításánál, döntésénél. A külföldi

¹²⁴ www.uncitral.org

¹²⁵ www.unilex.info

¹²⁶ <http://www.cisg.law.pace.edu>

¹²⁷ Még több nemzeti bírósági esetjogi gyűjtemény elérhető (legutóbbiak között a szlovák ítéletekkel), pl. www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/text.html

¹²⁸ UNCITRAL REPORT 2001 i.m.

¹²⁹ VÉKÁS 3. i.m. 605.

¹³⁰ *Ferrari* a késedelmi kamat mértékével kapcsolatos véleménykülönbségekkel „torpedózta” meg eme nyilvánvalóan provokatív feltevést. In: SCLECHTRIEM 4. i.m. 127.; A problémakörhöz lásd még: BONSAU – FEUERRIEGEL i.m. 421. skk.

¹³¹ Cour d’Appel de Grenoble 1996. október 23.; OGer Luzern 1997. január 18.; US District Court, Louisiana 1999. május 17. (*Medical Marketing International Inc. v. Internazionale Medico Scientifica S.R.L.*); Tribunale di Pavia 1999. december 29.; Supreme Court of Queensland 2000. november 17. (*Down Investments Pty Ltd. v. Perjawa Steel SDN BHD*); Tribunale di Vigevano 2000. július 12.; OLG Oldenburg 2000. december 5.; US District Court, Illinois 2002. március 28. (*Usinor Industeel v. Leeco Steel Products*); Rechbank van Koohandel, Hasselt 2002. március 6.; Netherland Arbitration Institute 2002. október 15.; Hof’S-Hertogenbosch 2002. október 16.; Tribunale di Padova 2004. február 25.; Tribunale di Padova 2004. március 31.; US District Court, Illinois 2004. május 21. (*Chicago Prime Packers Inc. v. Northam Food Trading Co.*); BGH 2004. június 30.; Tribunale di Padova 2005. január 11.; BGH 2005. március 2.; LG Neubrandenburg 2005. augusztus 3.; Tribunale di Rovereto 2007. november 21.

¹³² Angliában e tétel kialakulásához szükség volt „egyrészt a bírósági szervezetrendszer hierarchizáltságának pontosítására, másrészt ki kellett alakítani az esetekről szóló tudósítások rendszerét.” BADÓ – LOSS i.m. 51.

¹³³ Tribunale di Vigevano 2000. július 12., *FERRARI* 2. i.m. 225. sk.

nemzeti bíróságok ítéleteit tehát „ismeretük kötelező, követésül nem”-ként¹³⁴, azaz „meggyőző érték”-ként (*persuasive value*)¹³⁵ tekintendők.

A külföldi esetjogra történő hivatkozás egyre gyakoribb, bár vannak olyan országok, ahol rendszerint ettől eltekintenek (pl. Argentína, Csehország, Dánia, Horvátország, Magyarország¹³⁶).¹³⁷ A leghíresebb eset, a *Tribunale di Vigevano* (2000. július 12.) döntése, ahol a fórum negyven külföldi rendes és választottbírói esetre hivatkozott. Az olasz bíróságokon kívül az amerikai ítéletek is hivatkoznak külföldi esetekre, sőt újabb tendencia, hogy a német és svájci legfelsőbb bíróság is – ugyan korlátozott számban, de – megteszi ezt.¹³⁸

A harmadik feltétel a *jóhiszeműség érvényesülése* a nemzetközi kereskedelemben. A kompromisszumot az angolszász és a kontinentális jogrendszer „egyensúlyba” hozatala adta, ugyanis a *common law* rendszerében a jóhiszeműség egy „elmosódó”, bizonytalan fogalom¹³⁹, szemben a kontinentális jogrendekkel. Az elutasítás alapját főként a jobbiztonság megkérdőjelezése képezte, pl. *Bridge* álláspontja, hogy mára „misztikus rendelkezés” vált a 7. Cikkből.¹⁴⁰ A támogatók nézete szerint viszont „a jóhiszeműség általánosan elismert magatartási norma a nemzetközi kereskedelemben”¹⁴¹. Ahogy a *Janus*-arcú helyzetet *Eörsi* kifejezte: „az angolszász jogrendszerek delegációinak az ellenállását azonban nem lehetett legyőzni, a jóhiszeműséget a konferencia »egy távoli provinciába száműzte«, ugyanakkor „a jóhiszeműség elve mégis megvetette lábát egy nemzetközi kereskedelmi jogegységesítő Egyezményben.”¹⁴²

Ennek megfelelően a jogirodalom máig megosztott a tekintetben, vajon csupán az Egyezmény értelmezésére¹⁴³, avagy a felek nyilatkozataira és kötelességeire vonatkozóan is releváns a jóhiszeműség¹⁴⁴ (követelménye, avagy alapelve). A pusztá értelmezési maxima nézőpont mára már nem,¹⁴⁵ illetve az Egyezmény kritikussai körében hangsúlyos.¹⁴⁶ A jogtudósok meggyőző

¹³⁴ VÉKÁS 3. i.m. 605.

¹³⁵ SCHLECHTRIEM 4. i.m. 128.

¹³⁶ A rendelkezésünkre álló magyar jogesetek alapján.

¹³⁷ FERRARI 8. i.m. 462.

¹³⁸ *Uo.* 466. sk.

¹³⁹ Bár a legtöbb elemzés megemlíti a UCC szerződéskötésre vonatkozó szabályozásában a jóhiszeműség követelményét. EÖRSI I. i.m. 23.; BIANCA – BONELL i.m. 85.

¹⁴⁰ BRIDGE I. i.m. 60. Ennek az a magyarázata, hogy az angol jogi megoldás a kontinentális szemlélettől különböző megoldást követ, melyben a jóhiszeműség nem egy általános követelményként jelenik meg.

¹⁴¹ SCHLECHTRIEM 4. i.m. 128.

¹⁴² Idézi: RÉCZEI i.m. 41.

¹⁴³ *Eörsi* megfogalmazásában: „az Egyezmény értelmezése járhat olyan eredménnyel, hogy alkalmazni kelljen a rosszhiszeműség klauzuláját, mint az Egyezmény egyik elvét”, mert a „fél csupán a szerződés körében volt rosszhiszemű.” EÖRSI I. i.m. 24.

¹⁴⁴ Bővebben a csoportosításról és értékeléséről ld.: BIANCA–BONELL i.m. 84-85.

¹⁴⁵ SCHLECHTRIEM 4. i.m. 128.; BIANCA – BONELL i.m. 85.

¹⁴⁶ LEE i.m. 135. Ez az egyik érve egyes brit jogtudóknak a csatlakozás ellen.

többsége esetében viszont általánosnak mondható, hogy a 7. Cikk (1) bekezdésén túl a jóhiszeműség („a kölcsönös bizalom alapelve”), mint alapelv–mérce¹⁴⁷ kihat a felek viszonyaira.

Valójában a jogszabály jellege magyarázza, hogy a kontinentális jogrendekben a jogászok feladatát főként a jogszabályok értelmezésében látják, míg az angolszász világban a jogi technikát a megkülönböztetések (*distinctions*) folyamata jellemzi.¹⁴⁸ Ennek ellenére az *értelmezés módszerei* tekintetében nincs áthidalhatatlan különbség nemzetközi-nemzeti, kontinentális-angolszász között.¹⁴⁹ Tulajdonképpen a bírói szellemiség, attitűd megfoghatatlan és meghatározhatatlan. Az angolszász bíró esetről esetre választhat, hogy melyik szabályt alkalmazza. Ez az ügy kimenetére nézve eltérésekhez vezethet aszerint, hogy mely bíró dönt az ügyben, mely értelmezési elvet elfogadva. Azonban ezzel szembeül a kontinentális rendszerben gondolkodó és ítélő bíró is, ugyanis – bár kötöttebbnek tűnő értelmezési módokkal, valójában – ugyanolyan megfontolás vezeti a jogalkalmazás folyamatában, azaz „az életre hogyan lehet a jogot ráilleszteni”¹⁵⁰. Osztjuk *Ascarelli* meglátását, aki szerint „az értelmező munkája több mint tudomány, a bölcsesség művelete”.¹⁵¹

Végül, az egységes értelmezés (és alkalmazás) egy „feszesebb” (szigorúbb) megkövetelésére, mint a jobbiztonság egyik alapjára is utalhatunk. *Magnus* hívja fel rá a figyelmet, hogy a szabad kereskedelem globalizált rendszerében az országok erős versenyben állnak egymással, a gazdasági növekedés pedig egy alapvető érdeket generál, nevezetesen, hogy az országok védjék a saját iparukat, termelésüket.¹⁵² (Hatványozottan megjelenhet ez a gondolat, pl. egy gazdasági válság időszakában.) *Magnus* (aki maga is bíró), felhívja a figyelmet egy ilyen diszkriminatív magatartás lehetőségére az ítélkezésben, azaz, hogy az Egyezmény rugalmasabb koncepcióinak jelentéstartalmát a fórum a saját államában lévő társaságának kedvezve tágítja-szűkíti, adott esetben a semleges és igazságos döntés alapelvét megsértve. Ezt hívja ún. politikai értelmezésnek, amely egyértelműen kerülendő, „ugyanis az egységes szöveg önmagában még nem garantálja annak tisztességességét, ez a szerep az egységes értelmezésre hárul”.¹⁵³

¹⁴⁷ Ez természetesen nem jelenti a nemzeti jóhiszeműség alapvető meghatározottsága inkorporálásának lehetőségét a jogalkalmazó számára. SCHLECHTRIEM 4. i.m. 128.; BIANCA – BONELL i.m. 85.

¹⁴⁸ Hivatkozva: DAVID i.m. 83.

¹⁴⁹ Részletesen: SZABÓ SAROLTA 1. 283. skk.

¹⁵⁰ LÁBADY i.m. 213.

¹⁵¹ Hivatkozva: DAVID i.m. 104.

¹⁵² MAGNUS 5. i.m. 36.

¹⁵³ *Uo.* 37.

A kritikusok szerint az Egyezmény nem jól megfogalmazott és némely helyen félreérthető, kétértelmű, ezért ez nem eredményezhet egységességet, mert így különböző nemzeti értelmezésekhez vezet.¹⁵⁴ Azt viszont elismerik, hogy az Egyezmény nemzetközi integritása elfogadott a tudományos irodalomban, valamint, hogy „az elméleti jogászok az Egyezményt körülvevő jogi kultúra felépítésén fáradoznak, ám az elmélet mindig később tud reflektálni egy olyan kérdésre, amely a gyakorlatban már előfordult, ám főként ezért nagy a felelősségük, hogy elősegítsék az Egyezmény egységes értelmezését”¹⁵⁵.

Megfogalmazódik a gyakorlat kritikája is, miszerint a „bíróságok hajlamosak személt hunyni az Egyezmény nemzetközi jellegű szabályai felett és alkalmazni a hazai jogot. Az Egyezmény értelmezésére találunk harmonikus eseteket, de nem minden zenész játszik ugyanabban hangszínen.”¹⁵⁶ Avagy más szavakkal, az Egyezmény működése maga után vonhatja, hogy „a jogszabályok ütközését felváltaná az értelmezések összeütközése [...] ezt azonban kollíziós szabály segítségével nem lehetne megoldani [...] talán a tudomány szava – ha gyengébb is, mint egy szuperfórumé – meggyőző lehet.”¹⁵⁷

A „tudomány” ma már nem csak kiváló kommentárokkal és tanulmányokkal, hanem egy speciális „magántestület” által is „szót” kér, valamint az elektronikus adatbázisok (a XXI. századi technikai lehetőségekkel), a *Honnold* által még csak lehetőségként felvetett „hozzáférhetőbb és előreláthatóbb”¹⁵⁸ nemzetközi kereskedelmre vonatkozó uniformizált jog alkalmazásának új – és reményünk szerint lendületesebb – fejlődési irányát vetítik előre.

¹⁵⁴ Pl. LEE i.m. 131-148.; ALISON i.m.

¹⁵⁵ BRIDGE 2. i.m. 78.

¹⁵⁶ LOOKOFKY 2. i.m.

¹⁵⁷ RÉCZEI i.m. 41.

¹⁵⁸ Hivatkozta: FLECHTNER 1. i.m. 217.

2. Az egységes értelmezés és alkalmazás új irányai: a Testület véleményei és az Európai Bíróság ítéleteinek hatása

Reményteljes hangvételben állította 250 évvel ezelőtt *Lord Mansfield*, hogy „*mercantile law ... is the same all over the world. For from the same premises, the sound conclusions of reason and justice must universally be the same*”.¹⁵⁹ Ennek a XVIII. századi nézetnek az idealizmusa természetesen kritikával illelhető, az ellenben vitán felül áll, hogy éppen ennek elérése indokolja, hogy az egységes adásvételi jog megbízhatóságának, kiszámíthatóságának *conditio sine qua non*-ja annak egységes alkalmazása.

Az Egyezményt körülvevő, uniformizálódó jogi kultúra felépítésének egyik legújabb „kőművese” az Tanácsadó Testület (*CISG-Advisory Council*).¹⁶⁰ A magánkezdeményezésre létrejövő értelmező testület elsődleges célja, hogy kérésre, vagy saját kezdeményezésre az Egyezmény alkalmazásával, vagy értelmezésével kapcsolatos véleményeit közzé tegye.

A Testület felállítását, az Egyezmény sikerének indoka, valamint az ehhez kapcsolódó egyfajta „továbbfejlesztési” igény hívta életre. Az első titkár, *Mistelís* szerint: „*This is an unusual Convention and this is an unusual Council.*”¹⁶¹ A Testületet 2001-ben alapították egyéni kezdeményezésre, hogy megválaszolják a sokszor felmerülő, vitatott, és máig még megoldatlan kérdéseket az Egyezmény alkalmazásával kapcsolatban. Az értelmező testület felállításának *spritus rectora* *Albert Kritzer* professzor volt, s ennek gyakorlati megvalósítására egy 2001-es párizsi találkozón a téma legkiválóbb tudósai összegyűltek, hogy megvizsgálják egy ilyen testület létrehozásának lehetőségét. Az ötlet e konferencián elfogadásra került, így akkor a Testület alapító tagjai lettek: *Bergsten, Bonell, Farnsworth, Garro, Goode, Lebedev, Ramberg, Sono, Witz, és első elnöke: Schlechtriem.*¹⁶²

A Testületnek fő feladata, hogy elősegítse az Egyezmény egységes értelmezését és alkalmazását. Kitűzött célja szerint a tagok nem saját országuk, vagy jogrendszerük képviselőit látják el, ellenben tudósok, akik az Egyezménnyel kapcsolatos kérdések mélyebb értelmét, összefüggéseit tárják fel. A Testület az Egyezmény 7. Cikkének „felhatalmazása” alapján – az Egyezmény értelmezése és alkalmazása viszonylatban – legfőképp a „nemzetközi jelleg”-re és az „egységes alkalmazás követelményének szükségességé”-re tekintettel működik.

Kérdéseket főként nemzetközi szervezetek, szakmai társaságok és döntéshozó testületek nyújthatnak be a Testülethez.

¹⁵⁹ Hivatkozva: DIMATTEO – DHOOGHE – GREENE – MAURER – PAGNATTARO i.m. 1.

¹⁶⁰ www.cisgac.com

¹⁶¹ MISTELIS i.m.

¹⁶² Jelenlegi tagok: *Eric Bergsten (chairperson), Joachim Bonell, Michael Bridge, Pilar Perales Viscasillas, Loukas Mistelis, Alejandro Garro, Claude Witz, Hiroo Sono, Albert Kritzer, Ingeborg Schwenzer, John Y. Gotanda*

Röviden az eddigi eredményekről.

Az *első vélemény*¹⁶³ az ICC által intézett kérésre született, melyben a Testület válaszolt az elektronikus távközlés kapcsán az Egyezményt érintő kérdésekre. A Testület végső soron kifejtette, hogy az Egyezmény hozzáilleszhető az elektronikus távközléshez, és publikált véleményükben konkrét javaslatokat tettek minden távközlést érintő egyezményes rendelkezés (cikkek szerinti) értelmezésére. Az Egyezmény szabályai kiegészítéseként fungál az UNCITRAL égisze alatt született Egyezmény az elektronikus kommunikáció alkalmazásáról a nemzetközi szerződésekben, valamint az ICC eTerms 2004 is.¹⁶⁴

A *második* vélemény az Egyezmény 38. és 39. Cikkeinek értelmezését; a *harmadik* a *parol evidence, plain meaning* és a *merger clause* Egyezménnyel való kapcsolatát taglalta; a *negyedik* az áru jövőbeli gyártására, előállítására irányuló és a vegyes szerződéseket elemezte, az *ötödik* vélemény a vevő elállási jogát vizsgálta a fogyatékos áruk, vagy dokumentumok esetében; a *hatodik* a 74. Cikk szerinti kártérítés kiszámításáról szól; míg az utolsó, *hetedik* vélemény a felelősség alóli mentesülés 79. Cikk alapján fennálló egyes kérdéseit vette górcső alá.¹⁶⁵

A fentebb leírtakból következően, a dolgozat ezen újabb irányokra koncentrálna vizsgálja az Egyezményhez fűződő jogirodalmat és joggyakorlatot, különös tekintettel arra, hogy a Testület véleményeiben megfogalmazottak mennyiben találtak „követőkre”. Beleillenek, avagy eltérnek a jogirodalmi főáramlatokba, vagy sem, stb.

Az univerzális Egyezmény bizonyos szabályai egységes alkalmazásához egy regionális fórum, az *Európai Bíróság* is – közvetve – hozzájárult, amikor a közösségi jog joghatósági rendelkezésének tartalmát vizsgálta, és ezzel tulajdonképpen az Egyezmény alkalmazhatósága kérdésében is állást foglalt. Első pillantásra talán különösnek tűnhet, azonban a Közösség tagjaként alapvető jelentőségűnek tartottuk a kérdés mélyebb vizsgálatát, amely jelenleg roppant aktuális, és az Egyezmény egységes alkalmazásának egy indirekt „csatornája”, amely így közvetve kihat az „egyezményes nyelvre”.

¹⁶³ TESTÜLET 1. SZ. VÉLEMÉNYE

¹⁶⁴ Tekintettel arra, hogy az elektronikus kereskedelem szabályai egy önálló dolgozat témája lehetne, ezért vizsgálódásunkból ez kimaradt, illetőleg az általunk feldolgozásra kerülő, kapcsolódó részek tekintetében természetesen a kérdést vizsgáltuk.

¹⁶⁵ Előkészületben: a szerződéstől való elállás; a hibás áru vagy szolgáltatás által okozott károk megtérítésére vonatkozó igények; kártérítés kiszámítása a 75. és 76. Cikk alapján; az áru szerződésszerűségével (35. Cikk) kapcsolatos kérdések. www.cisgac.com

III. EGYSÉGESÜLŐ JELENTÉSTARTALMAK: A TESTÜLET VÉLEMÉNYEI, EREDMÉNYEK

1. Az áru jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó és a vegyes szerződések

1.1. Bevezetés

Ugyan az adásvételi szerződések még mindig akként definiálандók, mint a „*par excellence* kereskedelmi szerződések”, és következésképpen a „kereskedelmi kapcsolatok teljes rendszerének pillérei”, ezen ügyletek is változáson mennek, illetőleg mentek keresztül.¹⁶⁶ A változás egyik iránya annak a ténynek a folyománya, hogy a modern kereskedelem nem csak a késztermék, hanem a jövőben gyártandó áruk, ennél fogva, munkavégzés és más tevékenység „vételét” is jelenti. Az a tendencia, hogy az adásvételi szerződések olyan szerződésnek is tekinthetőek, amely „a hagyományos »áruért-pénzt« felfogás mellett további cselekményeket kívánnak meg”, nyilvánvaló és egyértelmű, nem csak a különböző jogrendszerekben,¹⁶⁷ hanem a nemzetközi adásvételi jog egységesítése folyamatában is.¹⁶⁸

Ennek a folyamatnak egyik sikeres állomását, az Egyezményt vizsgálva, annak alkalmazási körén belül, a tárgyi hatályt meghatározó 3. Cikk releváns. A személyi és területi hatály előfeltételei mellett az alkalmazáshoz szükséges *ratione materiae*, hogy az ügylet adásvétel legyen.¹⁶⁹ A tárgyi hatályt „kitágítja” az Egyezmény, olyan ügyletekre, ahol a domináns adásvételi elemek mellett más szerződési elemek is megjelennek.¹⁷⁰ Az áru jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó szerződéseket adásvételi szerződésnek minősíti, kivéve, ha a megrendelő vállalja az áru gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok lényeges részének szolgáltatását [(1) bekezdés]. A (2) bekezdés szerint az Egyezmény nem vonatkozik az olyan vegyes szerződésekre („*mixed contracts*”), amelyekben munkavégzés vagy más tevékenység található, ha a munkavégzés vagy más tevékenység képezi az árut szolgáltató fél kötelezettségeinek túlnyomó részét.

¹⁶⁶ FERRARI I. i.m. 41.

¹⁶⁷ Már *Rabel* 1936-ban megjegyzi, hogy ha „a szerződés alapján a vállalkozó kötelezi magát alapanyag felhasználásával az áru előállítására, azt adásvételnek tekintik Angliában, Skandináviában és az Amerikai Egyesült Államokban. Hivatkozva: *Uo.*

¹⁶⁸ Valójában mind a korábbi tervezetek (1935, 1939, 1956) és végül az ULIS is tartalmaz rendelkezést a jövőben gyártandó, előállítandó árukra. *Uo.*

¹⁶⁹ *Uo.* 50.

¹⁷⁰ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 48.

A 3. Cikk értelmezését több tényező is komplikálttá teszi. Egyfelől, az Egyezmény hivatalos szövegei között különbségek találhatók a „lényeges rész” [(1) bekezdés], a „túlnyomó rész” és a „kötelezettségek” [(2) bekezdés] kifejezések tekintetében. (Ezen fogalmak vonatkozásában az egyes szövegváltozatok közötti eltérések tetten érhetők, más, kapcsolódó nemzetközi instrumentumoknál is.¹⁷¹) Másfelől, az Egyezmény ugyan kiszélesíti az alkalmazási kört, de külön kritériumot nem nyújt annak meghatározására, hogy mi tekinthető a „lényeges” és „túlnyomó” résznek, valamint a 3. Cikkhez fűzött kommentárok és a nemzeti bíróságok esetjoga is divergál ennek meghatározásakor. Végül, kérdéses – a gyakorlatban ugyanis gyakran zavart okoz – a 3. Cikk (1) és (2) bekezdése közötti viszonyrendszer.¹⁷²

1.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai és az Egyezmény szabályai

Az adásvételi szerződések és a tevékenység végzésére irányuló szerződések elhatárolása számos nemzeti jogrendszerben sokat vitatott kérdés, ti. ezen jogrendszerekben gyakran megtalálhatóak az utóbbi szerződések alkategóriái is. Ezek a bér munkaszerződések, amelyekben az egyik fél nyújtja a másik fél által végzendő kivitelezéshez szükséges anyagokat (*contracts for works and materials*). Bár a különböző jogrendszerek alapján, egy olyan szerződést, amely alapján a vevő (tulajdonos) nyújtja az anyagokat vagy azok lényeges részét, szinte egyhangúlag bér munkaszerződésnek minősíthetnénk, ha viszont az eladó (vállalkozó) nyújtja azokat, akkor arra már eltérő megoldások léteznek: adásvételi szerződés, bér munkaszerződés, vagy éppen vegyes szerződés vagy más *sui generis* szerződés (pl. szállítási szerződés).

Az ún. vegyes szerződések tekintetében, azaz, amikor a szerződésben adásvételi és tipikusan szolgáltatási elemeket kombinálnak, alapvetően három lehetőség van az alkalmazandó

¹⁷¹ Az adásvételi szerződésekre alkalmazandó jogról szóló Hágai Egyezmény (1986) esetében a francia szövegváltozat az Egyezménynek megfelelő „*part essentielle*” helyett a „*part importante*” kifejezést használja. Az elévülési időről szóló New York-i Konvencióban (1974) előforduló „lényeges” fogalmat a spanyol verzió a „*parte esencial*”-ként fordították, holott e helyütt a „*parte sustancial*” a helytállóbb. TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE.

¹⁷² Ezek a jelentős eltérések vezették az Európai Polgári Törvénykönyv Munkacsoportot (*Study Group on a European Civil Code*), hogy a Testülethez forduljon a 3. Cikk értelmezését kérve.

A Testület 4. sz. véleménye az alábbi kérdésekre válaszul született:

1. Ha mindkét szerződő fél anyagokat szolgáltat, amelyet az egyik fél az áru előállítása során használ fel, a 3. Cikk (1) bekezdés alapján melyek azok a releváns tényezők, amelyek meghúzzák a határvonalat az Egyezmény szerinti adásvételi szerződések és a nemzeti jog szerinti szolgáltatás nyújtására irányuló szerződések között?

2. Ha a fél áru szolgáltatását és más tevékenység nyújtását is vállalja, a 3. Cikk (2) bekezdés alapján melyek azok a releváns tényezők, amelyek meghatározzák ezen esetekben az Egyezmény alkalmazhatóságát a nemzeti jog helyett?

3. Mi a viszony a 3. Cikk (1) és (2) bekezdése között?

Bővebben: SZABÓ SAROLTA 6. i.m.

szabályok meghatározására.¹⁷³ Az első az abszorpciós teória, azaz a szerződés egészére egy rezsím (adásvételi, szállítási, bér munkaszerződés) alkalmazandó, amelyet rendszerint az ügylet domináns része határoz meg.¹⁷⁴ A második a kumulatív teória, amely a szerződés különböző részeire a vonatkozó szerződéstípusok szabályainak kombinált alkalmazását írja elő.¹⁷⁵ A harmadik csoportba azon országok tartoznak, amelyek a kötelmek általános szabályait alkalmazzák, külön szerződéstípusra vonatkozó rendelkezések hiányában.¹⁷⁶ A vegyes szerződések között az egyik legkiemelkedőbb ügylet az áru jövőbeli gyártására vagy előállítására vonatkozó szerződések. Nemzeti szabályozását illetően több jogrendszer kifejezetten nevesíti.¹⁷⁷

A nemzeti jogrendszerek eltérnek tehát a tekintetben, hogy milyen kritériumok és tényezők minősítenek egy szerződést adásvételi szerződésnek. E kritériumok között szerepel – többek között – pl. a tevése és az adására vonatkozó kötelezettségek összevetése; a dolog jellege (helyettesíthető/nem helyettesíthető, szabvány alapján/egyedi rendelésre készült); a dolog módosulása; az áru előállítása a szerződés előtt megtörtént, vagy az áru olyan árufajtához tartozik, amelyeket rendszerint az eladó állít elő; az árut előállító személy szakértelme; és végül, a tulajdonjog átruházásának szükségessége.¹⁷⁸

A nemzeti jogrendszerek sokszínű megközelítései összevetéséhez képest, az Egyezmény két megkülönböztető kritériumot tartalmaz. Nevezetesen a „lényeges rész” (3. Cikk (1) bekezdés) és „túlnyomó rész” (3. Cikk (2) bekezdés) fogalmát. Ennek megfelelően az Egyezmény adásvételnek minősíti az olyan szerződéseket, amelyekben az eladó a gyártó, vagy előállító, és ő maga szolgáltatja az anyagokat is,¹⁷⁹ vagy a megrendelő által szolgáltatott anyagok nem képezik lényeges részét a gyártáshoz vagy előállításához szükséges anyagoknak (3. Cikk (1) bekezdés). Ebben az esetben tehát a vevő nemteljesítésére, vagy hibás teljesítésére, annak ellenére, hogy bizonyos nemzeti jogrendszerekben az ilyen szerződések nem minősülnek adásvételnek, az

¹⁷³ Bővebben az egyes EK tagállamok nemzeti szabályairól és felosztásukról: EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG ALAPELVEI i.m. 118.

¹⁷⁴ Pl. cseh, szlovák Kereskedelmi Kódex 410. Cikk; észt kötelmi jogi törvény 208. Cikk (2); finn, norvég, svéd adásvételi törvény 2. Cikk (2); valamint ezt követi az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdése is.

¹⁷⁵ Pl. holland BW 6:215. Cikk

¹⁷⁶ Pl. spanyol jog. Több jogrendszerben a fentebbi teóriákat kombinálják, nincs konzisztens rendszer a vegyes szerződések minősítésére; ide tartozik, pl. a belga, francia, német, magyar jog (bővebben lásd 1.7.).

¹⁷⁷ Pl. cseh, szlovák Kereskedelmi Kódex 410. Cikk; finn, norvég, svéd adásvételi törvény 2. Cikk; lett kötelmi kódex 2214. Cikk; litván kötelmi kódex 6:306 Cikk. Bővebben: EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG ALAPELVEI i.m. 123. Megjegyezzük, hogy a magyar szabályozás (Ptk. 379. §) megemlítése a citált műből kimaradt.

¹⁷⁸ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

¹⁷⁹ Pl. BH 2004.250: eladó külföldi gyáraiban speciális szórópumpefejeket állított elő vevő megrendelésére (Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.350/2003.); OLG Karlsruhe 2008. június 12.: távvezérléses készülék adásvételére kötött szerződés alapján a német eladó a vevő rendelésére saját anyagából Németországban gyártotta le a készülékeket, majd Ausztriában szállította le a vevőnek. További esetek: The UNCITRAL Digest of case law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/3 (2004. június 8.)

Egyezmény szabályai alkalmazandók.¹⁸⁰ Másrészt az Egyezmény nem alkalmazandó azokban az esetekben, amelyekben az árut szolgáltató fél kötelezettségeinek túlnyomó része munkavégzésből vagy más tevékenységből áll.

Bonyolítja a helyzetet, hogy a „lényeges” és „túlnyomó” fogalmakról ütköző, egymásnak ellentmondó megoldások, megközelítések láttak napvilágot mind a jogtudományban, mind a joggyakorlatban. Több értelmezés az Egyezmény 3. Cikkének elemzéséhez „igazított” nemzeti felfogásokból ered és azokat tükrözi, holott az egyezményes rendelkezések – így a 3. Cikknek is – az autonóm, nemzetközi és egységes értelmezése lenne elvárt (7. Cikk (1) bekezdés).

1.3. Áru jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó szerződések

1.3.1. A „lényeges rész” értelmezése

Az Egyezmény a „lényeges rész” homályos kifejezésével operál, amely tulajdonképpen a 3. Cikk (1) bekezdés értelmezésének egyik kulcseleme. Az nyilvánvaló, hogy azon esetek kizártak az alkalmazási körből, ahol a teljes anyagot a megrendelő szolgáltatja.¹⁸¹ Így többnyire a megrendelő áruinak és anyagainak feldolgozása, mint pl. a festés, ruhaszabászat a megrendelő anyagaiból, avagy a megrendelő nyersolaját benzinné alakítják, nem esik az Egyezmény hatálya alá.¹⁸² Azonban a „lényeges rész” Egyezménybe foglalt hivatalos szövegváltozatai között eltérések mutatkoznak („*substantial part*”, „*parte sustancial*”, „*part essentielle*”), amelyek – úgy tűnik – eltérő értelmezési standardokat mutatnak. Egyes gondolkodók akként próbálják megkerülni a kérdést, hogy különböző – ellenben szintén meghatározatlan – fogalmakat használnak a „lényeges rész” körülhatárolására. Példának okáért a „lényeges részt”, mint „jelentékeny részt”¹⁸³ vagy mint „számottevő részt”,¹⁸⁴ avagy mint „fontos részt”¹⁸⁵ is definiálják. Ez viszont nem segíti a jelentés egyértelműbbé tételét.

A „lényeges” feltételnek tulajdonképpen több differens értelmezési lehetősége is felmerül, a jelentősebbek a „gazdasági érték” (érték teszt) és az „alapvető” (a végtermékhez való saját hozzájárulás jelentősége) kategóriák. *Schlechtriem* harmadikként, az ún. volumen tesztet (mennyiség, összeg) jelöli meg, azonban saját felvetése szerint is kérdéses ennek

¹⁸⁰ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 54. skk.

¹⁸¹ FERRARI I. i.m. 59.

¹⁸² SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 55.

¹⁸³ Pl. *Kho*. In: BIANCA – BONELL i.m. 37.

¹⁸⁴ Goddard ADAME: El contrato de compraventa internacional. Mc Graw-Hill, Mexico, 1994. 50.

Hivatkozta: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

¹⁸⁵ KRITZER – BAUM i.m.

meghatározhatósága.¹⁸⁶ Mindezekon túlmenően, mások, egyéb teszt vagy esetjogi alapon is érvelnek.¹⁸⁷

Ezzel összefüggésben, az értelmezési kritériumok fogalmi vizsgálata után elengedhetetlennek tűnik körüljárni a „lényeges” feltétel számszerűsítésének alapvetéseit.

1.3.1.1. „Gazdasági érték” és az áruk „alapvető” jellegének kritériuma

A jogtudósok egy nagyobb csoportjának vélekedése szerint a „*lényeges rész*” „*gazdasági érték*”-et („*economic value*”) *jelent*.¹⁸⁸ A megrendelő által szolgáltatott anyagoknak magasabb értéket (árat) kell képviselniük az eladó által szolgáltatottakhoz képest ahhoz, hogy az Egyezmény alkalmazására ne kerüljön sor. Több jogeset is ezt a kritériumot követi.¹⁸⁹ Példának okáért a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróság eljáró tanácsa szemetes konténerek előállítására és adásvételére kötött szerződés esetében az Egyezményt alkalmazta, mivel az eladó által gyártott konténerek teljes értékéhez viszonyítva, annak megközelítőleg 10 %-áig terjedt a vevő által szolgáltatott anyag értéke.¹⁹⁰ A fórum a számításához kiindulópontként a vevő által szolgáltatott fémek és tartozékok egy konténerre eső értékét határozta meg, különös tekintettel arra, hogy a konténerek egy csekély része drágább anyagból készült, amely esetben a tanács utalt az Egyezmény hatályának hatáira, azaz, hogy az előállításához szolgáltatott anyag értéke ezen áruk vonatkozásában már lényeges résznek minősíthető. Az Egyezményt azonban a szerződés egészére – ezen áruk kevés számára tekintettel – alkalmazni rendeltelte a fórum.

Más jogtudók felfogásában a „*lényeges rész*” *kifejezés értelmezése mércéjének az áruk „alapvető” („essentielle”) jellegén kellene alapulnia*, azaz a felek által szolgáltatott anyagok minőségén, vagy rendeltetésén, mint ahogy az a francia szövegváltozatból kitűnik, amely a „*part essentielle*” fogalmat használja.¹⁹¹ Egyes jogesetek ezt a megközelítési módot tükrözik, pl. nem került alkalmazásra az Egyezmény abban az ügyben, ahol a tehergépjármű gyártásához a vevő által

¹⁸⁶ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56., különösen 20 lj.

¹⁸⁷ *Karollus* nézete in: UN-Kaufrecht. Kommentar zum Übereinkommen der Vereinten Nationen vom April 1980 über Verträge über den Internationalen Warenkauf. (Hg. Gert Reinhardt), 1991. 23. Hivatkozva: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56.

¹⁸⁸ Többek között: HONNOLD 5. i.m.; ENDERLEIN – MASKOW i.m. 36.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56.; *Saenger* in: INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 224.; FERRARI I. i.m. 59.

¹⁸⁹ HGer Zürich 1999. április 8.; HGer Zürich 1999. február 10.; ICC Vb. 8855 (1997); LG Berlin 1998. március 24.; OLG München 1999. december 3. (a francia szövegre hivatkozással a fórum az alapvető kritériumot a gazdasági érték mellett alkalmazta)

¹⁹⁰ VB/94131. (1995. december 5.)

¹⁹¹ Pl. *Achilles* nézete in: Bernard AUDIT: La vente internationale de marchandises (Convention des Nations-Unies du 11 Avril 1980), Droit des Affaires. Paris, 1990. 25. sk. Hivatkozva: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE. Valamint: OLG München 1999. december 3.

szolgáltatott motor adta a tehergépkocsi „jármű” jellegét.¹⁹² Egy másik ügyben, a francia fórum előtt, az eladó által készített cipőre a vevő nyújtotta az egyedi és jellemző – *Pierre Cardin* védjeggyel ellátott – fém dekorációt. A bíróság megállapította, hogy az adásvétel tárgya előállításának nem szükségszerű és alapvető eleme a díszítés, ezért a szerződésre az Egyezményt alkalmazta.¹⁹³

Az Egyezmény *megalkotásának dokumentumait* véve alapul levonható az a konklúzió, hogy az „alapvető” kritérium felvétele és használata, mint főszabály, *elutasításra* került. Ugyanis mind az ULIS 6. Cikke, mind az ULFIS 1. Cikkének (7) bekezdése kizárja az unifikált jog alkalmazását, ha a megrendelő fél szolgáltatja az anyagok alapvető és lényeges részét („*essential and substantial part*”). Az „alapvető” („*essential*”) kifejezést ellenben később kihúzták, amely az Egyezmény kodifikátorai általi elutasítást jelzi. Azonban mindannak ellenére, hogy a kifejezést „ki kívánták tesseklni az ajtón, az visszaszökött az ablakon”,¹⁹⁴ azaz megjelent az Egyezmény francia szöveg-változatában, valamint a jogirodalom egy részében és néhány jogesetben.

Valójában – elméletben és gyakorlatban – az (1) bekezdésében található „lényeges rész” meghatározására szolgáló – fentebb említett – faktorokat, bizonyos esetben egyedül, más esetekben kumulatív, avagy egymást követően alkalmazzák.¹⁹⁵ Az álláspontokat összegezve megállapítható, hogy a „lényeges rész” fogalmának értelmezésénél a többségi álláspont és a *travaux préparatoires* szerint is, elsősorban a „gazdasági érték” kritériumnak kell érvényesülnie.¹⁹⁶ Ennek ellenére ez az ún. érték teszt, mint kiindulópont, önmagában bizonytalanságokat okozhat, hiszen a termékekhez társított ár különböző lehet, ha azt, mint az egyik fél készletára vagy a piaci ár szerint becsüljük meg.¹⁹⁷ Ezért javasolják, hogy – amennyiben a szerződés másként nem rendelkezik – az anyagok ára megállapításához a vevő piacán a szerződés megkötésének időpontjában irányadó ár veendő figyelembe.¹⁹⁸ Ezen túlmenően, fontos hangsúlyozni, hogy a felek hozzájárulásait kellene összehasonlítani egymással, és nem a végtermék értékével.¹⁹⁹ Nagyon gyakran egyedül a saját hozzájárulások értékének összevetése a megfelelő teszt, azonban nem tekinthetünk el az „alapvető” kritérium érvényesülése határainak megvizsgálásától.

¹⁹² ICC 11256/ESR/MS, 2003. szeptember 15. Hivatkozva: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

¹⁹³ Cour d’Appel de Grenoble 1999. október 21. Részletesen: VÖRÖS i.m. 136.

¹⁹⁴ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

¹⁹⁵ Azonban nem tisztázott, hogy vajon az okfejtésekben használt fogalmak, csak, mint egy köznyelvi leírása a lényeges résznek, vagy azokat jogi definícióként kezelik. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56.

¹⁹⁶ HONNOLD 5. i.m.; ENDERLEIN – MASKOW i.m. 36.; TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 224.; FERRARI 1. i.m. 59.; WINSHIP 1. i.m. 525-554.

¹⁹⁷ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56.

¹⁹⁸ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

¹⁹⁹ Bővebb irodalom: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56. sk.

Enderlein és *Maskow* a „gazdasági érték” tesztje után, mintegy második kritériumként használja az „alapvető” tesztet.²⁰⁰ A *Testület* nézete kötöttebb, azaz az „alapvető” kritériumot csak abban az esetben kellene figyelembe venni, ha a „gazdasági érték” megállapítása lehetetlen vagy nem megfelelő eredményre vezet, például akkor, ha a felek által szolgáltatott anyagok összemérése közel azonos értéket eredményezne. *Schlechtriem* ellenben egyértelműen a mellett foglal állást, hogy „a szigorú és merev gazdasági érték szabállyal nem kellene teljesen kizárni a rész alapvető jelentőségének figyelembe vételét”, ti., hogy egy összetevő a gyártott áru rendeltetéséhez alapvető jellegű lehet.²⁰¹ Ennek megfelelően egyaránt tekintettel kellene lenni a saját hozzájárulás értékére és funkciójára, mert azok egymástól függően határozzák meg, hogy mi a „lényeges” rész. Pl. egy számítógépes chip és a ráírt szoftver program, elképzelhető, hogy a gyártott termék tekintetében alapvető jelleggel bír, mert lényegesebb, mint a gép külső alkotó részei (ház, stb.), még akkor is, ha ez utóbbi értékét tekintve többbe kerül. *Schlechtriem* szerint a jogbiztonság és az egységes alkalmazás céljából ez utóbbi példa szemléltette elbírálás viszont, csak ritka kivétel lenne, amelynél fogva a francia „essentielle” és az angol „substantive” közötti különbség feloldható.²⁰²

Az Európai Adásvételi Jog Alapelvei a 102. Cikk (1) bekezdésében az áru jövőbeli gyártása vagy előállítása tekintetében az Egyezményhez hasonló szabállyal operál, és a „lényeges rész” magyarázó pontjánál – a fentiekkel összhangban – deklarálja, hogy az ügyletet adásvételnek kell tekinteni, kivéve, ha a másik fél által nyújtotthoz képest a megrendelő szolgáltatja az áru gyártásához vagy előállításához szükséges nagyobb értékű anyagot. Ezután utal arra az esetre, hogy a „lényeges rész” a végtermék befejezéséhez szükséges bizonyos alkotórész funkciója által is meghatározásra kerülhet.²⁰³

1.3.1.2. A „lényeges rész” kifejezés számszerűsítése

A „gazdasági érték” előtérbe helyezése viszont felveti a „lényeges rész” releváns százalékának kérdését. Ennélfogva, azon jogtudósok, akik a gazdasági érték kritérium mércéjével operálnak, a „lényeges rész” fogalmát rendszerint a 3. Cikk (1) bekezdésében („lényeges”) és a (2) bekezdésében („túlnyomó”) szereplő fogalmak köznapi jelentésének összevetésével arányosítják, azaz a „lényeges” kevesebb, mint a „túlnyomó”. Ennek megfelelően a következő hányadokat használják a „lényeges” rész számszerűsítésére: 15% (pl. a króm a rozsdamentes acél előállításához alapvető összetevő, ezért 15% is „lényegesnek” minősülhet),²⁰⁴ 40-50% közötti érték,²⁰⁵ vagy

²⁰⁰ ENDERLEIN – MASKOW i.m. 36. sk.

²⁰¹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 57.

²⁰² *Uo.*

²⁰³ EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG ALAPELVEI i.m. 121.

²⁰⁴ HONNOLD 5. i.m.

általában 50% körül.²⁰⁶ Ezzel ellentétben más gondolkodók ugyan nem szabnak konkrét mértéket a „lényeges” kifejezés kitöltésére, azonban felfogásukban a „túlnyomó” „jóval több, mint az ár 50%-a” vagy „az 50%-ot nyilvánvalóan meghaladó”.²⁰⁷ A „lényeges” terminológia ez utóbbi körben tehát az 50%-os értékhatár fölé esik. Egyes bírósági döntések is ezt a megközelítési módot teszik magukévá.²⁰⁸

Az Egyezmény *előkészítő munkája során* csak háromszor említettek fix százalékot. A 3. Cikk (2) bekezdése vonatkozásában a finn delegált („a szerződés értékének 51%-a” felett nem alkalmazható az Egyezmény), a norvég küldött (a 3. Cikk (1) bekezdés tekintetében a „lényeges rész”-t, 50% felettiként határozta meg), és a német delegált (a norvég tervezet támogathatósága tekintetében említ több mint 50%-ot).²⁰⁹

„Még ha használnánk is egy konkrét százalékot, az 50%-os számjegy túl alacsonynak tűnik ahhoz, hogy az Egyezmény kizárását igazolja, különösen az Egyezmény céljának fényében, amely a »pro Egyezmény elvét« mondja ki.”²¹⁰ A *Testület* álláspontja szerint tehát az Egyezmény alkalmazását előnyben részesítő megközelítés a preferáltabb, mert a 3. Cikk (1) bekezdését akként alkották meg, hogy az egy általános szabályt (az Egyezmény alkalmazhatósága), valamint egy kivételt (az Egyezmény hatálya alóli kizárás) tartalmaz. Továbbmenve, az Egyezmény nemzetközi és egységes értelmezésének és alkalmazásának alapelvei is (7. Cikk) figyelembe veendők. „Emellett az adásvételi szerződések modern jogi és közgazdasági megközelítése még szélesebb körű, mint az, amit az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésében megtestesít. Ez a tendencia nyilvánvalóan megmutatkozik napjaink némely nemzeti és nemzetközi instrumentumában is.”²¹¹

²⁰⁵ Goddard ADAME: *El contrato de compraventa internacional*. Mc Graw-Hill, Mexico, 1994. 50. Hivatkozva: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

²⁰⁶ ENDERLEIN – MASKOW i.m. 36. sk.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 225.

²⁰⁷ SCHLECHTRIEM – SCWENZER i.m. 58. SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 50.; FERRARI I. i.m. 60.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 225.

²⁰⁸ Pl. HGer Zürich 1999. április 8.; OLG München 1999. december 3.

²⁰⁹ HONNOLD 3. i.m. 463. skk.

²¹⁰ *Uo.*

²¹¹ Pl.: Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól HL L 171, 1999. július 7. 12–16.

1. Cikk (4) bekezdése szerint: „Ennek az irányelvnek az alkalmazásában adásvételi szerződésnek kell tekinteni azt a szerződést is, amely legyártandó vagy előállítandó fogyasztási cikk átadására vonatkozik.”; Az Európai Adásvételi Jog Alapelvei: 1:102 Cikk (1) bekezdése az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdését követi, eszerint „*A contract for the manufacture or production of goods, and the transfer of their ownership for a price, is to be considered as a contract for the sale of the goods, unless the party who orders the goods undertakes to supply a substantial part of the materials necessary for such manufacture or production.*”; míg a (2) bekezdés a 1999/44/EK irányelv kritériumát követi, azaz „*Any consumer contract for the manufacture or production of goods, and the transfer of their ownership for a price, is to be considered as a contract for the sale of the goods.*”. Hivatkozva: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE. A BGB 651. § (1) bekezdés is az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdéséhez hasonlóan szabályoz. INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 224.

A „lényeges rész” korábbi meghatározásakor írtak alapján egyet lehet érteni azokkal a véleményekkel, amelyek mértéktartó módon, az esetről esetre történő elemzést javasolják, tulajdonképpen tehát egy átfogó értékbécselés alapján történő meghatározást.²¹² „Tekintetbe véve, hogy az értékhányad megjelölése az egyes esetek sajátosságai és a jogtudósok eltérő véleményei miatt önkényesnek tűnik, ezen túl a számszerűsítés alapja sem egyértelmű. Ennél fogva nem tanácsos a „lényeges” kifejezést *a priori* meghatározni százalékokban.”²¹³

1.3.2. Az „áru gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok” kifejezés értelmezése

Az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdése értelmezésének másik kulcsfontosságú eleme az áru „gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok” kifejezés elemzése. Az egyértelmű, hogy ez a fogalom a nyersanyagokat magába foglalja, de az *ún. járulékos elemek*, mint amelyek például az áru csomagolásához, szállításhoz, valamint az átvételi vizsgálathoz szükségesek, nem vonhatóak alá.²¹⁴ Mindezekon túlmenően azok az anyagok sem tartozhatnak ide, amelyek szigorú értelemben véve nem szükségesek az áruk gyártásához vagy előállításához. Például a vevő által szolgáltatott nyomdai fólia egy olyan adásvételi szerződésben, amelyben az eladó könyveket nyomtat és szállít, nem tekinthető „gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok” fogalom alá tartozónak, hiszen a fólia szolgáltatása ugyan szükséges az áru és kellékei gyártásához, azonban nem lesz magának az árunak része.²¹⁵

Ennél is problematikusabb az „anyagok” fogalma meghatározásakor, hogy vajon bele tartoznak-e az *immateriális hozzájárulások*, így az áruk gyártásához szükséges technológiák, technikai előírások, rajzok, képletek, tervek. Az információs társadalom korában a terv, *know-how*, licenz egyre nagyobb jelentőséggel bír, amelyek főszabályszerűen, önmagukban nem esnek az (1) bekezdés hatálya alá, tehát nem változtatnak a szerződés adásvételi jellegén, és így – kivéve, ha a felek másként nem rendelkeznek – nem gátolják az Egyezmény alkalmazását. Ennek ellenére bizonyos esetekben befolyásolhatják a fél általi hozzájárulás értékét, azaz előfordulhat olyan eset, amikor a vevő szolgáltat egy nagy értékű, pl. *know-how*-t, vagy más ipari tulajdonjogot, amelyen a termék gyártása, előállítása alapul.²¹⁶

A joggyakorlat és a jogirodalom között ellentmondás feszül. Az említett kollízió egy francia ítélettel kezdődött,²¹⁷ amely azon az alapon utasította el az Egyezmény alkalmazását, mert

²¹² TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE (végső konklúziója); SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 56.

²¹³ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

²¹⁴ SCHROETER i.m. 76.

²¹⁵ ICC Vb. 8855 (1997). Hasonlóan: HGer Zürich 1999. február 1.

²¹⁶ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 57.

²¹⁷ Cour d’Appel de Chambéry 1993. május 25.

az áruk gyártása a vevő által nyújtott tervek szerint kellett végbemenjen. A francia fórum deklaráta, hogy a tervek az anyagok lényeges részét képezték az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdése értelmében. Az eset összefoglalójából azonban nyilvánvaló, hogy a vevő által nyújtott egyedüli „anyagot” csak maguk a tervek jelentették.

A döntést bírálók felróják, egyfelől, hogy tervek nem eshetnek az anyagok fogalma alá, másfelől, hogy a *know-how* átruházására irányuló szerződések is az Egyezmény hatálya alá tartoznak.²¹⁸ Ezt a kritikát erősítik meg az Egyezmény létrehozatalának dokumentumai is. Ti. létezett egy – később visszavont – angol delegáció által szorgalmazott tervezet, amely kizárta volna az Egyezmény alkalmazását abban az esetben, ha a vevő szolgáltatja a *know-how*-t, pl. amikor „az áru megrendelője vállalja, hogy a) az anyagok lényeges részét; vagy b) a gyártáshoz vagy előállításához szükséges információkat és szakértelmet ő szolgáltatja”.²¹⁹

Summázva, elfogadott nézet, hogy az Egyezmény hatálya alá tartozónak tekinthetők azon szerződések, amelyekben a vevő csak terveket (vagy rajzokat, technikai előírásokat, technológiákat vagy képleteket) szolgáltat. Indoklásul az Egyezmény kodifikációjának dokumentumait és az Egyezmény 42. Cikk (2) bekezdés b) pontját jelölik meg.²²⁰ Mindazonáltal, a francia verdikt egy nagyon lényeges összefüggésre mutat rá az Egyezmény szerinti „anyagok” fogalmának értelmezését illetően. „A felek bármelyike által nyújtott *know-how* vagy terv csak abban az esetben vehető figyelembe, ha az anyagok értékét növeli. Amennyiben viszont a rajzok, technikai előírások vagy tervek csak járulékosan jelennek meg, nem tekinthetők anyagoknak.”²²¹

Szemléltetésül, egy szerződésben az eladó állította elő és szolgáltatotta az ablak gyártó gépsort. A vevő kötelezettségei közé tartozott néhány eszköz és a gépsor által legyártandó ablakok típusai műszaki rajzainak nyújtása. A német fórum a 3. Cikk (1) bekezdésének elemzésekor nem utalt a rajzokra. A hallgatás indokaként két lehetséges magyarázat hozható fel. Egyfelől a bíróság nem tartotta az anyagok fogalma alá tartozónak a rajzokat, másfelől a járulékos anyagok

²¹⁸ SCHROETER i.m. 74.

²¹⁹ SCHLECHTRIEM I. i.m. 32.

²²⁰ 42. Cikk

(1) Az eladó az árut harmadik fél minden olyan ipari tulajdonnal vagy egyéb szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogától vagy igényétől mentesen köteles szolgáltatni, amelyekről a szerződés megkötésének időpontjában tudott vagy amelyek számára a szerződés megkötésének időpontjában nem lehettek ismeretlenek, feltéve, hogy ez a jog vagy igény ipari tulajdonon vagy egyéb szellemi tulajdonon alapul

a) annak az államnak a joga szerint, ahol az árut továbbeladják vagy egyébként felhasználják, ha a felek a szerződés megkötésének időpontjában számoltak azzal, hogy az áru ebben az államban kerül továbbeladásra vagy felhasználásra; vagy

b) bármely más esetben annak az államnak a joga szerint, amelyben a vevőnek az Egyezmény 10. Cikk a) pontja szerint a telephelye van.

(2) Az eladónak az előző bekezdésben alapuló kötelezettsége nem terjed ki azokra az esetekre, amelyekben a) a vevő a szerződés megkötésének időpontjában ilyen jogról vagy igényről tudott vagy az nem lehetett számára ismeretlen; vagy

b) a jog vagy igény abból ered, hogy az eladó a vevő által adott műszaki rajzot, formatervet, receptúrát, képletet vagy más hasonló adatot használt fel.

²²¹ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

koncepciójának megfelelően nem minősítette ezeket az áruk „gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok”-nak, ugyanis a vevő által biztosított műszaki rajzok nem az ablakgyártó gépsor előállításához voltak szükségesek, hanem a gépsor által gyártandó ablaktípusokhoz.²²² Az első magyarázat hozható fel a magyar fórum azon döntésénél, amelyben az Egyezményt alkalmazta egy olyan szerződésre, ahol a vevő által rendelkezésre bocsátott gyártmánytervek alapján az eladó két különböző típusú lakókocsi gyártását és összeszerelését vállalta.²²³

Végül, a tárgyban utolsóként bemutatásra kerülő ügyben a felek az osztrák bíróság elé vittek egy olyan kooperációs szerződést, amelyet egy „Resitrix”-nek nevezett anyag kifejlesztésére kötöttek. A szabadalomtulajdonos vevő kötelezettsége a félkész termék leszállítása volt, amelyet az eladó – a közösen kifejlesztett leírásnak megfelelően – végtermékké alakított. Az eladó egyes országokban kizárólagos licensszel rendelkezett a termék forgalmazására. Bár a szerződés az Egyezmény időbeli hatályán kívül esett, a bíróság a 3. Cikk (1) bekezdésére utalt, és ennek alapján állapította meg, hogy a szerződés, mivel a vevő szolgáltatta az áru előállításához szükséges anyag lényeges részét (félkész termék), az Egyezmény alkalmazási körén kívül esik.²²⁴

Összegezve tehát, a *travaux préparatoires* rámutatnak arra, hogy az anyagok fogalmába nem csak nyersanyagok, hanem a végtermék önálló összetevői is beletartoznak.²²⁵ Valamint a visszavont angol javaslat nem azt indítványozta, hogy az anyagok fogalmából a *know-how*t minden esetben ki kell zárni, hanem azt, hogy egy szerződés ne minősüljön adásvételnek abban az esetben, ha a vevő kizárólag a gyártáshoz vagy előállításához szükséges szakértelmet nyújtja, mint ahogyan a javaslat megszövegezéséből is kitűnt (az két különböző vagylagos választási lehetőséget tartalmazott).²²⁶ Mindemellett nem minden terv vagy rajz tartozik az anyagok fogalmába, hanem csak azok, amelyek az áru gyártásához vagy előállításához szükségesek és így annak eredetiségéhez, különlegességéhez vagy kizárólagosságához hozzájárulnak. Ez általában magába foglalja azt az esetet is, amikor a vevő vagy az eladó szellemi tulajdonjogok alá tartozó anyagokkal (például egy szabadalom vagy más ipari tulajdonjog) közreműködik, akkor ezen jogokat úgy kell tekinteni, mint amelyek az Egyezmény 3. Cikkének (1) bekezdése „szellemében” az áru értékét növelő ötletet foglalnak magukban.²²⁷ Példaként, egy német fórum előtti ügyben a felek megállapodtak selyempapír előállításához szükséges henger gyártásában és leszállításában.²²⁸ A szerződésben járulékos kötelezettségekként szerepeltek: „berakodás, fuvarozás, kirakodás, felszerelés, felszerelés befejezéséig biztosítás, eredeti henger hulladékkezelése, valamint extra

²²² OLG München 1999. december 3.

²²³ BDT 2006.1320. (Megjegyezzük, hogy a fellebbviteli fórum, a Szegedi Ítéltábla már nem utalt az Egyezmény szabályaira, hanem a Ptk. alapján bírálta el az esetet. (Gf. III. 30 345/2004.))

²²⁴ OGH 2001. április 18.

²²⁵ A „nyersanyag” kifejezés elsőként a nemzetközi adásvételi szerződésekre alkalmazandó jogról szóló Hágai Egyezményben (1955) jelent meg, majd az ULIS, ULFIS már csak az „anyag” fogalmát jeleníti meg.

²²⁶ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE; ugyanígy FAIRLIE i.m. 47. sk.

²²⁷ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

²²⁸ LG Mainz 1998. november 26.

munka további megállapodások alapján”. Ugyan a jogvita a 3. Cikk (2) bekezdésével állt kapcsolatban, a bíróságnak tájékozódnia kellett afelől, hogy a vevő egyéni igényeihez igazított henger gyártása és leszállítása előtt, szükséges volt-e egy külön műszaki „erőfeszítésre”, tervezésre és koncepcionális munkára. Megállapításra került, hogy ezek a külön műszaki tervezési munkálatok nagyban hozzájárultak a termék előállításához és szállításához, döntően meghatározták ennek értékét. „Az eladó további szerződéses kötelezettségei (fuvarozás, beszerelés, stb.), mint járulékos kötelezettségek elhalványulnak, ha összevetjük az előállított henger értékével.” Ez az értékelés vezetett végül az Egyezmény alkalmazásához.

1.4. A munkavégzésre vagy más tevékenységre irányuló szerződések

Az eladónak gyakran olyan kiegészítő tevékenységeket kell teljesítenie, mint például a csomagolás, vagy az áru feladása, beleértve a fuvarozókkal való szerződéskötést stb. Ezen tevékenységek nem változtatnak a minősítésen, a felek közötti szerződéses kapcsolat adásvételi jellegű marad. Gyakran a vevő ellenben több kötelezettséget vállal. Nevezetesen olyan tevékenységeket, amelyek önálló szerződésként is fungálhatnak, mint például eladott szerelőszalag felszerelése,²²⁹ elemes válaszfalak összeszerelése,²³⁰ ablakok gyártásához szükséges gépsor részeinek összeállítása,²³¹ szállodai szerelvények felszerelése,²³² a vevő alkalmazottainak kiképzése, az eladott üzemben gyártott áruk értékesítése, stb. Ha ezeket a tevékenységeket ugyanabban – az áruk átadására és tulajdon átruházására irányuló – szerződésben vállalják, kérdésként merül fel, hogy egy ilyen vegyes szerződés az Egyezmény hatálya alá tartozik-e. Ez esetben az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdése ad számunkra választ, amely kiveszi az Egyezmény hatálya alól azokat a szerződéseket, amelyekben az árut szolgáltató fél kötelezettségeinek túlnyomó részét munkavégzés vagy más tevékenység képezi. Az Egyezmény alkalmazási körének megállapítása érdekében az árukra vonatkozó kötelezettségek és a munkavégzésre vagy más tevékenységre irányuló kötelezettségek összehasonlítása szükséges, kivéve, ha a felek tisztán vállalkozásnak minősülő szerződést kötöttek.²³³ Így pl. a hulladékértékesítés, felújítás vagy javítás és karbantartás²³⁴ is kizárt a tárgyi hatály alól.

²²⁹ ICC Vb. 7660 (1994)

²³⁰ Tribunal d'Appello di Lugano 2003. október 29.

²³¹ OLG München 1999. december 3.

²³² ICC Vb. 7153 (1992). Részletesen: VÖRÖS i.m. 91.

²³³ BÁNRÉVY I. i.m. 179. Nem alkalmazandó az Egyezmény akkor sem, ha a magyar jog szerint szállítási szerződésről van szó, amelyben azonban a vállalkozási elemek dominálnak. VÉKÁS 2. i.m. 391.; VÉKÁS 1. i.m. 245.

²³⁴ Hof van Beroep Antwerp 2005. január 3.

Az Egyezmény ugyan *egyetlen egységes kötelmet* előfeltételez, azonban előbb megvizsgálandó, hogy a különböző kötelezettségek valóban egyetlen, ámbár összetett szerződés részét képezik-e. Ez az előkérdés a szerződés értelmezése,²³⁵ illetve ennek felderíthetlensége esetén a gazdasági összefüggések szorossága alapján dönthető el.²³⁶ A korábbi Titkársági kommentár álláspontja, miszerint ebben a kérdésben az alkalmazandó jog alapján kell döntenet, már nem irányadó, ugyanis végső soron mind a nemzeti jog, mind az Egyezmény szabályai szerint is a kérdés praktikusán elsősorban a felek akaratának értelmezésével ítéltető meg.²³⁷ A szerződés egységes elbírálása vezérfonala mentén, amennyiben a jogviszony kettébontása merül fel, az áruk és szolgáltatások nyújtására irányuló – Egyezmény hatálya alá tartozó – szerződésre, az Egyezményt annak egészére kell alkalmazni²³⁸ (ez az ún. abszorpciós teória). E szerint járt el a német fórum, egy ügyben, ahol a felek a vevő éttermi felszerelésének pizzériához szükséges kellékekkel bővítésére, azok leszállítására és beszerelésére kötöttek szerződést.²³⁹ A fórum a 3. Cikk (2) bekezdése alapján adásvételnek tekintette az ügyletet, így annak egészére az Egyezményt alkalmazta. Indoklasként a bíróság felhozta, hogy a szerződés értelmezése egyértelműsítette az egységes kötelmet, ennek lényegi momentuma volt, hogy a felek egy egységes ellenértékben állapodtak meg, azaz nem határozták meg a szolgáltatás elkülönített díját. Az ilyen esetekben tehát – hívja fel a figyelmet *Schlechtriem* – a szolgáltatásokra kell az adásvétel, azaz az Egyezmény szabályait megfelelően alkalmazni.²⁴⁰

A 3. Cikk (2) bekezdésével kapcsolatban felvetődő további értelmezési probléma a „*túlnyomó rész*” („*preponderant*”, „*principal*”, „*prépondérante*”) kifejezés meghatározása.²⁴¹ Ennek nehézsége több tényezőre bontható, nevezetesen a „*túlnyomó*” szó értelmezése, valamint a százalékos arány számszerűsítésének kérdése. Az Egyezmény előkészítő dokumentumaiból kiderül, hogy a végső soron visszavont – a „*túlnyomó*” fogalmát az „*érték nagyobb részét kitevő*” fogalommal helyettesíteni kívánó – angol tervezet²⁴² óta a gazdasági érték mércéjének alkalmazása nem lenne következetes, egyes nézetek szerint e standard mégis helyénvalónak tűnik.²⁴³ A Testület megfogalmazásában, az angol javaslat a „*túlnyomó*” szónak a „*nagyobb részét kitevő*” fogalommal történő felváltása miatt nem nyert támogatást, és nem azért, mert a (gazdasági) „*érték*” mércéjét alkalmazta. Nézetük szerint a „*gazdasági érték*” kritérium kell érvényesülnön, és az érték

²³⁵ INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 226.

²³⁶ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 48.

²³⁷ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 58.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 226.

²³⁸ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 50. sk.

²³⁹ LG München 2000. november 16.

²⁴⁰ Ennek módjáról, a szerződésszegés és jogorvoslati szabályok alkalmazásáról, példaeseten keresztül, bővebben: SCHLECHTRIEM 7. i.m.

²⁴¹ Az Egyezmény megalkotásának folyamatában a (2) bekezdés szövege az elévülési egyezmény (1974) elfogadása után vetődött fel, ugyanis annak 6. Cikk (1) bekezdése szolgált mintául. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 53.

²⁴² HONNOLD 3. i.m. 463.

²⁴³ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

felbecsülésének releváns időpontja a szerződés megkötésének ideje. Az „alapvető” kritérium ellenben csak akkor veendő figyelembe, ha a „gazdasági érték” alkalmazása – az eset összes körülményét tekintve – lehetetlen vagy nem megfelelő.

A „túlnyomó” szó tartalmát illetően a vélemény leszögezi, hogy azt nem egy előzetesen meghatározott százalékkal kellene számszerűsíteni, hanem egy teljes körű értékbecslésnek megfelelően. Ennek, valamint a felek megegyezésének értelmezésénél a felek okmányokból kitűnő szándékát és a szerződéskötés körülményeit is figyelembe kell venni. A rendes és választottbíróság által tekintetbe veendő lényegesebb tényezők: a szerződés megnevezése és teljes tartalma,²⁴⁴ az árszerkezet²⁴⁵ és a felek által a szerződésbe foglalt különböző kötelezettségeknek tulajdonított súly.²⁴⁶ „Ha azonban egy érték rögzített százaléka használatos, egy 50% vagy az alatti érték nem vehető figyelembe az Egyezmény hatályából való kizárás érdekében. Ezen túlmenően, az Egyezmény kizárásánál egy alig 50% fölötti érték önmagában nem lehet döntő. Valójában a teljesített tevékenységek értéke kellene, hogy túlnyomó legyen.”²⁴⁷

Schlechtriem elsőként felhívja a figyelmet arra, hogy az uralkodó nézet, amely szerint egyfelől az áru gazdasági értékét, másfelől a szolgáltatás értékét hasonlítják össze, akkor határozható meg egyszerűen, amennyiben külön szerződésekről (avagy külön rögzített árakról) van szó. Ezért javasolja *Schroeter* ezt csak kiindulópontként, amelyet kiegészít vagy felülír a felek által saját maguknak tulajdonított kötelezettségek súlya.²⁴⁸ Ám ennek meghatározása – egyetértve *Schlechtriem*mel – nagyon nehéz, ha nem lehetetlen.²⁴⁹ Pl. ha a felek az áruk és szolgáltatások különböző becsértékéből indulnak ki, később, kompromisszum útján, egy egybeolvasztott átalányösszeg mindenképpen alacsonyabb, mint az egyéni árak összege. Így ebben az esetben a felek akarata és érdeke kell elbillentse a mérleg nyelvét. *Schlechtriem* szerint ugyanígy, kivételes esetekben az érték teszt is félrevezető lehet. Nézete szerint egy szigorú és merev alkalmazása a gazdasági érték szabálynak e helyütt sem kívánatos.²⁵⁰ Rögzíti, hogy e tekintetben a „túlnyomó rész” meghatározásakor egy kijegecesedett vélemény, hogy az Egyezmény akkor nem alkalmazandó, ha a szerződés szerint a munkavégzésének vagy más szolgáltatás tevékenységének része összegében több mint 50%.²⁵¹ A százalék kalkulálása céljából a szolgáltatás értékét kell összehasonlítani a teljes termék (azaz a szolgáltatás és az áru, és nem csak ez utóbbi) értékével.

²⁴⁴ ICC Vb. 7153 (1992)

²⁴⁵ LG München 2000. november 16.

²⁴⁶ A fent említett LG Mainz 1999. november 26. esetben a bíróság figyelembe vette mind a szerződés dokumentumait és a szerződés megkötésének körülményeit.

²⁴⁷ TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

²⁴⁸ SCHROETER i.m. 78.

²⁴⁹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 61.

²⁵⁰ *Uo.*

²⁵¹ Ugyanígy INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 225. sk.

Mindent egybevetve tanácsos a feleknek az Egyezmény alkalmazása, nem alkalmazása kérdésében megállapodniuk.²⁵²

A *nemzeti bíróságok joggyakorlata* rendszerint a *gazdasági érték szabályát* követi.²⁵³ Pl. egy ügyben a szerződés szerint az eladó szolgáltatotta egy tető felépítéséhez szükséges anyagot és annak felszerelését. A fórum összevetette a munkavégzés költségeit a leszállított áru értékével, és úgy találta, hogy előbbi lényegesen nem magasabb összegű, mint az utóbbi.²⁵⁴ Egy másik esetben az ítéletben az eljáró tanács – ugyan tévesen a 3. Cikk (1) bekezdésére utalt, valójában – a (2) bekezdés alapján megállapította, hogy egy berendezés leszállítására és néhány utólagos szolgáltatásra vonatkozó szerződés tekintetében az Egyezmény alkalmazandó, mert a szerződéses ellenérték 50%-a a leszállított berendezés értéke.²⁵⁵ A Luganói Fellebbviteli Bíróság alkalmazta az Egyezményt, mert az előre gyártott elemekből készült válaszfalak ellenértéke képezte a szerződés túlnyomó részét.²⁵⁶ Egy másik ügyben a svájci fórum megállapította, hogy a kályhák adásvétele esetén azok összeállítása kisebb relevanciával bír a teljes (inkább adásvételi) ügylet egészéhez képest. „A kályhák összeszerelése egy szakembernek három napig tartott, ebből is arra lehet következtetni, hogy a szerelés nem tekinthető drágábbnak, mint az elvégzett tevékenység értéke.”²⁵⁷ Végül, egy újabb ügyben, a fórum Brüsszel I. rendelet szerinti joghatósága (5. Cikk) a felek közötti ügylet minősítésétől függött. A vevő szerződést kötött az eladóval országút melletti acél korlátok lefektetésére és leszállítására.²⁵⁸ A bíróság deklarálta, hogy a felek nem tisztán adásvételi szerződést kötöttek, így annak minősítése az Egyezmény alkalmazhatósága folytán a szolgáltatási tevékenység „túlnyomó” részének kérdésétől függött. Jelen ügyben az acél áru ellenértéke számottevően magasabb volt, mint azok lefektetésének értéke. Ennek ellenére a fórum külön kiemelte, hogy az egyezményes szabály értelmezésekor az adásvételhez és az ahhoz nem kapcsolódó részek közötti reláció egyedi körülményei is döntőek lehetnek.

²⁵² SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 61.; ugyanígy DE LY 1. i.m. 249.

²⁵³ LG Mainz 1998. november 26.; OLG München 1999. december 3.; ICC Vb. 7153 (1992); Cour d’Appel de Grenoble 1995. április 26.: a 3. Cikk (2) bekezdést alkalmazták egy raktár adásvételénél, ahol a leszerelés és leszállítás is kötelezettség volt. A szerződéses vételár 500 000 francia frank, amelyből 381 200 frank a raktár és 118 800 frank a leszerelés és leszállítás értéke; KGer Bern-Laupen 1999. január 29.: a teljes érték 56,25%-át tette ki az áru gyártásának értéke; HGer Zürich 2000. február 17.: ugyan nem hivatkozott a 3. Cikk (2) bekezdésére, azonban a bíróság összevetette az eladó által nyújtott szolgáltatások értékét; LG München 2000. november 16.; ICC Vb. 13309 (2006. szeptember 22.): tejfeldolgozó egységek és fuvarozási eszközök gyártására, szállítására, szerelésére, működésbe hozatalára, karbantartására és egyéb értékesítés utáni szolgáltatások nyújtására kötöttek szerződést a felek, a szerződésből és a becsatolt szakvéleményből egyértelmű volt, hogy a „szállított áru értéke lényegesen nagyobb részt tett ki, mint az a munkavégzés, ami a leszállított berendezések elhelyezéséhez és üzembe állításához volt szükséges”.

²⁵⁴ KGer Zug 1999. február 25.

²⁵⁵ ICA Vb. (356/1999) 2000. május 30.

²⁵⁶ Tribunal d’Appello di Lugano 2003. október 29.

²⁵⁷ OGer Zug 2006. december 19.

²⁵⁸ OLG Innsbruck 2007. december 18.

Annak megítélése, vajon az ún. *kulcsrakész szerződés* (*turnkey contract, Lieferverträge mit Montagverpflichtung, clé en main, contratos llave en mano*) az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdése alá esik-e, igen ellentmondásos. Annak ellenére, hogy egyes gondolkodók álláspontja alapján a 3. Cikk (2) bekezdése éppen az ilyen típusú szerződéseknek az Egyezményből történő kizárására irányul,²⁵⁹ a jogtudósok nagyobb részének véleménye az, hogy a helyes elbíráláshoz mindig az esetről esetre történő elemzés szükséges.²⁶⁰ A nehézséget az adja, hogy az ilyen típusú ügyletek minkét oldalán kötelezettségek „csomagja” jelenik meg, ennél fogva, az egyes feltételek értékeinek összevetése szinte lehetetlen, így a döntő faktort inkább annak súlya kell megadja, amelyet a felek a teljesítés speciális aspektusának tulajdonítanak.²⁶¹ Összegezve, a megnevezés figyelmen kívül hagyásával, minden esetben egy külön vizsgálatot igényel az, amelynek során meg kell állapítani, hogy a 3. Cikk (2) bekezdésében foglaltak teljesülnek-e vagy sem.²⁶²

1.5. A 3. Cikk (1) és (2) bekezdése közötti kapcsolat

Helytelen kapcsolatot kreált a jogirodalomban²⁶³ és a joggyakorlatban,²⁶⁴ annak vizsgálata, hogy az áru gyártása milyen mértékben előfeltételez „szolgáltatást”, azaz munkavégzést az eladó vagy harmadik személy által (pl. egy hajtószerkezet gépészeti költségei nagyobb értéket képviseltek, mint az anyagok értéke).²⁶⁵ A (2) bekezdés alkalmazása ilyen helyzetekben nem indokolt, tehát irreleváns annak elemzése, hogy vajon a gyártás önmagában az áru túlnyomó részét képezi-e.²⁶⁶ Ugyan az áru gyártásának vagy előállításának folyamata megkíván egyfajta munkát, vagy munkavégzési kötelezettséget, ezt azonban tévesen, a 3. Cikk (2) bekezdés elemzéséhez csatolják.²⁶⁷ A helyes álláspontot követve, a jogtudósok többsége és a jogesetek egy jelentős része

²⁵⁹ Ugyanígy *Herber* álláspontja, in: Kommentar zum Einheitlichen UN-Kaufrecht; ugyanígy *Richards* in: Contracts for the International Sale of Goods: Applicability of the United Nations Convention. In: Iowa Law Review. Hivatkozva: FERRARI I. i.m. 62. skk.

²⁶⁰ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 62. Valamint: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE; FERRARI I. i.m. 63. sk.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 226. sk.; FAIRLIE i.m. 49.

²⁶¹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 61.

²⁶² *Schlechtriem* felhívja a figyelmet arra is, hogy az ilyen típusú szerződésekben a felek „extrém részlet-szabályokat határoznak meg”, amelyek mindenképpen az egyezményes szabályok helyébe lépnek. Ennél fogva, javasolja, hogy a felek az Egyezmény alkalmazásáról/nem alkalmazásáról is a szerződésben állapodjanak meg. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 62.

²⁶³ *Adame* nézete szerint a (2) bekezdés alkalmazható azon helyzetekre, amelyekre (1) bekezdésben utaltak. Goddard ADAME: El contrato de compraventa internacional. Mc Graw-Hill, Mexico, 1994. 51. Hivatkozva: TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE

²⁶⁴ Lásd 253. lj.

²⁶⁵ HGer Zürich 1999. április 8.

²⁶⁶ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 54.

²⁶⁷ Ez történt az LG München (2000. november 16.) döntésében, ahol a felek a vevő éttermi felszerelésének pizzériához szükséges kellékekkel bővítésére, azok leszállítására és beszerelésére kötöttek szerződést. A fórum az eladó kötelezettségének részeként (a 3. Cikk (2) bekezdése alapján) elemezte a kellékek előállítását; OGH 1994. október 27.: az eladó a szerződés szerint a vevő által nyújtott alapanyagokból keféket és seprűket gyártott. A fórum úgy tartotta, hogy az Egyezmény nem alkalmazható annak alapján, mert a vevő adta a

szerint,²⁶⁸ a munkavégzési vagy más tevékenységre irányuló kötelezettségeknek a 3. Cikk (1) bekezdésben foglalt gyártási vagy előállítási kötelezettségek részét kell képezniük. Pl. a *Cour d'Appel de Paris* (2001. június 14.) egy olyan esetben döntött, ahol a felek megállapodtak 128 díszített kristályburkolat felszerelésében egy egyiptomi hotel falára. A bíróság megállapította, hogy az ügylet nem egy *d'entreprise* szerződés, ahogy azt az elsőfokú fórum deklaráta, hanem adásvétel. A 3. Cikk (2) bekezdése nem volt alkalmazható, mert a kristályburkolat előállításához elvégzett munka kötelezettsége nem tekintendő a (2) bekezdésben foglalt rendelkezés szerinti munkavégzésnek, vagy szolgáltatásnak.²⁶⁹

Az olyan helyzetek értékelésénél viszont, ahol az áruk gyártásában vagy előállításában (3. Cikk (1) bekezdés) nincs jelen munkavégzésre vagy más tevékenységre irányuló kötelezettség, az áruk átadását megelőző, azzal egyidejű és az azt követő szolgáltatásokat a 3. Cikk (2) bekezdésének megfelelően kell megvizsgálni.

Az Egyezmény 3. Cikk (1) és (2) bekezdésének tehát ugyan a tárgya eltérő, azonban *komplex ügyletekben értelmezésük és alkalmazásuk egymásra tekintettel lehetséges*. Például abban az esetben, ha a vevő/megrendelő által szolgáltatott anyagok önmagukban nem képezik az áruk gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok lényeges részét (ennek következtében az (1) bekezdés alapján az Egyezmény alkalmazandó), és az eladó által nyújtandó tevékenységek önmagukban nem értékelhetőek a vegyes szerződésben lévő tevékenységek túlnyomó részeként (ennek okán a (2) bekezdés szerint is az Egyezmény alkalmazandó). Bizonyos kivételes körülmények esetén a két szabály kombinációja mégis megváltoztathatja az ügylet egészének jellegét, méghozzá olyannyira, hogy azt nem lehet az Egyezmény hatálya alá tartozó adásvételi szerződésnek minősíteni. Az ilyen „kétértelmű” esetekben egyfelől a teljes ügylet egészét – a felek szándéka szerint – figyelembe véve kell a szerződést minősíteni, másfelől szem előtt kell tartani azt az elvet is, hogy kétség esetén az Egyezmény alkalmazása elsőbbséget élvez (*in dubio pro conventione*).

lényeges részt (3. Cikk (1) bekezdés) és az eladó főkötelezettsége az alapanyag feldolgozása volt (3. Cikk (2) bekezdés); KGer Bern-Laupen 1999. január 29.: az eljáró tanács nem tekintette az Egyezményt alkalmazandónak azon okból kifolyólag, hogy a gép gyártása volt a szerződés jellemző eleme (3 Cikk (2) bekezdés), azaz a vevő érdeke főként a gép előállításában állt. Hasonló álláspontot képviselt HGer Aargau 2002. november 5.: az Egyezmény alkalmazására csak a 3. Cikk (1) bekezdésének vizsgálata alapján került sor, egy olyan szerződés esetében, amelyet három felfújható diadalív előállítása, címkézése, beállítása, szervizelése és elszállítása tekintetében kötöttek. Cour d'Appel Colomar 2008 február 26.: a bíróság az (1) bekezdésre hivatkozott, holott valójában (2) bekezdés lett volna alkalmazandó.

²⁶⁸ ICC Vb. 7660 (1994): egy teljes automatikus szerelőszalag előállítása, leszállítása és felállítása az Egyezmény alá tartozott (3. Cikk (1)).; Hasonlóan: HGer Zürich 1999. április 8.; LG Mainz 1998. november 26.; OLG München 1999. december 3.; Tribunal de commerce de Namur 2002. január 15.; KGer Schaffhausen 2002. február 25.: ugyan a bíróság nem utalt a (2) bekezdésre, az Egyezmény alkalmazására került, mert a szolgáltatások (beszerelés, szállítás) másodlagos fontosságúak voltak, összevetve az áruk leszállításának kötelezettségével (négy fűró apparátus, három nagynyomású pumpa, két keverőgép és néhány pótalkatrész).

²⁶⁹ Megjegyezzük, hogy a Legfelsőbb Bíróság már nem hivatkozott a 3. Cikkre (Cour de Cassation, Chambre commerciale 2003. szeptember 24.).

Példának okáért a német eladótól (felperes) – a Fiat cég számára légszákókat gyártó – olasz vevő (alperes) légszákók készítéséhez bizonyos összetevőket vásárolt, öt szerződés alapján.²⁷⁰ A szerződések adásvételi elemeket (pl. átadás, az áru tulajdonjogának átruházása, vételárfizetés), valamint szolgáltatási elemeket (a szerződés kötelezte az eladót a vevő szükségleteinek megfelelő áru előállítására harmadik féltől beszerzett anyagból, valamint az áru leszállítása) is tartalmaztak. A német fellebbviteli fórum – a Brüsszel I. rendelet párhuzamos joghatósági szabálya alkalmazhatósága²⁷¹ tekintetében – *a felek akaratát vizsgálva*, azt a konklúziót vonta le, hogy a felek adásvételi szerződést kötöttek, mert a megállapodás adásvételi elemei dominálnak. Ezt támasztja alá a felek utalásai, mint „megállapodás vételi megbízásra”, „vételi megbízás”, a „vételi megbízásban” az alperes, mint „eladó” szerepelt. A bíróság a továbbiakban nem látta szükségét a tisztán objektív kritériumok alapján történő kötelezettségek domináns részei meghatározásának, így a teljesítés folyamatában történő egyéni cselekmények kereskedelmi értéke felbecslésének. Hivatkozással arra a szabályra, hogy a felek egyező szándékának elsőbbséget kell biztosítani. (Nem vitatva a fórum indoklásának előbb említett részét, megjegyezzük, hogy – nézetünk szerint – az Egyezmény szabályainak hivatkozása tekintetében a bíróság kiindulópontja volt a megfelelő. Azaz, hogy az ügylet minősítése a 3. Cikk (1) bekezdésének kérdését érinti, tekintettel arra, hogy önmagában az áru előállításához szükséges munkavégzési elemek és az áru leszállítása, mint járulékos kötelezettség nem jelenti a – fórum által később citált – (2) bekezdés felhívását.)

Komplex vegyes szerződést minősített az *Oberster Gerichtshof* (2005. november 8.), ahol az újrafeldolgozó gépeket az eladó tervezete, gyártotta, leszállította és beszerelte. Az imponálóan gazdag jogirodalmi hivatkozásokkal alátámasztott ítélet a 3. Cikk (1) bekezdést vizsgálva megállapította, hogy e szerint az Egyezmény alkalmazandó (nem merült fel arra utalás, hogy a vevő szolgáltatott volna anyagot a termék előállításához). Ezután a (2) bekezdést nézve kifejtette, hogy „nem öleli fel az Egyezmény azokat a vegyes szerződéseket, ahol a nem adásvételi kötelezettségek aránya egyértelműen túlsúlyban van pénzügyi értelemben vagy a felek szándékának megfelelően. Ez a kapcsolat azon kötelezettségek között, amelyek tipikusan adásvételnek tekintendők, és amelyek távol állnak attól, az egyedi esetben döntő jelentőségű. A bizonyítási teher azon a félen van, aki arra hivatkozik, hogy az Egyezmény nem alkalmazandó.”

Nem megfelelő eredményt hoz a megrendelő által gyártott vagy előállított árukra vonatkozó szerződések esetében, hogyha az *értelmezés súlypontját az „anyagok” és nem az áruk gyártásának kötelezettsége* adja. Egyes jogesetekben az (1) és (2) bekezdés között a szabvány alapján vagy egyedi megrendelésre készült áruk megkülönböztetése alapján voltak kapcsolat.²⁷²

²⁷⁰ OLG Dresden 2007. június 11. In: *Internationales Handelsrecht* 2008/4. 165.

²⁷¹ Az 5. Cikk az ingó dolog szolgáltatása és a szolgáltatás nyújtása esetén külön szabály szerint határozza meg a teljesítés helyét. A teljesítési hely, mint joghatóságot meghatározó elem és az Egyezmény kapcsolatáról bővebben, lásd IV/1.

²⁷² OLG Köln 1992. október 16.; OLG Köln 1994. augusztus 26.; LG München 1995. február 8.

Ez a megközelítés főként a német bírói gyakorlatban jelenik meg, ugyanis a BGB korábbi 651. §-a²⁷³ a helyettesíthető áruk gyártását tekintette adásvételnek, míg az egyedi megrendelésre készült árukét *Werkvertragnak*.²⁷⁴ Ez a német nemzeti jogi hatás az Egyezmény alkalmazását illetően különösen a szoftver szerződések tekintetében érhető tetten.²⁷⁵ Ugyan e helyütt nem térünk ki részletesen az ilyen típusú ügyletekre, e körben több eset is jól illusztrálja a különböző elbánást a tömegárúk és az egyedi rendelésre készült termékek vonatkozásában. A német fórumok a szabvány (standard) szoftver tekintetében alkalmazták az Egyezményt, de az egyedi rendelésre készült szoftver esetében nem.²⁷⁶ Ennek hátterében az az indok áll, hogy amennyiben az áruk szabvány alapján készültek, az eladónak nem kellett gyártási tevékenységet – tehát munkavégzést vagy más tevékenységet – kifejtjenie. Az Egyezmény ellenben nem alkalmazza ezt a megkülönböztetést.²⁷⁷ Helyesen, az újabb, más országokból származó ítéletek nem tesznek ennek alapján különbséget.²⁷⁸ A svájci bíróság a szoftver, valamint szoftver és hardver közös vételét is az Egyezmény hatálya alá tartozónak értékelte,²⁷⁹ azonban abban az esetben, ha a szoftvert és az azt kiszolgáló egységeket is speciálisan a vevőnek tervezték és kivitelezték, az Egyezmény a belga bíróság előtt már nem került alkalmazásra.²⁸⁰

Összegezve, a minősítés szempontjából önmagában az nem döntő, hogy az áru generikus, helyettesíthető, vagy speciális, egyedi megrendelésre készült.

Az Egyezmény 3. Cikk (1) és (2) bekezdése tehát eltérő kérdéseket rendez. A Testület szerint a közöttük fennálló kapcsolat a „kötelezettség” szónak az Egyezmény egyes hivatalos szöveg-változatai által használt egyes számú használatából származtatható. A francia és az arab nyelvű szövegek egyes számot, míg a többi hivatalos nyelven írt szöveg – kivéve a kínait, mert az ilyen értelemben nyelvtanilag semleges – a többes számot használja. A „kötelezettség” szó egyes számú használatának nyilvánvaló hatása van a szöveg értelmezésére. Az egyes szám olyan értelmezést tehet lehetővé, amely alapján maga a munkavégzés és más tevékenység hasonlítandó össze, ahelyett, hogy egyrészt a munkavégzést és más tevékenységet, másrészt az áru szolgáltatását

²⁷³ A hatályos BGB 651. § első mondata az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésével e tekintetben megegyezik, azonban a harmadik mondat külön szabálya a nem helyettesíthető áruknál bizonyos vállalalkozási szerződésre vonatkozó rendelkezéseknek az adásvételi mellett való alkalmazhatóságát nyilvánítja ki. INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 224.

²⁷⁴ KAROLLUS i.m. 57. sk.

²⁷⁵ A szoftvert rendszerint árunak tekintik attól függetlenül, hogy internetről töltik le (virtuális), vagy fizikai formában (pl. CD lemez) vásárolják meg. Bővebben, pl. BERNSTEIN – LOOKOFISKY i.m. 18. skk.

²⁷⁶ LG München 2000. november 16.; OLG München 1999. december 19.: ahol az eljáró tanács analizálva a „lényeges részt”, akként tekintette, hogy az, miszerint a berendezés szabvány modell alapján készült, releváns tényező.

²⁷⁷ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 55.; FLECHTNER 7. i.m.; *Lookofsky az in dubio pro conventione* elvvel érvel a szoftverek Egyezmény alá tartozása mellett. LOOKOFISKY 2. i.m. 279. sk.; DIEDRICH i.m. 336. sk.

²⁷⁸ Rechtbank Arnhem 2006. június 28.; US District Court, Pennsylvania (American Mint LLC, Goede Beteiligungs-gesellschaft, and Michael Goede v. GOSoftware Inc.) 2005. augusztus 16.; OGH 2005. június 21.

²⁷⁹ Pl. HGer Zürich 2000. február 17.

²⁸⁰ Hof van Beroep Antwerp 2005. január 3.

hasonlíthatnánk össze. Ezen túlmenően, még ennél is félreérthetőbb az, hogy az egyes szám használata a 3. Cikk (1) és (2) bekezdése közötti kapcsolatnak egy olyan értelmezésére is módot adhat, amely szerint az áruk gyártására irányuló munkavégzési kötelezettség összevethető lenne a kiszolgáltatási kötelezettségekkel. Az Egyezmény megalkotóinak szándéka a többes számú értelemre utalt, ezért az egyes szám használatát mindenképpen el kellene vetni.²⁸¹

Sommásan, tehát az (1) és (2) bekezdés kapcsolatának vizsgálatakor azok önálló értelmezése ajánlott, azonban a komplex ügyletekben elképzelhető az egymásra tekintettel való értelmezésük és alkalmazásuk. Ez utóbbi helyzetben pedig az ügyleteket a maguk egészében kell elemezni, adott esetben az Egyezmény alkalmazásának elsőbbségének elvére figyelemmel.

1.6. Összegzés

Nyilvánvaló, hogy a Testület azon véleménye, hogy az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésében szereplő „lényeges rész” értelmezésénél elsősorban a „gazdasági érték” kritérium használandó, az „alapvető” kritérium ellenben csak akkor veendő figyelembe, ha a „gazdasági érték” alkalmazása – az eset körülményét tekintve – lehetetlen vagy nem megfelelő, összeegyezteti a francia „essentielle” és az angol „substantive” közötti eltérést. Azonban osztjuk *Schlechtriem* álláspontját, amely szerint előfordulhatnak olyan kivételes esetek, ahol a hozzájárulás értékére és funkciójára egyaránt tekintettel kell lenni, tehát a Testület megállapítása nem értelmezhető mereven. Mindebből adódik az a következtetés is, hogy a „lényeges” fogalmát nem előzetesen meghatározott százalékos aránnyal kell számszerűsíteni, hanem esetről esetre történő, teljes körű értékbecslés alapján.

Egyértelmű a jogirodalomban és az esetek egy részében, hogy ha az áru jövőbeni gyártásához vagy előállításához munkavégzés vagy más tevékenység szükséges, akkor annak az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésének „gyártás vagy előállítás” kifejezése feleltethető meg, és azt nem lehet az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdés alapján értelmezni. Illetőleg az (1) bekezdésének értelmezésénél irreleváns, hogy az áruk helyettesíthetőek vagy nem helyettesíthetőek, szabvány alapján vagy egyedi rendelésre készültek.

Az (1) bekezdésben szereplő „gyártáshoz vagy előállításához szükséges anyagok” nem vonatkoznak rajzokra, technikai előírásokra, technológiára vagy képletekre, kivéve, ha azok a felek által szolgáltatott anyagok értékét növelik. Az áru gyártásához vagy előállításához szükségesek

²⁸¹ Ugyanígy a nemzetközi adásvételi szerződésekre alkalmazandó jogról szóló Hágai Egyezményben (1986) 4. Cikk (2) bekezdése, azonban a New York-i elvülési egyezmény 6. Cikk (1) bekezdése többes számot használ. TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 58.

tervek, rajzok lényege, hogy a termék eredetiségéhez, különlegességéhez vagy kizárólagosságához hozzájáruljanak.

A vegyes szerződéseknél a (2) bekezdés alkalmazásakor – mint fentebb láthattuk – a bírói gyakorlat egyértelműen a szerződés értelmezése alapján foglal állást abban a kérdésben, hogy az árukra és a szolgáltatásokra vonatkozó kötelezettségek a felek szándéka szerint egyetlen vegyes szerződésnek vagy különböző szerződéseknak feleltethető meg. A felek megállapodása értelmezésénél a releváns tényezők közé tartozik, többek között, a szerződés megnevezése és teljes tartalma, az árszerkezet és a felek által a szerződésbe foglalt különböző kötelezettségeknek tulajdonított jelentősége, súlya.

Abban nem alakult ki vita a jogirodalomban, hogy a (2) bekezdésben szereplő „túlnyomó rész” kifejezés értelmezésénél elsődlegesen a „gazdasági érték” kritériuma használandó, és az „alapvető” kritérium csak akkor vehető figyelembe, ha a „gazdasági érték” alkalmazása – az eset körülményét tekintve – lehetetlen vagy nem megfelelő. A „túlnyomó rész” fogalmát illetően viszont *Schlechtriem* élesen bírálja a Testület véleményének azon pontját, mely szerint „nem előzetesen meghatározott százalékos aránnyal kell számszerűsíteni, hanem teljes körű értébecslés alapján”. Kétségtelen, hogy a jogtudomány és a joggyakorlat kialakította azt a minimumot, amely szerint az Egyezmény nem alkalmazandó, amennyiben a teljes termék értékéhez viszonyítva a szolgáltatás értéke összegében több mint 50%, azonban egyértelmű, hogy a Testület szándéka egy egységes standard bevezetésére irányult (nézetünk szerint a joggyakorlat alapján a kettő egyáltalán nem tűnik összeegyeztethetetlennek).

Végül, a komplex szerződések gyarapodásával egyre nehezebbnek tűnhet az Egyezmény 3. Cikk (1) és (2) bekezdésének elhatárolása, ennél fogva, elképzelhető az egymásra tekintettel való értelmezésük és alkalmazásuk. Ebben az esetben az újabb döntések az ügyleteket a – Testület nézetével összhangban – a maguk egészében, a felek szándékának megfelelően értelmezik.

1.7. Összevetés a magyar joggal

A Ptk. az egyes szerződéstípusok definiálása helyett, azokat a tartalmuk szerinti főkötelezettségek meghatározásával adja meg, pl. adásvétel esetében a dolog tulajdonának átruházása és átadása, valamint a vételár megfizetése és a dolog átvétele (Ptk. 365. §). A tartalom szerinti minősítés gyakorlati jelentőséggel bír az adáséttel *vegyes szerződések* tekintetében. Az ilyen ügyleteknél az adásvételi elemek és más, nevesített, vagy nem nevesített szerződés elemei keverednek, és ezek összességükben nem képeznek önálló szerződéstípust. A Ptk. indoklása szerint a vegyes szerződésekkel kapcsolatos kérdéseket a szerződések közös szabályai, valamint a jelleg szempontjából legközelebb eső, a törvényben szabályozott szerződéstípusokra vonatkozó rendelkezések alkalmazásával megfelelően meg lehet oldani. Az „uralkodó elméleti és gyakorlati felfogás szerint az egyes tipikus elemek megtartják önállóságukat”,²⁸² és ezek az adott szerződéstípus szabályainak megfelelően bírálандók el, amennyiben a szerződés sajátos jellegével – a felek szándékára és az egész szerződés céljára – figyelemmel összefér.²⁸³ A Kommentár másodikként a szerződésekre vonatkozó általános szabályokat jelöli meg, amennyiben a nevesített szerződéstípusok szabályai nem alkalmazhatók, harmadikként a törvényben megfogalmazott alapelvek irányadóak.²⁸⁴

Ahol az elhatárolás különös problémát okoz, az a *szállítási* és az adásvételi *szerződés*. A Ptk. 379. §-a rögzíti a fogalmi elemeket, amely szerint a szállító köteles a szerződésben meghatározott dolgot kikötött későbbi időpontban vagy időszakban a megrendelőnek átadni, a megrendelő pedig köteles a dolgot átvenni és az árát megfizetni.²⁸⁵ A bírói gyakorlat a szolgáltatás tárgyának, a teljesítés idejének és az ellenszolgáltatás meghatározását szükségesnek tartja ahhoz, hogy a szállítási szerződés létrejöhön.²⁸⁶ A Ptk. kommentárja azon az alapon áll, hogy amennyiben a megrendelő a szállítótól későbbi teljesítési időpont vagy időszak megjelölésével rendel terméket, és ez utóbbi a rendelést igazolja, ezzel közöttük szállítási szerződés jön létre még akkor is, ha

²⁸² KISFALUDI I. i.m. 33.

²⁸³ PTK. KOMMENTÁR (ZOLTÁN Ödön) i.m. 1410.

²⁸⁴ *Uo.* Megjegyezzük, hogy a nemzetközi elemmel bíró komplex ügyleteknél különösen nehéz a bíróság helyzete, főként, amennyiben a felek nem tárják fel kereskedelmi együttműködésük konstrukcióját, pl. BH 2005.106 (A konkrét esetben végül a Legfelsőbb Bíróság nemzetközi szállítási szerződésnek minősítette az ügyletet, és utalt az Egyezmény alkalmazhatóságára. (Pf. IX. 25.605/2002.))

²⁸⁵ Napjainkra nem bír relevanciával, hogy nem szól a meghatározás a tulajdonátruházásról, ez a szerződés ui. a szocialista szervezetek közötti áruforgalom lebonyolítására szolgált, amely viszonyokban azonban az állami tulajdon koncepciója miatt tulajdonátruházásról nem lehetett szó. *Uo.*

²⁸⁶ „Ha a felek a szállítási szerződés valamely lényeges feltételében nem állapodnak meg közöttük a szállítási szerződés nem jön létre. Ha azonban ez a megállapodás az adásvétel fogalmainak megfelel – és a felek akaratnyilvánításából más nem következik –, ennek a szerződésnek a létrejöttét nem akadályozza, hogy az eladó a dolgot később szállítja.” (BH 1993.184). PTK. KOMMENTÁR (SZILÁGYI Dénes – ZOLTÁN Ödön) i.m. 1467.

egyébként a felek e szerződésüket másként nevesítették (pl. adásvételnek). Ellenben *Kisfaludi* szerint nincs típuskényszer, „a felek maguk választhatják meg, hogy tulajdonátruházási ügyletük szempontjából melyik szerződéstípus szabályait tartják hatékonyabbnak, s ennek megfelelően dönthetik el, hogy milyen típusú szerződést kötnék.” Ez esetben tehát az elnevezés is lényeges, ti. a szerződés tartalma alapján történő megítélés nem feltétlenül vezet eredményre.²⁸⁷ Ez azért fontos, mert jelen szabályozási rezsimben a szállítási és az adásvételi szerződés részletszabályai jelentősen eltérnek, ezen változtatna az új Ptk. tervezete. A tervezet az 5:200. §-ában a szállítási szerződést az adásvételi szerződés altípusaként kifejezetten nevesíti, akként, hogy az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget. A tervezet – szűkebben, mint a hatályos Ptk. – csak az ügylet sajátossága adta részletszabályokat határozza meg (mennyiségi eltérés (tolerancia) mértéke; elállási jog).²⁸⁸

²⁸⁷ KISFALUDI I. i.m. 34. sk.

²⁸⁸ **Az adásvételi szerződés altípusai**

5:200. § [A szállítási szerződés]

(1) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, és a felek rögzítik annak a mennyiségi eltérésnek a mértékét, amennyivel az eladó a szerződésben kikötött mennyiségnél többet vagy kevesebbet szolgáltatathat, a vevő a ténylegesen szolgáltatott mennyiségnek megfelelő vételárat köteles megfizetni.

(2) Ha az eladó a mennyiségi eltérés által lehetővé tett legkisebb mennyiségnél kisebb mennyiséget szolgáltat, a szerződésszegése következményeit a szerződésben kikötött mennyiség figyelembevételével kell alkalmazni.

(3) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, a vevő az eladó teljesítésének felajánlásáig indokolás nélkül elállhat a szerződéstől, ha pedig az eladó a szerződést részletekben köteles teljesíteni, s a szolgáltatás egy részének teljesítését már felajánlotta, akkor a vevő a teljesítésre még fel nem ajánlott szolgáltatásokra vonatkozóan a szerződést felmondhatja. Az elállási vagy felmondási jog gyakorlásával az eladónak okozott kárért a vevő kártalanítási kötelezettséggel tartozik. Törvény az elállási és a felmondási jog gyakorlásának lehetőségét kizárhatja.

A *Szakértői javaslatban* 5:209. § [Fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog határidős adásvétele], kivéve az utolsó mondat. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 885-887.

2. A szerződés értelmezése és bizonyítása – *parol evidence, plain meaning rule, merger clause*

2.1. Bevezetés

A szavak ritkán egyértelműek (ez komédiák és tragédiák gyakori forrása, a finom nyelvi humor nélkülözhetetlen kincse).²⁸⁹ A nyelvfilozófia területén a (meg)határozatlanság (*vagueness*) – ahogy *Ajani* megjegyzi – nem a „*horror vacui*”-t (üres terektől való félelem), hanem inkább a determináció hiányát jelenti.²⁹⁰ *Italo Calvo* irányítja rá a figyelmet, hogy az olasz az egyedüli nyelv, ahol a „*vago*” (*vague*) szó azt is jelenti, hogy „szeretetre méltó” (*lovely*), „vonzó” (*attractive*). Etimológiailag ugyanis a szó eredetileg, kalandozás, vándorlás tartalommal bírt, ekként a „*vago*” – magán hordozva a változékonyság és a mozgás ideáját – egyszerre jelenti a bizonytalanságot és a meghatározatlanságot, valamint a bájít, a kellemet és az örömet.²⁹¹

A jogászoknak ez utóbbi jelzők jutnak legkevésbé eszükbe, ha „meghatározatlan”, „bizonytalan” kifejezésekkel találkoznak (pl. egy szerződéses jogvita kapcsán). Nem véletlen a jogi nyelv azon törekvése, hogy – tudományosan szólva – „a *poliszémikus* [többjelentésű] szavakat *monoszémikus* [egyjelentésű] kifejezésekkel váltsa fel. Továbbá azt az egy jelentést is a lehető legegyszerűbben igyekszik meghatározni, éles kontúrokkal körülrajzolni” (pl. az értelmező rendelkezések).²⁹² Tehát a nyelvi jelek jelentésében (szemantika) a jelentésképzés eltér a köznapi nyelvtől (technikai-mesterséges nyelv felé közelít), azonban ez nyilvánvalóan csak korlátozott lehet, mert a jogi nyelv része a természetes nyelvnek, és „ugyanazon célt szolgálja: valamely társadalom tagjainak kommunikációját és cselekvési lehetőségeit”.²⁹³

Természetesen vannak olyan kifejezések, amelyek homályossága és többes jelentése az előnye is egyben, mert pl. egy jogszabályhely alkalmazásának flexibilitását kívánja biztosítani (pl. az „ésszerűség” megjelenése az Egyezmény 39. Cikkében, lásd 3. fejezet). A dolgozat jelen részében ellenben a nem kellően pontosan meghatározott, bizonytalan (tehát első pillantásra nem túl vonzó) szerződési tartalmak bizonyítása és értelmezési nehézségei terrénumán „kalandozunk”, bizonyos angol-amerikai eredetű megoldási módok és az Egyezmény viszonyát vizsgálva.

Előljáróban, az Egyezmény a nemzetközi adásvételi ügyletek értelmezéséhez és bizonyításához *saját maga* határoz meg rendelkezéseket és elveket. Ezek megtalálhatók a 8.

²⁸⁹ Gondoljunk csak, pl. *Bencze Imre*: Édes, ékes anyanyelvünk c. versére, avagy *Rejtő* regényben a „csavarja el a futár fejét” kétértelmű felszólítás bonyodalmaira.

²⁹⁰ *AJANI* i.m. 18.

²⁹¹ *Uo.*

²⁹² *SZABÓ MIKLÓS* i.m. 14.

²⁹³ *Uo.*

Cikkben, amely általánosságban lehetővé teszi az eset valamennyi jelentős körülményének figyelembe vételét a szerződés értelmezése során; a 9. Cikkben, amely az egyes szokásoknak a szerződésbe foglalásáról rendelkezik; és a 11. Cikkben, amely megengedi a szerződés és feltételeinek bármilyen eszközzel történő bizonyítását,²⁹⁴ ide értve a tanúbizonyítást is. Ezek a szabályok tehát megelőzik a szerződésértelmezésre és bizonyításra vonatkozó nemzeti előírásokat. Ellenben az Egyezmény *diszpozitivitása* lehetővé teszi, hogy a felek ezen rendelkezéseket megváltoztassák. A 6. Cikk második fordulatában megfogalmazott általános szabály tí. kétirányú, felhatalmazza a feleket, hogy az Egyezmény egyes szabályaitól eltérjenek, vagy azoknak joghatásait módosítsák, pl. *merger clause* kikötésével. Kérdés, hogy egyáltalán lehetséges-e, illetőleg szándékában áll-e a feleknek az Egyezmény szerződésértelmezésre vonatkozó rendelkezéseinek mellőzése, módosítása.²⁹⁵ Mindenekelőtt azonban a címben megjelölt fogalmak jelentését mutatjuk be.

2.2. Nemzeti koncepciók és gyakorlati megoldások

2.2.1. *Parol evidence rule*

A *parol evidence rule* annak a *common law* bírászkodás által kifejlesztett elvnek a kifejeződése, amely az írásba foglalt szerződés súlyának növelésére törekszik. Amennyiben a szerződő felek a szerződésük írott formába foglalásáról döntöttek, akkor a bíróság – generális szabályként – úgy tekinti, hogy a felek nem hivatkozhatnak ezen iraton kívüli, azaz külső bizonyítékokra. Az írott dokumentum „a szerződés feltételeinek egyedüli tárháza”.²⁹⁶ Amennyiben

²⁹⁴ Kivéve, ha a szerződő állam joga az adásvételi szerződés megkötéséhez, vagy annak bizonyításához írásbeli alakot követel meg, és az állam megtette a 96. Cikk szerinti fenntartást.

²⁹⁵ A Testület 3. sz. véleménye a New York városi ügyvédi kamara, külföldi és összehasonlító jogi bizottsága alábbi kérdéseinek megválaszolására készült:

1. Amennyiben az Egyezmény lehetővé teszi, hogy a bíróság ne alkalmazza a *parol evidence rule*-t – amely „kizárja minden korábbi megállapodás bizonyítását” (UCC 2-202. §) –, akkor, ahogy arra a bíróság a *MCC-Marble* esetben rámutatott, a szerződés elkészítésének folyamatába szükségtelen bizonytalansági tényező kerülhet. Amennyiben az *MCC-Marble* ügyben alkalmazott szabály dominál, akkor nem biztos, hogy a legkörültekintőbben megtárgyalt és megfogalmazott szerződés lesz a döntő.

2. Alkalmazható-e az Egyezmény „szellemében” a *parol evidence rule*? Ugyan ezen szabály anyagi és nem eljárásjoginak – és ezáltal az Egyezmény hatálya alá tartozónak – tűnhet, vitatható, hogy nem azon kérdések közé tartozik-e, amelyekre az Egyezmény „kifejezett rendelkezést nem tartalmaz”. Ez esetben ugyanis a kérdést a fórum nemzetközi magánjogi szabálya által kijelölt állam jogának rendelkezéseivel összhangban kell megoldani (7. Cikk (2) bekezdés), amely amerikai, vagy más *common law* törvénykezés esetén a *parol evidence rule* alkalmazásához vezethetne.

3. Összeegyeztethető-e a *plain meaning rule* az Egyezménnyel?

4. Felhívhatja-e a *merger clause* a *parol evidence rule*-t, tekintet nélkül arra, hogy az más módon nem alkalmazható?

Bővebben: SZABÓ SAROLTA 4. i.m. 81-90.

²⁹⁶ *Jacobs v. Batavia & General Plantations Trust Ltd.* [1924], bővebben: *MCKENDRICK* i.m. 187.

tehát a szerződésből kitűnik a felek erre irányuló szándéka, a bíróság kizárhat minden, a szerződésen kívüli bizonyítási eszközt.²⁹⁷

A *parol evidence rule két körülmény fennállta* esetén játszik szerepet. Egyfelől szükséges a megállapodás írásba foglalása. Másfelől az egyik fél külső, vagy szóbeli bizonyítékra történő hivatkozása. A külső, vagy szóbeli bizonyíték a megállapodások, vagy a kötelezettségek bizonyítására irányuló, a megállapodással kapcsolatos olyan kérdés, amelyet nem foglaltak bele az írásbeli szerződésbe. Tipikus esete pl. az áru minőségével kapcsolatban merülhet fel. A *parol evidence rule* alkalmazásakor az eladó kérheti a bíróságtól az írásbeli szerződésbe nem foglalt bármely tényállítás bizonyítása előterjesztésének mellőzését.

A *bizonyító és irányító funkció* egyaránt a *parol evidence rule* sajátja, ám a hatáskört illetően – a kritikák alapján –, gyakran kihívásokkal küzd.²⁹⁸ A bizonyító funkció az írásba foglalt szerződés védelmét szolgálja a szóbeli feltételekre hivatkozó hamis vagy megbízhatatlan tanúvallomással szemben. Az irányító funkció kizárja azon korábban született megállapodásokat, melyeket az írásbeli szerződés hatálytalanná tett, vagy amelyeket a szerződésbe belefoglaltak.

Elnevezése ellenére a *parol evidence rule* sokkal inkább a *szerződés értelmezésének anyagi szabálya*, mint egy eljárásjogi rendelkezés.²⁹⁹

Az angol jogban a *parol evidence rule egy megdönthető vélelmet* foglal magában, eszerint, ha a felek írásbeli szerződést készítenek, akkor azt ellenkező bizonyításig úgy kell tekinteni, hogy olyan okmányt készítettek, amely szerződéskötési szándékuk végleges és teljes kifejezése. Az angol bíróságok először megvizsgálják az iratot, annak meghatározása végett, vajon használható-e a „szerződés valós jegyzőkönyve”-ként.³⁰⁰ Az angol jog alapján, a fél bízva az írásbeli megállapodásban, előnyt élvez akkor, ha az okmány teljesnek tűnik. Ez esetben azt kell vélelmezni tehát, hogy az írásba foglalás mindaddig a szerződés teljességének kifejeződése, amíg a másik fél az ellenkezőjét nem bizonyítja.³⁰¹ Nem alkalmazható a szabály, amennyiben a felek szándékának megfelelően az írásbeli dokumentum nem a teljes megállapodást tartalmazza.³⁰² 1986-ban a Jogi Bizottság (*Law Commission*) jelentésében felhívta a figyelmet arra, hogy napjainkban a *parol evidence rule* „nem több mint egy tájékoztató megállapítás (*circular statement*)”. A kiadott álláspont

²⁹⁷ Egyes szerzők azt az álláspontot képviselik, hogy a *parol evidence rule* kidolgozásában az is szerepet játszott, hogy alkalmazásával megakadályozható volt az, hogy az esküdtzések hiteles és megbízható bizonyítékokat hagyjanak figyelmen kívül. MCCORMICK: Handbook of the Law of Evidence 210-11 §§ (1954). Hivatkozva: TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE.

²⁹⁸ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

²⁹⁹ Az amerikai fórum is deklarálta, lásd: US Court Appellate (11th Circuit) 1998. június 29. (MCC-Marble Ceramic Center Inc. v. Ceramica Nuova D'Agostino S.p.A.) Ezért kerülhet kollízióba az Egyezmény cikkeivel, ugyanis a szerződő államok az írásba foglalt instrumentumokra külön eljárási szabályokat rendelhetnek (pl. német ZPO-ban az *Urkundenprozess*, vagy a *Parteivernehmung*). SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 126.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 264.

³⁰⁰ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³⁰¹ *Uo.*

³⁰² Elsőként: Allen v. Pink [1838]. MCKENDRICK i.m. 188.

szerint önmagában nem vezet igazságtalan eredményre, mert soha nem képezi gátját a szerződés részének tekintett feltételek bizonyításának. Másfelől megjegyezte, hogy a bíróságok vélelmezik, ha egy dokumentum szerződésnek tűnik, akkor az a szerződés teljes. Azonban ez a megdönthető vélelem manapság kevésbé szigorúan érvényesül, mint hajdanában.³⁰³ Jelenleg összességében elmondható, hogy a szabály ugyan létező, de a kivételek nagy száma miatt nem valószínű a jövőbeli jelentős hatása a gyakorlatban.³⁰⁴

Az *Amerikai Egyesült Államok* jogrendje az esküdtbíróságoknak tartja fenn a polgári ügyekben az ítékezés jogát, és a legtöbb polgári esküdtbírósági per is ott folyik. Ennek okán a *parol evidence rule* nagyobb jelentőségre tett szert az amerikai jogban, mint más *common law* jogrendszerekben.³⁰⁵

A *parol evidence rule* egy kétlépcsős vizsgálatot igényel. A bíróság elsőként arra keres választ, hogy a szerződés vajon „egységbe foglalt” (integrált)-e. Azaz az írásbeli megállapodás – tartalma szerint – megjeleníti-e a feltételek végső kifejezésének nyilatkozatát. Példának okáért pusztán a felek feljegyzéseit, vagy megállapodás-tervezetét, rendszerint nem tekintik a szerződés „egységéhez” tartozónak, szemben a felek által aláírt, részletes külön-megállapodással.³⁰⁶ Amennyiben az irat „egységbe foglalt”, egyik fél sem hivatkozhat a szerződés feltételeinek ellentmondó bizonyítékra. Második lépésben meg kell határozni, hogy „teljesen egységbe foglalt”-e (*completely integrated*), nevezetesen, vajon a felek megállapodásának hiánytalan kifejezése jelenik-e meg a felek szándékában. Ha az irat „teljes egységbe foglalt”, sem olyan szóbeli bizonyíték nem terjeszthető elő, amely ellentmond, sem olyan, amely kiegészíti a szerződés feltételeit.

A szerződés „teljes integráltság”-ának eldöntésére különféle módszerek állnak rendelkezésre.³⁰⁷ Némely bíróság azt a megdönthetetlen vélelmet követi, hogy az írásbeli dokumentum teljes terjedelemben magában foglalja a szerződést. Más fórumok vélelmezik az írott szerződés teljes egységét, kivéve, ha saját feltételei külső tényező figyelembe vételének szükségességére utalnak. Megint más ítések megengedik a külső körülményekre alapozott bizonyítékok figyelembe vételét az irat „egységbe foglalt” mivoltának meghatározásakor. Talán a legkövetlenebb metódust a szerződésekre vonatkozó (második) *Restatement* követi. Ennek alapján minden külső bizonyíték – beleértve a tárgyalásokat is – tekintetbe vehető annak meghatározásához, hogy a felek az írásbeli szerződést kötelezettségeik végső és teljes

³⁰³ *Uo.*

³⁰⁴ *Uo.* 189.

³⁰⁵ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³⁰⁶ *Uo.*

³⁰⁷ FLECHTNER 4. i.m. 331.; TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

nyilatkozatának szánták-e.³⁰⁸ A tárgyalt szabály a UCC adásvételi jogi rendelkezései között is megjelenik.³⁰⁹

Összevetve, az egyes *common law* rendszerekben az *írásbeli szerződés megkötése után tett nyilatkozatok, megállapodások és a felek magatartása* is eltérő megítélés alá esik. Az *amerikai jogban* szóbeli bizonyítékként (*parol evidence*) nem vehetők figyelembe, és ezért nincsenek kizárva a *parol evidence rule* köréből. Az *angol jog*, éppen ellenkezőleg, igyekszik elkerülni, hogy egy megkötött szerződés jelentésén utólag módosítsanak. Ennél fogva az angol jog nem engedélyezi a szerződés értelmezésének kérdésére vonatkoztatott kihatást a felek szerződés megkötése utáni nyilatkozatai, magatartásai bizonyítása tekintetében.³¹⁰

A *kontinentális jogrendszerek* rendszerint nem alkalmaznak esküdtbíráskodást magánjogi ügyekben, és a polgári igazságszolgáltatás nem hagy teret korlátok felállítására a tekintetben sem, hogy milyen bizonyítékok fogadhatók el a kereskedők között kötött szerződések bizonyítására.³¹¹ Bár a *francia Code Civil*ben pl. megtalálható a *parol evidence rule* egyfajta változata, alapesetben a kereskedővel szemben minden bizonyítási eszközt megenged.³¹² A *német jogban* a polgári és a kereskedelmi szerződésekben nem létezik a *parol evidence rule*, annak ellenére, hogy a német jog – e szabály egyféle jelentésének megfelelően – szintén vélelmezi, hogy az írásba foglalt szerződés pontos és teljes.³¹³ Ugyanez a helyzet másutt is, mint pl. a *japán* és a *skandináv* jogokban.³¹⁴

2.2.2. Plain meaning rule

Még ha a *parol evidence rule* ki is zárja a szerződés feltételeinek ellentmondó, vagy azokat kiegészítő szóbeli bizonyíték előterjesztését, az általánosságban, az írásba foglalt szerződés feltételeinek értelmezésénél elfogadható lehet. Mindazonáltal a *plain meaning rule*, mint amerikai tantétel, nem teszi lehetővé a szerződés értelmezése végett a külső bizonyítékok, különösen a megelőző tárgyalások felhasználását, kivéve, ha a kérdéses feltétel homályosnak (*ambiguous*) tűnik. A *parol evidence rule*-lal szemben a *plain meaning rule* csak a szerződés értelmezésére vonatkozik, és nem jelenti, hogy mellőzni kellene az írásbeli szerződésnek ellentmondó vagy azt kiegészítő feltételeket. A *plain meaning rule* azon az előfeltevésen alapul, hogy amikor a nyelv

³⁰⁸ Restatement (Second) of Contracts 214 § (1981)

³⁰⁹ A 2-202. § az első fordulatában a szerződés feltételei bizonyításának szabadságát mondja ki, „kivéve, ha a bíróság úgy találja, hogy az írásbeliség a felek szándéka szerint is a megállapodás feltételeinek teljes és kizárólagos megnyilvánulása.”

³¹⁰ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³¹¹ *Uo.*

³¹² Cc. 1341. Cikkely

³¹³ BGB 125. §.

³¹⁴ Bővebben MINJISOSHOO: Law of Civil Procedure. 2004. Hivatkozva: TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

megfelelően érthető, jelentése egyértelműen meghatározható, anélkül, hogy külső tényezőkre kellene támaszkodni. A *plain meaning rule* szerint előzetes vizsgálat alá tartozik annak eldöntése, hogy a szerződés vitatott feltétele egyértelmű-e, vagy sem.³¹⁵

2.2.3. *Merger clause* (teljességi záradék)

A felek bebiztosíthatják magukat, hogy az írásba foglalt szerződés „véghezvitele során” korábbi nyilatkozataikat nem veszik figyelembe. A *merger clause*-t vagy teljességi záradékot (*entire agreement clause*)³¹⁶ tehát egyfajta biztonság elérése céljából fejlesztették ki. A záradék szerint az írásban rögzített szerződés a felek teljes körű megállapodását tartalmazza, és ezen túlmenően azt is, hogy egyik fél sem hivatkozik az írásbeli szerződésen kívül eső nyilatkozatokra, tényállításokra.

Tipikus megfogalmazása lehet egy eladó általános szerződési feltételében szereplő teljességi záradéknak pl.: „Vevő elfogadja, hogy a vételi megbízás és az adásvételi szerződés ezen ügylet tekintetében a szerződés minden feltételét magában foglalja, és hogy ezen megállapodás hatályon kívül helyez minden korábbi megállapodást, valamint kizárólagosan és teljesen tartalmazza az ügyletre vonatkozó valamennyi szerződési feltétel meghatározására irányuló nyilatkozatot. Továbbá Vevő tudomásul veszi, hogy a korábban tett szóbeli ígérek érvényüket veszítik, valamint lemond minden, az írásbeli szerződésben kifejezetten nem szereplő feltétellel, ígérettel kapcsolatos követeléséről.”³¹⁷

³¹⁵ *Uo.*

³¹⁶ Másutt „*four corner clause*”-nak (amely a dokumentum négy sarkán „belül maradásra” utal) vagy „*integration clause*”-nak is nevezik. Bővebben: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 126. skk.

³¹⁷ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

2.3. Az Egyezmény és az egyes szabályok viszonya

2.3.1 *Parol evidence rule* és az Egyezmény

Az Egyezmény a *parol evidence rule*-t semmilyen formában *nem tartalmazza*. Ellenkezőleg, számos rendelkezés előírja, hogy a felek nyilatkozataira, a lényeges körülményekre a szerződés és annak feltételei hatályának meghatározásakor tekintettel kell lenni. A legfontosabbak e cikkek közül a 8. és a 11. Cikk. A 11. Cikk második mondatának értelmében a fél bármilyen eszközzel, akár tanúvallomással is bizonyíthatja, hogy az adott nyilatkozat a szerződés feltételévé vált. A szerződés értelmezéséről szóló 8. Cikk első bekezdése szerint, valamely fél nyilatkozatát vagy más magatartását a fél szándéka szerint kell értelmezni feltéve, hogy a másik fél e szándékról tudott vagy ez nem lehetett számára ismeretlen. Amennyiben ez nem lehetséges, a második bekezdése kimondja, hogy a nyilatkozatot és más magatartást úgy kell értelmezni, ahogy azt a másik félhez hasonló, ésszerűen gondolkodó személy azonos körülmények között értené. Ez a megközelítés a harmadik bekezdéssel figyelembe veszi az eset összes lényeges körülményét, így a tárgyalásokat, a felek egymás közötti magatartását vagy teljesítését, bármilyen releváns szokást, valamint a felek szerződéskötés utáni viselkedését. Mindezeket egybevetve, a 8. Cikk megengedi a külső bizonyítást a szerződés feltételeiben rejlő szándék feltárására.³¹⁸

Ezt a nézőpontot annyiban „árnyalja” *Flechtner*, hogy a 8. Cikk (3) bekezdésére való hivatkozás mellett, valójában a 7. Cikk (1) bekezdésének, azaz az autonóm értelmezésnek, az Egyezmény nemzetközi jellegének megsértése történik, amennyiben egy nemzeti (amerikai) jogi módszerrel oldja meg a fórum a külső bizonyítékok kérdését.³¹⁹

Összességében az Egyezmény szabályai azt mutatják, hogy az *írásba foglalt szerződés csak egy, de nem az egyetlen*, a több, megfontolásra érdemes körülmény közül a szerződés feltételeinek értelmezése folyamatában.³²⁰

Visszapillantva az Egyezmény megalkotásának történetére, ebben a kérdésben egyértelmű válasszal szolgál. A *parol evidence rule* egyik formáját Bécsben a kanadai delegált javasolta.³²¹ Javaslatának indokál felhozta, hogy korlátozni kellene az elfogadható bizonyítékok körét minden olyan esetben, amikor a felek megállapodásuk írásba foglalása felől döntöttek.³²² Az osztrákok

³¹⁸ DiMATTEO – DHOOGHE – GREENE – MAURER – PAGNATTARO i.m. 39. sk.

³¹⁹ FLECHTNER 4. i.m. 332.

³²⁰ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 95.; TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³²¹ United Nations Conference on Contracts for the International Sale of Goods, Official Records, U.N. Doc. A/Conf./97/19, 1981.

³²² Mr. Samson (kanadai delegált) indoklásában, azokban az esetekben, amikor a felek szabadon dönthetnek, hogy szerződésüket írásba foglalják-e vagy sem, az elfogadható bizonyítékok körének szűkítését célozta. „Nemzetközi kontextusban a felek számára lényeges egy minimum szintű védelem biztosítása.” A módosítás

képviselője ellenezte a módosítást, mert az akadályozza a bírót a bizonyítékok szabad mérlegelésében. A bizonyítékok értékelésére vonatkozó korlát pedig az osztrák jog alapvető jogelveit sérti. A japán delegált kritikája szerint, a módosítás az angol nyelvű *common law* országok jogában uralkodó szabály megerősítéseként jellemezhető. Kizárólag Irak emelt szót a javaslat védelmében. A csekély támogatottság miatt végül a javaslatot elutasították.

Számos gyakorlati megfontolás hozható fel a *parol evidence rule* Egyezménybe foglalásával szemben. Először is, a szerződésekkel kapcsolatos jogviták esetén a világ jogrendszereinek többsége minden lényeges bizonyíték figyelembe vételét előírja. Másodszor, hogy a *parol evidence rule*-t – különösen az amerikai jogban használatos formáját tekintve – nagy változatosság és szélsőséges komplexitás jellemzi, ez is kritikára adott okot.³²³

Felmerül az a kérdés is, hogy az Egyezmény „szellemében” a *parol evidence rule* alkalmazható-e? Ugyan ezen szabály anyagi és nem eljárásjoginak – és ezáltal az Egyezmény hatálya alá tartozónak – tűnhet, vitatható, hogy nem azon kérdések közé tartozik-e, amelyekre az Egyezmény „kifejezett rendelkezést nem tartalmaz”. Ez esetben ugyanis a kérdést a fórum nemzetközi magánjogi szabálya által kijelölt állam jogának rendelkezéseivel összhangban kell megoldani (7. Cikk (2) bekezdés), amely amerikai, vagy más *common law* törvénykezés esetén a *parol evidence rule* alkalmazásához vezethet.³²⁴ A Testület logikus és egyszerű érveléssel válaszolta meg a hozzá intézett (második) kérdésben felvetett joghézag látszat-problematikáját. „Mivel az Egyezmény egyaránt megoldást nyújt a *common law* rendszerben honos *parol evidence rule* alá tartozó kérdéseket illetően, így nem merülhet fel az egyezményes joghézag,³²⁵ tehát nincs lehetőség a kollíziós jog alapján megtalálni, belső nemzeti jog alkalmazására. Összegezve, a *parol evidence rule* nem érvényesülhet az Egyezmény hatálya alá tartozó szerződéseknel.”³²⁶ Ezt az Amerikai Egyesült Államok fórumai többségében követik.³²⁷ Egy korai esetben³²⁸ a bíróság kimondta, hogy a *parol evidence rule*, tekintet nélkül arra, hogy az Egyezmény alkalmazandó-e vagy sem, irányadó a jogvitában.³²⁹ A kínai, súlyemelő felszerelést gyártó vállalat és az amerikai

a tanúbizonyítás kizárására törekedett, kivéve, ha nem áll rendelkezésre írott, vagy a másik féltől, illetve közvetett bizonyításból eredő bizonyíték. *Uo.*

³²³ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³²⁴ Testülethez intézet második kérdés.

³²⁵ Jogirodalom rendszerint ún. belső joghézagnak nevezi.

³²⁶ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³²⁷ A 8. Cikk (3) bekezdésének citálásával. Lásd: US Court Appellate (11th Circuit) 1998. június 29. (MCC-Marble Ceramic Center Inc. v. Ceramica Nuova D’Agostino S.p.A.); US District Court, Michigan 2001. december 17. (Shuttle Packaging Systems L.L.C. v. Jacob Tsonakis, INA S.A. and INA Plastics Corporation); US District Court, Illinois 1998. október 28. (Mitchell Aircraft Spares Inc. v. European Aircraft Service AB); US District Court, New York 1998. április 6. (Claudia v. Olivieri Footwear Ltd.); US District Court, New York 1992. április 14. (Filanto S.p.A. v. Chilewich International Corp.). FLECHTNER 4. i.m. 330.

³²⁸ US Court Appellate (5th Circuit) 1993. június 15. (Beijing Metals & Minerals Import/Export Corp. v. American Business Center Inc.)

³²⁹ FLECHTNER 4. i.m. 329.

importőr közötti jogvitában az utóbbi, írásban módosított fizetési feltételekkel együtt született szóbeli megállapodásra irányuló bizonyítását a *parol evidence rule* alapján tagadta meg a fórum. Az ítélet megalapozatlan volta miatt, annak további döntésekben való felhasználását nem hagyták jóvá.³³⁰

Az amerikai jog precedense a *parol evidence rule* és az Egyezmény kapcsolatát illetően, az *MCC-Marble Ceramic Center Inc. v. Ceramica Nuovo D'Agostino S.p.A* ügy³³¹. *D'Agostino*, olasz eladó megállapodást kötött a vevővel, az *MCC Marble* floridai vállalattal, kerámia csempék adásvételére. Miután az *MCC Marble* havi fizetési kötelezettségét nem teljesítette, *D'Agostino* megtagadta a rendelés fennmaradó részének teljesítését. Az *MCC-Marble* pert indított szerződésszegés miatt. *D'Agostino* védekezése a vevő fizetési késedelmén alapult. Rámutatott arra, hogy a szerződés hátoldalára előnyomott szerződési feltételek alapján joga van felmondania a szerződést, amennyiben az *MCC-Marble* nem fizet. A vitában az *MCC-Marble* arra hivatkozott, hogy az előterjesztett megállapodásuk megkötését megelőző tárgyalások, mint bizonyítékok, igazolják, hogy az előre nyomtatott szerződési feltételek nem képezték a szerződés részét. Ezt a vállalat vezetője, és két további alkalmazott eskü alatt állította. Az elsőfokú bíróság a *parol evidence rule*-t alkalmazva, elutasította ennek bizonyítékként történő értékelését, és az eladó javára ítélt. A fellebbviteli testület hatályon kívül helyezte a határozatot, deklarálva, hogy a *parol evidence rule* nem érvényesülhet az Egyezmény hatálya alá tartozó szerződések esetében. Indokolása alapján ugyanis az Egyezmény 8. Cikkének (3) bekezdése kizárja a *parol evidence rule* alkalmazását. Az *D'Agostino* azt hozta fel tiltakozásként, hogy a *parol evidence rule* eljárásjogi szabály, amelyre az Egyezmény hatálya nem terjed ki, azonban a bíróság ezen érvelésnek nem adott helyet. A másodfokon eljáró fórum leszögezte, hogy az első fokú bíróság döntése azért is megalapozatlan, mert a vevő által előterjesztett, esküvel megerősített állítás, az Egyezmény 8. Cikkének értelmében bizonyítékként értékelhető. Ti. a (3) bekezdésben rögzített „kiegészítő” rendelkezés lehetővé teszi a felek szándékának bármely módon történő bizonyítását.

Ugyan a *parol evidence rule* nem alkalmazható az Egyezmény alá tartozó szerződéseknel, ennek ellenére a mellőzendő szabály gyökeréhez tartalmilag hasonló elvi megállapításokat az Egyezmény maga is tartalmaz. A *parol evidence rule* fő célkitűzése a felek írásba foglalt egybehangzó akaratának tiszteletben tartása. Az Egyezmény szerint pedig az írott szerződés egy ügylet fontos tényezőjét képezi.³³² Ezért azt kell vélelmezni, hogy képes betölteni funkcióját, különben nem alkották volna meg. Az értelmezés egyik lényeges momentuma annak meghatározása, hogy a felek milyen szerepet szántak az írásba foglalt szerződésnek. Azonban az

³³⁰ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³³¹ US Court Appellate (11th Circuit) 1998. június 29. Az ügy részletesebb elemzése: FLECHTNER 2. i.m. 259-287.; ANDREASON i.m. 351-379.

³³² Bővebben az egyes nézetekhez: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 164. skk.

írásos megállapodást – különleges szerepe mellett – az Egyezmény általános elveivel összhangban kell értelmezni. A szerződésben a felek szándékának tiszteletben tartása azt jelenti, hogy nem hagyható figyelmen kívül a szerződés írásbeli voltának szerepe sem. Ezen szándék meghatározására a 8. Cikk elvei irányadók. Amennyiben a felek az írásos formát kötelezettségeik egyetlen kifejezésének választották, korábbi tárgyalásaikat és más külső körülményeket nem lehet figyelembe venni. Mindazonáltal a 8. és 11. Cikk által lefektetett szabályok az írott szerződés vonatkozásában nem vélelmezik, annak „integráltságát”.³³³

2.3.2. *Plain meaning rule* és az Egyezmény

Egyes amerikai szövetségi államok bíróságai többségében alkalmazzák a *plain meaning rule* néhány változatát, míg más államok fórumai, csakúgy, mint a szerződésekre vonatkozó (második) *Restatement*,³³⁴ a UCC,³³⁵ az UNIDROIT Alapelvek³³⁶ elutasítják a *plain meaning rule*-t, feltételezve, hogy – akár még egy *merger clause* jelenlétében is – a korábbi nyilatkozatok, megállapodások felhasználhatók egy írott szerződés értelmezésére.

A 8. Cikk általános szabálya, hogy ennek során minden tényt, az eset összes körülményeit, beleértve a felek korábbi tárgyalásait is figyelembe lehet venni. Mint láttuk, az írásban foglalt szerződés ezek között lényeges, de nem az egyetlen faktor, nem hordoz kizárólagos jelleget. Valójában a *plain meaning rule* alkalmazása az Egyezmény szerinti szerződésértelmezés alapvető célját – hiszen az a felek mindenkori szándékára összpontosít – gátolja meg. Ugyanis ha a szerződés feltételei egyértelműnek tűnnek, a *plain meaning rule* megakadályozza a felek szándékának egyéb módon történő bizonyítását. Az Egyezmény hatálya alá tartozó szerződések esetén az írásba foglalt megállapodásban szereplő tény egyértelműnek tűnő volta, ellenben nem zárja ki a külső bizonyítékok vizsgálatát a felek akaratának felderítése érdekében, tehát a *plain meaning rule* az Egyezmény alapján nem alkalmazható.³³⁷

³³³ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³³⁴ 212. § b)

³³⁵ 2-202 § 1 (b)

³³⁶ 2.1.17. Cikk 2. mondata

³³⁷ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

2.3.3. *Merger clause* (teljességi záradék) és az Egyezmény

A felek megállapodása alapján kikötött *merger clause*, a 6. Cikk alapján az Egyezmény értelmezési és bizonyítási szabályainak kizárásához vezethet. Erre tekintettel a *merger clause*-nak két célja van. Egyfelől, kizárja azokat a külső körülményeket, melyek kiegészítenék, vagy lerontanák az írásbeli szerződés feltételeit. Eszerint a *merger clause* főként a 11. Cikk azon szabályát negligálja, miszerint az adásvételi szerződés bármilyen eszközzel, akár tanúvallomással is bizonyítható. Másfelől megakadályozza a külső bizonyítékok felhasználását az írott megállapodás értelmezése során. Ez a 8. Cikk értelmezési szabályainak „csorbítását” jelenti.

A 8. Cikk (3) bekezdése, mely szerint az értelmezés során „megfelelően figyelembe kell venni az eset valamennyi jelentős körülményét, ide értve a felek közötti tárgyalásokat, a közöttük kialakított gyakorlatot, a szokásokat, valamint a felek ezt követően tanúsított magatartását”, diszpozitív rendelkezés. Az ezt „kiszorító”³³⁸ teljességi záradék *érvényességének* meghatározása, mint ún. külső joghézag (4. Cikk a) pont), a szerződésre alkalmazandó jog alapján történik.³³⁹ Ezért annak érvényessége nem mindig biztosított. Nem körültekintő megfogalmazás esetén, nem könnyű a záradék pontos tartalmának kiderítése sem. Vajon a felek csupán a szóban kötött megállapodásokra való hivatkozást zárják ki, vagy azt, hogy az írásbeli szerződés mellett nincs lehetőség semmilyen más nyilatkozat, megállapodás figyelembe vételére sem? Ez utóbbi megközelítésre alapozta döntését a vietnámi bíróság.³⁴⁰ A tényállás szerint a vevő az áru elszállításával késedelembbe esett, ezért a fizetés biztosítékeként előírt akkreditív lejáratí idejének meghosszabbításával próbálta azt egyoldalúan „módosítani”. Az eladó elállt a szerződéstől a vevő szerződésszegésére hivatkozva, ugyanis nem teljesítette az áru elszállítására vonatkozó kötelezettségét. Néhány nappal később a vevő hajó biztosításával lehetővé tette az eladó számára, hogy a *Quy Nhon*-ba érkezett árut a hajó fedélzetére tegye, azonban az eladó ekkor már nem tett eleget a FOB klauzula szerinti kötelezettségének. A vevő ezt követően pert indított az eladóval szemben. Követelését arra alapította, hogy az akkreditív olyan kikötést tartalmaz, miszerint jogosult a főfuvarozás időpontjának megváltoztatására. A vevő igényét a bíróság elutasította, megállapítva, hogy nem tett eleget az áru elszállítására vonatkozó szerződési feltételeknek, tehát szerződésszegést követett el. Kifejtette, hogy az adásvételi szerződésbe foglalt *merger clause* nem teszi a vevő számára lehetővé, hogy a szerződésen kívüli, egyéb bizonyítékokra, például akkreditívra hivatkozzon. Végül megjegyezte, hogy az akkreditívnek összhangban kell lennie az alapügylettel, eltérés esetén pedig az előbbi semmiképpen sem írhatja felül ez utóbbi feltételeit.

³³⁸ *Flechtner* helyesebbnek tartja az „*overrule*”, helyett a „*displace*” kifejezést. FLECHTNER 4. i.m. 332.

³³⁹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 85.

³⁴⁰ *Ng Nam Bee Pte Ltd. v. Tay Ninh Trade Co., People’s Supreme Court, Appeal Division in Ho Chi Minh City, 1996. április 5.*

Ha a teljességi záradék *értelmezése* szükséges, akkor a fórum azt a 8. Cikk értelmezési szabályai, és nem a nemzeti jog szerint kell megtegye.³⁴¹ Így – többek között – akkor is így kell eljárjon, amikor azt vizsgálja, hogy a felek a *merger clause*-nak külső bizonyítékot kizáró (*parol evidence rule*) hatást szántak-e.³⁴² (A 8. Cikk pedig valamennyi releváns tény és körülmény vizsgálatát megkívánja annak eldöntéséhez, hogy vajon a *merger clause* a felek ezen szándékát hivatott-e kifejezni.) Az Egyezmény maga – ahogy láttuk – nem zárja ki a szerződés értelmezésére vonatkozó külső bizonyítékokat. Azonban egy teljességi záradék megakadályozhatja, hogy a külső bizonyítási eszközök felhívhatók legyenek, ha annak megfogalmazása és/vagy az összes lényeges tény és körülmény egyértelművé teszi ezt.³⁴³

A 9. Cikk a bíróság belátására bízta annak eldöntését, hogy a kereskedelmi szokások, illetve a köztük fennálló üzleti gyakorlat rendezi-e a kérdést. A *merger clause* általánosságban nem zárja ki a szokások alkalmazását a 9. Cikk (1) bekezdésének értelmében, illetve azokat a szokásokat, melyek hallgatólagosan érvényesülnek a felek között, hacsak a felek ettől eltérően nem rendelkeznek (9. Cikk (2) bekezdés).³⁴⁴

A *merger clause* kapcsán felmerülő kérdésekkel a nemzetközi, egységes jogot tartalmazó instrumentumok külön is foglalkoznak, pl. az UNIDROIT Alapelvek³⁴⁵ és az Európai Szerződési Jog Alapelvei.³⁴⁶ Az *UNIDROIT Alapelvek* kifejezetten rögzíti a *merger clause* kikötésének

³⁴¹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 85.

³⁴² Amennyiben tehát a felek el akarják kerülni a szóbeli bizonyítékokkal járó problémákat, megtehetik a *merger clause* segítségével, amellyel kizárhatják az olyan korábbi megállapodásokra való hivatkozást, melyeket nem vettek bele a szerződésükbe. Lásd: MCC-Marble Ceramic Center Inc. v. Ceramica Nuova D'Agostino S.p.A. eset indoklása.

³⁴³ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³⁴⁴ Ellentétben a UCC 2-202. §-ával, amely a szokást és üzleti gyakorlatot lényegesnek tartja a szerződés értelmezése és kiegészítése (tehát nem cáfolata) szempontjából. FLECHTNER 4. i.m. 337.

³⁴⁵ 2.1.17. Cikk Teljességet kimondó záradék

„Az az írásbeli szerződés, amely olyan záradékot tartalmaz, hogy az írott szöveg minden kikötést, amelyben a felek megegyeztek, magában foglal, nem cáfolható és nem is egészíthető ki megelőzően tett nyilatkozat vagy megállapodás bizonyításával. Az ilyen nyilatkozat vagy megállapodás azonban felhasználható az írott szöveg értelmezéséhez.”

³⁴⁶ 2:105 Cikk A szerződéses feltételek teljességét kimondó kikötés

- (1) Ha az írásbeli szerződés olyan egyedileg megtárgyalt kikötést tartalmaz, amelynek értelmében az írott szöveg a szerződés valamennyi feltételét tartalmazza (teljességet kimondó kikötés), az előzetes nyilatkozatok, kötelezettségvállalások vagy megállapodások, amelyek nem szerepelnek az írott szövegben, nem képezik a szerződés részét.
- (2) Ha a teljességet kimondó kikötést egyedileg nem tárgyalták meg, csak vélelem keletkezik arra nézve, hogy a felek szándéka szerint az előzetes nyilatkozatok, kötelezettségvállalások vagy megállapodások nem képezik a szerződés részét. Ez a szabály nem zárható ki és nem korlátozható.
- (3) A felek előzetes nyilatkozatai felhasználhatóak a szerződés értelmezéséhez. Ez a szabály nem zárható ki és nem korlátozható, kivéve, ha az egyedileg megtárgyalt, teljességet kimondó kikötés által történik.
- (4) Nem hivatkozhat az egyik fél a teljességet kimondó kikötésre, ha olyan nyilatkozatot tett vagy magatartást tanúsított, amelyben a másik fél ésszerűen bízott.

lehetőségét, valamint, hogy a nyilatkozatok és megállapodások az írásba foglalt szerződés értelmezésénél alkalmazhatók.

Az *Európai Szerződési Jog Alapelvei* különbséget tesz a felek tárgyalása útján kialakított és szerződésbe foglalt, valamint az egyedileg meg nem tárgyalt *merger clause* között. Az egyedileg megtárgyalt *merger clause* esetén azok a korábbi nyilatkozatok, megállapodások, melyeket nem foglaltak írásba, nem képezik a szerződés részét. Ha a *merger clause* nem külön megállapodás eredménye, akkor egy megdönthető vélelmet állít fel, miszerint a felek nem szándékoztak korábbi nyilatkozataikat, megállapodásaikat a szerződés részének tekinteni.³⁴⁷ Továbbá rendelkezik arról is, hogy a fél nyilatkozatai és magatartása által, kizárható a *merger clause* alkalmazása, amennyiben a másik fél ésszerűen bízhatott a korábbi nyilatkozatok, az általuk tanúsított magatartás figyelembe vételében. Mivel a *merger clause*-t az *Egyezménybe* nem foglalták bele, ezért az nem is tartalmazhat a fentebbiekhez hasonló distinkciókat.

Összegezve tehát, „a *merger clause*, melyet más néven teljességi záradékként (*entire agreement clause*) is említene, az Egyezmény hatálya alá tartozó szerződések esetében lerontja az Egyezmény szerződésértelmezésre és bizonyításra vonatkozó rendelkezéseit. Ennek értelmében a felek nem hivatkozhatnak azokra a korábbi nyilatkozatokra és megállapodásokra, amelyek nem szerepelnek a szerződésükben. Ezen túlmenően, amennyiben a felek szándéka erre kiterjed, a *merger clause* kizárhatja a kereskedelmi szokások alkalmazását is. Azonban egy ilyen *merger clause* hatályának meghatározásában, a felek nyilatkozatait, tárgyalásait, valamint az összes lényeges körülményt figyelembe kellene venni.”³⁴⁸

Flechtner a fentebb mondottak miatt azt javasolja, hogy a felek a teljességi záradék szerződésükben kikötött standard formulája³⁴⁹ után rögzítsék, hogy a klauzula „a felek azon szándékát is kifejezi, hogy eltérnek és/vagy módosítják a hatályát” az Egyezmény 8. Cikk (3) bekezdése, a 11. Cikke, „és bármely más olyan rendelkezése tekintetében az Egyezménynek, vagy más alkalmazandó jognak, amelyek megengednék ezen írott dokumentumnak ellentmondó, vagy ezt kiegészítő korábbi bizonyítékokat vagy egyidejű jognyilatkozatokat, megállapodásokat”.³⁵⁰ Sőt a záradék hatályosulására akár – magában a klauzula szövegében – az Egyezmény kizárását, és egy

³⁴⁷ Megeshet, hogy a fél által használt általános szerződési feltételben lévő *merger clause*-ra nem hívták fel a figyelmet. Ilyen esetben az ellenbizonyítás kizárása túl szigorú lenne, és ellentmondana a jóhiszeműség követelményének is. *Európai Szerződési Jog Alapelvei* 2:105 Magyarázat

³⁴⁸ TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE

³⁴⁹ Javaslatában: „*This writing constitutes the final and complete agreement of the parties, and it cannot be contradicted or supplemented by evidence of prior or contemporaneous statements, understandings or agreements.*”

³⁵⁰ „*By this clause, the parties intend to derogate from and/or vary the effect of Article 8(3) of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), Article 11 of the CISG, and any other provision of the CISG or other applicable law that would permit this writing to be contradicted or supplemented by evidence of prior or contemporaneous statements, understandings or agreements.*” FLECHTNER 4. i.m. 333.

– felek számára megfelelő – állam jogának kikötését is elképzelhetőnek tarja.³⁵¹ Végül tekintettel arra, hogy a *merger clause* általánosságban nem zárja ki a szokások alkalmazását (mint fentebb utaltunk rá, pl. a UCC figyelembe veszi a „teljes egységbe foglaltság”-hoz), a záradék kiegészíthető a 9. Ciktől való eltéréssel is.³⁵²

2.4. Összegzés: „átültetés” és várakozás

A magyar jogba történő „átültetése” a teljességi záradéknak az új Ptk. tervezet V. könyv (Kötelmi jog), VII. Fejezet (A szerződés értelmezése) 5:67. §-ában sommásan (egyoldalúan) jelenik meg: „Ha az írásbeli szerződés olyan kikötést tartalmaz, amely szerint az a felek közötti megállapodás valamennyi feltételét tartalmazza, az írásbeli szerződésbe nem foglalt korábbi megállapodások hatályukat veszítik.”

Indokolt lenne ugyanis a Ptk. tervezetét a *Szakértői javaslatban* (is) megfogalmazott második bekezdéssel kiegészíteni, amely kimondja, hogy a „felek korábbi nyilatkozatai a szerződés értelmezésénél figyelembe vehetők”.³⁵³ Mint arra a fentebb vázlatosan bemutatott külföldi jogeset is rámutatott, hasznos, ha a belföldi jog – a felek nem minden esetben körültekintő megfogalmazásaira is figyelemmel – rendelkezik a fogalom alapkonstrukciójáról. A Szakértői javaslat szabályozása – ennek megfelelően – a teljességi záradék kettős funkcióját önti normatív formába. A záradék „egyrészt a szerződés tartalmának és terjedelmének meghatározásához nyújt segítséget azáltal, hogy kimondja, hogy a szerződésbe nem foglalt kikötések nem válnak a szerződés részévé még abban az esetben sem, ha az adott kikötésről korábban konszenzus jött létre a felek között, másrészt azonban a teljességi záradék szerződésértelmezési szabály is. A szerződéses kikötések értelmezésekor a felek rendszerint visszanyúlnak a szerződéskötés során keletkezett korábbi iratokhoz. Szükséges ezért szabályozni, hogy teljességi záradék esetén van-e erre lehetőség. A Javaslat – az UNIDROIT és az Európai Alapelvek rendelkezéseivel összhangban – kimondja, hogy a felek korábbi nyilatkozatai a szerződés értelmezésénél figyelembe vehetők.”³⁵⁴

A nemzetközi megoldások nemzeti importjának „előzménye” és – talán – az elemzett szabályok „jövőképéhez” az angol bíróság egy 2006-ban hozott döntése ad ígéretes végszót.³⁵⁵ Ahogy fentebb részben bemutattuk, egy írásbeli szerződés értelmezése céljából a külső bizonyítékok és különösen a szerződés előtti kötelezettségek és a felek szándéknyilatkozatai

³⁵¹ *Uo.* 335. sk.

³⁵² *Uo.* 338.

³⁵³ 5:66. §

³⁵⁴ SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 774.

³⁵⁵ ProForce Recruit Ltd. v. The Rugby Group Ltd. (2006). Részletesen ismerteti: BONELL 1. i.m. 306.

bizonyítása megengedhetőségének kérdése az angol jogban nagymértékben ellentmondásos.³⁵⁶ A *Court of Appeal* újabb ítéletének *obiter dictum*ában *Lady Justice Arden* kritikával illette az angol jog tradicionális – bár mára flexibilisebb – szabályozását, és az Egyezményre, valamint az UNIDROIT Alapelvekre hivatkozott. *Bonell* több szempontból is jelentősnek tartja az esetet. Egyrészt az angol bíróságok kereskedelmi ügyekben „szűkmarkúan bánnak az idegen források használatával”, másrészt, mert a jogvita külföldi vonatkozások nélkül, tisztán belföldi volt, és mégis hivatkozás történt két olyan nemzetközi instrumentumra, amely közül az elsőnek az Egyesült Királyság nem részese, a második pedig egyáltalán nem kötelező jellegű.³⁵⁷ „Ezen utalás figyelemreméltó módon az angol bíróságok növekvő nyitottságát szemlélteti az inspiráló külföldi és nemzetközi források irányába”,³⁵⁸ valamint erősítheti, hogy az Egyezmény – egyre többek által „beszélt” – nemzetközi *lingua franca* legyen.

³⁵⁶ *Uo.*

³⁵⁷ *Uo.*

³⁵⁸ *Uo.*

3. A megvizsgálási kötelezettség és az áru kifogásolásának szabályai és összefüggései

3.1. Bevezetés

A vevő igényérvényesítése a nem szerződészerű áru szolgáltatása miatt, valójában a 38., 39., 40. és 44. Cikk szoros kölcsönhatására épül. A 38. Cikkben előírt megvizsgálási kötelezettség és annak határideje azt a célt szolgálja, hogy egy olyan időtartamot állapítson meg, amelyen belül – ha nem is történik megvizsgálás – a vevő a 39. Cikk szerint „fel kellett volna fedezze” a hibát. A 39. Cikk az áru fizikai fogyatékoságával (mennyiségi hiba, vagy *aliud* szolgáltatás, stb.) kapcsolatos vevői reklamációról (értesítés módja, ideje) rendelkezik.³⁵⁹ A két cikk – többek között – a legtöbbször „felhívott” egyezményes rendelkezések között található.³⁶⁰ A „népszerűség” egyik indoka az egyezményes „drákói konzekvenciák”,³⁶¹ azaz, hogy amennyiben a vevő nem tesz eleget a 39. Cikkben megkívánt feltételeknek, akkor elveszti azt a jogát, hogy az áru szerződészerűségének hiányára hivatkozhatson (kedvelt eszköz tehát az eladói „fegyvertárban”). Kivéve, ha az értesítés határideje elmulasztására a vevőnek ésszerű mentsége van, ekkor a 44. Cikk lehetővé teszi számára „bizonyos (pénzbeli reparációt nyújtó) jogok”³⁶² (árcsökkentés, tényleges kárai megtérítése) gyakorlását. A 40. Cikk pedig mentesíti a vevőt a határidők elmulasztásának következményei alól, amennyiben a szerződészerűség hibáját az eladó ismerte, vagy nem lehetett előtte ismeretlen, és azt mégsem tárta fel a vevőnek.

Az áru megvizsgálása és az áru kifogásolása (38. és 39. Cikk) értelmezési problematikája mögött tulajdonképpen a nemzeti adásvételi jogok különbözősége és indokolatlan „behatása” áll, így a különböző nemzeti jogok lencséin keresztül születő divergáló döntések veszélyeztetik az Egyezmény célját és egységes alkalmazását (7. Cikk). Kérdéses még a két cikk kapcsolata, a gyakorlatban ugyanis e kettő időtartamának és feltételeinek elhatárolása rendszerint nehézséget okoz. Ezen túlmenően homályosnak tűnhetnek a 39. Cikk által megszabott standardok, pl. „ésszerű idő”, értesítés tartami követelményei.

Nem véletlen, hogy a Testület második véleménye is ebben a kérdésben került megalkotásra. A véleményt kifejezetten a bíróságoknak – valamint minden ország ügyvédeknek, jogtanácsosainak is – címezték, amely az Európai Polgári Törvénykönyv Munkacsoport (*Study*

³⁵⁹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 236. A jogcím hibája, harmadik személyt megillető jog tekintetében a 43. Cikk alkalmazandó.

³⁶⁰ A Pace University Institute for International Commercial Law internetes oldalán a jelentett esetek a 38. Cikk vonatkozásában 300-hoz, a 39. Cikk tekintetében a 400-hoz közelítenek.

³⁶¹ A minősítés a ghánai delegálttól származik. UNCITRAL Legislative History, A/CONF.97/C.1/L.124 (1980. március 20.)

³⁶² SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 269.

Group on a European Civil Code) és az Utrechti Adásvételi Jogi Munkacsoport (*Utrecht Working Group on Sales Law*) kérdésére reflektál.³⁶³

A következőkben tehát a fentebb megjelenített problémákra térünk ki, különös tekintettel a megkifogásolás tartalmára és idejére, nagy hangsúlyt fektetve a német, osztrák és svájci bírósági határozatokra. A jogösszehasonlítás segítségével követjük végig az elméletben és az esetjogban bekövetkező jelentéstartalom-változásokat.

3.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai

A különböző nemzeti adásvételi jogok nagymértékben eltérnek e kérdésben. *Schwenzer* komparatív igényű munkáját³⁶⁴ azzal a gondolattal indítja, hogy főként a germán jogrendszerek írják elő a vevő számára a megvizsgálás és megkifogásolás kötelezettségét (igaz, a német és osztrák jog csak azon kereskedelmi ügyletek tekintetében, ahol mindkét fél kereskedő).³⁶⁵ Valójában a UCC ugyan a vevő jogaként rögzíti az áru megvizsgálását, de tulajdonképpen kötelezettségként értelmezhető „a vételár megfizetése és az elfogadás előtt”.³⁶⁶ A UCC előírja az áru fogyatékoságáról történő értesítést is,³⁶⁷ míg az angol jog ezt csak akkor kívánja meg, ha a vevő el kíván állni a szerződéstől.³⁶⁸ A francia jog (és pl. a belga jog) ellenben nem követel meg egy ilyen kötelezettséget, az egyedüli feltétel, hogy az áru nem szerződészerű voltára irányuló keresetlevél benyújtása rövid időn belül kell történjen (ún. *bref délai*).³⁶⁹ A kínai jog szerint a vevő időben kell megvizsgálja az árut,³⁷⁰ míg az értesítési kötelezettség vonatkozásában a vevő a megvizsgálás időtartama folyamán kell értesítse az eladót a releváns mennyiségi vagy minőségi eltérésekről.³⁷¹ A finn adásvételi jog is előírja a megvizsgálási kötelezettséget, valamint a megkifogásolást, ésszerű időn belül.³⁷² A magyar jog szintén rendelkezik mind a megvizsgálási kötelezettségről,³⁷³ mind az értesítésről (lásd 3.6).³⁷⁴

Az áru fogyatékoságáról való értesítést előíró országok joga között jelentős eltérések találhatók annak időtartamát illetően. Míg a germán jogrendszerek haladéktalan,³⁷⁵ vagy

³⁶³ Bővebben: SZABÓ SAROLTA 3. i.m. 66-76.

³⁶⁴ SCHWENZER 2. i.m. 106.

³⁶⁵ Német HGB 377. §, osztrák HGB 377-378.§, svájci OR 201. Cikk.

³⁶⁶ UCC 2-513 § (1)

³⁶⁷ UCC 2-607 § (3) a)

³⁶⁸ Sale of Goods Act (1979) Sec. 35 (1)

³⁶⁹ Code Civil 1648. Cikk

³⁷⁰ Contract Law of the People's Republic of China (1999) 157. Cikk, www.cclaw.net/download/contractlawPRC.asp

Hasonlóképpen értelmezik, mint az Egyezmény 38. Cikkét. Bővebben: GIULIANO i.m. 348.

³⁷¹ Contract Law of the People's Republic of China (1999) 158. Cikk

³⁷² 31., 32. Cikk. Az északi országok regionális jogegységesítéséről: BÁNRÉVY 2. i.m. 26. A finn adásvételi jog és az Egyezmény összehasonlításáról: KUOPPALA i.m.

³⁷³ Ptk. 283. §

³⁷⁴ Ptk. 307. §

³⁷⁵ Német HGB 377. §, osztrák HGB 377-378.§ „unverzüglich”

azonnali,³⁷⁶ a magyar jog a „lehető legrövidebb időn belüli” értesítést,³⁷⁷ addig az angol, amerikai, kínai, finn és a holland jog³⁷⁸ a fogyatékoság tényleges, vagy lehetséges felfedezését követő megfelelő, vagy ésszerű időn belüli értesítést tesz szükségessé. Az olasz és a portugál jog ellenben egy precíz időtartamot rögzít, nevezetesen 6 és 8 napot.³⁷⁹

Nagyvonalakban tehát három csoportot különíthetünk el.³⁸⁰

1. A vevő az áru feltételezett fogyatékoságának természetéről a hiba megjelölésével, az átvételt követő rövid időn belül értesítést kell küldjön. A megengedhető időtartam meghatározott, pl. 6, 8 nap, vagy egy szó, mint a „haladéktalanul”, „azonnal”, avagy egy szókapcsolat, mint a „lehető legrövidebb időn belül” használatával. Ezen jogrendszerek szabályai az eladó üzleti biztonságát nyomatékosítják.³⁸¹

2. A vevő az áru „elfogadása” előtt értesítést kell küldjön az állítólagos fogyatékoságról (és annak visszautasításáról), amennyiben el kíván állni a szerződéstől. Azonban a kártérítési igény érvényesítéséhez a vevő nem köteles az áru megvizsgálására és bizonyos határidőn belüli értesítés küldésére. Ezen jogrendszerek az eladó fogyatékos áru szolgáltatása miatt a vevő kompenzációs jogát emelik ki. A vevőnek automatikusan egy csökkentett kártérítési lehetősége van, amennyiben az igényt a szerződésszerűség hiányát illetően nem érvényesíti egy szignifikáns periódus alatt, mert a vevőt terhelő bizonyítás nehezebb lett volna annak igazolásával, hogy az áru az átadáskor nem szerződésszerű.³⁸²

3. A vevőnek az áru állítólagos fogyatékoságáról értesítést kell küldenie. Az értesítés nem szükséges, hogy olyan sajátosságokkal rendelkezzen, mint az első csoportnál, és az értesítés ideje általában „ésszerű időn belüli” meghatározással történik. Ezen jogrendek megkísérlik megtalálni az egyensúlyt az eladó üzleti biztonsága valamint a között, hogy biztosítsák, hogy a vevő az eladó nem szerződésszerű áru szolgáltatása miatt kártérítést igényelhet.³⁸³

³⁷⁶ Svájci OR 201. Cikk „*sofort*”

³⁷⁷ Ptk 307. § (1) bekezdés

³⁷⁸ Holland BW 7:23.1

³⁷⁹ Codice Civile 1495. Cikk (1); Código de Comercio 471. Cikk

³⁸⁰ A felosztás a Testület 2. sz. véleményében foglalt csoportosításra épül, a szerző általi kiegészítésekkel.

³⁸¹ Ide sorolható, pl. a magyar, német, olasz, osztrák, portugál, dán jog. (Azzal, hogy mivel Dánia „megmaradt” az 1906. évi adásvételi törvényénél, az északi országok regionális jogegységesítése valójában nem teljes körű, amely egyes fenntartásoknál különösen problematikus, bővebben: SZABÓ SAROLTA 2. i.m. 435. sk.)

³⁸² Pl. francia, belga jog.

³⁸³ Pl. a holland, angol, amerikai, kínai, finn jog.

3.3. Az Egyezmény 38. és 39. Cikke megalkotásának története

A 38. és 39. Cikk megalkotásának rövid előtörténetére pillantva megállapítható, hogy a megvizsgálás és megkifogásolás kötelezettségét már az Egyezmény „előfutára”, az ULIS is tartalmazta.³⁸⁴ A 38. Cikk (1) bekezdés a vevőt „haladéktalan” megvizsgálásra kötelezte, míg a 39. Cikk (1) bekezdés ugyancsak megkívánta a vevőtől a „haladéktalan” értesítést az áru fogyatékoságáról, miután azt felfedezte, vagy fel kellett volna fedeznie. Az ULIS 11. Cikkében definiálta a „haladéktalanul” jelentését, mely „a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül”. Az ULIS-t csak néhány ország ratifikálta, többek között olyanok is, amelyek szigorú értesítési feltételeket szabtak a nemzeti adásvételi jogukban (pl. Németország, Olaszország). Érthető módon a fejlődő és azon országok képviselői illették kritikával az ULIS szigorú rendszerét, amelyek belső jogszabályai nem írnak elő feltételeket az értesítésre. Ugyan a Diplomáciai Konferencián végül a 39. Cikk szerinti megkifogásolás ideje „ésszerű időn belüli” értesítésre „enyhült”, azonban nem véletlen, hogy az ULIS adta sztrikt értelmezés tetten érhető az ULIS-t ratifikáló – nemzeti jogukban keményebb feltételeket szabó – országok bíróságai főként korábbi, Egyezménnyel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatában.³⁸⁵

3.4. Az Egyezmény rendelkezései a megvizsgálásról és megkifogásolásról

3.4.1. Megvizsgálási kötelezettség

A 38. Cikk³⁸⁶ – tulajdonképpen a vevő kötelezettségeként, de célszerűségi okokból³⁸⁷ az eladó kötelezettségeit felsoroló III. rész II. Címében – az áru megvizsgálásáról rendelkezik.

Valójában mind a 38., mind a 39. Cikk nemcsak az eredetileg kiszolgáltattott árukra, hanem a *helyettesítő termékként, hiány pótlásaként átadott, kijavított áruk* vonatkozásában, vagy *aliud*

³⁸⁴ 38. és 39. Cikk. www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/ulis.html

³⁸⁵ SCHWENZER 2. i.m. 109. sk.

³⁸⁶ 38. Cikk

(1) A vevő a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles az árut megvizsgálni vagy megvizsgáltatni.

(2) Ha a szerződés kiterjed az áru elfuvarozására is, a vizsgálat az árunak a rendeltetési helyre való megérkezését követő időpontra halasztható.

(3) Ha az úton levő árut átirányítja vagy anélkül tovább küldi, hogy ténylegesen lehetősége volna annak megvizsgálására és a szerződéskötés időpontjában az eladó tudott vagy tudnia kellett az átirányítás, illetve továbbküldés lehetőségéről, a vizsgálat mindaddig elhalasztható, míg az áru új rendeltetési helyére megérkezik.

³⁸⁷ Az Egyezmény megalkotásakor „nyilvánvalóan a teljesítés folyamatából indultak ki” – állapítja meg Bánrévy –, „és a vevő megvizsgálási kötelezettsége ehhez a folyamathoz kapcsolódik”. BÁNREVY 2. i.m. 118.

szolgáltatás esetén, ezeken túlmenően, az árut *kísérő okmányokra* is kiterjed.³⁸⁸ Ezek ugyan kifejezetten nincsenek benne a megjelölt cikkekben, de analógiával levezethető, hiszen e nélkül az eladó joga a fogyatékoság orvoslására könnyedén aláásható lenne. Egy ügyben a német fórum akként foglalt állást, hogy azért mulasztotta el a vevő a megkifogásolás lehetőségét, mert a szerződésben előírt ökológiai természetű árpa kiszolgáltatásakor az ezt tanúsító okmányok hiányoztak, és a vevő ezt észlelve nem emelt kifogást.³⁸⁹ A *részteljesítések* esetében a megvizsgálási és értesítési kötelezettség kiterjed – ha lehetséges – minden egyes részletre, és azokat külön-külön kell megkifogásolni.³⁹⁰

A megvizsgálási kötelezettség *alanyi köre* kiterjed a kereskedőkre, a közvetítő kereskedőre (továbbértékesíti az árut), a kereskedőnek nem minősülő vevőkre (fogyasztókra) is.

A *megvizsgálás módjának* három esetköre különíthető el: a vevő, vagy harmadik személy (pl. szakértő, semleges személy, fogyasztó) általi; a felek megállapodása vagy szokás alapján; a felek megállapodása, vagy szokás hiányában történő megvizsgálás.³⁹¹ A második csoportnál jellemzően számos mintatesztet, vagy speciális kémiai analízist, gépeknél pl. próbamenetet írnak elő a felek a gyakorlatban. A harmadik körben felmerül a megvizsgálás helye államának joga alkalmazhatóságának kérdése. Az ULIS 38. Cikk (4) bekezdésével ellentétben az Egyezmény már nem utal a nemzeti jog szabályainak bekapcsolására.³⁹² A jogtudomány álláspontja szerint ezt tehát *per se*, azaz magából az Egyezmény szabályaiból kell megválaszolni.³⁹³ Következésképpen, a felek megállapodása, vagy kereskedelmi szokás hiányában a vevő oly módon kell megvizsgálja az árut, amely megfelelő, és az áru természetét, mennyiségét, csomagolását és minden egyéb körülményt is figyelembe vesz.

Általánosságban elmondható, hogy a fentebb megjelölt „objektív” kritériumok nem zárják ki azon „szubjektív” faktorok megfontolását, amelyekről az eladó tudott, vagy nem lehetett számára ismeretlen, pl. a vevő járatlansága, vagy a szükséges infrastruktúra hiánya, azaz a vevő „személyes és üzleti helyzete” is mérlegelendő.³⁹⁴ A megvizsgálás módjával kapcsolatban fejtette ki egy osztrák bírósági döntés, hogy „külön kikötés hiányában figyelembe veendő a kereskedelmi szokás és a gyakorlat. Ugyan a túl költséges megvizsgálás nem várható el, de annak alaposnak,

³⁸⁸ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 225.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 449.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 453.; TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE.

³⁸⁹ OLG München, 2002. november 13. Egy orosz választottbírói ítélet hiányzó minőségi tanúsítvány felfedezésére néhány napot lehetővé tett. Russian CCI Vb. 1996. március 12.

³⁹⁰ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 225. sk.

³⁹¹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 450. skk.

³⁹² Az ULIS a felek megállapodása hiányában a megvizsgálás helyének jogát, vagy szokásait rendelte alkalmazni.

³⁹³ Bővebben: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 451.; BIANCA – BONELL i.m. 279.skk.

³⁹⁴ Az osztrák bíróság a túracipők adásvételénél figyelembe vette a vevő társaság méretét, üzleti helyzetét, azt a körülményt, hogy a szezonális árut nyomban értékesítenie kellett, tehát nem találta indokoltnak a nem rövid időn belüli megvizsgálást és értesítést. OGH 1999. augusztus 27. *Ferrari* külön hangsúlyozza, hogy a megvizsgálás mikéntjének alacsonyabb, vagy magasabb standardja nem függetleníthető a szubjektív faktoroktól. FERRARI 5. i.m. 481.

szakszerűnek és az üzletágban szokásosnak kell lennie”.³⁹⁵ A Kölni Fellebbviteli Bíróság 2007. január 12-i döntésében megjegyezte, hogy a „körülmények” kifejezés nem csak a megvizsgálás idejére utal, hanem annak mértékére és mértékére is. „Ezen faktorok az egyedi ügy részleteinek függvényei, míg a költségek és erőfeszítések a megvizsgáláshoz fűződő elvárt előny arányában állnak.” A megvizsgálási kötelezettség ellenben nem szükséges, hogy kiterjedjen az áru tiltott módon történő manipulációjára (pl. vizet adnak a borhoz).³⁹⁶

A nemzeti bíróságok eseteiből megállapítható, hogy a vevőnek meg kell vizsgálnia az árut külsőleg, súlyra, méretre, vagy szaglással, ízleléssel, sőt a véletlenszerű mintavétel is elvárt, pl. konzervárúnál, vagy fagyasztott termékénél.³⁹⁷ Ruhaanyagoknál a megvizsgálás tartalmazhatna egy speciális tesztet, amely minden fajtából és színből mosást, vasalást jelentene. Használati eszközöknél a próbaüzem, bonyolultabb technikai eszközöknél pedig az a lényeges, hogy a vevő megállapítsa annak megfelelő működését.³⁹⁸ *Rejtett hiba* esetén természetesen a vevő megvizsgálási kötelezettsége irreleváns, azonban a hiba rejtett voltának bizonyítása a vevőt terheli.³⁹⁹

A megvizsgálásra rendszerint a *teljesítés helyén* kerül sor, amelyet a felek ellenkező megállapodása hiányában az Egyezmény 31. Cikke rendez.

A *megvizsgálás időtartamát* illetően nem az „azonnali”, hanem „a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belüli” határidőt írja elő az Egyezmény. Ennek számokkal kitöltése mindig az egyedi eset körülményeinek függvénye (áru típusa, csomagolás módja, teljesítés helye, stb.) és a felek ésszerű lehetőségeit (vevő pozíciója, pl. viszonteladó, fogyasztó; technikai lehetőségek) is számításba kell venni.⁴⁰⁰ Romlandó áruknál különösen gyors cselekvés indokolt, így a megvizsgálás ideje a bírói gyakorlatban a néhány órától egy pár napig terjedő intervallumban helyezkedik el.⁴⁰¹ Más a helyzet a tartós használatra rendelt dolgoknál, ahol a megvizsgálás csak akkor végezhető el, amikor arra megfelelő lehetőség adódik.⁴⁰² Ennek ellenére a tartós használati cikkek esetén sem értelmezhető a 38. Cikkben foglalt időtartam „ésszerűként”. Az összehasonlító jogi alapon született kommentárok, tanulmányok azt mutatják, hogy a megvizsgálás (és később látni fogjuk, hogy a megkifogásolás) „nagyvonalú” határideje szempontjából a holland, amerikai,

³⁹⁵ OGH 1999. augusztus 27.

³⁹⁶ LG Trier, 1995. október 12.

³⁹⁷ Ez utóbbit mulasztotta el a vevő állati kártevővel fertőzött sajtuszállítmány esetében. Rechtbank Roermond 1991. december 19.

³⁹⁸ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 452.; TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE.

³⁹⁹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 226.

⁴⁰⁰ FERRARI 5. i.m. 482. sk.

⁴⁰¹ A spanyol bíróság deklaráta, hogy fagyasztott és főzött tengeri ételek esetén egy hónap, vagy több, túl hosszú idő a megvizsgálásra. Az értesítés tekintetében pedig megjegyezte, hogy a romlandó áruk esetében az átvételt követően azonnal, vagy az azt követő napokban meg kell küldeni a kifogást az eladónak. Audiencia Provincial de Pontevedra 2007. december 19.

⁴⁰² TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE

francia bíróságok sokkal kedvezőbb helyzetbe hozzák a vevőt, mint pl. a német, osztrák, svájci fórumok.⁴⁰³

A *megvizsgálás ideje* az áru vevő részére történő rendelkezésre bocsátással *kezdődik*. Késedelmes teljesítés esetén rendszerint a megvizsgálás időtartama kitolódhat, a teljesítés nem kiszámítható, bizonytalan kezdőpontjára tekintettel. A jogosulatlan előszállítás esetén a kezdő időpont és az időtartam is a körülményektől függ (van-e eszköz, lehetőség a szakszerű vizsgálatra, stb.). Külön rendelkezik az Egyezmény a (2) bekezdésben az áru elfuvarozására is kiterjedő szerződésekről, „ahol a vizsgálat az árunak a rendeltetési helyre való megérkezését követő időpontra halasztható”. Egy ügyben az árukat Tallinból Abu Dhabiba kellett szállítani, azonban a FOB Tallin szerződéses rendelkezés nem jelentette, hogy a halasztott megvizsgálás az érkezési állomáson elkésztett lenne.⁴⁰⁴ Ezen diszpozitív rendelkezéstől természetesen a felek szerződésükben eltérhetnek.⁴⁰⁵ A (3) bekezdés alapján, ha az úton levő árut átírányítják vagy megvizsgálási lehetőség nélkül továbbküldik, – amennyiben az eladó a szerződéskötés időpontjában tudott, vagy tudnia kellett erről – „a vizsgálat mindaddig elhalasztható, míg az áru új rendeltetési helyére megérkezik”. Ez utóbbi szabály kapcsán a drezdai Fellebbviteli Bíróság akként döntött, hogy ha a vevő az áru átvételét követően azt vizsgálat nélkül raktárba helyezi, és csak három hónap múlva értékesíti tovább, akkor a megvizsgálási kötelezettségét elmulasztotta, és nem hivatkozhat a 38. Cikk (3) bekezdésére.⁴⁰⁶

Az Egyezmény szabályai szerint *a megvizsgálási kötelezettség elmulasztásának* önmagában – úgy tűnhet – nincs szankciója, azonban a megvizsgálás „lehető legrövidebb időn belüli” volta az Egyezmény „szellemében” a *megkifogásolás határidejével* áll *szoros kapcsolatban*. Ti. a megvizsgálás ideje közvetlenül összekapcsolódik azzal a 39. Cikk szerinti idővel, amely alatt a vevő „fel kellett volna fedezze” az áru fogyatékoságát az áru megkifogásolásához.⁴⁰⁷ Ezen túlmenően a vevő további védelme érdekében az Egyezmény feljogosítja, hogy ellenkező megállapodás hiányában, a vevő addig nem köteles megfizetni a vételárat, ameddig nincs lehetősége megvizsgálni az árut.⁴⁰⁸

⁴⁰³ Főként: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 448. sk.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 463. skk. SCHWENZER i.m. 106-124; GIULIANO i.m. 347-349.; FERRARI 5. i.m. 480. skk.; ANDERSEN 1. i.m.

⁴⁰⁴ Helsingin Hoviokes 1998. január 29.

⁴⁰⁵ OLG Düsseldorf 1993. január 8.

⁴⁰⁶ OLG Dresden 2007. november 8.

⁴⁰⁷ Pl. Tribunale di Vigevano 2000. július 12.; ICC 8246 (1996); BGH 1995. március 8.; OLG Düsseldorf 1994. február 10. The UNCITRAL Digest of case law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods, Article 38, A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/38 [2004. június 8.]

⁴⁰⁸ 58. Cikk

(3) A vevő mindaddig nem köteles megfizetni a vételárat, amíg nincs lehetősége megvizsgálni az árut, kivéve, ha a feleknek a szállítási, illetve a fizetési eljárásra vonatkozó megállapodása kizárja a vevőnek ezt a lehetőségét.

3.4.2. Megkifogásolási kötelezettség

A 39. Cikk alapján az áru fogyatékosága esetén a *hiba megjelölésével*, ésszerű időn belül kell értesíteni az eladót.⁴⁰⁹ Az értesítés alakítását illetően nem szükséges az írásba foglalás (akár elektronikus formában), a kifogás megtehető szóban, telefonon, de ez utóbbi esetekben a „hiba megjelölésének” bizonyítása a vevőt terheli.⁴¹⁰ A „hiba megjelölése” („*specifying*”, „*en précisant*”, „*especificando*”) a német fordításban „pontos megjelölés”-re („*genau bezeichnet*”), s ezzel a többi szövegváltozattól eltérő jelentéstartalom hordozójává változott. *Hermész* „csínytevése”⁴¹¹ valójában a német, svájci, osztrák nemzeti szabályokból fakadó közvetett hatás az Egyezmény eredeti szövegére, amely jelentős mértékben befolyásolta az – eladó számára előnyösebb értelmezésben megmutakozó – ítélkezési gyakorlatot.⁴¹²

Ennek ellenpólusaként megfigyelhető az az általános tendencia, hogy az Egyezmény céljával nem összeegyeztethetők a túl általános kifogások sem, mint pl. „nincs rendben”, „hibás minőségű vagy rossz áru szállítása”, „rosszminőségű”, „javítandó”, „nem ezt vártuk”.⁴¹³ Ugyanakkor az a nézet is elfogadhatónak tűnik, hogy az elektronikus kommunikáció korszakában az eladótól is elvárható, hogy érdeklődjön, amennyiben a vevő nem pontos értesítésben kifogásolja meg az árut.⁴¹⁴ Ezen túlmenően, egyet lehet érteni a svájci fórum azon állásfoglalásával, amely szerint „egy technikailag járatosabb féltől elvárt a hiba specifikusabb megjelölése, mint a laikustól”.⁴¹⁵ Valamint elfogadható a német bíróság azon megállapítása, amely szerint az értesítés úgy jelölje meg a hibát, hogy lehetővé váljék az eladó állásfoglalása, és alkalmas legyen arra, hogy a következő lépéseket megtegye.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ 39 Cikk

(1) A vevő elveszti azt a jogát, hogy az áru szerződésszerűségének hiányára hivatkozzék, ha erről az eladót a szerződésszerűség hiányának megjelölésével, ésszerű időn belül nem értesíti, azt követően, hogy a szerződésszerűség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie.

(2) A vevő minden esetben elveszti az áru szerződésszerűségének hiányára való hivatkozás jogát, ha legkésőbb az áru átadásától számított két éven belül a szerződésszerűség hiányát az eladóval nem közölte, hacsak ez a határidő nem ellentétes a szerződéses jótállás határidejével.

⁴¹⁰ Rendszerint nem sikerül a telefonon történő, megfelelő értesítés bizonyítása. Lásd. TESTÜLET 2. SZ. VÉLEMÉNYE második táblázat. Valamint: INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 456.

⁴¹¹ Az istenek – gyermekkorában enyveskező – hírnöke, aki az istenek furcsa jeleit és szimbólumait felismerhető, értelmes emberi beszédre kellett fordítsa.

⁴¹² A TESTÜLET 2. SZ. VÉLEMÉNYE második táblázatában kigyűjtött 24 esetből pusztán 1 ügyben fogadta el a német fórum az értesítés tartalmát megfelelőnek.

⁴¹³ DIMATTEO – DHOOGHE – GREENE – MAURER – PAGNATTARO i.m. 90.

⁴¹⁴ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 463.; MUÑOZ i.m.

Azonban a megfelelő technikai eszközök hiánya esetén bizonyítási problémák adódhatnak.

⁴¹⁵ OGer Zug 2006. december 19.

⁴¹⁶ Ezen túlmenően azonban a bíróság – a német szövegnek megfelelő pontos megjelölést citálva – kifejtette, hogy az értesítés nem megfelelő, ha emlékeztetőnek tűnik és nem kifogásnak (8. Cikk (2) bekezdése alapján). OLG Hamburg 2008. január 25.

Meg kell különböztetni a megvizsgálási kötelezettség idejét a *kifogásolás idejétől*.⁴¹⁷ Az „*ésszerű idő*” meghatározásakor az egyedi eset körülményei a meghatározóak, tekintettel a kereskedelmi szokásra (pl. gyümölcskereskedelemben néhány óra, nemzetközi virágkereskedelemben egy nap, fakereskedelemben 14 nap egyes bajor szokások alapján) és a felek közötti üzleti gyakorlatra. Szintén elvárt az elhatárolás a romlandó és a tartós használatra rendelt dolgok között. Előbbi esetben a határidő rövid, pl. paradicsom, sonka, friss virágok, szivárványos pisztráng kaviár esetében néhány nap; élő halnál nyolc napot, uborkánál hét napot tartott „ésszerű időn” belülinek az eljáró fórum.⁴¹⁸ A tartós használatra rendelt dolgok esetében sokkal szabadabban határozható meg az időtartam.⁴¹⁹ Ennek meghatározásánál célszerű lehet a vevő által igényelt jogorvoslatra is tekintettel lenni. Amennyiben a vevő megtartja az árut és kártérítést, vagy árcsökkentést kér, akkor nagyvonalúbban lehetne a határokat meghúzni, mintha visszautasítaná az árut, és elállna a szerződéstől.⁴²⁰ Vitatott, hogy a tartós fogyasztási cikkeknel – átlagos körülmények fennálltakor – mennyi legyen, illetve egyáltalán számszerűsíthető-e az ésszerű periódus (lásd 3.5.). Általánosságban megállapítható, hogy a német, osztrák és svájci döntések – belső jogszabályaik szigorúsága folytán – szűkebb határidőt engednek a megkifogásolásra.⁴²¹ Az osztrák Legfelsőbb Bíróság döntéseiben rendszerint a teljes (megvizsgálási és értesítési) időtartamnak csak 14 napot jelöl meg.⁴²² Azon államok fórumai viszont, amelyek nemzeti jogszabályai a hiba felfedezésétől számított több hónapot is megengednek az értesítésre (pl. USA, Franciaország⁴²³), az Egyezmény szabályának értelmezésénél is enyhébben járnak el.⁴²⁴

Csak érintőlegesen jegyezzük meg, hogy mivel az elállást is a szerződésszegésről való tudomásszerzéstől számított ésszerű időn belül kell megtenni, ebből egyes bíróságok azt vezették le, hogy a vevő a megkifogásoláskor kell megjelölje az elállási szándékát⁴²⁵ (hasonlóan, az új Ptk. tervezete is előírja a szavatossági igény megjelölését, lásd 3.6.1.). Igaz, hogy az Egyezményben terminológiai egyezés van („ésszerű időn belül”), ez azonban nem biztos, hogy ugyanaz az időbeli

⁴¹⁷ *Mullis* in: HUBER – MULLIS i.m. 160.

⁴¹⁸ TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE, harmadik táblázat.

⁴¹⁹ Érdemes megjegyezni, hogy egy ésszerű időn túli értesítés bíróság általi „elfogadása” arra tekintettel, hogy a vásárolt élő halak vírusfertőzöttsége csak szakértői vélemény segítségével volt bizonyítható, akár hosszabb megkifogásolási időt generálhat, tekintettel a rejtett hibára. OLG Thüringener 1998. május 26.

⁴²⁰ TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE

⁴²¹ SCHWENZER 2. i.m. 110. sk.

⁴²² Pl. OGH 1998. október 15., 1999. augusztus 27.

⁴²³ Ez utóbbiban a bíróságok gyakran elismerik a vevő két, három éven belüli fellépését. SCHWENZER 2. i.m. 107.

⁴²⁴ Pl. Cour d’Appel de Colomar 2000. október 24. (ragasztó – két hónappal az átvétel után); Cour d’Appel de Grenoble 1995. szeptember 13. (sajt – harminc nappal az átvétel után). Az amerikai fórum (US District Court Kentucky) 2008. március 18-i határozatában az értesítés időtartama meghatározásakor csupán a két év záró határidőre utal, amelyen belül a vevő a 39. cikk szerint értesítést küldhet az áru nem szerződésszerű voltáról.

⁴²⁵ HGer Zürich 1995. április 26.

pont, ti. pl. az eladó értesítés utáni aktusaitól is függhet, hogy a vevő milyen szavatossági igénnyel él (élhet).⁴²⁶

A 39. Cikk (2) bekezdése alapján „a vevő minden esetben elveszti az áru szerződésszerűségének hiányára való hivatkozás jogát, ha legkésőbb az áru átadásától számított két éven belül a szerződésszerűség hiányát az eladóval nem közölte, hacsak ez a határidő nem ellentétes a szerződéses jótállás határidejével.” A 44. Cikkre kiterjedő jogvesztő határidőt a fórum *ex officio* kell figyelembe vegye.⁴²⁷ A kétéves záró határidő az áru nem szerződésszerű volta miatt indított per elévülési idejével kerülhet konfliktusba (annak ellenére, hogy ez utóbbiról az Egyezmény nem rendelkezik). Amennyiben az Egyezmény „növére”,⁴²⁸ az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseire vonatkozó elévülési időről szóló (ún. New York-i) Egyezmény⁴²⁹ alkalmazandó, az nem okoz kollíziót (négy éves elévülési időt ír elő). Ennél a komplex problémánál – hely hiányában – csak utalunk a minősítési problémákra (anyagijogi; kötelező jelleg-sem),⁴³⁰ valamint arra, ha a nemzeti jog – vagy a felek megállapodása⁴³¹ – két évnél rövidebb időt rendel,⁴³² végül a választottbírói út igénybevétele esetén felmerül a „megfelelő elévülési rezsím” kérdése.⁴³³ Ez utóbbi függ a felek elévülési időre vonatkozó szerződéses kikötésétől, avagy hogy választottak-e a szerződésükre jogot (ez esetben *lex loci arbitri* és a *lex causae* ütközhet). Ha egyik sem történt, akkor a választottbírói maga kell meghatározza a legjobb elévülési rezsímet, vagy a hagyományos kollíziós megoldás, vagy a modern, közvetlen választás módszerével. Választottbíráskodás esetében az UNIDROIT Alapelvek használata is semleges és ésszerű kitöltése lehet ennek a joghézagnak.⁴³⁴

Mint ahogy fentebb utaltunk rá, a 38. Cikkben foglalt megvizsgálási kötelezettség tulajdonképpen azt a célt szolgálja, hogy egy olyan időtartamot állapítson meg, amelyen belül – ha nem is történik megvizsgálás – a vevő a 39. Cikk szerint „*fel kellett volna fedezze*” a hibát. A vevő

⁴²⁶ Egyezően: Tribunale di Busto Arsizio 2001. december 13., valamint KORPINEN i.m.1-11.

⁴²⁷ A záró határidő a 40. Cikkre nem terjed ki. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 470. sk.

⁴²⁸ SONO, KAZUAKI i.m.

⁴²⁹ Az eredeti, 1974-ben kötött New York-i Egyezménynek 28, míg a Bécsi Egyezménynek megfelelően módosított változatnak 20 (köztük Magyarország) részes állama van (letöltve: 2008. május 20.). A részes államok csekély száma miatt ritkán alkalmazzák. A Fővárosi Ítéltábla egy döntésében a „Bécsi Vételi Egyezményt”, valójában a New York-i elévülési időről szóló Egyezmény 1980-ban született protokollal módosított szabályait alkalmazta, tartalmilag helyesen (12.Fpkf.43.479/2005/2.).

⁴³⁰ A Római Egyezmény (10. Cikk (1) bekezdés d) pont) és a Róma I. rendelet (12. Cikk (1) bekezdés d) pont) is anyagi jogi kérdésnek tekinti, és a *lex contractus* alkalmazását rendeli.

⁴³¹ Megosztott a jogirodalom és joggyakorlat a két évnél rövidebb elévülési idő kikötésének lehetőségéről. Elutasítja pl. a Digest (Article 39, A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/39 [2004. június 8.]), divergáló bírói gyakorlat: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 473.; Szerződéses kiötésnek *Schwenger* és *Manner* kettő és hatnyolc év közötti periódust javasol. SCHWENZER – MANNER i.m. 301.

⁴³² Pl. 6 hónap Spanyolországban (Código civil 1490. Cikk), 1 év Svájcban (OR 210. Cikk (1)) és Olaszországban (Codice civile 1495 Cikk (3)), 2 év Németországban (BGB 483. § (1)) és Franciaországban (Cc. 1648. Cikk (1)). A magyar Ptk. 6 hónapot ír elő, de kimentéssel 1, illetőleg – tartós használati cikkeknél – 3 év (308. § (1)-(3); 308/A. § (1)).

⁴³³ SCHWENZER – MANNER i.m. 293-307.

⁴³⁴ 10.2 Cikk 3 év elévülési és 10 év jogvesztő határidőt rendel. Javaslat: *Uo.*

fel kellett volna fedezze az áru fogyatékoságát az áru megvizsgálásának elmulasztása ellenére, pl. az átadáskori ún. nyílt hiba esetében. Hasonlóképpen, ugyan a 38. Cikk nem szól róla, azonban a 39. Cikk értelmezésével megállapítható, hogy a vevő „fel kellett volna fedezzen” bármely olyan hibát, amely az áru ésszerű megvizsgálásánál megmutatkozhat. A 39. Cikk azon koncepciójának feltétele tehát, hogy a vevő „fel kellett volna fedezze” az áru fogyatékoságát, ugyan összefüggésben áll, de nem függ a 38. Cikktől.⁴³⁵

Megjegyzendő, hogy az *eladó magatartását* a fórum *lemondásként* értékelheti a nem megfelelő megkifogásolásból eredő jogainak érvényesítéséről. Amennyiben pl. az eladó a vevő kifogását továbbítja a gyártóhoz, és a további reklamációkért felelősséget vállal a vevő felé. A német fórum ezt az eladói aktust lemondásnak tekintette az elkésett kifogásból eredő jogosultságai érvényesítését illetően.⁴³⁶ Ennélfogva az eladónak az áru fogyatékosága miatti (nem megfelelő) értesítést követő tárgyalások kezdetén tanácsos lehet rögzítenie, hogy ez – adott esetben – nem jelenti a 39. Cikkben meghatározott jogosultságairól való lemondást.

A megkifogásolás kritériumai a 44. Cikk értelmezésénél relevánsak. A vevő értesítési kötelezettségének elmulasztása ellenére az áru átadásától számított két éves jogvesztő határidőn belül – kivéve, ha a jótállás határideje ennél hosszabb – a 44. Cikk lehetővé teszi a kimentést. Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság 2007. december 19-i határozatában megállapította, hogy a két éves jogvesztő határidő akkor is fennáll, ha a rejtett hibával rendelkező terméket továbbértékesítették, valamint utalt arra is, hogy ezen diszpozitív szabályoktól (38., 39. Cikk) a felek eltérhetnek, az időtartam a szerződésben hosszabbítható, vagy rövidíthető, illetve a 44. Cikkből adódóan ennél hosszabb jótállás vállalása is lehetséges.⁴³⁷ A 44. Cikk megadja a vevő vételár csökkentési igényét, vagy az elmaradt haszon nélküli tényleges kárának megtérítését, ha ésszerű mentsége van az értesítés elmulasztására, akár azért mulasztotta el az értesítést, mert nem tudott hibáról, bár tudnia kellett volna, akár olyan hibáról mulasztotta el az értesítést, amiről tudomással bírt.⁴³⁸ „E szabály alkalmazásánál kiegyensúlyozottan mérlegelni kell a vevői mulasztás, illetve az eladói szerződésszegés és a vevői jogvesztés súlyának arányát, továbbá az eladó érdekét a gyors és pontos

⁴³⁵ TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE

⁴³⁶ BGH 1997. június 25. Hasonlóan: BGH 1998. november 25., amelyben a fórum kifejtette, hogy a fogyatékos áru teljesítéséről folytatott vita ugyan önmagában automatikusan nem vezetne lemondáshoz, azonban ez esetben az eladó a kár egy részét már meg is térítette. Hasonló konklúzió: VÖRÖS i.m. 119. sk.

⁴³⁷ Az Egyezmény 6. Cikkével ellentétben, ha a fórum a felek eltérő szerződéses rendelkezései ellenére az egyezményes koncepciót alkalmazza, csak azért, mert ez utóbbi standardjai ésszerűbbek. OLG München 1998. március 11.

⁴³⁸ A Testület 2. véleményének megállapításai szerint, némely bíróságok az ULIS-t értelmezve elkerülték a 38. és 39. Cikk szigorúbb feltételeit a 40. Cikk értelmezésével, miszerint a szolgáltatott áru fogyatékosága az eladó előtt „nem lehetett ismeretlen”, ezáltal megengedve a vevőnek, hogy bízzék a késedelembe, vagy az értesítés hibás voltában. Hasonló eredményre juthatunk az Egyezmény 40. Cikke alapján, amely lényegileg az ULIS 40. Cikkével egyező. Az ULIS-hoz képes azonban a 44. Cikk elfogadása a Diplomáciai Konferencián elmozdulást eredményezett egy kevésbé szigorú értesítési rendszer felé.

tájékoztatásra vonatkozóan.”⁴³⁹ Egy ICC választottbírói ügyben a tanács megadta a Cikk szerinti kimentés lehetőségét a vevő részére, mert – a szerződéses kikötés alapján – az érkező kikötőben végzett, harmadik, semleges fél általi megvizsgálás nem volt megfelelő.⁴⁴⁰

Végül a 38. és 39. Cikk korlátjaként érvényesül, ha a szolgáltatott áru fogyatékosága az eladó előtt „nem lehetett ismeretlen”, és ezt nem tárta fel a vevőnek (40. Cikk).⁴⁴¹ Annak bizonyítása, hogy az eladó tudott a szerződésszerűség hiányáról, vagy az nem lehetett előtte ismeretlen, főszabályszerűen a vevőt terheli. Az eladó kell igazolja viszont, hogy feltárta a vevőnek az áru fogyatékosága kockázatát.⁴⁴²

3.5. A megkifogásolás „ésszerű idejének” változó esetjoga: az értelmezés nehézségei, tendenciái

3.5.1. Problémafelvetés, korai döntések

A fentebb leírtakból is kitűnik, hogy nem csak az Egyezmény megalkotásakor, hanem a jogalkalmazás során azóta is az egyik legvitatottabb cikkek az áru megvizsgálásának és megkifogásolásának szabályai. Joghatásait, jogkövetkezményeit tekintve pedig, kiemelkedő szerepe van a megkifogásolás idejének. A *döntések számarányát* alapul véve feltűnő, hogy csekélyebb számú ítélet származik azon országokból, ahol a belföldi adásvételi jog nem kívánja meg értesítés küldését a fogyatékoság iránti kártérítési igény céljából. Ez egybevág azzal a ténnyel, hogy kevés Egyezményt alkalmazó döntés születik ezen országokban, annak ellenére, hogy némelyik közülük szerződő állam. Hasonlóképp relatív kevés ítélet származik olyan országokból, amelyek helyi joga az értesítés ésszerű idejét jelöli meg. Jóval jelentősebb ügyek születtek viszont olyan államokban, amelyek belső adásvételi joga relatív szigorú, mind az eladónak küldendő értesítés tartalma mind annak időkorlátja tekintetében.⁴⁴³

A *határozatok tartalmát* központba állítva elmondható, hogy az ítéletek egy része kifogástalan, azonban egy másik tendencia is megjelenik, ti. azon országok esetjogában, ahol a 38. és 39. Cikket a belföldi joggal azonos tartalmúként értelmezik. Ez ott a legnyilvánvalóbb, ahol a

⁴³⁹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 270.

⁴⁴⁰ ICC Vb. 9187., 1999. június

⁴⁴¹ 40. Cikk

Az eladó nem hivatkozhat a 38. és 39. Cikk rendelkezéseire, ha a fogyatékoság olyan tényekkel kapcsolatos, amelyeket ismert, vagy ismernie kellett és amelyeket nem tárt fel a vevőnek.

⁴⁴² A BGH 2004. június 30-i döntésében (sugárzó örölt paprika) deklaráta, amennyiben a vevő igazolja, hogy a hiba az eladó felelősségi körében keletkezett, akkor az eladóra helyeződik annak igazolása, hogy nem tudhatott erről a fogyatékoságról. Egyebekben rendszerint nehézségekbe ütközik a rosszhiszemű magatartás bizonyítása (pl. Hof van Beroep Gent 2007. április 16.).

⁴⁴³ V.ö.: TESTÜLET 2. SZ. VÉLEMÉNYE harmadik táblázat. Az ott felsorolt 50 német bírósági ítéletből 8 esetben találták ésszerű időn belülinek az értesítést.

nemzeti, belső jog az Egyezmény szövegéhez hasonlít (pl. UCC esetjogának hivatkozása egyes, Egyezmény alapján hozott amerikai ítéletekben).⁴⁴⁴ Míg az ésszerű időn belüli értesítést megkívánó belföldi jog fényében való értelmezés metódusa ugyan nem egyezik a 7. Cikk (1) bekezdésével, mert nem felel meg az Egyezmény nemzetközi jellegének, az egyedi esetekben született eredmények – a szabályozás tartalmi hasonlósága miatt – nehezen kritizálhatók.⁴⁴⁵

Ez a helyzet nyilvánvalóan eltér attól, ahol a cikkek szövege engedékenyebb a vevő irányában, mint a helyi jog, vagy ahol az állam az ULIS szerződő állama volt.⁴⁴⁶ A *szigorúbb értesítési feltételeket követő országok* egyes magasabb szintű bíróságai megkíséreltek az ésszerű idő meghatározásában útmutatást adni. Az osztrák Legfelsőbb Bíróság szerint – mint fentebb említettük – 14 nap általánosságban az ésszerűnek szabott idő.⁴⁴⁷ A német bírói gyakorlatban az első, Egyezmény alapján hozott döntés az átadástól 16 nap utáni értesítést már nem talált ésszerűnek,⁴⁴⁸ a későbbi ítéletekben, pl. a textiltermékek esetében a 25 nap és a 6 hét közötti értesítés nem került elfogadásra.⁴⁴⁹ A *nehézségek tulajdonképpen az ésszerű idő vélelmezett rögzítésében rejlenek*, ahogyan azt a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság egy ítéletének elemzése is mutatja.⁴⁵⁰

A vevő egy papírkészítő géphez vásárolt csiszoló berendezést, mely 9 nappal később elromlott. A vevő úgy vélte, hogy a hiba valószínűleg a gép személyzet általi nem megfelelő üzemeltetésének következménye, és azt nem a csiszoló berendezés okozta. A gép meghibásodása után 3 héttel az előállított papír vásárlója kifogásolta a papírban lévő rozsdát, ezért 10 nappal később a vevő felkért egy szakértőt, hogy határozza meg a rozsdá okát. További 2 hét elteltét követően a szakértői vélemény megállapította, hogy a rozsdát a csiszoló berendezés eredményezte, majd 3 nappal a szakértői vélemény kézhezvétele után a vevő értesítette az eladót a hibáról.

Nem kérdés, hogy a tudomásszerzéstől számított 3 nappal később történő értesítés ésszerű időn belüli, és a hibát kellően megjelölte („a csiszoló berendezéssel felszerelt gép által készített papír rozsdás”). Viszont első látásra meglepőnek tűnhet, hogy az eljáró fórum szerint az értesítés időben történt, holott több mint 9 hét telt el a kiszolgáltatástól, és 7 hét a hiba első jeleinek felmerülésétől.

⁴⁴⁴ Pl.: US District Court, Illinois 2003. május 28. Chicago Prime Packers Inc. v. Northam Food Trading Co.; US District Court, New York 2002. május 10. Geneva Pharmaceuticals Technology Corp. v. Barr Laboratories Inc. Elemzi: FLECHTNER 3. i.m. 105. skk.

⁴⁴⁵ Bővebben: ANDERSEN 2. i.m. 159-179.

⁴⁴⁶ Ez utóbbit tekintve, némely határozat nem lát jelentős változást az „új” Egyezményben („értesítés előfeltételei tekintetében az Egyezmény „vevő-barátibbnak” tűnik, mint az ULIS, azonban a 38., 39. Cikk vonatkozásában ez nem jelentős”). OLG Oldenburg 2000. december 5.

⁴⁴⁷ Pl. OGH 1999. augusztus 27.

⁴⁴⁸ LG Stuttgart 1989. augusztus 31.

⁴⁴⁹ A LG Mönchengladbach 1992. május 22-i döntésében kifejezetten meghatározta, hogy a textilárak tekintetében a megvizsgálásra 1 hét, az értesítésre szintén 1 hét ésszerű. További esetek: LG Stuttgart 1991. augusztus 13.; OLG Düsseldorf 1993. március 12.

⁴⁵⁰ BGH 1999. november 3., VIII ZR 287/98. *Schlechtriem* megjegyzései elérhetők: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/991103g1.html>

A BGH azzal a megjegyzéssel kezdte, hogy a fellebbviteli bíróság szerint a csiszoló berendezés hibája rejtett hiba, így sem a megvizsgálás, sem az értesítés ideje nem kezdődhetett korábban, mint ahogy a hiba felmerült. A fellebbviteli bíróság deklarálta, hogy a berendezés hibája ettől kezdve a vevő előtt nem lehetett ismeretlen, és így az értesítés ésszerű időtartama ezen időponttól kezdődött. A BGH ezzel az érveléssel nem értett egyet. Elfogadta a vevő azon hivatkozását, hogy saját magától és azonnal nem dönthetett abban a kérdésben, hogy vajon a hiba a személyzet rossz üzemeltetésének, vagy a csiszológép hibájának eredménye. Következésképp viszont nem a 39. Cikk szerinti értesítési kötelezettség időtartama, hanem a 38. Cikk szerinti megvizsgálás időtartama kezdődött a hiba felmerülésekor.

Ezután a bíróság kiszámolta a vevő értesítési kötelezettségének megfelelő időtartamot. Feltételezte, hogy 1 hét szükséges a vevőnek annak eldöntésére, hogy alkalmazzon-e szakértőt a hiba forrásának megjelölésére, és aztán leszerződtesse. A szakvélemény elkészítésének időtartama 2 hétig tartott, amelyet a fórum elfogadhatónak tekintett. Ez összesen 3 hét, valamint ehhez adódik egy 4 hetes időszak, amelyen belül a vevő értesítést küldhet, azt követően, hogy az áru hibáját felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie. A bíróság az értesítés küldésére 4 hetes periódust deklarált, mint „*regelmäßig*”, azaz rendszerinti, vagy általános. Így a német legfőbb fórum számításai szerint a vevő 7 héttel a csiszoló berendezés meghibásodása után küldött értesítése időben történt.

A Testület – véleményében kitérve az ügyre – kifejti, hogy az eljáró fórum kalkulációjának az értesítés idejét tekintve, két alternatív olvasata van. Az első, hogy a bíróság adott a vevőnek egy egyszeri 7 hetes időszakot attól az időponttól, amikortól egy rejtett hiba lehetőségéhez vezető első jelek felmerülhettek. Ha ezt vesszük a bíróság döntésének, az nem felel meg az Egyezmény *per se* értelmezésének, amely szerint a két időtartamot (megvizsgálás-megkifogásolás) el kell különíteni. Ellenben a második olvasat szerint a bíróság – az Egyezménynek megfelelően – két elkülönített időszakkal számolt. Az eljáró fórum hagyott a vevőnek 3 hetet, amelyen belül a berendezést – szakértő igénybevételével – meg kellett vizsgálnia. Ez a 38. Cikk szerinti időtartam ellenben a csiszoló gép hibájával és nem a végfelhasználó rozsdára hivatkozó visszajelzésével kezdődött. A hipotetikus megvizsgálás végétől, amelytől a vevő ismerhette az áru fogyatékoságát (szakértői vélemény), kezdődött az 1 hónap az ésszerű értesítési kötelezettségre. A Testület nézete szerint a döntés ilyenfajta olvasata illusztrálja, hogy nincs független, önálló szankciója, ha a 38. Cikk szerinti megvizsgálási kötelezettségét a vevő az értesítési határidőn belül elmulasztja.⁴⁵¹ A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint, az ügyben a vevő 45 nappal a berendezés meghibásodása után kapta kézhez a szakértő szakvéleményét, amely 3 héttel később volt, miután tudhatott volna a hibáról. Summázatként, 3 hét a hiba természetének meghatározásához és 4 hét az értesítés küldéséhez ésszerű volt a német verdikt alapján.

⁴⁵¹ TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE

Egy egyhónapos „*regelmäßig*” határidő a megkifogásolásra, attól számítva, hogy a vevő az áru fogyatékoságát ismerte, vagy fel kellett volna ismerje, mindenképpen nagy enyhítés a korábbi német bírói gyakorlathoz képest. Azonban egy hónap, vagy akár hosszabb idő is ésszerű lehet az adott ügy főbb tényeire, körülményeire tekintettel. A legelőremutatóbb aspektusa tehát a Legfelsőbb Bíróság döntésének, hogy az értesítés idejét tekintve hosszabb időtartamot fogad el, mint az ULIS, vagy a HGB 377. §-a, illetve a korábbi jogesetek többsége.

A Legfelsőbb Bíróság ítéletének még egy utolsó jellemvonása is kiemelésre érdemes. A német bíróságok a régebbi ügyekben megkívánták a vevőtől, hogy pontosan informálja az eladót az áru fogyatékoságának természetéről. Ez viszont adott esetben kívül eshet a vevő erején, különösen akkor, ha a vevő nem rendelkezik kellő technikai ismeretekkel az áru hibájának megállapításához. Jelen esetben a bíróság egyértelműen kifejtette, hogy a vevő gépi és technikai ismerete az értesítés küldéséhez szükséges volt. Az értesítés konkrétan azt tartalmazta, hogy a végfelhasználó acélszilánkokat talált abban a papírban, amelyet a csiszológép működtetésével állítottak elő. A vevő kifejezte azon gyanúját is, amely szerint a csiszoló berendezés okozta ezt. A bíróság szerint ez kellően meghatározott volt, figyelemmel a vevő ismereteire. A német fordítás adta szigorúbb értelmezés tehát itt is enyhülni látszik, amely az egységesebb értelmezés felé közelít.⁴⁵² Egyebekben a német szövegtől való elfordulás *Svájcban* is megfigyelhető, ahol a bíróság maga vetette össze a német szöveget a francia, angol verzióval, és enyhített annak szigorán.⁴⁵³

3.5.2. Újabb irányok

Abban egyetértés mutatkozik, hogy a romlandó termékeknél gyors cselekvés indokolt, az egységes értelmezés problémáját a *tartós használati cikkek* megítélése jelenti.

Kezdetben, a *német* jogirodalomban *Magnus* egy mindenre kiterjedő (megvizsgálás és értesítés) 14 napos határidő mellett érvelt, míg *Pilz* egy 3-4 napig terjedő megvizsgálási és 4-6 napig tartó értesítési, azaz összesen 7-10 napos időtartamot javasolt,⁴⁵⁴ *Enderlein* és *Maskow* egy – az ULIS-nak megfeleltethető – rövid időtartamot jelölt meg.⁴⁵⁵ *Schwenzer* először 1995-ben tanácsolta, hogy speciális körülmények hiánya esetén egy hónap, mint durva átlag elfogadható

⁴⁵² Ezt megerősíti az OLG Kolbenz 2006. december 14.: ahol a bíróság megállapította, hogy a vevő megfelelően leírta a szimptomákat, azaz a hibás csomagolás miatt a boros palackok egy része összetört, más részük nem steril, így használatra alkalmatlan.

⁴⁵³ BGer 2003. november 13.

⁴⁵⁴ Ulrich MAGNUS 39. Cikk magyarázata. In: Julius von Staudingers Kommentar zum BGB. 2005., Burghard PILTZ: Internationales Kaufrecht, Das UN-Kaufrecht in Praxisorientierter Darstellung. C. H. Beck, 1993. Hivatkozva: SCHWENZER 2. i.m. 111.

⁴⁵⁵ ENDERLEIN – MASKOW i.m. 159.; Az Európai Adásvételi Jog Alapelvei szabálya ötvözi az ULIS és a Bécsi Egyezmény megoldását, amikor a megkifogásolás idejéről akként rendelkezik, hogy „*as short a period as reasonable in the circumstances*”. EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG ALAPELVEI 4:302 Cikk.

lenne az értesítési kötelezettség időtartamát illetően.⁴⁵⁶ Nem sokkal ezután a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság az ún. kadmiumos kagylók esetében hozott határozatában már utal is erre az egy hónapra, ahol az átvételtől számított 6 hetet – túl az átlagos egy hónapon – már nem találta ésszerű időn belülnek.⁴⁵⁷ Ezen döntés óta a „nagyvonalú egy hónap” („*noble month*”, „*Grosszügiger Monat*”) kiemelt mércévé vált a német judikatúrában.⁴⁵⁸ Igaz, néha szoros mércéként. Az OLG Köln 2008. május 19-i döntésében az eladó által 2006 februárjában leszállított mezőgazdasági használatra szolgáló vegyi termékek külső laboratóriumi, átlagosan egy hónapot igénybe vevő vizsgálata nem indokolta, hogy a vevő az első kifogást csak július 28-án – azaz kb. 10 nappal az egy hónapos határidő után – tette meg. Kiemelendő, hogy az ítélezési gyakorlat nem egységes, egyes újabb ítéletek a régebbi értelmezést követik.⁴⁵⁹

A „nagyvonalú egy hónap” vélelme *Svájcban* is megfigyelhető. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság fenntartotta Luzern Fellebbviteli Bíróságának azon ítéletét, amely a hibás használtruha tisztítógépek esetén a megvizsgálásra 1 hetet, az értesítésre 1 hónapot tett lehetővé.⁴⁶⁰ Zug kanton Fellebbviteli Bírósága 2006. december 19-i határozatában általános szabályként kifejtette, hogy tartós fogyasztási cikkek esetében a 6 hét utáni értesítés, tulajdonképpen 14 nap megvizsgálási és 4 hét értesítési időtartamból állhatna. Így az ügyben az első értesítés négy hónappal az átvétel és beszerelés után, nem volt megfelelő időben. Az *osztrák* ítéletek azonban az újabb német és svájci felsőbb bíróságok döntéseivel szemben „makacsul ragaszkodnak a nemzeti jog adta szigorúbb értelmezéshez”.⁴⁶¹

Összegezve, *Schwenzer* hívja fel a figyelmet arra, hogy a felsőbb német és svájci bíróságok határozatait az alsóbb bíróságok nem egyöntetűen követik, ugyanis ez gyakran a fórum által használt és citált kommentárok kérdésévé is válik. Ezen túlmenően a megvizsgálási és értesítési kötelezettségnek az elhatárolása némely esetekben zavaros.⁴⁶²

A *francia, holland, spanyol* esetek az Egyezmény szabályának értelmezésénél rendszerint rugalmasabban járnak el, azonban ez általában nem hozza magával az Egyezmény céljával ellentétes döntéseket (pl. 3, 4, vagy 6 hónap utáni értesítés már nem ésszerű).⁴⁶³ A *belga* ítéletekben például a 3 hónap textiltermékek esetén már nem volt ésszerű időn belüli,⁴⁶⁴ egy ügyben a bíróság javasolt egy 1 hónapos időtartamot iránymutatásként.⁴⁶⁵ Utóbbi ellentétéként, a francia *Cour de*

⁴⁵⁶ SCHWENZER 2. i.m. 112.

⁴⁵⁷ BGH 1995. március 8. Ez már elvileg kötötte az alsóbb bíróságokat.

⁴⁵⁸ Pl. BGH 2004. június 30.; OLG Hamburg 2008. január 25-i ítéletében hivatkozott a 14 naptól 1 hónapig terjedő időtartamra.

⁴⁵⁹ OLG Karlsruhe 2003. március 6.: 15 napot tartottak megfelelőnek; OLG Saarland 2001. február 14.: általános esetben a kifogásolás ideje a fórum szerint két hét és egy hónap közötti. LURGER 1. i.m. 185.

⁴⁶⁰ BGer 2003. november 13.

⁴⁶¹ OGH 1998. október 15. Hivatkozta: SCHWENZER 2. i.m. 116. Továbbá pl. OLG Linz 2005. június 1. (irányszámként megjelöli a 14 napot). Hasonló megállapítás: MAGNUS 2. i.m. 101.

⁴⁶² LG Frankfurt am Main 2005. április 11. Hivatkozta: SCHWENZER 2. i.m. 115.

⁴⁶³ TESTÜLET 2. VÉLEMÉNYE, 3. táblázat.

⁴⁶⁴ Hof van Beroep Gent 2002. december 2.; Hof van Beroep Gent 2003. május 5.

⁴⁶⁵ Rechtbank Veurne 2001. április 24.

Cassation 1999. május 26-án hozott határozatában kifejezetten visszautasította, hogy az ésszerű időben történő értesítésnek speciális időtartamot jelöljön meg, ugyanis a fórum álláspontja szerint a megvizsgálás és a megkifogásolás periódusai mindig az eset körülményeitől függenek.

E kérdésben viszonylag kevés *amerikai* ítélet született, de általában az egy hónapnál hosszabb értesítést is elfogadhatónak tekintik.⁴⁶⁶ Szélsőséges eset, amikor a helyi fórum (*Eastern District of Kentucky*) 2008. március 18-i határozatában az értesítés megfelelő időben történő küldésénél pusztán a két évnyi jogvesztő határidőre utalt, amelyen belül a vevő a 39. cikk szerint értesítést küldhet az áru nem szerződészerű voltáról. Egy másik ügyben a megvizsgálás és értesítés teljes időtartamára több mint 2 hónap még ésszerű időn belüli volt.⁴⁶⁷

A *kínai* – döntően választottbírósi – esetek szintén vegyes képet mutatnak. A nemzeti és az egyezményes szabályok hasonlósága rendszerint azt eredményezi, hogy a fórum mindkét jogforrást együtt hivatkozza és alkalmazza (ellentétesen a 7. Cikkkel).⁴⁶⁸ A megkifogásolás ideje legtöbbször a szerződésben rögzítésre kerül,⁴⁶⁹ ellenkező esetben a kínai bíróságok nem értelmezik szűken – a belső jogukban is előírt – ésszerű időtartamot.⁴⁷⁰

A *választottbírósi* esetjoga *Schwenzer* szerint széles körben a nemzeti bíróságok pozícióját tükrözi.⁴⁷¹ Egy ICC választottbírósi ügyben hozott határozat kifejezetten megerősíti az osztrák Legfelsőbb Bíróság 14 napot rögzítő útmutatását,⁴⁷² egy másik ítéletben viszont az egy hónapra utaltak. Összességében az esetek többségében nem értelmezik megszorítóan az értesítés időtartamát.⁴⁷³

Közhelyszerű, hogy ahogy a nyelv, úgy a jog is változik. Ahogy „a nyelvtani korrektség és a konkrét használat” (beszélgetőtársak viszonya, alkalom, közlési szándék, stb.) nem választható szét egymástól, úgy a jogi fogalmak is mindig az adott esetre vonatkoztathatók.⁴⁷⁴ Mégis, mennyire lehet megmerevíteni, „tisztá formákká” szelídíteni a homályos jogi fogalmakat?

Az egyezményes koncepció körüli újabb fordulatok jól szemléltetik e – nyilvánvalóan provokatív – elméleti kérdés gyakorlati nehézségeit. Az első esetben a Német Szövetségi

⁴⁶⁶ SCHWENZER 3. i.m. 417.

⁴⁶⁷ US District Court 2006. augusztus 23. (New York TeeVee Toons Inc. v. Gerhard Schubert GmbH.)

⁴⁶⁸ Pl. CIETAC 2005. december 7.; 2005. október 21.; 2000. december 6.

⁴⁶⁹ Pl. CIETAC 2005. október 21.; vagy CIETAC 1999. április 5. (légkondicionáló berendezésekre eladói jótállás vállalása „12 hónappal a tesztelés utánig”).

⁴⁷⁰ Helyesen csak az egyezményes rendelkezéseket alkalmazta a fórum, azonban a hibás textiltermékek megkifogásolása korlátjaként csak a 2 éves jogvesztő határidőt tekintette irányadónak, így a kiszolgáltatás után 9 hónappal küldött értesítést elfogadta, a 44. Cikkben foglalt korlátok alkalmazása nélkül. CIETAC 2003. június 3.

Más esetben rendes bíróság előtt nem sikerült a kifogásolás megtörténeke bizonyítása a vevő részéről. China Shanghai Dongda Import & Export Corp. v. Germany Laubholz - Meyer Corp., Shanghai Yangpu helyi bíróság 2002. (pontos dátum nélkül)

⁴⁷¹ SCHWENZER 2. i.m. 119.

⁴⁷² ICC Vb. 9083, 1999. augusztus

⁴⁷³ Pl. ICC Vb. 8962, 1997. szeptember

⁴⁷⁴ SZABÓ MIKLÓS i.m. 3.

Legfelsőbb Bíróság (2006. január 11.) az Egyezmény III. részben elhelyezkedő tükörszabályok, azaz a 39. Cikk (1) bekezdés „párját”, a 43. Cikk (1) bekezdését értelmezte. Az eset tényálladékaiban egy német használtautó kereskedő egy – mint később kiderült – lopott gépjárművet adott el egy holland vevőnek 1999. március elején. A rendőrség augusztus 23-án lefoglalta az autót, a vevő ellenben csak 1999. október 26-án értesítette az eladót, és követelte a vételárat. A vevőnek 2000. május 16. és 24-én keltezett levélben az eredeti tulajdonos kárát megtérítő biztosító társaság igényt formált a jármű forgalmi értékére. A bíróság szerint, mivel a vevő nem értesítette ésszerű időben az eladót (43. Cikk (1) bekezdés), ezért elvesztette a jogát arra, hogy a 41. Cikkben foglalt szerződésszegésre igényt alapítson. Az elsőfokon eljáró fórum a „nagyvonalú egy hónap” megoldását alkalmazta, mint vélelmezett ésszerű időt, amely lehet rövidebb, vagy hosszabb, amennyiben a fél szokatlan körülményeket igazol. A bíróság álláspontja szerint a lefoglalás után egy hónapig a vevő értesíthette volna az eladót (hasonló megoldással elvesztette igényét a biztosító társasággal szemben is, mert a 2000. december 8-i keresetlevél benyújtásáig nem élt kifogással). A Legfelsőbb Bíróság azonban elutasította – a korábbi ítélkezési gyakorlatában kialakított – „nagyvonalú egy hónap” vélelmét, helyette deklarálta, hogy az időtartam meghatározásánál az egyedi eset körülményei döntőek, „így egy sematikus időbeli rögzítése a kifogás közlésének lehetetlen”, ellenben a vevő ennek alapján sem emelt kifogást ésszerű időn belül.

Flechtner szerint egyfelől ez egy bátorító fejlemény, mert az Egyezmény szövegéből egy ilyen vélelem nem olvasható ki, ennek ellenkezője „a törvényhozó funkció inváziója”, sőt „az Egyezményt ratifikáló országok szuverenitásának megsértése” lenne.⁴⁷⁵ Másfelől viszont érdemben nem kívánatos eredményre vezet a Cikk sztrikt, mechanikus és formalisztikus értelmezése, és ellentétes azzal, hogy az Egyezmény értelmezése során figyelembe kell venni a „jóhiszeműség érvényesítését a nemzetközi kereskedelemben” (7. Cikk (1) bekezdés).⁴⁷⁶ Nézete szerint döntő faktor kellene legyen, hogy az eladónak vajon hátránya származott-e a korábbi értesítés elmulasztásából, vagy sem.⁴⁷⁷

Érdemben még megdöbbentőbb döntés született abban az ügyben, ahol egy ugandai vevő nagymennyiségű első és másod osztályú használt cipőket vásárolt egy német eladótól, „FOB Mombassa (Kenya)” kikötéssel.⁴⁷⁸ Az áru 2004. április végén érkezett Mombassába, a vevő az utolsó vételárrészletet májusban kifizetve az eladótól május 24-én megkapta a hajóselismervényt. A vevő ezután elfuvarozta az árut Ugandába, ahol június 17-én megvizsgálva azt, mivel teljesen használhatatlannak bizonyultak (ezt később az eladó sem tagadta), június 23-án kifogással élt az eladó felé. A német fórum az alapvető szerződésszegést megállapítva kijelentette, hogy a

⁴⁷⁵ FLECHTNER 6. i.m. 17.

⁴⁷⁶ *Magnus* ugyanezen érveléssel minden szempontból helyesnek értékeli a döntést. V.ö.: MAGNUS 3. i.m. 330.

⁴⁷⁷ FLECHTNER 6. i.m. 18.

⁴⁷⁸ LG Frankfurt am Main 2005. április 11.

megvizsgálás és megkifogásolás nem történt meg időben, mert az több volt mint az értékpapír kézhezvételétől számított 3 hét. Az ugandai vevő eredménytelenül hivatkozott a 38. Cikk (3) bekezdésében foglaltakra (azaz, hogy az Ungandába érkezéskor állt csak módjában megvizsgálni az árut), a bíróság deklarálta, hogy a vevő által választott célállomáson (Kenya) meg kellett volna vizsgáltatnia az árut,⁴⁷⁹ ezért elvesztette minden jogát (ellentétesen a 39. Cikk (2) bekezdésével) az igényérvényesítésre.

Flechtner parainézise az eset kommentálásakor érthető.⁴⁸⁰ Az Egyezmény 38. Cikk (3) helytelen alkalmazásán túl, a fórum nem választotta külön a megvizsgálás és a megkifogásolás időtartamát, ráadásul a nemzeti jog átszűrődése mutatkozik az „*unverzüglich*” (HGB 377. §) értesítés elvárásakor, az eladó ügyleti biztonságának túlzó rögzítésével. Egyet érthetünk *Flechtnerrel*, hogy az Egyezmény valódi célja nem a vevő kikényszerítése a 39. Cikk szerinti értesítés adására, hanem inkább a nemzetközi adásvételi szerződés feleinek ésszerű elvárása érvényre juttatása.⁴⁸¹

3.6. Összegzés

A 38. Cikk vonatkozásában – a Testület véleményét elfogadva – rögzíthető, hogy a vevő a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles az árut *megvizsgálni* vagy megvizsgáltatni, azonban ennek elmulasztásának nincs önálló, független szankciója. Ha viszont a vevő elmulasztja a megvizsgálást, és az áru a megvizsgálás által felfedezhető fogyatékoságban szenved, a 39. Cikkben foglalt értesítés időtartama attól az időponttól kezdődik, amikor a vevőnek „fel kellett volna fedeznie” a fogyatékoságot. Ebben az esetben tehát a megvizsgálás elmulasztásának következménye a 39. Cikk feltételével és szankciójával összekapcsolódik. Rejtett hiba esetén a megvizsgálás időtartama akkor kezdődik, amikor a fogyatékoság jelei nyilvánvalóvá válnak. Az áru megvizsgálásának konkrét ideje és módja rendszerint az eset körülményeinek függvénye.

A 39. Cikk tekintetében az *értesítés* időtartama akkor kezdődik, amikor a vevő a szerződésszerűség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie. A vevő a szerződésszerűség hiányát „fel kellett volna fedezze” a 38. Cikk szerinti megvizsgálás időtartama lejáratakor, vagy az áru átvételekor, ha a szerződésszerűség hiánya vizsgálat nélkül is nyilvánvaló volt. Eltekintve attól az esettől, ha a szerződésszerűség hiánya vizsgálat nélkül is nyilvánvaló volt,

⁴⁷⁹ Ellentétesen más döntésekkel, pl. a fentebb leírt finn fórum ítélete. Helsingin Hoviokous 1998. január 29. (lásd. 404. lj.)

⁴⁸⁰ FLECHTNER 6. i.m. 20-24.

⁴⁸¹ *Uo.* 15.

az áru átvétele után az értesítés küldésére szolgáló teljes időintervallum, két külön periódusból, a 38. Cikk alapján fennálló áru megvizsgálásának, valamint a 39. Cikk alapján fennálló értesítés küldésének időtartamából tevődik össze. Az Egyezmény pedig megkívánja a két periódus megkülönböztetését és külön kezelését, még akkor is, ha az eset tényei lehetővé teszik, hogy azokat egyetlen értesítésre vonatkozó időtartamra egyesítsék.⁴⁸²

Az értesítés tartalmát tekintve – ellentétesen a német szöveg-változat „*genau bezeichnet*” jelentésétől –, a vevő számára „megfelelő” (tehát nem „pontos”) információkat kell tartalmazzon. Egyes esetekben ez a szerződésszerűség hiánya részletes megjelölését jelenti, más esetekben a szerződésszerűség hiányának jelzése is elegendő (pl. ha olyan jeleket ír le, amelyek kijelölik a szerződésszerűség hiányának természetét).⁴⁸³ Megállapítható, hogy az újabb német – valamint a svájci – bírósági gyakorlat, elhagyva a nemzeti jog által befolyásolt fordítást, folyamatosan „lazítja” a szigorúbb szöveget, ekként közelítve egy egységesülő jelentéstartalomhoz.

Az Egyezmény 25 évének apropóján szervezett Konferencián a téma riportőre, *Girsberger* végkövetkeztetése szerint az esetjogi elemzés arra vezet, hogy a vevő értesítési kötelezettsége az áru fogyatékosága esetén egy „megfontolt összetartást” („*cautious convergence*”) mutat a – *Schwenzer* által elnevezett – „nagyvonalú egy hónap” rendelkezése felé.⁴⁸⁴

A német ítélkezési gyakorlatot elemző, *Andersen* által megjelenített csata az ésszerű idő értelmezésében a „nagyvonalú egy hónap” és a rövidebb – nemzeti jog által befolyásolt – jogesetek között,⁴⁸⁵ napjainkra áttevődni, és jelentés-tartamában „kitágulni” látszik egyfelől az egy hónap, mint durva átlag, valamint egy ilyen vélelem fel nem állíthatósága területére. *Andersen* szerint egy egységes mérőléccel mérni nem ésszerű, azonban – nézete szerint – egy flexibilis és nem abszolút kiindulópont lehetne a „nagyvonalú egy hónap”, ahol az egyedi eset körülményei és megállapodásai módosíthatják az „ésszerű” időtartamot.

Schwenzer úgy véli, hogy a nagyszámú esetjog a bíróságok kétségbeesett iránykeresését támasztja alá. Ezért álláspontja szerint egy általános útmutatás szükséges, amely nem csak az Egyezmény megalkotásának története miatt, amely egyértelműen egy vevő-barátibb pozíciót jelez, hanem azért is figyelembe veendő, mert számos ország nemzeti jogrendszere nem kíván megkülönböztetett feltételeket az áru szerződésszerűségének hiánya esetén, valamint a túlságosan rövid időtartam is elfogadhatatlan. „Mindent egybevetve sok indok van az egy hónap, mint egy durva iránymutatás megszilárdítására, természetesen mindig az eset egyedi körülményeinek megfelelő figyelembe vételével.”⁴⁸⁶ Ráadásul – nézete szerint – a „nagyvonalú egy hónap” mind a

⁴⁸² TESTÜLET 2. SZ. VÉLEMÉNYE

⁴⁸³ *Uo.*

⁴⁸⁴ GIRSBERGER i.m. 241., 245.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 468.

⁴⁸⁵ ANDERSEN 1. i.m.

⁴⁸⁶ SCHWENZER 2. i.m. 123.

kontinentális, mind az angol-amerikai jogrendszerek képviselői számára elfogadható lehet.⁴⁸⁷ *Schwenzer* meggyőződése, hogy a jogtudósok között a fő különbség abban áll, hogy az egyik oldalon a komparatisták állnak, akik járatosak az angol-amerikai jogrendszerben, a másik oldalon, akik ragaszkodnak az egységes jogi szabályok nemzeti jog által történő értelmezéséhez.⁴⁸⁸

A „*noble month*” ideáját azonban egyre karakteresebb ellenállás öleli körül, mind amerikai, mind európai jogtudósok részéről. *Flechtner* fentebb citált álláspontját *Ferrari* is osztja, aki kritikával illeti egy ilyen középérték meghatározását.⁴⁸⁹ Nézete szerint a vélelmezett időtartam a 39. Cikkben megfogalmazott „nemzetközi rugalmasságot” és az esetjogi megközelítési módot nem tükrözi, ezért nem alkalmazható.⁴⁹⁰ „Véleményem szerint ezek az eltérések egy szükséges mellékhatása a flexibilis nyelv használatának, ennél fogva azonos módon tolerálandók, mint a nemzeti jog szintjén meglévő rugalmas belső szabályok értelmezésekor.” Az Egyezmény flexibilis nyelvezeténél felbukkanó eltérő módszerek (vélelmezett időtartam megalkotása *versus* esetjogi megközelítés) alkalmazása veszélyesebb az egységességre, mint a hasonló tényállással rendelkező ügyek néha ellentétes megítélése.⁴⁹¹

Schlechtriem arra hívja fel a figyelmet, hogy precedensként rögzített mércét alkalmazni félreértésekhez vezethet, és azért különösen veszélyes, mert ellentétben áll az Egyezmény 7. Cikkének kritériumaival.⁴⁹² Mindezeket *Siehr* azzal egészíti ki, hogy a nemzetközi jogalkotás rugalmasságát biztosítják ezek a „diszkrecionális elemek”, amelyek – nem meglepő módon – a 39. Cikk (1) bekezdésében foglalt időkorlát eltérő megállapításait teszik lehetővé,⁴⁹³ ezzel szemben *Magnus* újabb tanulmányában megállapítja, „úgy tűnik, a rövidebb időtartamot az egyre jobb és gyorsabb kommunikációs lehetőségek nem teszik alkalmatlanná”.⁴⁹⁴

A Testület 2. sz. véleménye szerint, „az értesítésre szolgáló ésszerű idő – miután a vevő a szerződés szerúség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie – változó, az eset körülményeitől függ. Némely esetben néhány nap, más esetekben egy hosszabb periódus a megfelelő. Nincs fix időtartam, 14 nap, 1 hónap, vagy más, az ügy körülményeire figyelemmel nem levő absztrakt felfogás. A körülmények közül különösen az olyan tényezők veendőek figyelembe, mint az áru és a hiba természete, a felek helyzete, valamint a releváns kereskedelmi szokások.”

⁴⁸⁷ *Uo.* 124.

⁴⁸⁸ *Uo.* 117.

⁴⁸⁹ INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 464. sk.

⁴⁹⁰ FERRARI 5. i.m. 490. sk.

⁴⁹¹ *Uo.* 492. sk.

⁴⁹² SCHLECHTRIEM 6. i.m.

⁴⁹³ SIEHR i.m. 530.

⁴⁹⁴ MAGNUS 2. i.m. 101.

Mint ahogy a „tökéletes nyelv”, úgy az ésszerű idő homályos fogalmának tiszta formává szelídítése sem érhető el. Nagy erénye azonban mindkettőnek keresésében, kutatásában van. Ahogy az előbbi keresése melléktermékeként születő számos elmélet és gyakorlat, mint „jótékony utóhatások”⁴⁹⁵ jelennek meg, úgy utóbbi kutatásánál is, a fentebb ismertetett vélemények, elemzések különböző új és újabb faktorok felmutatásával az uniformitás irányába terelnek. Az, hogy az esetjogi megítélésből kimutatható-e egy „nagyvonalú egy hónap” felé vezető – napjaink divatos kifejezésével élve – trend, ma még kérdéses. Az Egyezmény részes államainak bővülésével és gyakoribb alkalmazásával (még több jogeset hozzáféréssel), valószínűleg ennek vizsgálata továbbra is a jogtudomány érdeklődésének homlokterében marad. Nézetünk szerint a germán jogrendszerű országok jogtudósainál érthető az a törekvés, hogy a nemzeti jogtól „átítatott” értelmezéstől eltávolítsák a bíróságokat a megkifogolás egyezményes feltételeit illetően. Ellenben egy másik – bár tágabb – határidő vélelmének mechanikus alkalmazása tulajdonképpen ugyanarra az eredményre, és adott esetben az ügy ésszerűtlen és igazságtalan elbírálásához vezethet.

3.7. Összevetés a magyar joggal és az Egyezmény hazai bírói gyakorlata

3.7.1. A hazai szabályozás megoldása és anomáliái

A magyar, belső joggal összevetve, a *megvizsgálási kötelezettség* (Ptk. 283. §) az átadással egyidejűleg, a teljesítés helyén kell megtörténnjen. A jogosult az átvételt követően – a lehető legrövidebb időn belül – részletesebben is megvizsgálhatja az árut. A kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeiről a Ptk. külön rendelkezést nem tartalmaz, ezért a mulasztás szankciója az általános felelősségi szabályok alapján, legfeljebb kártérítési kötelezettséget eredményezhet.⁴⁹⁶ Speciális szabály érvényesül viszont a *szállítási szerződés*nél, ahol a minőségmegvizsgálás helye – adott esetben elválva a mennyiségi megvizsgálás helyétől – a megrendelő telephelye (Ptk. 383. § (2) bekezdés), és „a megrendelő a mennyiségi ellenőrzés még el nem végzett részét, valamint a minőségi vizsgálatot köteles haladéktalanul, de legkésőbb az átvételtől számított nyolc nap alatt megkezdeni és azt a megvizsgáláshoz szükséges idő alatt folyamatosan elvégezni” (383. § (3) bekezdés), vagy továbbértékesítés esetén a megrendelő a dolgot az átvételtől számított három napon belül kicsomagolás és megvizsgálás nélkül kell továbbküldje (384. § (1) bekezdés). Az Egyezménnyel közös vonása a rendelkezéseknek, hogy a megvizsgálás késedelme *nem szankcionált* jogvesztéssel (nyilvánvalóan a vevő érdeke a mielőbbi

⁴⁹⁵ ECO i.m. 33. sk.

⁴⁹⁶ PTK KOMMENTÁR (HARMATHY Attila) 283. §, i.m. 1029.

megvizsgálás, pl. bizonyítás könnyebbsége, avagy esetleges kár bekövetkeztekor kárelhárítási, kárenyhítési kötelezettsége miatt).⁴⁹⁷

A Ptk. a vevő általi kifogás közlésére – a 2002. évi XXXVI. törvény következtében⁴⁹⁸ – a szállítási szerződések kivételével,⁴⁹⁹ a „haladéktalan” helyett a „lehető legrövidebb időn belül” időtartamot vezette be (307. § (1) bekezdés), bár a korábbi bírói gyakorlat a haladéktalan közlést rugalmasan értelmezte, „ha a jogosult azzal a lehető legrövidebb időn belül élt”.⁵⁰⁰ Az Egyezmény ezzel ellentétben a nagyobb mérlegelést lehetővé tevő „ésszerű idő” kifejezéssel operál. Jogkövetkezményként a (3) bekezdés rögzíti, hogy a közlés késedelméből eredő kárért a vevő felelős – az általános kárfelelősségi szabályok alapján –, szemben az Egyezményvel, amely a kifogás nem ésszerű időn belüli elküldését az egyes szavatossági jogok elvesztésével szankcionálja (44. Cikk). Megjegyzendő, hogy a Ptk. szabályai e helyütt kiegészülnek a *Kptk.* által előírt – elállási jogot korlátozó, és még a korábbi szavatossági rendszerhez igazodó – kötelezettséggel, azaz „ha a szerződés jogosultjának minőségi kifogása van, a dolog visszaküldésére csak akkor jogosult, ha a kötelezettet a visszaküldésről előzetesen értesítette, és megfelelő határidőt engedett arra, hogy a kötelezett a dologról addig rendelkezzen, amíg az a jogosultnál van. A gyorsan romló dolgot azonban a jogosult - kötelezett azonnali értesítése mellett - köteles értékesíteni.”⁵⁰¹ A hatályos kellékszavatossági rendszerben erre már csak *jelentős hiba* esetében van lehetőség (Ptk. 306. § (1) b) pont), kivéve, ha a jogügylet *szállítási szerződésnek* minősül, mert ebben az esetben a Ptk. 381. § (1) bekezdése szerint az elállásra a megrendelőnek bármikor lehetősége van. Az ítélkezési gyakorlat ellenben korlátozta ezt a szabályt, így az általános elállási jog addig gyakorolható, amíg a teljesítés meg nem történik.⁵⁰² Összevetve az Egyezményvel a jelenlegi hazai szabályozás több szempontból sem tűnik koherensnek.

Az új Ptk. tervezete egy világosabb és összehangoltabb rezsimet biztosít. A *megvizsgálás* szabályait a Ptk. 283. §-hoz hasonlóan rögzíti (5:107. §), azzal az eltéréssel, hogy a minőség és mennyiség megvizsgálásának módjára vonatkozó szállítási és mezőgazdasági termékértékesítési

⁴⁹⁷ A Ptk. 385. § tartalmaz egy feltételt, miszerint a hibásan teljesítő közreműködő csak akkor felel a meghosszabbított szavatossági határidő alapján a szállítóval szemben, ha a szállító a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.

⁴⁹⁸ A Ptk-t módosította a 2002. évi XXXVI. törvény, amely a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetését szolgálta.

⁴⁹⁹ Ptk. 383. § (4), 384. § (3) bekezdés

⁵⁰⁰ PTK. KOMMENTÁR (BENEDEK Károly – GELLÉRT György) i.m. 1097.

⁵⁰¹ 1978. évi 8. törvényerejű rendelet a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról: 13. § (a Ptk. 306. §-ához).

⁵⁰² Az elállási jogosultságok részletes elemzése a GK 22. és 32. sz. állásfoglalásokkal módosított GK 16. sz. állásfoglalás indoklásában található. PTK. KOMMENTÁR (SZILÁGYI Dénes – ZOLTÁN Ödön) i.m. 1481. skk.

szerződések körében alkalmazható rendelkezéseket a szerződésekre vonatkozó általános szabályok közé emeli át (Ptk. 380. §, 418. § (1) bekezdés).⁵⁰³

A kifogás bejelentését és közlését a tervezet tartalmilag a Ptk. 307. §-ának (1)-(3) bekezdéseihez hasonlóan rendezi. Az eladó ügyleti biztonságát nyomatékosítja – és ennyiben azonban eltér a Ptk-tól –, amikor rögzíti, hogy a kifogás közlésének a hiba megjelölésén túl a szavatossági igény megjelölésére is ki kell terjednie. Ezen túlmenően külön is kifejezésre juttatja, hogy a kifogás közlésének késedelme önmagában nem jár jogvesztéssel, hanem a késedelemből eredő kár viselésének kötelezettségét rója a késedelmes félre (ez utóbbit a *Szakértői javaslat* nem tartja szükségesnek).⁵⁰⁴

A szállítási szerződés vonatkozásában a tervezet – a szállítási szerződés Ptk-beli szabályaihoz hasonlóan – megadja a vevőnek azt a jogot, hogy elálljon a szerződéstől. Ez az általános elállási jog ellentétben a Ptk. szabályával – a bírósági gyakorlatnak megfelelően – időben korlátozott, akkor engedhető meg, ha a teljesítés még nem történt meg. A tervezet a Ptk. szállítási szerződésre vonatkozó egyéb, többek között a megvizsgálásra és az értesítésre vonatkozó szabályait nem veszi át.⁵⁰⁵

⁵⁰³ 5:107. § [A szolgáltatás megvizsgálásának sajátos szabályai]

(1) A jogosult a körülmények által lehetővé tett legrövidebb határidőn belül köteles meggyőződni arról, hogy a szolgáltatás minősége és mennyisége megfelelő-e.

(2) A dolog átvétele során nem kell vizsgálni azokat a tulajdonságokat, amelyeknek a minőségét tanúsítják vagy amelyekre jótállás vonatkozik.

(3) A felek a minőség és a mennyiség megvizsgálásának módját, a minőségi és mennyiségi kifogásolás rendjét meghatározhatják szabványra vagy más előírásra, mindkét fél által ismert szokványra vagy mintaszabályzatra utalással, továbbá mintavétellel vagy egyéb részletes leírással.

A *Szakértői javaslat*ban 5:102. § alatt a rendelkezés ugyanaz. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 798. sk.

⁵⁰⁴ 5:145. § [A kellékszavatossági igény közlése]

(1) A jogosult a hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles azt kifogásolni, és szavatossági igényét a kötelezettel közölni.

(2) Fogyasztói szerződés esetében a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt szavatossági igényt megfelelő időben közöltnek kell tekinteni.

(3) A közlés késedelméből eredő kárt a jogosult viseli.

A *Szakértői javaslat*ban 5:148. §-ban a rendelkezés egyező, kivéve, hogy a (3) bekezdést nem tartja szükségesnek külön rögzíteni. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 829.

⁵⁰⁵ Az adásvételi szerződés altípusai

5:200. § [A szállítási szerződés]

(1) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, és a felek rögzítik annak a mennyiségi eltérésnek a mértékét, amennyivel az eladó a szerződésben kikötött mennyiségnél többet vagy kevesebbet szolgáltatathat, a vevő a ténylegesen szolgáltatott mennyiségnek megfelelő vételárat köteles megfizetni.

(2) Ha az eladó a mennyiségi eltérés által lehetővé tett legkisebb mennyiségnél kisebb mennyiséget szolgáltat, a szerződésszegése következményeit a szerződésben kikötött mennyiség figyelembevételével kell alkalmazni.

(3) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, a vevő az eladó teljesítésének felajánlásáig indokolás nélkül elállhat a szerződéstől, ha pedig az eladó a szerződést részletekben köteles teljesíteni, s a szolgáltatás egy részének teljesítését már felajánlotta, akkor a vevő a teljesítésre még fel nem ajánlott szolgáltatásokra vonatkozóan a szerződést felmondhatja. Az elállási vagy felmondási jog gyakorlásával az eladónak okozott kárért a vevő kártalanítási kötelezettséggel tartozik. Törvény az elállási és a felmondási jog gyakorlásának lehetőségét kizárhatja.

A *Szakértői javaslat*ban 5:209. §, kivéve az utolsó mondat. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 885-887.

3.7.2. Az Egyezmény magyar bírói gyakorlata

Az elemzett cikkek tekintetében két esetet tárgyalunk.⁵⁰⁶ Az első ügy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróság előtt zajlott.⁵⁰⁷ A peres felek 1999. február 5-én szerződést kötöttek egymással, amelyben a magyar felperes azt vállalta, hogy 1999. február és 1999. április között 8 kamionnyi akác szőlőkarót szállít az alperesnek. A szerződés részletesen rögzítette az egyes szállítmányokban szállítandó karók darabszámát, méreteit, egységárát és a szállítmány szállítási határidejét, valamint, hogy a vételárat a külföldi alperes a felperes számlája alapján, a számla keltétől számított 30 napon belül, a felperes bankszámlájára történő átutalással fizeti meg. Azt is rögzítették, hogy „az áru átvétele és minősítése a kamion kirakását követően azonnal megtörténik a vevő által. Esetleges reklamáció esetén vevő köteles az áru megérkezését követően 36 órán belül értesítést küldeni az eladónak. A reklamáció tárgyát képező árut mindaddig külön tárolni szükséges, míg a megállapodás nem jön létre a reklamáció rendezésére vonatkozóan a felek között”. A felek mind joghatósági kikötéssel, mely a „Magyar Kereskedelmi Kamara mellett szervezett pártatlan választottbíróság” eljárását jelölte meg, mind jogválasztással, melyben a magyar jog alkalmazását kötötték ki, is éltek.

Az alperes a számlákat nem fizette ki, a rendelkezésre álló iratok szerint konkrétan meghatározott minőségi kifogást írásban nem terjesztett elő, javasolta ugyan az egységár csökkentését, mert a szállított áru nem felelt meg a szerződésnek (később egyes rakatok összedőlése kapcsán felmerült többletköltségeire is hivatkozott), de a javasolt alacsonyabb árat sem fizette ki.

A Választottbíróság az autonóm alkalmazás feltételének megfelelően (1. Cikk (1) bekezdés a) pont), tekintettel arra, hogy a két szerződő fél telephelye különböző szerződő országban volt, az Egyezmény szabályait hívta fel, mint amely a magyar jog része. Az Egyezmény 38. Cikke szerint a vevő a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles az árut megvizsgálni vagy megvizsgáltatni, a 39. Cikk pedig azt mondja ki, hogy a vevő elveszti azt a jogát, hogy az áru fogyatékoságára hivatkozzék, ha erről az eladót a hiba megjelölésével, ésszerű időn belül nem értesíti azt követően, hogy a hibát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie. Az Egyezmény 6. Cikke határozza meg szabályainak diszpozitivitását, így a felek szerződésben előírhatták, hogy a vevő az árukat a kirakodást követően azonnal köteles megvizsgálni, és esetleges kifogásairól az áru

⁵⁰⁶ Egy harmadik ügyben, amelyben az elsőfokú bíróság – az Egyezmény helyett – az osztrák HGB 337. §-a alapján megállapította, hogy a vevő a megvizsgálási és megkifogásolási kötelezettségének nem tett „haladéktalanul” eleget, a másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság korrigált az Egyezmény alkalmazásával. Azonban a 38. és 39. Cikk idézésén túlmenően csak annyit rögzített, hogy az áruk (többek között írógép, festékkazetta) vonatkozásában a magyar alperes vevő „a hibás teljesítés tényét sem tudta bizonyítani a perben, erre egy esetleges szakértői bizonyítás lefolytatása sem lett volna alkalmas”, tehát vélhetően a megkifogásolást sem tudta volna igazolni. Legfelsőbb Bíróság Pf.VI.20.606/1996/3.

⁵⁰⁷ Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett állandó Választottbíróság VB 99144/2000. (Bírósági Határozatok 2001. évi 6. szám)

megérkezésétől számított 36 órán belül értesítést küldeni az eladónak. A megvizsgálási kötelezettség nyílt hiba esetén történő elmulasztása általában azt eredményezi, hogy a vevő később, a 39. Cikkben meghatározott időben sem kifogásolhatja az áru fogyatékoságát. Egyértelműbbé tette az esetet, hogy a felek konkrétan meghatározták a megvizsgálás időpontját, amely tulajdonképpen az áru rendelkezésre bocsátásának idejével esett egybe („azonnal”). A Választottbíróságnak – a fentebb részletezett ügyekkel ellentétben – nem kellett értelmeznie az egyezményes fogalmak tartalmát, hiszen a vevő a megvizsgálási kötelezettségének szerződéses határidőn belül nem tett eleget, illetve a felek megállapodásában szereplő értesítési időintervallumon belül (36 óra) nem élt kifogással.

A második jogeset rendes bíróság előtt, az értesítés elmulasztásával és annak jogvesztő határidejével foglalkozott.⁵⁰⁸ 1993 és 2000 között a magyar alperes forgalmazta Magyarországon az olasz felperes által gyártott csomagolóstechnikai gépeket és alkatrészeket. A felek jogviszonyát szóbeli megállapodás rendezte (ezen szóbeli megállapodás érvényessége a felek között nem volt vitatott), az áru megrendelésére és a megrendelés visszaigazolására telexváltások útján került sor. A felperes keresetében kérte az alperes marasztalását, mert a felperestől alkatrészeket vásárló alperes csak részben tett eleget az 1999. október 15-e és 2000. július 24-e között kiállított négy számla szerinti vételárfizetési kötelezettségének. Az alperes azt állította, hogy megállapodásuk – az olasz üzleti szokásoknak megfelelően szóban megkötött – viszonteladói szerződés, így csak értékesítés esetén kell megfizetnie az átvett áruk ellenértékét. Az alperes védekezése szerint viszont a felperestől vásárolt gépek hibái miatt javítási és a hibás alkatrészek kicserélésének költségei keletkeztek, mert a felperes szavatossági kötelezettségét soha nem teljesítette, holott annak teljesítésére az alperes szóban igényt tartott, ezért kérte a kereset elutasítását és a kereseti követelést meghaladó beszámítási kifogással élt.

A Legfelsőbb Bíróság értékelve a bizonyítékokat arra az álláspontra jutott, hogy a felek között adásvételi szerződés megkötésére került sor, valamint az alperes nem tett eleget a számlákon rögzített teljesítési határidőn belül az alkatrészek ellenértékei megfizetésének. A fórum helyesen vezette le: „A Bécsi Egyezmény 38. Cikkének (1) bekezdése, 46. Cikkének (2)-(3) bekezdése szerint a vevő a körülmények által lehetővé tett legrövidebb határidőn belül köteles az árut megvizsgálni, ésszerű határidőn belül kell értesítenie a hiba megjelölésével az eladót az áru minőségi hibájáról és az értesítéssel egyidejűleg, vagy ezt követően ésszerű határidőn belül kell közölnie a vevővel kicserélés, vagy kijavítás iránti igényét is. A 39. Cikk (1) és (2) bekezdése sorolja fel azt a két esetet, amikor a vevő elveszti azt a jogát, hogy az áru minőségi hibájára hivatkozhatson. E rendelkezések szerint a szavatossági jogok elvesztésével jár, ha a hiba felfedezését követően a hiba megjelölésével a vevő nem értesíti ésszerű határidőn belül az eladót a

⁵⁰⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv. IX. 21.481/2005. sz., BH 2006.88

minőségi hibáról (ez a mulasztás a 44. Cikk szerint kimenthető), és minden esetben elveszti az áru minőségi hibájára való hivatkozás jogát, ha legkésőbb az áru átadásától számított 2 éven belül a hibát az eladóval nem közölte, hacsak ez a határidő nem ellentétes a szerződéses jótállás határidejével (ez a határidő viszont jogvesztő).” Az alperes nem tudta bizonyítani, hogy a hibákat a két éves jogvesztő határidőn belül a felperessel közölte, így a jogvesztő határidőt elmulasztotta. Ugyan folyamatos kommunikáció volt a felek között mind a piaci problémákkal, mind az áruk minőségével kapcsolatban, de az alperes – a bíróság szerint – belenyugodott a felek között kialakult azon gyakorlatba, hogy saját költségen végzi az általa eladott gépek kijavítását, a garanciális kötelezettség miatt szükségessé vált alkatrészek cseréjéhez pedig alkatrészeket vásárol a felperestől. Tulajdonképpen tehát az alperes magatartását a Legfelsőbb Bíróság a kifogásról való lemondásként értékelte.

Érdekessége az esetnek az írásbeliségre vonatkozó – sok kritikával illetett – magyar fenntartás alkalmazásának magyarázata. A magyar alperes ugyanis arra hivatkozott, hogy az Egyezmény alkalmazása az írásbeliségre vonatkozó magyar fenntartás miatt kizárt, helyette a vita tárgyát képező szerződéses kapcsolatra – a Kódex alapján – az olasz anyagi jogot kell alkalmazni. Helyesen állapította meg a Legfelsőbb Bíróság: „Megalapozatlanul hivatkozik azonban az alperes arra, hogy az eljáró bíróságoknak az olasz jog alapján kellett volna elbírálniuk a felek jogvitáját. A formszabadság elvét kizáró fenntartási nyilatkozat ugyanis csak a szerződéskötéssel, szerződésmódosítással, vagy szerződés megszüntetésével, ajánlattal és elfogadással kapcsolatos jognyilatkozatokra, illetve a II. rész szerinti akarategyilatkozatokra vonatkozik, ezek vonatkozásában zárja ki azon rendelkezések alkalmazását, melyek megengedik az írásbeli formától való eltérést.” A magyar fenntartás azt eredményezi, hogy a fórum kollíziós joga által kijelölt állam alakszerűsége vonatkozó szabályai mérvadóak.⁵⁰⁹ Az olasz jog felhívását azonban a bíróság nem látta szükségesnek, mert „az áru megrendelésére és a megrendelés visszaigazolására az Egyezmény 13. Cikke által írásbeli alaknak tekintett telexváltások útján került sor és ugyan a felek jogviszonyát szóbeli megállapodás rendezte, ezen szóbeli megállapodás érvényessége a felek között soha nem volt vitatott”. Vitathatatlanul egyszerűbb helyzetet eredményezne a jogalkalmazásban, ha a magyar fenntartást, annak „kiüresedése” okán Magyarország visszavonná (ti. a 96. Cikk alapján a fenntartás megtételének előfeltétele, hogy a belső, anyagi jog, kötelező írásbeli alakot írjon elő, amely a hazai jogban már formálisan sincs meg).⁵¹⁰

⁵⁰⁹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 98. Ugyanígy: Legfelsőbb Bíróság Pf. VI. 22.892/1993. sz., BH 1996.594

⁵¹⁰ A „kiüresedett” magyar fenntartás visszavonását a jogtudomány jeles képviselői (*Bánrévy, Burián, Sándor, Vékás, Vörös*) máig eredmény nélkül szorgalmazzák. Holott az írásbeliségre vonatkozó fenntartás – korábban is formális – jogszabályi alapját képező 7/1974. KkM. rendeletet 2004. május 1-jével hatályon kívül helyezték. Bővebben: BÀNREVY 2. i.m. 54. sk.; SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 97. skk. Az írásbeliségre vonatkozó fenntartás visszavonását – melyre az Egyezmény maga lehetőséget ad (97. Cikk (4) bekezdés) – pl. Észtország 2004. március 9-én már megtette.

4. A vevő elállási joga az áru, vagy az okmányok fogyatékosága miatt

4.1. Bevezetés

A szerződések jogának legjobb jellemzője, és annak megértéséhez leginkább a szerződéses kötelezettségek megszegése esetére igénybe vehető jogorvoslatok vizsgálata vezet. Ugyan a kontinentális jogrendszerek tradíciói a felek jogaira és kötelezettségeire alapoznak, főként azok súlyára (pl. fő- és mellékkötelezettségek), a jogrendszer valódi tesztjét mindig a szerződészegés (nemteljesítés, késedelmes vagy hibás teljesítés) következményei adják meg.⁵¹¹

Az áru fogyatékosága miatt elállási jogot biztosító rendelkezések rendszerint három különböző érdeket vesznek számításba. Míg a vevő egy alacsony küszöbű, addig az eladó egy magas küszöbű elállásban érdekelt. E kettőn kívül szerepet játszanak még a gazdasági okok is, mint pl. a költségek és fuvarozás, raktározás kockázata is.⁵¹² Ez a harmadik érdek nem tudható be sem az eladónak, sem a vevőnek, mert mindig a restitúciónak a mikéntjétől függ (pl. gyakran a visszaszállításhoz időszakos tárolás szükséges).⁵¹³ Ezen összeütköző érdekeket kell tehát kiegyensúlyozni.

Az egyes nemzeti jogok között lényeges különbségek állnak fenn annak alapján, hogy milyen körülmények esetén állhat el a vevő, az áru, vagy a dokumentumok fogyatékosága esetén. Az egységes értelmezés szolgálatába állított nagyszámú, Egyezményt alkalmazó „meggyőző ítéleteken” kívül, a döntések egy másik csoportja azt szemlélteti, hogy a jogrendszerek közötti jelentősebb eltérések az egyes rendes vagy választottbíróságok előtt különböző eredményt hozhatnak a teljesítés fogyatékosága miatti alapvető szerződészegés és elállás egyezményes fogalmainak értelmezését illetően.

Következésképp, jelen részben a vevő elállási jogát vesszük górcső alá, elsőként a nem szerződészerű áru szolgáltatása, majd az eladó második felajánláshoz való joga tartalmát és terjedelmét tekintve. Röviden kitérünk a további költségek és kényelmetlenségek, valamint az áru visszatartásának szabályozására, végül a fogyatékos dokumentumok és az elállás kapcsolatát elemezzük, majd a tömegárak kereskedelmének sajátosságait vetjük össze az Egyezmény koncepciójával.⁵¹⁴

⁵¹¹ SCHLECHTRIEM 9. i.m. 31.

⁵¹² A könnyű elállás esetén a költségek szerepének megjelenítése már *Honnoldnál*. HONNOLD 1. i.m. 457.

⁵¹³ SCHLECHTRIEM 10. i.m. 83. sk.

⁵¹⁴ Az Egyezmény központi magját képező alapvető szerződészegés (25. Cikk) külön, átfogó elemzése – a terjedelmi korlátokra is tekintettel – nem tűnik célszerűnek. Így az alábbiakban, az alapvető és közönséges szerződészegés elméleti-gyakorlati dilemmáit és megoldásait csak az elállási jog kontextusában ismertetjük.

4.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai

A megszegett szerződésből való „kiszabadulás” gondolata minden jogrendszerben megtalálható, azonban részleteiben változatos technikai megoldások léteznek. Ezek a nemzeti szabályozások három tényezőt mindenképpen meghatároznak, nevezetesen az elállás előfeltételeit, az elállás megvalósításához szükséges eszközöket, valamint az elállás következményeit. Ahogy azt *Treitel* komparatív munkájában megállapította, az elállás egy súlyos eltérés a *pacta sunt servanda* alapelvétől, ezért súlyos szerződésszegést előfeltételez.⁵¹⁵ Avagy ahogy *Ghestin* kijelentette, a „*l'importance de l'inexécution*” alapvető vonás a *Code Civil* szerződésszegésre vonatkozó rendelkezése értelmezésének keresésekor.⁵¹⁶

A kontinentális jogrendszerek eredetileg azon a római adásvételi szabályon alapulnak, miszerint az áru minőségi hibája esetében, a vevőnek joga van a vételár csökkentésének (*actio quanti minoris*), vagy a szerződéstől való elállási igényének (*actio redhibitoria*) érvényesítésére.⁵¹⁷ Napjainkban minden jogrendszer kifejezi a vevő azon jogát, hogy az áru nem szerződésszerűsége esetén a vevő felbonthassa a szerződést, természetesen bizonyos korlátokkal, főként, amennyiben a fogyatékoság alapvető.⁵¹⁸ A modernebb jogszabályok egy része, mint pl. az észt kötelmi kódex,⁵¹⁹ a skandináv adásvételi jog,⁵²⁰ vagy a holland Ptk.⁵²¹ az alapvető szerződésszegés fogalmát, vagy hasonló alapkoncepciókat (pl. a szerződéstől való elállás) illetően igazodnak az Egyezményhez. E téren a német kötelmi jog is változáson esett át, míg 2002 előtt az elállás és árscökkentés alapvető szavatossági jog volt, addig az új törvényben az ún. „*Rücktrittsrecht*” korlátozott, ugyanis a BGB 323. § (1) bekezdése a teljesítésre lehetőséget adó póthatáridőnek (*Nachfrist*-eljárás) elsőbbséget biztosít a szerződés felbontása előtt.⁵²² Így „a szerződésszegés súlyossága, mint olyan, csak egy *de minimis* szabályként szolgál”, azaz bizonyos kivételek esetén töri át a póthatáridő tűzésének kötelezettségét, pl. amennyiben a fogyatékoság nem orvosolható, vagy a szerződésből kitűnik,

⁵¹⁵ Günter H. TREITEL: Remedies for Breach of Contract. In: International Encyclopedia of Comparative Law. Tübingen, J.C.B. Mohr, 1976. Hivatkozva: SCHLECHTRIEM 9. i.m. 31.

⁵¹⁶ Jacques GHESTIN: Les obligations – les effets du contrat. 1992. Hivatkozva: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 282.

⁵¹⁷ SCHWENZER I. i.m. 796.

⁵¹⁸ Ide tartozik, pl. Belgium, Franciaország, Spanyolország. Másutt külön rögzítik, hogy a felbontás lehetősége az áru értékétől is függ (pl. a litván szabályok szerint kis értékű szerződésnél nem engedélyezett, Kódex 1621. Cikk), avagy ha a hiba kijavítása nem lehetséges, az áru használatra alkalmatlan (pl. cseh, illetve a szlovák Kódex 507 Cikk (1), illetve 597 Cikk (2) bekezdése). Bővebben: EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG ALAPELVEI i.m. 295. sk.

⁵¹⁹ 107. Cikk. Bővebben: SCHLECHTRIEM 5. i.m. 16-22.

⁵²⁰ Lásd a finn (1987), norvég (1988), svéd (1990) áruk adásvételéről szóló törvény 39. §-át.

⁵²¹ BW 6:265 Cikk

⁵²² SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 282.

hogyan a vevőnek elsődleges fontossággal bír az időben történő és szerződésszerű áru szolgáltatása.⁵²³

Az alapvető szerződésszegéshez hasonló rezsím található más, nemzetközi egységes jogot tartalmazó instrumentumokban, mint pl. az UNIDROIT Alapelvek,⁵²⁴ az Európai Szerződési Jog Alapelvei,⁵²⁵ valamint az Európai Adásvételi Jog Alapelvei.⁵²⁶ A globalizált kereskedelmi kapcsolatokban nem elhanyagolható trendet jelez – *Grebler* szerint – az alapvető szerződésszegés követelményének térhódítása egyre több államban.⁵²⁷

A latin-amerikai országokban rendszerint nem utalnak az alapvető szerződésszegésre, vagy ahol mégis (pl. Mexikó és Chile), azon országokban általában megosztott a jogtudomány, hogy az előfeltételét képezi-e az elállásnak vagy sem. Argentínában és Venezuelában bármilyen nemteljesítés elálláshoz vezethet, míg a brazil Polgári Törvénykönyv ezt a szerződés társadalmi funkciója és a jóhiszeműség alapelveivel korlátozza. Bolívia és Paraguay jogrendje viszont nem ad módot az elállásra, amennyiben a teljesítés nem szerződésszerű volta kevésbé lényeges, vagy nem befolyásolja a másik fél érdekeit.⁵²⁸

A kontinentális jogrendszerekkel ellentétben az angolszász adásvételi jog eltérő ideán alapul.⁵²⁹ Az Egyesült Királyságban a kiindulópont az volt, hogy a fogyatékoság orvoslása attól függött, hogy az „*condition*”, avagy „*warranty*” megszegésének minősült. Ezen feltételek értelmezéséhez mind a törvények, mind az esetjog megvizsgálása kívánatos. Az adásvételi törvény alapján a „*condition*” megszegése alkalmat ad az áru visszautasítására és a szerződés felmondható, míg a „*warranty*” megszegése csak kártérítési igény érvényesítését teszi lehetővé.⁵³⁰ Ezen elvek érdekes korlátozása valósul meg az elfogadás kontextusában, ui. amennyiben a vevő elfogadta az árut, akkor a „*condition*” megszegése is csak kártérítési igényre jogosít.⁵³¹ Az esetjog egy másik értelmezést is megjelenít. A *Cehave NV v Bremer Handelsgesellschaft GmbH* eset ráirányította a figyelmet, hogy a kikötések széleskörű tömege nem sorolható be „rendesen” a két kategória valamelyikébe, ezek az ún. „innominált feltételek”.⁵³² A szerződésszegés esetére elérhető jogorvoslat egy ilyen innominált feltételnél a szerződésszegés hatásának súlyosságától függ. Ennélfogva, az innominált feltételek megszegése következtében a vevő akkor állhat el az ügylettől, amennyiben a vevőt a szerződésszegés megfosztja az egész szerződés teljes hasznától.⁵³³ A

⁵²³ BGB 326. § (5), 323. § (2). Bővebben: HUBER i.m. 31.

⁵²⁴ 7.3.1. Cikk (a szerződés megszüntetéséhez való jogról)

⁵²⁵ 8:103 Cikk (alapvető nem-teljesítés)

⁵²⁶ 4:206 Cikk (a nem szerződésszerűség alapvető volta)

⁵²⁷ GREBLER i.m. 411.

⁵²⁸ ZUPPI i.m.

⁵²⁹ Az új-zélandi és az angol jog, valamint az Egyezmény szabályainak összevetéséről: PLATE i.m. 57-82.

⁵³⁰ 11. Cikk (3)

⁵³¹ 11. Cikk (4)

⁵³² SCHWENZER 1. i.m. 797.

⁵³³ *Uo.*

jogalkotó azonban ennél tovább lépett, és 1994-ben módosította az 1979-es jogszabályt. Így az angol *Sale of Goods Act*⁵³⁴ kimondja, hogy ha a vevő, nem mint fogyasztó köt ügyletet, a szerződésszegés nem fogható fel „*conditon*” megszegéseként, ha a szerződésszegés olyan jelentéktelen, hogy ésszerűtlen lenne visszautasítani a vevőnek az árut.⁵³⁵

Az Amerikai Egyesült Államok adásvételi joga tradicionálisan azon a gondolaton alapul, hogy a vevő csak akkor állhat el a szerződéstől, ha a nem szerződésszerűség alapvető szerződésszegést eredményez, vagy az „lényegesen fogyatékos” (*substantial impairment*) mértékű.⁵³⁶ Az alapvető szerződésszegés előfeltétele viszont az áru elfogadása.⁵³⁷ Így az elfogadás vagy ennek visszavonása kulcsfogalom. Mielőtt az elfogadás megtörténik, az ún. „tökéletes teljesítés felajánlása szabály” („*perfect tender rule*”) alkalmazandó,⁵³⁸ megadva ezzel a vevőnek a jogot, hogy visszautasítsa az árut, ha az valamilyen tekintetben nem felel meg a szerződésnek. Azonban az utóbbi időben a „tökéletes teljesítés felajánlása szabály”-t számos korlátozó módosításnak vetették alá. Néhány amerikai bírósági döntés a jóhiszeműség alapelvét alkalmazva (lehetővé téve a fogyatékos eladó általi hatékony orvoslását) korlátozza a fenti szabályt.⁵³⁹

4.3. Az Egyezmény 49. Cikke megalkotásának története

*Ernst Rabel*nek köszönhető annak elhatárolása egyfelől, hogy az érintett fél számára a szerződéstől való elállás akkor válik lehetővé, ha a sérelem jelentékeny, másfelől, hogy csak kártérítés vehető igénybe, ha a sérelem kevésbé lényeges.⁵⁴⁰ Ez a koncepció később megjelent az egyes 20. század közepe előtt és után született tervezetekben is, tehát nem véletlen, hogy az „alapvető” jellege a szerződésszegésnek az ULIS lényegi eleme lett.

Az Egyezményt előkészítő munkákban az ULIS 10. Cikkében megfogalmazott alapvető szerződésszegés definíciójának felvétele nem volt kérdéses. Ti. a fogyatékos áru szolgáltatása esetében a koncepció funkciója abban rejlik, hogy elkerülje az áru visszaszállítását, amely

⁵³⁴ 15A Cikk

⁵³⁵ SCHWENZER I. i.m. 797.

⁵³⁶ UCC 2-608 § (1), 2-612 § (3)

⁵³⁷ UCC 2-606 §. E passzus az elfogadásnak három módját adja. Az első, hogy a vevő az áru megvizsgálása ésszerű lehetősége után kifejezésre juttatja az eladónak, hogy az áru megfelelő, vagy átveszi, vagy visszatartja az árut, azok nem szerződéseszerű volta ellenére. A második, hogy az elfogadás akkor is megtörténik, ha a vevő az áru megvizsgálása ésszerű lehetősége után elmulasztja megtenni az érvényes visszautasítást. A harmadik, hogy az elfogadás a vevő bármely olyan aktusa következtében is végbemegy, ha az összeegyeztethetetlen az eladó tulajdonjogával. (Ez utóbbi körben a vevő tudomása és magatartása a döntő.) Citálja: SCHWENZER I. i.m. 798.

⁵³⁸ UCC 2-601 §. a). A UCC revíziójakor felmerül a szabály bizonyos körben való elvetése, végül azonban a többség elfogadta, hogy tartsák fenn, mint mérvadó szabályt. Bővebben: TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE 21. lj.

⁵³⁹ UCC 2-508 §. Helyettesítő termék, pl. *TW Oil Inc. v. Consolidated Edison Co.* (1982); Kijavítás, pl. *Wilson v. Scampoli* (1967). Árcsökkenés, pl. *Oral-X Corp. v. Farnam Cos Inc.* (1991). *Uo.*

⁵⁴⁰ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 282. sk.

költségvonzata miatt, nagymértékű gazdasági hátrányokat eredményezhet. Bár az alapvető szerződészegés koncepciója nem képezte vita tárgyát, az „alapvetőség” előfeltételei, valamint a szerződéstől való elállás deklarálásának szükségessége egészen a Bécsi Konferenciáig összeütközésekhez vezetett.⁵⁴¹ Az elállást tekintve az Egyezmény egyértelműen eltér az ULIS-tól. Az ULIS 44. Cikk (2) bekezdése szerint ugyanis a vevő egy olyan határidőt tűzhetett, amelyen belül a szerződészegést orvosolni lehetett, azon esetekben, ahol a fogyatékos áru, vagy a szerződészerű áru kiszolgáltatási késedelme még nem vezetett alapvető szerződészegéshez. Az eredménytelenül eltelt póthatáridő (*Nachfrist*)⁵⁴² mindig felhatalmazta a vevőt a szerződéstől való elállásra, tekintet nélkül az eredeti teljesítési hiba alapvetőségére. Ezzel szemben az Egyezmény 49. Cikk (1) bekezdés b) pontja a vevő lehetőségét póthatáridő tűzésére a szolgáltatás elmaradása esetére korlátozza, kizárva ezt a fogyatékos áru szolgáltatásakor. Ezért az Egyezmény alapján az alapvető szerződészegés megállapításakor a teljesítés idejének jelentős súlya van, amely minden esetben szem előtt tartandó.⁵⁴³

4.4. Az Egyezmény alapkoncepciója

Az Egyezmény egyik központi magja az alapvető szerződészegés definíciója.⁵⁴⁴ Az alapvető szerződészegés az igénybe vehető jogkövetkezmények szempontjából bír jelentőséggel, ugyanis ez esetben a szavatossági jogok – így az elállási jog is – póthatáridő tűzése nélkül, azonnal érvényesíthető.⁵⁴⁵ A 49. Cikk a vevő, a 64. Cikk – tükörszerűen – az eladó elállási jogát szabályozza.⁵⁴⁶ A vevő elállási jogának gyakorlása az eladó alapvető szerződészegésekor, vagy a

⁵⁴¹ *Uo.*

⁵⁴² Ennek a „második sansz”-nak a német elnevezése a szerződés megmentésére a német BGB (jelenleg 323., 326. §§) és a svájci OR (107., 108. §§) rendelkezéséből ered, nem véletlen, hogy az ULIS megalkotásának folyamatában alkalmanként „*le Nachfrist allemand*”-ként nevezték. SCHLECHTRIEM 13. i.m. 181.; SCHLECHTRIEM 6. i.m.

⁵⁴³ SCHLECHTRIEM 10. i.m. 87.

⁵⁴⁴ 25. Cikk

A felek egyike által elkövetett szerződészegés csak akkor alapvető, ha az a másik félnek olyan hátrányt okoz, amely jelentős mértékben megfosztja őt attól, amit a szerződés alapján jogosult elvárni, kivéve, ha a szerződészegő fél nem látta előre, és egy ésszerűen gondolkodó, hasonló személy, azonos körülmények között sem látta volna előre az ilyen következményt.

⁵⁴⁵ MÁDL – VÉKÁS i.m. 322.

⁵⁴⁶ 49. Cikk

(1) A vevő elállhat a szerződéstől,

a) ha az eladó szerződésben vagy az Egyezményben szabályozott kötelezettségének nem teljesítése alapvető szerződészegésnek minősül; vagy

b) a szolgáltatás elmaradása esetén, ha az eladó nem szolgáltatja az árut a vevő által a 47. Cikk (1) bekezdése szerint megállapított póthatáridőn belül, illetve ha kijelenti, hogy e határidőn belül sem teljesít.

64. Cikk

(1) Az eladó elállhat a szerződéstől,

a) ha a vevő a szerződésben vagy az Egyezményben szabályozott kötelezettségének nem teljesítése alapvető szerződészegésnek minősül, vagy

szolgáltatás elmaradása esetén a póthatáridő eredménytelen letelte miatt lehetséges. Az elállás jogkövetkezményeit pedig a 81-84. Cikk tartalmazza. Nem alapvető szerződészegés (pl. „közönséges” minőségi, mennyiségi hiba) esetén – kivéve, ha a felek másként nem rendelkeztek – a vevő nem állhat el a szerződéstől. „Az Egyezmény tehát nagyon kivételesnek tekinti az elállási jogot, lehetőség szerint a szerződés fenntartását részesíti előnyben, és ezért csak a legsúlyosabb szerződészegések szankciójaként” érvényesíthető, és „csak a vevő kellően gyors reagálása esetére” teszi azt lehetővé.⁵⁴⁷

Ez nem is csodálható, hiszen a szerződéses kapcsolatban a legerősebb fegyver a szerződéstől való elállás, nincs másik olyan szavatossági jog, amelyiknek „intenzívebb hatása” lenne.⁵⁴⁸ Az Egyezmény koncepciójában az elállás *ultima ratio* jellege a bírósági ítéletekben⁵⁴⁹ és a jogtudományban⁵⁵⁰ is nemzetközileg elfogadott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ha lehetséges van a félnek elállásra, akkor csak utolsó eszközként használhatja. Ezért a BGH híres kobaltszulfát esetében (1996. április 3.) kreált – és valóban akként értelmezett – *ultima ratio* helyett, talán találóbbnak és helyesebbnek tűnhet a *Tribunale di Forli* 2008. december 11-i döntésében hangsúlyozott *extrema ratio* használata.

Alapvető szerződészegés esetén a jelentős hátrányt szenvedett fél azonnali elállási jogot szerez, amelyet a megfelelő formában és időben érvényre juttathat. Az elállás előfeltételei tehát az alapvető szerződészegés, a megfelelő időben történő értesítés, valamint, hogy lényegében ugyanolyan állapotban vissza tudja juttatni az árut. E hármából feltétlenül kiemelés érdemel, hogy az elállást – a 26. Cikk szerint – a vevőnek az eladóval közölnie kell (akár email útján,⁵⁵¹ vagy akár hallgatólagosan is⁵⁵²), mert az Egyezmény nem ismeri az *ipso facto* elállást. A közlésnek egyértelműnek és világosnak kell lennie, és ésszerű határidőben⁵⁵³ kell azt megtenni.⁵⁵⁴ Ezen

b) ha a vevő a 63. Cikk (1) bekezdése szerint az eladó által meghatározott póthatáridőn belül nem teljesíti a vételár megfizetésére vagy az áru átvételére irányuló kötelezettségét, illetve ha kijelenti, hogy az így megállapított határidőn belül sem teljesít.

⁵⁴⁷ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 301. skk.

⁵⁴⁸ MAGNUS I. i.m. 423.

⁵⁴⁹ Pl. BGH 1996. április 3.; OLG Köln 2002. október 14. Utóbbi elemzi: HUBER – KRÖLL i.m. 313. sk.

⁵⁵⁰ Pl. FERRARI 6. i.m. 4.; MAGNUS I. i.m. 424.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 575.

⁵⁵¹ MAGNUS I. i.m. 426.

⁵⁵² Amennyiben a magatartás kellően világos. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 584. Ennek megfelelő ítéletet hozott a Szerb Kereskedelmi Kamara mellett szervezett Külkereskedelmi Választottbíróság eljáró tanácsa (2007. október 1.): A 26. Cikk tekintetében megállapította, hogy a közlés történhet kifejezetten, vagy hallgatólagosan (pl. a vevő kéri az eladótól a vételár visszafizetését). Jelen ügyben a szerb vevő megpróbált nyomást gyakorolni a román eladóra a vételár visszafizetése érdekében, többek között a román külügy-, valamint a köztájékoztatási minisztériummal kapcsolatba lépve. A tanács ezt egyértelműen a vevő azon szándékának világos kifejezéseként értékelte, hogy nem kívánja fenntartani a szerződéses kötelezettséget.

⁵⁵³ DIMATTEO – DHOOGHE – GREENE – MAURER – PAGNATTARO i.m. 137. sk. Pl. BGH 1995. február 15.: 5 hónappal a szerződészegés után már nincs időben a közlés; Audiencia Provincial de Barcelona 1997. november 3.: 48 órával a szerződészegés után ésszerű időn belüli az értesítés. MKIK Vb. 99144/2000: a teljesítés után több, mint egy évvel történő felhívás arra, hogy a hibásnak mondott árut a felperes szállítsa el, nem tekinthető hatályosan közölt elállásnak, továbbá nem tekinthető ésszerű időn belül közöltnek sem.

⁵⁵⁴ Pl. Cour d’Appel Rennes 2008. május 27.

túlmenően az elállási nyilatkozat hatályosulásának nem feltétele az eladóhoz történő megérkezés, tehát az az eladó veszélyére utazik (27. Cikk).⁵⁵⁵ A vevő joga a szerződés megszüntetéséhez pedig négy különböző helyzetben lehetséges: ha az árut nem szolgáltatják, nem szerződészerű árut szolgáltatnak (e helyütt csak ezzel foglalkozunk), késedelmes teljesítés és más kötelezettségek megszegése. Mind a négyenél megkívánt tehát, hogy az eladó nemteljesítése alapvető szerződésszegést eredményezzen.⁵⁵⁶

Az egyezményes szabályozást érintő kritikák a német irodalomban főként arra irányulnak, hogy az Egyezmény az „alapvető szerződésszegés” előírásával magasabbra teszi a fogyatékos áruk szolgáltatása esetén a szerződéstől való elállás küszöbét, mint a BGB (lásd 4.5.1.2.).

Másrészről a vevő el kell fogadja, és meg kell őrizze a még ki nem szolgáltatott hibás árut is, még akkor is, ha a leszállítás előtt kiderül az áru nem szerződészerűsége.⁵⁵⁷ Az angol-szász országokban ugyanis a „*perfect tender rule*” alkalmazhatósága és rendszerint az merül fel kérdésként, hogy a tömegáruk kereskedelmének sajátosságai az Egyezmény szabályaival összeegyeztethetőek-e (utóbbiról bővebben: 4.5.3.).

Összevetve az Egyezménnyel – a fentebb kifejtésre került előkészítő dokumentumokkal alátámasztottan – egyértelműen megállapítható, hogy a „tökéletes teljesítés felajánlása szabály”, mint angol-amerikai kereskedelmi axióma az *Egyezmény hatálya alá tartozó ügyletek esetében nem alkalmazható*.⁵⁵⁸ A vevő át kell vegye a nem szerződészerű árut, kivéve, ha a mennyiségben vagy minőségben esett hiba olyan jelentős, amely alapvető szerződésszegést eredményez. Egyes nézetek szerint ez az egyik oka, hogy Anglia nem ratifikálja az Egyezményt,⁵⁵⁹ illetve, hogy az amerikai joggyakorlatban sokszor kizárásra kerül.⁵⁶⁰ Az Egyezmény jogorvoslati metódusa tehát a „*perfect tender rule*”-tól különbözik, ugyanis a vevőnek nincs lehetősége „visszautasítani” az árut, ti. a „visszautasítás” nem előfeltétele az elállásnak. A kétértelmű megfogalmazás ellenére a 86. Cikk nem adja meg a feltétlen jogot a vevőnek a nem szerződészerű felajánlás visszautasítására.⁵⁶¹ A

⁵⁵⁵ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 303.

⁵⁵⁶ MAGNUS I. i.m. 433.

⁵⁵⁷ SCHLECHTRIEM 10. i.m. 84. sk.

⁵⁵⁸ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 294.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE; BRIDGE I. i.m. 86.

⁵⁵⁹ MULLIS i.m.; *Moss* nem az elmélet felől közelít, hanem az üzleti közösség nyomását hiányolja: MOSS i.m. 483-485.; az Egyezmény ratifikálása mellett: LEE i.m. 131-148.

⁵⁶⁰ SCHLECHTRIEM 10. i.m. 85.

⁵⁶¹ 86. Cikk

(1) Ha a vevő az árut megkapta és a szerződés vagy az Egyezmény szerint őt megillető jogok alapján az árut vissza kívánja utasítani, köteles az áru megőrzése érdekében a körülményeknek megfelelő ésszerű intézkedéseket megtenni. A vevő az árut mindaddig visszatarthatja, amíg ésszerűen felmerült költségeit az eladó meg nem téríti.

(2) A vevő, ha a részére feladott árut a rendeltetési helyen a rendelkezésére bocsátották és arra vonatkozóan visszautasítási jogát gyakorolja, köteles az árut az eladó részére birtokba venni, feltéve, hogy ezt a vételár megfizetése és ésszerűtlen kényelmetlenség vagy ésszerűtlen költség nélkül megteheti. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a rendeltetési helyen jelen van az eladó vagy egy olyan személy aki jogosult az eladó részére az árut gondozásába venni. Ha a vevő az árut e bekezdés alapján birtokába veszi, jogait és kötelezettségeit az előző bekezdés szabályozza.

cikkeket ugyanis egymással összefüggésben kell értelmezni. Az Egyezmény alapján az áru visszautasításának joga pedig korlátozott, ugyanis az 52. Cikk csak akkor teszi ezt lehetővé, amennyiben az eladó határidő előtt, vagy többletmennyiséget szolgáltat. Ellentétben az angol-amerikai jogrendszerekkel az Egyezmény nem teremt oksági kapcsolatot a „visszautasítás” és az „elállás” között. Nincs egy olyan előfeltétel, hogy az elálláshoz elegendő, ha a vevő visszautasítja az árut, ui. az elállás Egyezmény szerinti feltételét egyedül a szerződésszegés jellege határozza meg.⁵⁶²

A nemzeti bíróságok esetjogának elemzése azt mutatják, hogy a nem szerződésszerű áru, vagy okmányok következtében történő vevői elállás egyezményes koncepciójának belső jogon „átszűrt” eredményei, jelentősen az egységes alkalmazás ellenében hatnak. Ezt orvosolandó, számos jogirodalmi álláspont született az Egyezmény szabályinak egységes alkalmazását célul tűzve, valamint a Testület 5. sz. véleménye⁵⁶³ – a vevő elállási joga az áru, vagy az okmányok fogyatékosága miatt – is e témában készült.

4.5. A szerződéstől való elállás értelmezésének szempontjai fogyatékos áru vagy dokumentum szolgáltatásakor

4.5.1. A nem szerződésszerű áru és az elállás

Mint említettük, a 49. Cikk (1) bekezdés a) pontja a vevő elállási jogának gyakorlása elé kettős kritériumot állít. Egyfelől az eladó megszegje valamelyik kötelezettségének teljesítését, másfelől ez a szerződésszegés alapvetőnek minősüljön.⁵⁶⁴ Az alapvető szerződésszegés tehát megadja a vevőnek vagy az azonnali elállás jogát; vagy az áru kicserélését kérheti, feltéve, hogy az ésszerű és a fogyatékoság komoly jelentőséggel bír a vevő számára (46. Cikk (2) bekezdés).

Annak meghatározása, hogy mely faktorok és milyen súllyal konstituálnak az áru fizikai fogyatékosága estében alapvető szerződésszegést, végső soron a bírói mérlegelés kérdéskörébe tartozik. Azonban a felek autonómiája e körben is biztosítja, hogy az áru lényegesnek tartott jellegzetességeit szerződésükbe foglalják (35. Cikk (1) bekezdés). A felek megállapodása hiányában az Egyezmény szabályai kiegészítő jelleggel, ún. minimum-követelményeket adnak meg,

⁵⁶² SCHWENZER 1. i.m. 800.

⁵⁶³ A New York állami ügyvédi kamarának Nemzetközi Adásvételi Bizottsága kérdése a Testülethez: „A 49. Cikk alapján milyen körülmények között állhat el a vevő a szerződéstől egy nem szerződésszerű felajánlás esetén? Amennyiben a felek a szerződésben nem rontják le, vagy módosítják az Egyezmény rendelkezéseinek érvényesülését, melyek azok a körülmények, amelyek esetében az Egyezmény megengedi az elállást, ha az áru, vagy felajánlás kiszolgáltatása nem szerződésszerű.”
Bővebben: SZABÓ SAROLTA 5. i.m. 121-131.

⁵⁶⁴ BGH 2007. november 27-i döntésében nem találta indokoltnak az elállást, mert a vevő nem tudta igazolni, hogy a kötelezettség megszegése alapvető volt.

így az áru kereskedelmi minőségű forgalomképességét (*mercantable quality*), a szokásostól eltérő, különös célra rendetést, stb. (35. Cikk (2) bekezdés).⁵⁶⁵

Ha a vevő nem szerződés szerű áru (35. Cikk) szolgáltatása miatt kíván elállni, akkor előtte a 39. Cikk szerinti megkifogásolási kötelezettségének eleget kell tennie. Ezen túlmenően alapvetően olyan körülmények kell fennálljanak, hogy az árut lényegében ugyanolyan állapotban szolgáltatthassa vissza (82. Cikk).

A vevőnek okozott hátrány jelentőségét több tényező is befolyásolja: egyfelől a szerződés feltételei, ezekből kiderülhet az a cél, amelyre az árut vásárolták, másfelől – bizonyos korlátok között – az is egy tényező, hogy vajon lehetséges-e egyáltalán a hiba orvosolása. Az elállást tekintve feltétlenül számításba veendő az is, vajon a vevő szükségesnek tartja-e, hogy visszatartsa az árut, kárainak, vagy a vételár csökkentésének kompenzálására.

4.5.1.1. A szerződéses feltételek és az áru megvásárlásának célja

Mindenekelőtt a felek megegyezésükben rögzíthetik, hogy melyek a szerződés lényeges elemei.⁵⁶⁶ Akár létezik ilyen szerződéses megállapodás, akár nem, a szerződés esszenciája a 8. Cikk alapján, a felek nyilatkozatainak értelmezéséből is megállapítható. Némely bíróságok ennek megfelelően, akkor ítélték a szerződésszegést alapvetőnek, ha a felek kifejezetten megállapodtak az áru központi jellegzetességeiben, mint pl. édesítetlen almalé koncentrátum,⁵⁶⁷ vagy alumíniumhenger vastagsága,⁵⁶⁸ vagy genetikailag nem módosított szója fehérje termékek.⁵⁶⁹ Ha a felek ezt rögzítették, és az áru ennek ellenére nem felelt meg a szerződéses kikötésnek, akkor az eladónak nem áll módjában, hogy arra hivatkozzon, nem látta előre a hátrányt.⁵⁷⁰

Ha a szerződés maga nem rendezi egyértelműen, hogy milyen esetek vezetnek alapvető szerződésszegéshez, akkor az egyik központi kérdés annak megválaszolása, mi a célja az áru megvásárlásának.

Ahol a vevő a dolgot saját használatra vásárolja, pl. gépek feldolgozásra, földgömb marketing célra,⁵⁷¹ kompresszorok légkondicionáló berendezések gyártásához,⁵⁷² általában nem döntő az áru, akár csökkentett áron való továbbértékesíthetősége. Az már inkább iránymutató tényező, hogy vajon az áru alkalmas vagy alkalmatlan arra a használatra, amelyre a vevő szánta.⁵⁷³

⁵⁶⁵ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 204. skk.

⁵⁶⁶ Ez megfeleltethető lenne az angol „condition”-nak, a német „Zusicherung” (korábbi BGB 459. § (2) bekezdés, 463. §), vagy a római jog „dicta et promissa” fogalmának. TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁵⁶⁷ OLG Stuttgart 2001. március 12.

⁵⁶⁸ CIETAC 1991. október 30.

⁵⁶⁹ AG Basel-Stadt 2003. augusztus 22.

⁵⁷⁰ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁵⁷¹ LG München 2002. február 27.

⁵⁷² US Court Appellate (2th Circuit) 1996. december 6. (Delchi Carrier S.p.A. v. Rotorex Corp.)

⁵⁷³ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

Mindenképpen tekintetbe veendő az a kérdés, hogy a vevő ésszerűtlen költségek nélkül képes-e az áru használatára, vagy felhasználására (pl. a fentebb említett esetben a földgömb reklám célra alkalmas volt, annak ellenére, hogy a szerződésben foglaltak ellenére nem forgott).⁵⁷⁴

Azon esetekben viszont, ahol a vevő *továbbértékesítés céljára* vásárolja az árut, a releváns elem az „újraeladhatóság”. Ezért mindenképpen alapvető szerződésszegés, ha az áru már nem értékesíthető tovább, pl. mert az étel nem felel meg a nemzeti egészségügyi előírásoknak (pl. a dioxin-gyanús sertéshús ügye).⁵⁷⁵ Amennyiben az áru hibája nem gátolja annak továbbértékesítését, akkor nem nevezhető alapvető szerződésszegésnek. Például olyan magas zsír és víztartalmú fagyasztott hús szolgáltatása, amelynek következtében az áru, a szakértői vélemény alapján, 25,5%-kal gyengébb minőségű volt a szerződésben foglalt kritériumokhoz képest, nem tekinthető alapvető szerződésszegésnek, mert a vevőnek meg volt a lehetősége a húszállítmány alacsonyabb áron, vagy más módon történő továbbértékesítésére.⁵⁷⁶

Az újraeladhatóság értékelésénél a vevő pozíciója sem mellékes, ugyanis egy nagykereskedő szélesebb piacra jutási kapcsolat-rendszerrel, több lehetőséggel rendelkezik a továbbértékesítésre, mint egy kiskereskedő. Ehhez járul, hogy adott esetben egy kiskereskedőtől nem várható egy hibás termék csökkentett áron történő árusítása, mert azzal a hírnevét veszélyeztethetné. Ez még valószínűbb akkor, ha a végfelhasználók speciális célcsoportba tartoznak (pl. a vevők egyedi ruhájuk tervezőjétől joggal várhatják a magasabb minőséget)⁵⁷⁷. Minden ilyen esetben kellő figyelmet kellene szentelni arra, hogy az eladónak lehetősége legyen, hogy maga adjon túl az árun (fedezeti eladás), így egyensúlyozva az eladó és a vevő lehetőségei és érdekei között.⁵⁷⁸ Megjegyezzük, hogy a továbbeladás, továbbhasznosítás ésszerűségének mérlegelése mindig az egyedi eset körülményei függvénye. Pl. annak meghatározása, hogy a humán fogyasztásra alkalmatlan cukrozott vörösbor vásárlása⁵⁷⁹ után a vevőtől mennyiben várható el, hogy a nagymennyiségű szállítmányt, pl. ecet gyártásához értékesítse.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ LG München 2002. február 27.; más esetek, pl. ICC Vb. 7754. (1995); OLG Stuttgart 2001. március 12.

⁵⁷⁵ Míg a híressé vált kadmiumos kagylók esetében (BGH 1995. március 8.) a bíróság azokat fogyaszthatónak tartotta, mivel nem jelentett egészségügyi kockázatot, bár a német (vevő országa) előírást a kadmium-tartalom meghaladta, addig a dioxin-gyanús sertéshús esetében (BGH 2005. március 2.) a BGH – ugyan nem cáfolta az előbbi ügyben hozott azon rendelkezést, miszerint az eladó országának szabályai a döntőek – azon az alapon állapította meg az alapvető szerződésszegést, hogy egyfelől, fennállt az áru egészségre ártalmosságának alapos gyanúja (közjogi szabályokba ütközés), valamint annak továbbértékesítése lehetetlenné vált. Ennek következménye – állítja *Schlechtriem* –, hogy a lehetetlenné válás következményeit a vevő országában kellene vizsgálni, ez azonban a kadmiumos kagylók esetében nem lehetne. Az elállási nyilatkozat közlése hiányában a bíróság a vételár nullára csökkentését tette lehetővé. *Schlechtriem* ügghöz kapcsolódó megjegyzései:

<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem7.html>

Más esetek: ICC Vb. 8128. (1995); AG Basel-Stadt 2003. augusztus 22.

⁵⁷⁶ BGer 1998. október 28. In: The UNCITRAL Digest of case law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/49 (2004. június 8.)

⁵⁷⁷ OLG Köln 2002. október 14.

⁵⁷⁸ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁵⁷⁹ Cour de Cassation, Première Chambre civile 1996. január 23.

⁵⁸⁰ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 297.

Egy újabb ügyben a német fórum a továbbértékesíthetőség és továbbhasznosíthatóság kategóriájának elemzésénél kifejtette, hogy a *hiba jellege* minden esetben *kiemelt jelentőséggel bír*.⁵⁸¹ Egy hibás személygépjármű vétele kapcsán a bíróság deklarálta, hogy az áru fogyatékosága az utas személyes biztonságát veszélyezteti, ennek következtében, ésszerűen jövőbeli használata, továbbértékesítése nem várható el a vevőtől, ennél fogva, a szerződészegés alapvető, és az elállás jogszerű volt.⁵⁸²

Schlechtriem a minőségi hiba alapvető voltának kérdését a német és a külföldi bíróságok összehasonlító kontextusába helyezve megállapítja, hogy a német bíró általában szigorúbb mércét használ, mint hasonló esetben külföldi kollégája.⁵⁸³ Felhívja rá a figyelmet, hogy némely külföldi bíróságok a vevő által a hibás áru továbbértékesíthetőségét, vagy -hasznosíthatóságát egyáltalán nem is vizsgálják. Sőt előfordul, hogy a BGH által az ún. kobaltszulfát esetben kifejtett elállási jog előfeltételeit és jellegét sem jelenítik meg, vagy nem hangsúlyozzák.⁵⁸⁴ Az amerikai fórumnak az ún. *Rotorex* esetben⁵⁸⁵ légkondicionálókhoz gyártott kompresszorok vonatkozásában kellett a szerződészegés alapvetősége kérdésében döntenie, mert a kompresszorok a szerződésben meghatározottnál kisebb hűtőkapacitással és magasabb áramfogyasztással rendelkeztek. A bíróság megállapította ugyan, hogy a hűtési teljesítmény és a fogyasztás jelentős mértékben befolyásolja a végtermék árát, így a légkondicionáló berendezéseket gyártó cégnek (*Delchi Carrier*) jelentős hátrányt okozott, de az elállás magyarázatakor sem annak *ultima ratio* jellegről, sem a továbbhasznosíthatóság lehetőségéről nem szólt.⁵⁸⁶ Azonban éppen a *Rotorex* eset világít rá, hogy különbséget kell tenni a vevői pozíciók terén, nem csak a kis- és nagykereskedők, hanem a továbbértékesítők és más felhasználók (pl. gyártók) között is. A *Delchi Carrier*, mint aki az előállítási-összeszerelési folyamatban érdekelt, a hibás alkatrészek továbbértékesítésére egyáltalán nincs felkészülve. Ilyen esetekben tehát a német bírósági gyakorlat által kimunkált továbbértékesíthetőség és -hasznosíthatóság vizsgálatának küszöbértékét alacsonyabban kell megvonni.⁵⁸⁷

A joggyakorlat szerint az alapvető szerződészegés megítéléséhez – ezáltal az azonnali elállási jog vevő általi gyakorlásához – vezethetnek *nagymennyiségű tömegtermék adásvételénél az*

⁵⁸¹ OLG Linz 2006. január 23.

⁵⁸² Nyilvánvalóan elállhat a vevő a szerződéstől, ha az áru olyan súlyos hibában szenved, amely nem orvosolható. Példa erre az innsbrucki margaréták esete, ahol a májusban szállított növények a szerződésben foglaltakkal ellentétben nem egész nyáron, hanem annak csak egy részében virágoztak. OLG Innsbruck 1994. július 1.

⁵⁸³ Bővebben: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 294. skk, különösen 296., 297.

⁵⁸⁴ Pl. Cour d'Appel Rennes 2008. május 27.: a szerződés teljesítése nem volt teljes, egyfelől, ahogy azt az eladó is elismerte, az áru nem felelt meg a felek megállapodásának, másfelől az eladó késedelembe esett a részletszállításokkal. A bíróság továbbiakban nem vizsgálta az elállás előfeltételeit, csak azt, hogy az elállási nyilatkozat formailag megfelelt és időben lett elküldve az eladónak.

⁵⁸⁵ US Court Appellate (9th Circuit) 1995. december 6. (*Delchi Carrier S.p.A. v. Rotorex Corp.*)

⁵⁸⁶ Másutt, pl. Cour de Cassation, Première Chambre civile 1999. május 26. ítélete a mennyiségi és minőségi hibával is bíró bádog ügyében.; Cour d'Appel Rennes 2008. május 27.

⁵⁸⁷ LURGER 2. i.m. 223.

áru megvizsgálásakor keletkező különös nehézségek (bővebben lásd 4.5.3.).⁵⁸⁸ Egy ügyben, a bíróság a vevőtől el nem várhatóként értékelte, hogy a leszállított csempék csomagjait felbontsa, azokat szortírozza, így vizsgálva meg, hogy az egyes fajtákból a megfelelő mennyiséget szállítottak-e le, majd azokat újra becsomagolják.⁵⁸⁹ Egy másik esetben, a minta alapján vásárolt hibás alkatrészek kiválogatásának becsült költsége a vételár egyharmad részébe került volna. Ugyan a vevő a részben leszállított árut csökkentett áron továbbértékesítette, a választott bíróság megállapította az alapvető szerződészegést, és megerősítette a fennmaradó áru tekintetében a vevő elállási joga gyakorlásának jogszerűségét a 49. Cikk (1) bekezdés a) pontja alapján.⁵⁹⁰

4.5.1.2. Az eladó joga a második felajánlás nyújtásához: kijavítás, kicserélés

A 49. Cikkhez kapcsolódóan a 48. Cikk (1) bekezdése⁵⁹¹ fekteti le azt az alapvetést, hogy az eladó, saját költségére a szolgáltatásra megszabott időpontot követően is jogosult a fogyatékos áru orvoslására. Ez a jogosultság megilleti az eladót mind a fő- és járulékos kötelezettség sérelme, nemteljesítés, kellékhiba, jogi hiba, okmányok fogyatékosága esetén is.⁵⁹² A szerződés szerű teljesítéshez szükséges kellékszavatossági eszközt – amely e körben a kijavítás és kicserélés lehet – az eladó – a vevő esetleges kérésére tekintettel – választhatja meg. Amennyiben az eladó végül orvosolta a hibát, akkor a vevő már csak kártérítési igénnyel élhet.

Kérdéses azonban a citált *cikkek egymáshoz való viszonya*. Más, újabb nemzetközi jogforrásokban már külön kitételrel rendezik ezt a kérdést, mégpedig pl. akként, hogy amennyiben a nem teljesítő fél értesíti a másik felet az orvoslásának módjáról, a többi szavatossági jogát nem gyakorolhatja (pl. UNIDROIT Alapelvek⁵⁹³). A „legletisztultabb” meghatározást az *Európai Adásvételi Jog Alapelvei* mutatják. Ennek 4:206 Cikke szerint a vevő szerződés megszüntetéséhez való joga csak akkor gyakorolható, ha a fogyatékoság alapvető, illetve a 4:205 Cikk által korlátozott, amely utóbbi szabályhely rögzíti az eladó orvosláshoz való jogát (tehát az elállás lehetősége előtt). Az Egyezmény rendszerében, mivel nincs külön hasonló, hierarchiára vonatkozó

⁵⁸⁸ *Uo.*

⁵⁸⁹ LG Baden-Baden 1991. augusztus 14.

⁵⁹⁰ ICC Vb. 7531. (1994)

⁵⁹¹ 48. Cikk

A 49. Cikkben foglaltak fenntartásával az eladó saját költségén orvosolhatja kötelezettségeinek teljesítésének bármely hiányosságát a szolgáltatásra megszabott határidő után is, ha ez nem von maga után ésszerűtlen késedelmet és nem okoz a vevőnek sem ésszerűtlen kényelmetlenséget, sem bizonytalanságot a kiadásainak eladó általi megtérítését illetően. A vevő azonban ez esetben sem veszíti el azt a jogát, hogy kártérítést követeljen.

⁵⁹² SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 294.

⁵⁹³ 7.1.4. Cikk (3) bekezdés

A hatályos orvoslási értesítést követően a sértett félnek a nemteljesítő fél teljesítésével összeegyeztethetetlen jogai felfüggesztésre kerülnek addig, amíg az orvoslás ideje le nem jár.

kitétel, – úgy tűnik –, hogy a vevő elállási joga, amennyiben alapvető szerződésszegés történt, nem korlátozható az eladó orvosláshoz való jogával, a vevő elállási joga tehát *elsőbbséget* élvez az eladó orvoslási jogával szemben.⁵⁹⁴

A legmarkánsabb jogtudományi vita a két Cikk kapcsolatának két szélsőséges értelmezését jeleníti meg, azaz egyfelől *az alapvető szerződésszegés miatti elállás lehetősége önmagában kizárja-e az eladó orvosláshoz való jogát*, másfelől, – ennek negatívjaként – *a hiba orvoslásának eladó általi képessége kizárja-e az alapvető szerződésszegést*.

Schlechtriem arra hívja fel a figyelmet, hogy az előkészítő dokumentumok alapján megállapítható, hogy minden olyan javaslat elutasításra került, amely szerint az eladó második felajánlásához való joga (48. Cikk), „elvágható” lenne a vevő elállási nyilatkozata által, amennyiben a nem szerződésszerű termék szolgáltatása alapvető szerződésszegésnek minősül. Az a nézet sem talált támogatásra, hogy nem minősül alapvető szerződésszegésnek, ha az eladó egy komoly és reális ajánlatot tesz a fogyatékoság orvoslására, amennyiben ez megfelelő időn belül lehetséges.⁵⁹⁵

Abban a kérdésben, hogy az eladó joga a hiba későbbi orvoslására már az alapvető szerződésszegéssel kizárt, avagy ahhoz szükséges a vevő megfelelő elállási nyilatkozata, *Müller-Chen* nézete szerint a döntő faktor nem a szerződésszegés alapvető mivoltában rejlik, inkább abban a szituációban és időben, amikor a vevő megszerzi a 49. Cikk szerinti elállási jogát. A felek későbbi nyilatkozatai így – ebből a szempontból – lényegtelenek. Amennyiben az eladónak az Egyezmény szerint joga van a fogyatékoság orvoslásához, akkor a vevő ettől nem foszthatja meg az elállási nyilatkozat kifogással együtt történő elküldésével. Ellenben, ennek megfelelően, ha a vevőnek elállási joga van, akkor annak megtételét a vevő nem akadályozhatja meg azzal, hogy neki joga van a hibát későbbi teljesítéssel orvosolni.⁵⁹⁶ Tulajdonképpen tehát *a vevő alapvető szerződésszegés esetén csak akkor nem élhet elállási jogával, ha az eladó felajánlását a hibás teljesítés utólagos orvoslására elfogadta*.⁵⁹⁷

Még élesebb összeütközésekhez vezetett a jogtudományban a másik felvetés, azaz, hogy egyes gondolkodók szerint nem alapvető szerződésszegés, ha az eladó egy komoly ajánlatot tett a hiba orvoslására, vagy akár egy ilyen ajánlat hiányában, amíg a szerződésszegés orvosolható.⁵⁹⁸ Egyes ítéletek (első és máig meghatározó ügy, az ún. kobaltszulfát eset)⁵⁹⁹ is ezt a megközelítést

⁵⁹⁴ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 296.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 568.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 517.; EÖRSI I. i.m. 98.

⁵⁹⁵ SCHLECHTRIEM 10. i.m. 88.

⁵⁹⁶ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 569.

⁵⁹⁷ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 294.

⁵⁹⁸ *Will* In: BIANCA – BONELL i.m. 349.; SCHNEIDER i.m. 69-103.; *Schlechtriem* több helyütt, pl. SCHLECHTRIEM 6. i.m.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 295.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE

⁵⁹⁹ OLG Kolbenz 1997. január 31.; HGer Zürich 1995. április 26.

követik. Ellenben más jogtudók szerint az eladó ilyen felajánlása nem akadályozza meg a vevőt az elállási nyilatkozat megtételében,⁶⁰⁰ e nézethez is több döntés sorolható.⁶⁰¹

Az *első álláspont* kiindulópontja, hogy ugyan a hiba objektív, alapvető természete mindig szükséges feltétel az alapvető szerződészegés megállapításához, ez mégsem minden esetben lesz elegendő. *Nem minősül* tehát *alapvető szerződészegésnek, ha az áru nem szerződészerű voltát az eladó, annak kijavítása,*⁶⁰² vagy helyettesítő, vagy hiányzó áru szolgáltatásával, *orvosolni tudja,* feltéve, hogy ez nem okoz ésszerűtlen késedelmet, vagy kényelmetlenséget a vevőnek.⁶⁰³ A másik oldalról, amennyiben a fogyatékoság objektíve nem súlyos, csak az ésszerű időtartam letelte, vagy amikor nyilvánvalóvá válik, hogy a fogyatékoság nem orvosolható, helyettesítő termék nem szolgáltatható, adja meg azt, hogy egy kezdetben nem alapvető szerződészegés alapvetővé váljék.⁶⁰⁴

A fentebb írtak mérlegeléséhez adódhat hozzá az a cél is, amely miatt a vevő megvásárolta az árut. A francia fórum döntésében az eladott raktár fémlemein lévő, időben elhárítható és már részben elhárított hibák, azért sem vezettek alapvető szerződészegéshez, mert a fogyatékoság a raktárnak csak egy kisebb részét érintette.⁶⁰⁵ Az OLG Kolbenz ítéletében egyértelműen deklarálta, hogy a szerződészegés 25. Cikk szerinti alapvetősége megítélésénél figyelembe veendő az eladó haladéktalan kijavításra való szándéka, valamint, hogy a vevőnek az utólagos szállítással ne okozzon ésszerűtlen kényelmetlenséget (48. Cikk (1) bekezdés).⁶⁰⁶ Illetőleg a svájci bíróság úgy találta, hogy a könnyen javítható hiba kizárja az alapvető szerződészegést.⁶⁰⁷ Ebből adódik, hogy – egyes bírósági döntések és a jogtudók véleménye szerint – önmagában az ún. *aliud pro alio* esete sem szükségszerűen jelent alapvető szerződészegést, és eredményez elállást.⁶⁰⁸

Az újabb német jogirodalomban – talán a hatályos BGB „átszűrődéseként” – az a domináns álláspont, hogy az eladó egy reális felajánlása a hiba orvoslására „gátját veti” az azonnali elállás megengedhetőségének (*Recht zur zweiten Andienung*).⁶⁰⁹ Azonban egy konstans fenntartással, azaz

⁶⁰⁰ ENDERLEIN – MASKOW i.m. 187.; ENDERLEIN i.m. 193.; GRAFFI i.m.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 517.; LURGER 2. i.m. 225.; SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 294.

⁶⁰¹ Pretura circondiale de Parma 1989. november 24.; OLG Frankfurt 1991. szeptember 17.; ICC Vb. 7531. (2004); OLG Oldenburg 1995. február 1.; Cour de Cassation, Première Chambre civile 1996. január 23.; BGH 1997. június 25.

⁶⁰² HGer Aargau 2002. november 5.: az ügyben a vevő felfújható diadalíveket rendelt, amelyeket autóversenyek alkalmából hirdetési célra használtak. A Hockenheimringen az egyik kiállított diadalív leengedett, ezért a szervezők a három kiállított terméket leszerelték. Megállapításra került, hogy a termék megrepedt és nem kellően stabilan szerelték fel. A bíróság deklarálta, hogy az áru objektív, alapvető hibája esetében sem jogosult a vevő elállni a szerződéstől, ameddig az eladó – vállalása szerint – meg nem javítja a hibát, amennyiben ez lehetséges.

⁶⁰³ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 296.

⁶⁰⁴ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE

⁶⁰⁵ Cour d'Appel de Grenoble 1995. április 26.

⁶⁰⁶ OLG Kolbenz 1997. január 31.

⁶⁰⁷ HGer Zürich 1995. április 26. UNCITRAL Digest of Article 49 case law, A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/49 (2004. június 8.).

⁶⁰⁸ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 296.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE; BGH 1996. április 3.; OGH 1999. június 29.

⁶⁰⁹ SCHLECHTRIEM 10. i.m. 89.

a második felajánlást egy fix határidőn, vagy mindenesetre ésszerű időn belül teljesíteni kell, mert ellenkező esetben a teljesítési késedelem az, amely önmagában alapvető szerződésszegéshez vezet.

Schlechtriem maga is elismeri, hogy a probléma ezzel az értelmezéssel az, hogy egy ilyen kiterjesztése egy határidőnek, vagy a „*Nachfrist-modell*”-nek egyértelműen az Egyezmény megalkotóinak szándékával ellentétes, valamint a kereskedelem azon ágazataiban, ahol gyorsan változnak az árak, egy ilyen határidő kivárása plusz teher lehet. Ellenben – *Schlechtriem* nézete szerint – meggyőzőnek tűnik, hogy nem lenne-e hasznos, ha a 7. Cikk (1) bekezdés értelmezési szabályai és a 7. Cikk (2) bekezdés joghézagkitöltési módja az Egyezmény alapelveire tekintettel azt a megoldást szolgáltatassa a bíró számára, amelyik az adott esetben praktikusabb.⁶¹⁰

Valójában *Huber* egy világos elhatárolást ad a német és az egyezményes koncepció között. Míg a BGB a szerződés teljesítésére és a hiba orvoslására összpontosít, valamint ebben kiemelt szerepet szán a póthatáridő koncepciójának, addig az Egyezmény rezsimje a szerződésszegés alapvető vagy közönséges jellegéből indul ki a szavatossági jogok érvényesülésekor.⁶¹¹ *Huber* frappánsan úgy fogalmazta meg, hogy míg a német jogban a vevőnek az a tanács adható: „*Fix a Nachfrist!*”, addig az Egyezmény alá tartozó szerződések esetében: „*Keep the goods and go for damages!*”.⁶¹²

A *jogtudósok többsége*⁶¹³ a fent felsorolt nyomós érvek okán, inkább arra az álláspontra helyezkedik, hogy „*az alapvető szerződésszegés léte nem függ feltétlenül attól, hogy a szerződésszegés kiküszöbölhető-e vagy sem*”.⁶¹⁴

Összegezve tehát, mindkét szélsőséges kérdésre inkább negatív válasz adható. Azaz nem tartalmaz az Egyezmény sem külön hierarchiát a vevői elállási és az eladó orvoslási joga között, sem „kényszerítő összefüggést” a hiba orvoslása és a szerződésszegés alapvetősége között. A joggyakorlatban – nézetünk szerint – ez a probléma azért sem merül fel ilyen élesen, mert a bíróságok az elállás megítélésénél több faktort együttesen mérlegelnek.⁶¹⁵

Mindezekon túlmenően, ha a hibátlan áru időben történő szolgáltatása a szerződés lényeges eleme, a kijavítás, vagy kicserélés rendszerint ésszerűtlen *késedelem*hez vezet. Az ilyen „ésszerűtlen” időtartam megítélésekor ugyanazon kritérium alkalmazandó, mint a késedelmes

⁶¹⁰ *Uo.*

⁶¹¹ HUBER i.m. 33.

⁶¹² *Uo.*

⁶¹³ 600. lj.

⁶¹⁴ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 294.

⁶¹⁵ Pl. KGer Zug 2007. augusztus 30.: bizonyos modulokat be tudott építeni egy másik eszközbe a vevő, amely miatt árcsökkenést kért. A bíróság szerint ez is azt mutatta, hogy nem volt alapvető szerződésszegés, valamint a fél nem is közölte elállási szándékát az eladóval.

szolgáltatás esetében, azaz annak mérlegelése, hogy az időintervallum meghaladása – akár határidő, akár határnap – vajon kitesz-e egy alapvető szerződésszegést.⁶¹⁶

További mérlegelendő tényező, hogy a vevő valószínűleg nem várhatja el az eladó általi orvoslást, ha a *szerződéses bizalom megsemmisült*, pl. az eladó hamis magatartása következtében.⁶¹⁷ Azon esetkörökben, amikor az eladó visszautasítja a hiba orvoslását,⁶¹⁸ vagy egyszerűen nem reagál, avagy ha a hiba számos ésszerű időn belül történő, ésszerű kísérlet után sem orvosolható,⁶¹⁹ akkor a szerződésszegés alapvető volta megállapíthatónak tűnhet.⁶²⁰ Ezt erősítette meg a német fórum, amikor egy ügyben⁶²¹ deklarálta, hogy amennyiben az eladó „*ernsthaft und endgültig*” közli, hogy nem fog helyettesítő árut szolgáltatni, az megalapozza az alapvető szerződésszegést. Az eladó a konkrét esetben viszont csak azt jelentette ki, hogy abban a pillanatban nem tud helyettesítő árut szállítani (és a közeli teljesítés lehetőségét a bíróság még ésszerű időn belülnek ítélte meg). A *Tribunale di Vigevano* sokat citált,⁶²² példamutató döntése után 2008. december 11-én a *Tribunale di Forli* figyelemreméltó ítéletet hozott. A szlovén vevő és olasz eladó között kötött cipők adásvételére irányuló szerződés megszegésével összefüggésben elsőként deklarálta, hogy az Egyezmény rendelkezéseiből egyértelmű, hogy „a szerződéstől való elállást *extrema ratio*-nak kell tekinteni. Ennélfogva, az olyan nem szerződésszerű áru szolgáltatása, ahol az eladó (egyáltalán, vagy ésszerű időn belül) nem, vagy csak jelentős kényelmetlenséget okozva vevőnek tudja azt orvosolni, mindig alapvető szerződésszegést jelent.” (Hivatkozva számos, hasonló esetben született német és svájci döntésekre.) Az eladó ugyanis visszautasította mind az ugyanazon kollekcióra vonatkozó, teljes hibás áru tekintetében a helyettesítő termék, mind a vételár visszatérítésének lehetőségét, a vevő tehát a fórum szerint – helyesen – az Egyezménynek megfelelően gyakorolta elállási jogát.

Az elállás – szellemes angol jelzővel ellátott – „*self-help*” jellege az Egyezmény koncepciójában *más szavatossági eszközöknél* is előkerülhet. Ti. ha a vevő kedvezőbb pozícióban van, mint az eladó, a tekintetben, hogy az áru hibáját maga orvosolja, vagy egy harmadik féllel tegye ezt, akár a hiányzó részek, vagy mennyiség megvételével,⁶²³ akkor – egyes gondolkodók szerint – kötelezett annak megtételére, és nem állhat el alapvető szerződésszegés jogcímen a

⁶¹⁶ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁶¹⁷ Pl. az ún. kobalt-szulfát esetben az eladó által szolgáltatott hamis származási bizonyítvány. BGH 1996. április 3.

⁶¹⁸ LG Berlin 1994. szeptember 15.

⁶¹⁹ LG Oldenburg 1994. július 6.; US Court Appellate (2th Circuit) 1996. december 6. (Delchi Carrier S.p.A. v. Rotorex Corp.)

⁶²⁰ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE. Ezzel fel lehetne oldani a *Müller-Chen* által szemléltetett dogmatikai összeütközéseket a 49. Cikk (1) bekezdés a) pont és a 48. Cikk (1) bekezdés között: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 567. skk.

⁶²¹ OLG Düsseldorf 1994. február 10. Hivatkozva: KAROLLUS i.m.

⁶²² FERRARI 3. i.m. 203-215.

⁶²³ LG Heidelberg 1992. július 3.

szerződéstől.⁶²⁴ Szélsőséges esetben, – *Schlechtriem* szerint – például, amennyiben egy vásárolt gépezet elektromos vezetékeiben zárlat és tűz keletkezik, ez első látásra olyan jelentős hátránynak tűnhet, amely az alapvető szerződésszegést kimeríti. Amennyiben azonban a vevő meg tudja javítani a gépezetet, és ez kárenyhítési kötelezettsége keretében (77. Cikk) tőle elvárt, akkor nem állhat el az ügylettől. Ha egy ilyen „önrongáló” hiba ésszerű módon nem orvosolható, abban az esetben viszont alapvető szerződésszegés történt.⁶²⁵ Nézetünk szerint – a fent említett többségi álláspont fényében – egy ilyen megközelítési mód kétséges, ugyanis az Egyezmény szövegéből, a megalkotás dokumentumaiból nem vezethető le.

Azért különösen neuralgikus pontja ez az Egyezménynek, mert nyilvánvalóan, míg a vevő inkább egy – számára általánosságban egyszerűbb és gyorsabban kivitelezhető – elállásban érdekelt, addig az eladó a szerződés fenntartásában és a hiba orvoslásában. A két egymásnak feszülő érdek *praktikus feloldása* lehet, egyfelől, hogy a jelentősnek tartott feltételekről a szerződésben kifejezetten (az elállási jog megjelölésével) rendelkeznek,⁶²⁶ másfelől, amennyiben a felek a fogyatékos áru orvoslására – a szerződéses feltételek között – egy fix (és reális) határidőt szabnak (amelynek elmulasztása önmagában alapvető szerződésszegés). Túl a rómaiak bölcsességén, *clara pacta boni amici*, ezáltal a felek megkönnyítik a későbbi, esetlegesen bekövetkező szerződéstől való elállás jogszerűségének igazolását, ti. a gyakorlatban a probléma legtöbbször abból ered, hogy a felek nem megfelelően kommunikálnak, és működnek együtt egymással.

4.5.1.3. Az elállásból eredő további költség vagy kényelmetlenség

Ennek megítélése azért nem egyértelmű, ti. ezek a költségek hol az eladónál, hol a vevőnél jelentkeznek. Ugyanis ha az áru még mindig az eladó helységében van – pl. EXW klauzula kikötése esetében, vagy ha a vevő az áru elhajóztatása előtt észleli a fogyatékoságot –, avagy ha az árut raktárban tárolják, kérdésként merül fel, ennek hatása az alapvető szerződésszegés fogalmára. Ilyenkor ugyanis az árut a szerződéstől való elállási jog érvényesítésekor nem kell visszaszállítani az eladóhoz. Ennek megfelelően az áru fuvarozásával kapcsolatos kereskedelmileg ésszerűtlen *költségek* megelőzésének gondolata támogathatja *az elállás előfeltételeinek csökkenését, vagy növekedését is.*⁶²⁷ Ha az eladónak nem kell visszaszállítania az árut, általában szembe kell, hogy

⁶²⁴ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁶²⁵ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 297.

⁶²⁶ Audiencia Provincia de Madrid 2007. február 20.: a felek kifejezetten rögzítették a szerződésben, hogy amennyiben a leszállított mennyisége a sajtolt olíva tömböknek nem egyezik azzal, amiben a felek megállapodtak, akkor a vevő jogosult a szerződést azonnali hatállyal felmondani.

⁶²⁷ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

nézzen a tárolási költségekkel, amelyek akár meghaladhatják a fuvarozási költségeket (pl. a CIETAC egy ügyében⁶²⁸ a fuvarozási költség 1750\$, míg a három év tárolási költsége 17000\$ volt). Továbbmenve, azon esetekben, amikor az árut már elhajózták, azt nem szükségszerűen kell visszaszállítani azt az eladóhoz. Amennyiben a vevő eláll a szerződéstől, az eladó átirányíthatja az árut egy másik vevőhöz, vagy eladhatja azt azon a helyen, ahol maga az áru található. Az áru helyétől függetlenül, azon megközelítési mód lehetne iránymutató a vevő számára, hogy megbecsülje az elállási jogának gyakorlásából eladóra háruló költségeit.⁶²⁹ (Ez viszont – véleményünk szerint – inkább elméleti megfontolás, a gyakorlatban nehezen kivitelezhetőnek tűnik.)

4.5.1.4. A vevő joga a teljesítés visszatartására

Általános szabály szerint, ha a szolgáltatott áru fogyatékosága nem vezet alapvető szerződésszegéshez, a vevő kötelezett az áru elfogadására, ezáltal az Egyezmény 49. Cikk (1) bekezdésben meghatározott elállási jogát nem gyakorolhatja. Ebben a helyzetben azonban a rendes jogorvoslattól függetlenül, a teljesítés visszatartásának joga javasolható. A vevő – legalábbis ideiglenesen - visszautasíthatja a vételár megfizetését, és elhalasztja ezt a kötelezettségét, amíg mérlegeli a következő cselekedeteit.⁶³⁰

Az Egyezmény az alábbi rendelkezésekben adja meg a visszatartás jogát. Az 58. Cikk testesíti meg a konkuráló feltételeket, a „fizetést szolgáltatás ellenében” alapelvet. A 71. Cikk a teljesítés felfüggesztését előzetes szerződésszegés esetén teszi lehetővé. További jogosultságokat tartalmaz a teljesítés visszatartására a 81. Cikk (2) második mondat, 85. Cikk második mondat, 86. Cikk (2) második mondat. Az uralkodó jogirodalmi felfogás szerint mindezekből a rendelkezésekből levezethető a vevő joga a teljesítés visszatartására, mint 7. Cikk (2) bekezdésnek megfelelő általános elv.⁶³¹

Ezen általános jog gyakorlásának a kezdeti lépése a vételár visszatartása, de ez a fogyatékoság mértékének és a várható hátránynak megfelelően korlátozott. Amennyiben a fogyatékoság mértékének megállapítása nem egyszerű, akkor a vevőnek a teljes vételár visszatartására joga van, ésszerű időn belül, ami az áru megvizsgálására és a várható hátrány mértékének becsüléséhez szükséges.⁶³² (E helyütt csak utalunk rá, hogy a fogyatékos áru miatt

⁶²⁸ CIETAC 1991. június 6.

⁶²⁹ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁶³⁰ SCHLECHTRIEM 7. i.m.

⁶³¹ *Uo.*; AG Hamburg-Altona 2000. december 14. Nyitva maradt a kérdés: OLG Düsseldorf 1997. április 24.; UNIDROIT Alapelvek 7.3.1.

⁶³² TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

elvesztett vásárlói kör indoka önmagában nem elegendő az alapvető szerződészegés megállapításához.)

A vételár visszatartásának lehetősége mellett a teljesítés visszatartásának általános joga megengedi a vevőnek, hogy az 53. és 60. Cikkék értelmében felfüggeszse a szolgáltatás átvételére irányuló kötelezettségét, ésszerű időn belül.⁶³³ Ez azonban nem jelenti, hogy a vevő ne lenne kötelezhető arra, hogy fizikailag az áru birtokába jusson, és az árut megőrizze a 86. Cikk szerint. A vevő joga a teljesítés visszautasítására csak ott bír gyakorlati jelentőséggel, ahol a kárveszély a 67. 68. Cikkék szerint még nem szállt át. A 69. Cikk alapján (kárvészély általános szabálya) akkor száll át a vevőre, ha átveszi az árut, amely magában foglalja a vevő általi elfogadást.⁶³⁴

4.5.2. Okmányok és az elállás

Amennyiben az eladó bizonyos okmány átadására köteles, annak hibája esetében a szerződéstől való elállás tekintetében alapvetően hasonlóan ítélandó meg, mint a *nem szerződészerű áru* kiszolgáltatásánál.⁶³⁵ A szerződészegés alapvető jellegének megítélése rendszerint az okmányok típusának elhatárolásától függ. Ennélfogva, *két nagyobb csoport* különíthető el. Egyfelől számos olyan dokumentum van, amely rendszeresen kíséri egy adásvételi szerződést, pl. biztosítási kötvények, származási bizonylat, minőségi tanúsítvány, vámkezelési igazolás, stb. Másfelől, az adásvétel az áru feletti rendelkezési jogot biztosító okmányok, pl. hajóraklevél (*Bill of Lading*; avagy pl. a közraktárjegy, illetőleg az elektronikus változatok) átadásával is megtörténhet.⁶³⁶ Előljáróban elmondható, hogy amennyiben ez utóbbi okmányokat nem szolgáltatja ki az eladó, avagy ezek tartalmi hibában szenvednek, akkor az mindig objektíve súlyos fogyatékoság.⁶³⁷ Ugyanez a helyzet azon okmányok hibájakor is, amelyek megkívántak az áru megfelelő teljesítése miatt az ellenérték kifizetéséhez (ún. „*cash against documents*” eljárásban), avagy amelyek az akkreditív alapjául szolgálnak. Más okmányok esetében differenciáltabb vizsgálat és mérlegelés szükséges.

A *kísérő okmányok* vonatkozásában is elmondható tehát, hogy a vevő elállási joga gyakorlásának megítélése, az Egyezmény általános mechanizmusának tekintett alapvető szerződészegés koncepciójának alkalmazásával lehetséges.⁶³⁸ Amennyiben az okmányt kiszolgáltatták, de az nem felel meg a szerződés előírásainak, akkor minőségi hibáról beszélhetünk.

⁶³³ SCHLECHTRIEM 7. i.m.

⁶³⁴ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁶³⁵ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 579.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 526.

⁶³⁶ Az árupapírok nemzetközi kereskedelmi funkciójáról bővebben: BÁNRÉVY 4. i.m. 79. skk.

⁶³⁷ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 579.

⁶³⁸ *Uo.*

Ennek súlyossága meghatározásakor elsősorban az a döntő, hogy a hibás okirat korlátozza-e vevőt az áru – tervei szerinti – használatában, pl. a továbbértékesítésben. Nemleges válasz esetében, az alapvető szerződésszegés sem állapítható meg. Amennyiben korlátozza a vevőt, akkor a hiba jelentős voltának függvénye, hogy a vevőt korlátozza-e a fogyatékos okmány az áru használatában, avagy az az eladó vagy a vevő által könnyen megszerezhető.⁶³⁹ Speciális esetek kivételével (pl. fix határidős ügyletek) egy további előfeltétel lehet a szerződésszegés alapvető természetének megítéléséhez, hogy ha az eladó nem tudja orvosolni a hibát ésszerű időn belül (34. Cikk, 46. Cikk (2) és (3), valamint 48. Cikk (1) bekezdés).⁶⁴⁰ Végül egy olyan okmány megítélésénél, amely önmagában a szerződéssel ugyan összhangban van, azonban kitűnik belőle, hogy az áru nem szerződésszerű, akkor a szerződéstől való elálláshoz szükséges az áru természetében lévő eltérés igazolása.⁶⁴¹

A hiányzó kísérő okmányok esetét tehát mindig, minőségi hibaként kell minősíteni, mert ez nem azonos a szolgáltatás elmaradásával.⁶⁴² Ez azt jelenti, hogy az ilyen ügyekben az alapvető szerződésszegést az eset egyedi körülményei szerint kell megállapítani, így a vevő csak a 49. Cikk (1) a) pontja alapján állhat el a szerződéstől, a szolgáltatás elmaradására vonatkozó 49. Cikk (1) b) pont pedig nem alkalmazható.

Megjegyezzük, hogy tekintettel arra, hogy a joggyakorlatban a fogyatékos dokumentumok és az árukereskedelem vonatkozásában speciális problémák merülnek fel, az ICC e területen külön szabályokat alkotott. Az ICC INCOTERMS 2000 klauzulái – amelyeket a nemzetközi adásvételi szerződések megkötésének folyamatában, napjainkban, széles körben használnak – részletes rendelkeznek a dokumentumok átadását és átvételét illetően az eladó és a vevő kötelezettségeiről,⁶⁴³ amelyek kiegészíthetik az Egyezmény rendelkezéseit. (Ezen szokványok érvényesüléséhez elsősorban a felek kifejezett kikötése szükséges, ellenben van egy olyan tendencia, amely szerint ezen gyűjtemények (pl. UCP, vagy az UNIDROIT Alapelvek) bizonyos szabályai megfeleltethetők az Egyezmény 9. Cikk (2) bekezdésében foglalt nemzetközi kereskedelmi szokásoknak, tehát azok vélelmezetten, hallgatólagosan is a megállapodás részévé válnak.⁶⁴⁴)

⁶³⁹ BGH 1996. április 3.: az eladó szolgáltatotta a nem szerződésszerű származási bizonyítványt és a nem szerződésszerű vizsgálati tanúsítványt. A fórum úgy tartotta, hogy az eladó könnyen beszerezhet egy új származási bizonyítványt a helyi Kereskedelmi Kamarától, és a vevő szakértője egy új, érvényes vizsgálati tanúsítványt állíthat ki.

⁶⁴⁰ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 579.

⁶⁴¹ BGH 1996. április 3. Hivatkozta: *Uo.*

⁶⁴² SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 579.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁶⁴³ Az EXW kivételével minden INCOTERMS 2000 klauzula tartalmazza az eladó kötelezettségét, hogy az áru feletti rendelkezési jogot biztosító értékpapírokat a vevő részére kiszolgáltassa, vagy hozzásegítse a vevőt azok megszerzéséhez. A klauzulákban A8-B8 kötelezettségként jelenik meg.

⁶⁴⁴ *Schlechtriem* In: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 152. sk. Sőt, argentin és amerikai ügyekben az INCOTERMS-t *in toto* nemzetközi kereskedelmi szokásnak tekintette a fórum. Juzgado Nacional de Primera Instancia en lo Comercial 1991. május 20. (*Elastar Sacifia v. Bettcher Industries Inc.*); US District Court,

Schlechtriem szerint – bármilyen meglepő is – azon kritikák gyökerei, amelyek *okmányos adásvételek* esetében felvetik az Egyezmény alkalmazhatóságát, *Rabel magnum opus*-ából eredeztethetők, akinél az áru fogalma az angol adásvételi törvény és az aztán hatályba lépő amerikai egységes adásvételi törvény „*goods*” kifejezésén nyugodott.⁶⁴⁵ Az 1. Cikk (1) bekezdése alapján az Egyezmény áruk adásvételére alkalmazható, de nem kétséges, hogy az okmányos adásvételek szintén az Egyezmény hatálya alá tartoznak.⁶⁴⁶ Ez megállapítható az olyan ügyletekben is, ahol az okmányokat számos alkalommal eladják és átruházzák, amíg a végső vevőnek fizikailag kiszolgáltatják az árut, ezek az ún. láncügyletek (*string transactions*).⁶⁴⁷

Az okmányos adásvételi szerződéseknek a „tisztá” (*clean*) papírok a szerződés lényeges elemei. Így minden egyes INCOTERMS 2000 klauzula (kivéve az EXW klauzulát) B8 előírása szerint, a vevő el kell fogadja a fuvarokmányokat, és/vagy – az eladó kötelezettségének megfelelő – kiszolgáltatás más bizonyítékát. Ez magában foglalja a vevő azon jogát, hogy az áru szerződésszerű/nem szerződésszerű állapotától függetlenül visszautasíthassa a fogyatékos okmányokat.⁶⁴⁸

Azonban az eladó az okmányban esett fogyatékoságot orvosolhatja. Ugyanis ha pl. egy hajóraklevél (*Bill of Lading*) „nem tiszta” (*unclean*), mert az áruban, vagy annak csomagolásában kár keletkezett, az eladó gondoskodhat egy új, más árura vonatkozó hajóraklevélről, amely nem tartalmaz ilyen fenntartást. Más esetben, ha a hajóraklevél egy késői feladási dátumot jelez, az eladó eladhatja azt a vízen lebegő árut, amelyik még időben került feladásra, és ennek megfelelően felajánlhatja a vevőnek az arra az árura kiállított áru feletti rendelkezési jogot megtestesítő okiratot. A 34. Cikk második mondata biztosítja a lehetőséget az eladó számára, hogy a szerződésben meghatározott időpontig az okmányokban meglévő bármely hibát kiigazíthassa. Ellenben ez is csak akkor lehetséges, ha nem okoz a vevőnek ésszerűtlen kényelmetlenséget. A szerződésben meghatározott időpontot követően, pedig plusz elem, hogy a késedelem a teljesítés idejének „súlyával” ne legyen összeegyeztethetetlen.⁶⁴⁹

A nemzetközi adásvételi ügyletek többségében a felek a fizetés módjaként okmányos meghitelezést, akkreditívet írnak elő. Ezen esetben rendszerint a UCP 500, vagy 600⁶⁵⁰ 20. és következő Cikkei írják le részletesen, hogy melyek azok a körülmények, amelyek esetében az okmány tisztának fogadható el, vagy elutasítható. Megosztott a jogirodalom abban a kérdésben,

New York 2002. március 26. (St. Paul Guardian Insurance Company and Travelers Insurance Company, as subrogees os Shared Imaging Inc. v. Neuromed Medical Systems & Support GmbH et al.); US Court Appellate (5th Circuit) 2003. június 11. (BP International Ltd. and BP Exploration & Oil Inc. v. Empresa Estatal Petroleos de Ecuador and Saybolt Inc.)

⁶⁴⁵ SCHLECHTRIEM 7. i.m.

⁶⁴⁶ Titkársági Kommentár 2. Cikk, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-02.html>

⁶⁴⁷ TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE

⁶⁴⁸ SCHLECHTRIEM 7. i.m.

⁶⁴⁹ *Uo.*

⁶⁵⁰ Az ICC átdolgozta „Az Okmányos Meghitelezésekre vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok” kiadványt, a UCP 600 az új szokványgyűjtemény 2007. július 1-én lépett hatályba.

hogyan az okmányos meghitelezéssel történő fizetésből, önmagában, következik-e a vevő automatikus lehetősége a fogyatékos okmányok miatti szerződéstől való elállásra,⁶⁵¹ vagy ez is mindig mérlegelés tárgyát kell képezze.⁶⁵²

4.5.3. Tömegárak kereskedelme

Az angolszász irodalomban gyakorta illetik kritikával az Egyezmény elemzésekor, hogy annak szabályai a tömegárak kereskedelmének sajátosságaira, ennél fogva, az ilyen termékek okmányos adásvételére nincsenek tekintettel. Ezzel összefüggésben az Egyezmény rendelkezései túl engedékenyek a szerződészegés esetében, amely „nem alkalmazkodik a tömegtermékek nemzetközi kereskedelmének durvább környezetéhez”.⁶⁵³

Bridge – önéletrajzi ihletésű, satirikus⁶⁵⁴ – kiindulópontja az, hogy a nemzetközi adásvételi jognak a „bifokális” világa figyelhető meg. Ez alatt azt érti, hogy a nemzetközi adásvételi ügyletek különböző típusaira két, eltérő jellegű joganyag alkalmazandó. Nevezetesen az Egyezmény általában, és egy „finoman kidolgozott” angol adásvételi jog a tömegárak kereskedelme esetében. Az angol jog vezető szerepet játszik bizonyos tömegtermékek kereskedelme tekintetében (pl. gyapjú-, gabona-, nyersolaj kereskedelem),⁶⁵⁵ ahol az ún. láncügyletek egyfajta spekulatív cselekmény termékei, amelyekben csak a fuvarozónak és az utolsó vevőnek van fizikai kapcsolata az áruval. A láncügyletek tehát *Bridge* felfogásában megkívánják egyfelől, a termék egyneműségét, másfelől, olyan megbízható típusszerződéseket, amelyeket a lánc minden állomásán biztonsággal használhatnak. Ilyen típusszerződéseket dolgoznak ki londoni székhelyű kereskedő egyesületek, pl. a GAFTA (*Grain and Feed Trade Association*), a FOSFA (*Federal of Oil Seeds and Fats Assotiations*), pl. híres a GAFTA 100 szerződés. Ezekben az Egyezményt rendszerint kizárják. *Bridge* nézete szerint az ilyen ügyletekre az Egyezmény azért nem alkalmazható, mert nem hatékony. A tömegárak kereskedelmében szükséges a hibás áru vagy az elkésett teljesítés esetére az elállási jognak a „felgyorsítása”, amelytől az Egyezményes koncepció, tekintettel az alapvető szerződészegés kategóriájának alkalmazására, „messze van”. Ennél fogva, a tömegárak kereskedelme nem összeegyeztethető az Egyezmény rendszerével.⁶⁵⁶

⁶⁵¹ Pl. Müller-Chen in: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 579.

⁶⁵² Pl. SCHLECHTRIEM 7. i.m.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE

⁶⁵³ BRIDGE 1. i.m. 66.

⁶⁵⁴ Az önéletrajzi vonulatot, és ennek folyamányaként a jogtudósi gondolatmenet kiindulópontját egy optikusnál történt vizit adta. BRIDGE 2. i.m. 55.

⁶⁵⁵ Uo. 58.

⁶⁵⁶ Uo. 69.

Ezt a jogtudósi álláspontot mások rendszerint kritikával illetik, és az Egyezményt alkalmazhatónak tartják.⁶⁵⁷

Zeller komparatív igényű tanulmányában vitathatatlannak nevezi az angol jog dominanciáját, valamint a tömegárú kereskedelme terén meglévő speciális bíróságok is londoni székhellyel rendelkeznek, azonban szerinte ennek elsősorban történelmi gyökerei vannak.⁶⁵⁸ A tömegtermékek forgalmazásának egyes részterületein, ahol a láncügyletek uralkodnak, vagy az árak jelentős ingadozásnak vannak kitéve (pl. mezőgazdasági termékek),⁶⁵⁹ kétségtelenül különleges standardokat kell elfogadni, annak meghatározására, hogy vajon alapvető szerződésszegés történt-e. Ebből eredeztethető, hogy a „tisztá” okmány átruházása által megfelelő időben történő teljesítés mindig a szerződés lényegéhez tartozik.⁶⁶⁰ Amennyiben a felek ennek jelentőségét megfelelő klauzulák alkalmazásával kifejezetten nem rögzítik, akkor mind a szerződés értelmezése (8. Cikk),⁶⁶¹ mind a felek között kialakult üzleti gyakorlat (9. Cikk)⁶⁶² segítségével a „*perfect tender rule*”-hoz hasonló megoldás alkalmazható, az Egyezmény rugalmas rendszeréből adódóan. Tehát a tömegárú kereskedelme tekintetében az Egyezmény szabályai praktikusán akként értelmezendők, hogy általában alapvető szerződésszegést eredményez a szerződészerű okmányok nem időben történő kiszolgáltatása.⁶⁶³

4.6. Összegzés

Az Egyezmény koncepciója az elállás szabályozását illetően a szerződés fenntartásához fűződő érdeket támogatja, amely értelmében a szerződéstől való „szabadulás” csak kivételes lehetőség, ez a metódus viszont napjaink üzleti gyakorlatával is összeegyeztethető.

A Testület kiindulópontjában annak meghatározására, hogy a fogyatékos áru szolgáltatása esetében a 49. Cikk (1) a) pontja szerinti elállási jog a vevőt megilleti-e, elsősorban a szerződésben foglalt feltételek az irányadók, valamint amennyiben ez a szerződésből egyértelműen nem állapítható meg, akkor az a cél veendő figyelembe, amelyre az árut megvásárolták, a jogirodalomban és a joggyakorlatban is elfogadott és alkalmazott. A judikatúra olyan faktorok fontosságát hangsúlyozza, mint pl. saját használatra, vagy továbbértékesítésre vásárolta a vevő a

⁶⁵⁷ Az Egyezmény szabályai, és annak gyakorlata is azt mutatja – különös tekintettel a megkifogásolásra és az elállásra –, hogy tömegárú kereskedelme esetén is alkalmas eszköz a hatékony vitarendezésre. Pl. SCHWENZER 1. i.m. 800.; ZELLER 2. i.m. 631.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE.

⁶⁵⁸ ZELLER 2. i.m. 628. sk.

⁶⁵⁹ Pl. OLG Hamburg 1997. február 28.: vas-molibdén esetében az ár 9,7 \$/kg-ról 30 \$/kg-ra emelkedett.

⁶⁶⁰ UNIDROIT Alapelvek 7.3.1.; SCHLECHTRIEM 7. i.m.

⁶⁶¹ SCHLECHTRIEM 7. i.m.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE

⁶⁶² ZELLER 2. i.m. 632.

⁶⁶³ SCHLECHTRIEM 7. i.m.; TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE

terméket; mi a vevő pozíciója (pl. kis- vagy nagykereskedő; továbbértékesítő vagy más felhasználó); valamint mindezekre a hiba jellege is kihatással lehet.

A Testület véleményében rögzíti hogy „nem minősül alapvető szerződészegésnek, ha a fogyatékoság akár a vevő, akár az eladó részéről orvosolható, anélkül, hogy a vevőnek ésszerűtlen kényelmetlenséget eredményezne, vagy olyan késedelmet okozna, amely a teljesítés időpontjával összeegyeztethetetlen lenne” (okmányos adásvétel tekintetében is ugyanezt követi). Ez a jelenség a német „*Recht zur zweiten Andienung*” irányába mutató tendenciaként értékelhető. *Schlechtriem* azon felvetése, hogy hasznos lenne, ha a 7. Cikk (1) bekezdés értelmezési szabályai és a 7. Cikk (2) bekezdés joghézagkitöltési módja az Egyezmény alapelveire tekintettel majd azt a megoldást szolgáltatassa a bíró számára, amelyik a praktikusabb, kétségeket ébreszthet az egységes alkalmazás követelményét illetően. A Testület véleménye a vevő elállási jogának az eladó orvoslásáig történő korlátozásával, egy – nézetünk szerint indokolatlan – „jelentés-szűkítéssel” kívánja az összhangot megteremteni. Annak ellenére, hogy az az Egyezmény szövegéből nem olvasható ki, sőt a jogirodalomban a többségi vélemény ezzel ellentétes álláspontra helyezkedik. Felmerül a kérdés, hogy ezt a koncepciót a jövőben vajon csak a német fórumok részesítik előnyben, avagy más nemzeti bíróságok ítéletei is elfogadják-e...

Amennyiben az egyezményes szabályokat akként értelmezzük, hogy a tömegáruk kereskedelme tekintetében általában alapvető szerződészegést eredményez a szerződészerű okmányok nem időben történő kiszolgáltatása, akkor az prompt választ ad a tömegáruk kereskedelmének fent szemléltetett kihívásaira. Ennélfogva, az Egyezmény ezzel az utóbbi értelmezéssel – az INCOTERMS-sel és a UCP-vel egy működve – hatékony megoldást nyújthat mind tömegáruk, mind az okmányos adásvételek tekintetében.⁶⁶⁴

⁶⁶⁴ SCHWENZER 1. i.m. 807.

4.7. Összevetés a magyar joggal és az Egyezmény hazai bírói gyakorlata

4.7.1. A hazai szabályozás megoldása

Az *elállás* a Ptk. 320. §-a alapján alapulhat jogszabályon és a felek megállapodásán. Előbbi esetben csak kivételesen és szigorú feltételek mellett van rá lehetőség. A másik félhez intézett nyilatkozatban az elállás okát és jogcímét is közölni kell.⁶⁶⁵ A GK 22. és a GK. 32. sz. állásfoglalások módosították a GK 16. sz. állásfoglalását, amely a jogszabályon alapuló elállási jogokat két csoportra bontja.⁶⁶⁶ Az egyikbe azok az esetek sorolhatóak, amelyekben a jogszabály az egyik fél szerződésszegése miatt ad elállási jogot a másik félnek (pl. kötelezett késedelve, vagy hibás teljesítés). A másikba azon esetek tartoznak, amelyekben a jogszabály az egyik fél szerződésszegése nélkül ad elállási jogot (pl. szállítási szerződéseknél – 381. §). A különböző csoportoknak a jogkövetkezmények szempontjából nagy jelentősége van. A szerződésszegés esetén gyakorolható elálláshoz vétkességen alapuló kötbér- és kártérítési felelősség, míg a szerződésszegés nélküli elálláshoz vétkességtől független kártalanítási kötelezettség tartozik. Témánkat illetően a hibás teljesítésnél (306. §), illetőleg a szállítási szerződésnél (381. §) kell foglalkoznunk az elállási jog Ptk. általi szabályozással.

A hibás teljesítés egyik legfontosabb és objektív jogkövetkezménye a kellékszavatosság, amely szerint a kötelezett felelősséggel tartozik a hibás teljesítésért. A Ptk. rendszere – már az 1999/44/EK irányelvet a magyar jogba átültető 2002. évi XXXVI. törvény előtt is – az egyértelmű prioritást adott a természetbeni teljesítést biztosító szavatossági jogoknak. A hatályos szavatossági jogok rendszerében a jogosultnak elsősorban kijavításra vagy kicserélésre van joga, az árleszállítás, a hiba jogosult általi kijavítása vagy kijavíttatása és az elállás csak másodsorban jöhet szóba.⁶⁶⁷ A jogosult *első lépcsőben* elvileg szabadon választhat a kijavítás vagy a kicserélés szavatossági jogok

⁶⁶⁵ Bővebben a közlés tartalmát illetően: PTK. KOMMENTÁR 381. § (SZILÁGYI Dénes – ZOLTÁN Ödön) i.m. 1481.

⁶⁶⁶ *Uo.*

⁶⁶⁷ 306. § (1) Hibás teljesítés esetén a jogosult

a) elsősorban – választása szerint – kijavítást vagy kicserélést követelhet, kivéve, ha a választott szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy ha az a kötelezettnek a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, és a szavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott kényelmetlenséget;

b) ha sem a kijavításra, sem a kicserélésre nincs joga, vagy ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, vagy e kötelezettségének a (2) bekezdésben írt feltételekkel nem tud eleget tenni – választása szerint – megfelelő árleszállítást igényelhet vagy elállhat a szerződéstől. Jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.

(2) A kijavítást vagy kicserélést – a dolog tulajdonságaira és a jogosult által elvárható rendeltetésére figyelemmel – megfelelő határidőn belül, a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül kell elvégezni.

(3) Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.

között. Nyilvánvaló, hogy a jogosult nem választhat olyan szavatossági jogot (pl. kicserélést), amelynek teljesítése lehetetlen, ill. a választott szavatossági jog nem okozhat aránytalan többletköltséget a kötelezettnek. A *második lépcsőben* a jogosult árszállítást követelhet, a hibát maga kijavíthatja vagy kijavíttathatja a kötelezett költségére, vagy elállhat a szerződéstől. A második lépcsőben meghatározott szavatossági jogokra történő áttérés akkor lehetséges, ha a kötelezett elzárkózik a kijavítástól és a kicseréléstől, vagy ha a kötelezett a kijavítást és a kicserélést megfelelő határidőn belül és a jogosult érdekeinek sérelme nélkül nem képes teljesíteni. Az arányosság (*de minimis non curat praetor*) elvéből következik, hogy jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye. A kijavításig, vagy kicserélésig a jogosultat visszatartási jog illeti meg (306. § (4) bekezdés).

Az új Ptk. tervezete a szerződés általános szabályai (második rész) 5. cím, I. fejezetében rögzíti a szerződésszegés általános szabályait.⁶⁶⁸ Ezek alapján ítélandók meg a külön nem nevesített szerződésszegések, és a nevesített szerződésszegésekre – külön szabályok hiányában – alkalmazandók. A tervezet először a szerződésszegés fogalmát adja meg. Eszerint bármilyen magatartás, amely miatt a szerződés egyáltalán nem, vagy nem a tartalma szerint meggy teljesedésbe, a szerződés megszegését eredményezheti. Nevesíti a tipikus eseteket, azaz a kötelezett teljesítési késedelmét, a szolgáltatás átvételének késedelmét és a számlaadás elmulasztását, a hibás teljesítést, a szerződés meghiúsulását, illetve a teljesítés megtagadását. (Annyiban eltér a Ptk.-tól, hogy nem beszél jogosulti késedelemről.)

Ezután szabályozza a szerződésszegés jogkövetkezményeit.⁶⁶⁹ A tervezet is abból indul ki, hogy a jelentéktelen érdeksérelem – az arányosság elvéből következően – nem vezethet „a szerződéses viszony radikális felszámolását jelentő elállásra”. Külön hangsúlyozza azt az alapvető feltételt, hogy a szerződésszegés jellegének illetve súlyosságának a teljesítés elfogadhatóságára ki kell hatnia, tehát az elállásra csak az szolgáltatott okot, ha a szerződésszegés jellege illetve

⁶⁶⁸ A Szakértői Javaslat és az új Ptk. tervezete összevetését elvégezve a citált helyeken stilisztikai eltéréseket találtunk, ezért terjedelmi okokból előbbi hivatkozásától e helyütt eltekintünk.

⁶⁶⁹ **5:113. § [A szerződésszegés jogkövetkezményei]**

(1) Szerződésszegés esetén a törvényben foglalt feltételek szerint a sérelmet szenvedett fél

a) követelheti a szerződéses kötelezettség szerződés szerű teljesítését;

b) visszatarthatja saját szolgáltatását;

c) a törvényben nevesített szerződésszegések esetében, az ott meghatározott feltételek megvalósulásakor, egyéb esetekben pedig ha a szerződésszegés jellege vagy súlyossága miatt a teljesítés elfogadása nem várható el, a szerződéstől elállhat, vagy azt azonnali hatállyal felmondhatja; vagy

d) követelheti a szerződésszegéssel okozott kára megtérítését.

(2) A szerződésszegésnek azokat a jogkövetkezményeit, amelyek nem zárják ki egymást, a sérelmet szenvedett fél együttesen is érvényesítheti.

(3) Ha a fél az érdeksérelmét a szerződésszegés jogkövetkezményein kívül más jogcímen is orvosolhatja, választhat, hogy mely jogkövetkezményeket kívánja alkalmazni. Ilyen esetben a választott jogcímmel a bíróság is kötve van. A választott jogcímről a jogosult másokra térhet át, köteles azonban a kötelezettnek az áttéréssel okozott kárt megtéríteni, kivéve, ha az áttérés indokolt volt.

súlyossága folytán a teljesítés elfogadása a féltől többé nem várható el.⁶⁷⁰ Azt is meghatározza, hogy mi a tartalma az elállási jognak. Az elállás a szerződést a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szünteti meg, ennél fogva a már teljesített szolgáltatások visszajárnak, vagyis a szerződéstől elálló fél követelheti az általa teljesített szolgáltatás visszatérítését. Az eredeti állapot helyreállítása – az érvénytelenség jogkövetkezményeivel azonos módon – azonban csak akkor alkalmazható, ha a szerződéskötéskori helyzet természetben visszaállítható, és a jogosult maga is képes visszatéríteni a számára teljesített szolgáltatást.

A szerződésszegés nevesített esetei közül külön fejezetben tárgyalja a tervezet a hibás teljesítés szabályait. Érdemben a tervezet nem változtat a Ptk. szabályain, azonban új elem a második lépcsőben meghatározott szavatossági jogokat illetően, ha a jogosult a kötelezett általi kijavításhoz és kicseréléshez fűződő érdekmulását bizonyítja.⁶⁷¹ „A jogosultnak nem általában szűnik meg valamely szolgáltatásra (dologra) vonatkozó szükséglete, hanem az érdekmulás csak relative, az adott szerződés konkrét kötelezettjével szemben következik be. Ennek oka éppen a hibás teljesítésben és annak körülményeiben, a kötelezett hozzáállásában és az emiatt bekövetkezett indokolt bizalomvesztésben található. Az érdekmulás tehát nem feltétlenül attól függ, hogy a hiba javítható-e vagy kicseréléssel elhárítható-e. Az érdekmulás nyomatékosan valószínűsíthető, ha a hiba a szolgáltatás természetétől függő ésszerű határidőn belül, értékcsökkenés és a jogosulti érdekek jelentős sérelme nélkül nem hárítható el.”

⁶⁷⁰ **5:116. § [Az elállás és a felmondás joga]**

- (1) Ha a szerződésszegés jellege vagy súlyossága miatt a teljesítés elfogadása a féltől többé nem várható el, a törvényben meghatározott eseteken kívül is jogosult a szerződéstől elállni, illetve a szerződést felmondani.
- (2) Ha bármelyik szolgáltatás természetbeni visszatérítésére nincs mód, a fél – a törvényben biztosított elállási joga helyett – a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja, és az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítését kérheti.
- (3) A sérelmet szenvedett fél nem köteles az ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítésére, ha bizonyítja, hogy a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan okból nem tudja, amelyért a másik fél felelős. Ha pedig a fél a szolgáltatás ellenértékét megfizette, kérheti annak visszatérítését akkor is, ha ő maga a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni nem tudja, amennyiben bizonyítja, hogy ennek oka olyan körülményre vezethető vissza, amelyért a másik fél felelős.

⁶⁷¹ **5:143. § [Kellékszavatossági jogok]**

- (1) Hibás teljesítés esetén a jogosult választása szerint
 - a) kijavítást vagy kicserélést követelhet, kivéve, ha a választott szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy ha az a kötelezettnek – a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva – aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, és a szavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott érdeksérelmet, vagy
 - b) az ellenszolgáltatás megfelelő mértékű csökkentését igényelheti, ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta vagy e kötelezettségének a (3) bekezdés szerinti feltételekkel nem tud eleget tenni, illetve, ha a hibás teljesítés miatt a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.
- (2) A szerződés hibás teljesítése esetén a jogosult az ellenszolgáltatás megfelelő mértékű csökkentése helyett el is állhat a szerződéstől, illetve fel is mondhatja azt. Jelentéktelen hiba miatt elállásnak, illetve felmondásnak nincs helye.
- (3) A kijavítást vagy kicserélést – a dolog tulajdonságait és a jogosult által elvárható rendeltetését figyelembe véve – megfelelő határidőn belül, a jogosult érdekeit kímélve kell elvégezni.
- (4) Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, nem végzi el, vagy a jogosultnak a kötelezett általi kijavításhoz fűződő érdeke megszűnt, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.

A szavatossági kifogás bejelentését és közlését a jogosult a hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles azt kifogásolni, és szavatossági igényét megtenni. A tervezet tartalmilag a Ptk. 307. §-ának (1)-(3) bekezdéseihez hasonlóan rendelkezik (5:145. §). Annyiban tér el a Ptk-tól, hogy a kifogás közlésének a hiba megjelölésén túl a szavatossági igény megjelölésére is ki kell terjednie. Megjegyzendő, hogy a Ptk. és az Egyezmény közötti lényeges különbség, hogy az elállási nyilatkozat előbbi alapján a megérkezéssel, míg utóbbi szerint az elküldéssel válik hatályossá.⁶⁷²

A szállítási szerződések tekintetében a Ptk. 381. § (1) bekezdése szerint: „A megrendelő a szerződéstől bármikor elállhat, köteles azonban a szállító kárát megtéríteni.” A Ptk. 381. §-a az általános elállási jognak (Ptk. 320. §) a szállítási szerződésekre alkalmazandó rendelkezését foglalja magában. A Kommentár megfogalmazásában: „Ha a megrendelő késedelem vagy hibás teljesítés miatt áll el a szerződéstől [Ptk. 300. § (1) bekezdés, Ptk. 306. § (3) bekezdés], a megrendelőnek nincs kártérítési felelőssége a szállítóval szemben. A megrendelő általános elállási joga nincs feltételhez kötve, érdekmúlást nem kell bizonyítania. Ugyanakkor a jogszabály védi a szállítót is, mert ha a szerződéskötés után a megrendelő elállásáig a teljesítés érdekében költségei, kiadásai keletkeznek, bizonyos munkát már elvégzett az nem maradhat ellenszolgáltatás nélkül. Ezeket a költségeket kártérítés címén igényelheti a megrendelőtől.”⁶⁷³

Az új Ptk. tervezete a Ptk. szabályaihoz hasonlóan – megadja a vevőnek azt a jogot, hogy elálljon a szerződéstől. Ez az általános elállási jog nem igényel indokolást és nincs feltételhez kötve. Ellentétben viszont a Ptk.-nak azzal a szabályával, amely az általános elállást bármikor megengedhetőnek mondta ki, a tervezet – a bírósági gyakorlatban kialakult elveknek megfelelően – időben korlátozza az elállást, és azt csak akkor engedi meg, ha a teljesítés még nem történt meg.⁶⁷⁴ (Ez az elv – az indoklás szerint – levezethető a szerződés megszűnésére vonatkozó szabályokból, ui. a szerződésszerű teljesítés maga is megszünteti a szerződést, a megszűnt szerződést pedig már nem lehet elállással megszüntetni.) A gyakorlatban felmerült viták miatt tartotta indokoltnak a jogalkotó ennek tételes normaként való rögzítését. Ugyancsak a szabályozás pontosságát,

⁶⁷² 26. Cikk

A szerződéstől történő elállásra vonatkozó nyilatkozat csak akkor hatályos, ha azt a másik féllel közölték.

⁶⁷³ A jogkövetkezmények szempontjából is lényeges, hogy milyen alapon történik az elállás. „[...]szerződésszegés esetében vétkességen alapuló kötbér- és kártérítési felelősséget, a Ptk. 381. §-a, valamint 395. §-ának (1) bekezdése alapján történő elálláshoz azonban nem ilyen felelősséget, hanem a vétkességtől független megtérítési, kártalanítási kötelezettséget” rendel (GK 16.sz.).

⁶⁷⁴ **5:200. § [A szállítási szerződés]**

(3) Ha az eladó fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog jövőbeni szolgáltatására vállal kötelezettséget, a vevő az eladó teljesítésének felajánlásáig indokolás nélkül elállhat a szerződéstől, ha pedig az eladó a szerződést részletekben köteles teljesíteni, s a szolgáltatás egy részének teljesítését már felajánlotta, akkor a vevő a teljesítésre még fel nem ajánlott szolgáltatásokra vonatkozóan a szerződést felmondhatja. Az elállási vagy felmondási jog gyakorlásával az eladónak okozott kárért a vevő kártalanítási kötelezettséggel tartozik. Törvény az elállási és a felmondási jog gyakorlásának lehetőségét kizárhatja. A Szakértői javaslatban 5:209. §, kivéve az utolsó mondat. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 885-887.

egyértelműségét kívánja szolgálni az a rendelkezés, amely a részletekben teljesítendő szerződés indokolás nélküli megszüntetési lehetőségéről szól olyan esetben, amikor a szolgáltatás egy része már teljesítésre került. „A már teljesített részek tekintetében indokolatlan lenne lehetővé tenni azt, hogy a vevő elálljon a szerződéstől, s ezzel megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal megszüntesse azt. A vevőnek az eladó teljesítésének felajánlásáig van lehetősége arra, hogy szükségleteit felmérve eldöntse, igényt tart-e a szerződés teljesítésére. Ha a teljesítés megtörtént, vagy olyan stádiumba jutott, hogy az eladó teljes mértékben felkészült a teljesítésre, s azt fel is ajánlotta a vevőnek, a felajánlott szolgáltatásra vonatkozóan már nem lehet egyoldalúan megszüntetni a szerződést. Ilyenkor már csak a jövőre nézve, a még nem teljesített és teljesítésre föl nem ajánlott szolgáltatások vonatkozásában lehet megengedni a szerződés egyoldalú megszüntetését, aminek a felmondási jog biztosítása felel meg.” Az indokolás nélküli elállási jog biztosításával a tervezet egyfelől, elkerülhetővé teszi a feleslegessé vált szolgáltatások teljesítésének kikényszerítését, másfelől az ebből származó vevői előnnyel szemben az elmaradt teljesítés miatt a tervezet kártalanítási kötelezettséget ír elő.

4.7.2. Az Egyezmény magyar bírói gyakorlata

Az Egyezmény szerinti elállási jog elemzésére a hazai joggyakorlatot tekintve egy eset érdemel feltétlenül kiemelés.

Az olasz felperestől a magyar alperes 2001. június 27-én nagymennyiségű szórópumpafej gyártását, kupakkal rendelte meg.⁶⁷⁵ A teljesítési határidőt 2001. szeptember közepében jelölte meg a szállító azzal, hogy a vételárát a megrendelő előre köteles kifizetni. A felperes a megrendelt terméket részben olaszországi, részben kínai gyárában augusztus végére, szeptember elejére legyártatta. Az alperes 2001. szeptember 18-án a szerződéstől elállt. Ennek valós oka az volt, hogy ugyanazt az árut más gyártótól olcsóbban tudta beszerezni. A felperes keresetében a vételárát és késedelmi kamatát kérte. Előadta, hogy a megrendelt speciális terméket a szerződésben vállalt határidőre legyártotta, azokat olaszországi raktárába betárolta. Az alperes érdemi ellenkérelmében vitatta a szerződés létrejöttét.

Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította. A Ptk. szállítási szerződésre vonatkozó szabálya alkalmazásával ugyan megállapította annak létrejöttét, ellenben a 381. § alapján kártérítést kellett volna kérjen és nem a vételárát. A felperesi fellebbezés eredményeképp a Szegedi Ítéltábla deklarálta, hogy a kereseti kérelemhez kötöttség nem jelenti egyúttal a jogcímhez kötöttséget, valamint megállapította, hogy az Egyezményt kell alkalmazni. „A Bécsi Vételi Egyezmény is feljogosítja a feleket a szerződéstől való elállásra – a Ptk. 381. § (1) bekezdésében írtakhoz hasonló módon – azonban a megrendelő ebben az esetben köteles a szállító kárát megtéríteni.” A fórum

⁶⁷⁵ Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.350/2003. sz. (BH2004.250)

végül megítélte a felperes követelését. Azonban az ítélet sajnálatos módon „beépítette” az Egyezményt a magyar belső, nemzeti jogba, olyannyira, hogy nem tett különbséget a két szabályozás között, sőt utóbbi rendelkezéseivel, bírói gyakorlatával igazolta az Egyezmény rendelkezéseit (ez a 7. Cikk teljes tagadása).

A Legfelsőbb Bíróság végzésében elutasította a felülvizsgálati kérelmet.⁶⁷⁶ Megállapította az Egyezmény alkalmazhatóságát, majd deklarálta, hogy az „elállás címzett jognyilatkozat, amelyben meg kell jelölni az elállás okát, amely lehet az eladó szerződésszegése, vagy általános elállási jog.” A fentebb kifejtettek alapján megállapítható, hogy ez is téves kijelentés. Az Egyezmény és a Ptk. jogi konstrukciója jelentős mértékben eltér egymástól. Az Egyezmény fogalomvilágában az „általános elállási jog” nem értelmezhető.

A hazai bírói gyakorlatban fellelhető az a téves megközelítés, hogy az Egyezményes szabályok mellett, azzal együtt – és nem csak a joghézagok kitöltése esetén –, vagy annak értelmezésére a Ptk. rendelkezései is, párhuzamosan alkalmazhatóak,⁶⁷⁷ amely az Egyezmény „szellemiségének”, céljának, funkciójának, autonóm értelmezésnek és alkalmazásának merőben ellentmond. Az Egyezmény maga megköveteli a bírótól a „nemzetközi jellegének” figyelembe vételét, azaz hogy a nemzetközi szöveget ne „a nemzeti jog lencséjén keresztül”⁶⁷⁸ olvassa, az Egyezményt ugyanis saját szabályaiból, *per se* kell értelmezni. A bíró szerepe az Egyezmény értelmezésében természetesen nem korlátozott a törvényszöveg szolgálai követésére (a közismert gondolattal: a bíró nem *la bouche de la loi*). Ehelyett maga az Egyezmény is megkívánja, hogy egy dinamikus és kreatív célt kövessen, azaz általánosan elismert egy bizonyos fokú diszkrecionális joga, hogy a szabályokat a gyakorlat szükségéhez igazítsa. A német terminológiával *richterliche Rechtsfortbildung* (*judicial law-making, construction jurisprudentielle*) alapján a bíróság haladó szellemben fejleszti az Egyezményt, azonban – és itt a lényeg – uniform és autonóm standardok mentén.

⁶⁷⁶ Gfv. E. 30.206/2004/2. sz.

⁶⁷⁷ Pl. Legfelsőbb Bíróság Gfv. IX. 30.297/2008/5. sz., Gfv. IX. 30.258/2007/12. sz. Ez utóbbi ügyben a Legfelsőbb Bíróság egy orosz telephellyel rendelkező felperes és magyar telephellyel rendelkező alperes közötti ingatlanok, valamint az alperes részéről még száz darab tehergépjármű cseréjére alkalmazta az Egyezmény szabályait a Ptk. szabályaival együtt, holott mind az ingatlan, mind a csereszerződés vonatkozásában az Egyezmény nem lett volna alkalmazható.

⁶⁷⁸ HONNOLD 2. i.m. 208.

5. A kártérítés mértékének kiszámítása az Egyezmény szabályai alapján

5.1. Bevezetés

A globális gazdaság növekvő szerepe, az országok közötti visszaszoruló távolság, és az üzleti birodalmak expanziója világszerte a szerződő felek közötti viták gyarapodását eredményezi, számban, méretben és komplexitásban. Ezekben az országhatárokon átívelő vitákban a kártérítést növekvő jelentőséggel bír. A legutóbbi időkig a nemzetközi szerződéses jogvitákban megítélhető kártérítést nem övezte nagy figyelem az ügyvédek, bírák és jogtudósok részéről. Napjainkra ezek a kérdések ellenben a viták középpontjába kerültek, amely megnövelte a jogász-közösség figyelmét a terület iránt.⁶⁷⁹

Az ICC választottbírószági tanácsának egy türkménisztáni cégnek le nem szállított pamutfeldolgozó ügyében kellett döntenie, a felek kikötése szerint az orosz jog alapján. A megítélhető kártérítés összege kiszámításánál kérdésként merült fel, hogy az orosz jog alapján igényelhető-e elmaradt haszon az üzem várt termékei után. Az eljáró tanács nem ismerte kellően az orosz nemzeti jogot, így szakértői véleményekre kellett volna hagyatkozzon. Azonban az orosz jog részét képezi az Egyezmény, ezért végül annak 74. és 75. Cikkei alkalmazásával (kommentárok, precedensek segítségével) oldotta meg a jogvitát. *Schlechtriem* példája⁶⁸⁰ rávilágít az Egyezmény azon funkciójára, hogy bizonyos esetekben, ha az alkalmazandó nemzeti jog tartalma a fórum számára nehezen megállapítható, ráadásul egy olyan jelentős és komplex kérdésben kell döntenie, mint a kártérítés, kifejezetten hasznosak az uniformizált rendelkezések.

A kártérítés mértékének meghatározására viszont az Egyezmény szövege kevés iránymutatást ad, amely azt a helyzetet eredményezi, hogy a konkrét ügyben eljáró fórum számos olyan kérdéssel szembesül, mint pl. elmaradt haszon, járulékos költségek, következménykárok, jogi költségek, jóhírnév sérelme, büntető kártérítés.

Az egységes értelmezés irányait és lehetőségeit keresve, tehát jelen rész az Egyezmény kártérítési szabályain belül a kártérítés mértékének kiszámítását veszi górcső alá.⁶⁸¹

⁶⁷⁹ GOTANDA 3. i.m. 73.

⁶⁸⁰ SCHLECHTRIEM 8. i.m. 794.

⁶⁸¹ Ebben a témában került megalkotásra a Testület 6. számú véleménye. Bővebben: SZABÓ SAROLTA 7. i.m. 1-18.

5.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai és az Egyezmény szabályai

A téma összetettsége igényli, hogy a bevezetőben egy-két átfogó megállapítást tegyünk a *szereződésszegésből eredő kártérítésről* általában, majd pedig az Egyezmény általános és ahhoz szűkebben kapcsolódó rendelkezéseiről.

A szerződészegésért való felelősségnek mind a kontinentális, mind a *common law* jogrendszerekben közös forrása van, a *casum sentit dominus* római jogi alapelve. Ennélfogva – legalább egy – érdek védelme megjelenik az egyes belföldi rendelkezésekben: a teljesítéshez, a bizalomhoz, az eredeti állapot helyreállításához fűződő érdek közül.⁶⁸²

A szerződészegésből eredő kártérítés tekintetében tipikusan három kérdés releváns:

1. Milyen típusú veszteségek ítéltetők meg, és milyen elmaradt hasznok kérhetők?
2. Hogyan kell a kártérítést kiszámolni?
3. Milyen korlátai vannak a kártérítésnek?

Röviden összegezve a fenti kérdések nemzeti jogokban meglévő válaszait, elmondható, hogy a legtöbb ország nemzeti joga csekély mértékű, vagy semmilyen iránymutatást sem ad a kártérítés mértékének kiszámításához (pl. a holland Ptk. szerint a bíróság a kártérítés mértékét „a természetének legmegfelelőbb módon”⁶⁸³ állapítja meg).⁶⁸⁴ A konkrét összeg meghatározása tehát az eljáró bíróság vagy esküdtszék széles diszkrecionális jogkörébe tartozik. Bonyolítja a helyzetet az elmaradt haszn változó megítélése, illetőleg az, hogy annak kalkulálása bizonyos esetekben igen komplikált lehet.

Minden ország korlátozza a szerződészegésből eredő kártérítést, azonban ezen korlátok is eltérőek. A leggyakoribb akadály, hogy a jogosult csak azon veszteségeinek megtérítését kérheti, amelyet közvetlenül a károkozó szerződészegés idézett elő és az, mint a szerződészegés lehetséges következménye, előrelátható volt. Több ország elzárja a jogosultat azon veszteségeinek megtérítésétől, amely a kárenyhítési kötelezettség keretében meggátolható lett volna. Más országok

⁶⁸² A teljesítéshez fűződő érdek (*performance interest*): a kártérítés rendszerinti célja, hogy az igényjogosultat olyan helyzetbe hozza, mintha a szerződés teljesedésbe ment volna. A bizalomhoz fűződő érdek (*reliance interest*): megkísérli a jogosultat olyan helyzetbe hozni, amelybe akkor került volna, ha a szerződést nem köti meg (pl. a megállapodás előkészületei tekintetében nyújt megtérítést). Az eredeti állapot helyreállításához fűződő érdek (*restitution interest*): célja, hogy visszatérítse, vagy meg hozza a jogosultnak azt az előnyt vagy hasznot, amelytől a másik fél szerződészegése folytán elesett. Bővebben: GOTANDA 3. i.m. 94.

⁶⁸³ 97. Cikk. Hivatkozza: SAIDOV - CUNNINGTON i.m.

⁶⁸⁴ Összehasonlító tanulmányok: KATONA i.m. 90-99.; GOTANDA 3. i.m. 96-151. (Kanadától Óceániáig terjedő elemzés. Külön kitér a választottbírók sajátos módszereire, pl. *book value*, *discounted cash flow* (DFC).)

fórumai előtt csak azon károk kérhetők, amelyeket ésszerű bizonyossággal lehet igazolni. Ezen túlmenően, több kontinentális jogrendszerű országban előfeltételként megkívánják a károkozó felróhatóságát.

Az Egyezmény kártérítési rezsimje tulajdonképpen „három pilléren”⁶⁸⁵ nyugszik:

1. felelősség előfeltételei és a kimentési okok
2. kártérítés mértékének kiszámítása
3. megtéríthető veszteségek korlátja (ún. „előreláthatósági teszt”).

Az Egyezmény alapján, ha az egyik fél nem, vagy hibásan teljesíti szerződéses kötelezettségét, a károsult, függetlenül attól, hogy eladói, vagy vevői státusszal rendelkezik, avagy hogy milyen szavatossági joggal élt, kártérítést követelhet.⁶⁸⁶ Rendelkezései tulajdonképpen a károsult teljesítéshez fűződő érdekét törekednek kifejezni. A kártérítési felelősség Egyezményben meghatározott diszpozitív szabályainak *conditio sine qua non*ja a szerződésszegés, a kár, valamint az okozati összefüggés a szerződésszegés és a kár között. A 74. Cikk⁶⁸⁷ alapszabálya a kártérítésről nem nyújt speciális iránymutatást a kártérítés mértékének meghatározásához. Azonban a szerződésszegés következtében keletkezett veszteséget a jogosultnak, főszabályszerűen konkrétan kell meghatározni.⁶⁸⁸

A 75. és 76. Cikk arra az esetre tartalmaz rendelkezést, amennyiben az alapszabály nem kompenzálja megfelelően a károsultat. A 75. Cikk alapján szerződéstől való elállás, illetve annak felmondása esetén, „ha ezt követően a vevő ésszerű módon és ésszerű időn belül” a vevő fedezeti vételt, az eladó fedezeti eladást eszközölt, a károsult a szerződéses ár és a fedezeti ügylet ára közötti különbözet megtérítését is követelheti. Amennyiben ezt nem tette meg, és ha az árunak piaci ára van a károsult kártérítésként a szerződésben meghatározott ár és az elállás (felmondás) időpontjában fennállott piaci ár közötti különbözetet is igényelheti (76. Cikk (1) bekezdése). „Ha azonban a kártérítést igénylő fél az áru átvételét követően állt el a szerződéstől, az elállás időpontjában fennállott piaci ár helyett az áru átvételének időpontjában fennállott piaci ár az

⁶⁸⁵ SCHLECHTRIEM 13. i.m. 183.

⁶⁸⁶ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 433. Ugyan a 74-77. Cikkok rendelkeznek a kártérítésről, azt és a mértékének meghatározását számos más cikk befolyásolja, így pl. 6., 7., 8., 9., 66., 80., 85., 86., 87., 88.; A konkrét és absztrakt számításról: SAIDOV – CUNNINGTON i.m.

⁶⁸⁷ 74. Cikk

A fél szerződésszegése következményeként járó kártérítés összege megegyezik azzal a veszteséggel, amely a szerződésszegés következtében a másik felet érte, ideértve az elmaradt hasznot is. Ez a kártérítés nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott vagy amelyet előre kellett látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződésszegés lehetséges következményeiről az említett időpontban tudott vagy tudnia kellett.

⁶⁸⁸ A konkrét kalkuláció szabálya alóli kivételt a 76. Cikk absztrakt számítási módja jeleníti meg. A 74. Cikk tekintetében *Stoll* és *Gruber* kommentárja, in: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 761. Ugyanők megállapítják, hogy a kalkulációra a lehető legkésőbbi időpontban (ítélethozatalkor) célszerű sort keríteni. *Uo.* 763.

irányadó.” A (2) bekezdéssel együtt a kártérítés mértékének ezen metódusát hívják „piaci ár szabály”-nak (*market-price rule*).⁶⁸⁹ Ez lehetővé teszi az igényjogosultnak, hogy fedezeti ügylettől függetlenül a kártérítés összegét kiszámítsa. Amennyiben a szerződésben nem rögzítettek árat és nincs a 76. Cikk értelmében meghatározható piaci ár, akkor az általános rendelkezés, azaz a 74. Cikk szerint kalkulálható a kártérítés.

A szándékos, vagy gondatlan szerződésszegést magában foglaló helyzeteket – szemben számos kontinentális jogrendszerrel – az Egyezmény nem tekinti korlátozó tényezőnek.⁶⁹⁰ Kizárja viszont a kártérítést az áru által személyben okozott károk vonatkozásában (5. Cikk).

Az Egyezmény a kártérítést az előreláthatóság (*foreseeability*), az elkerülhetőség (*avoidability*) és – egyes nézetek szerint – a bizonyosság (*certainty*)⁶⁹¹ doktrínáival korlátozza. Az első gát az ún. előreláthatósági klauzulát,⁶⁹² a második kárenyhítés szabályát (77. Cikk), míg a harmadik a sérelem bizonyítását foglalja magában (lásd 5.4.).

5.3. A teljes kártérítés elve

Mivel tehát a 74. Cikk speciális iránymutatást a kártérítés mértékének megállapításához nem ad,⁶⁹³ ezért az egyezményes szabályok alkalmazásakor a bíróságok feladata, hogy meghatározzák – az adott eset körülményeinek mérlegelésével – a károsult – másik fél szerződésszegése által okozott – veszteségét. A Cikk arra törekszik, hogy a károsult ugyanolyan anyagi helyzetbe kerüljön, mintha a szerződésszegés nem történt volna meg, és a teljesítés szerződészerű lett volna. Azaz a rendelkezés célja, hogy a károsult számára biztosítsa az „üzletből eredő hasznot”.⁶⁹⁴ Ennek megfelelően a 74. Cikk alapján a károsultat minden szerződésszegésből eredő elszenvedett hátrányért kompenzáció illeti, az előreláthatóság és a kárenyhítési kötelezettség⁶⁹⁵ doktrínájának korlátozásával.⁶⁹⁶ A 74. Cikk tehát – a „mindent vagy semmit”

⁶⁸⁹ (2) Az előző bekezdés alkalmazása szempontjából piaci ár az az ár, amely azon a helyen irányadó, ahol az áru szolgáltatásának meg kellett volna történnie vagy – ha azon a helyen nincs piaci ár – az az ár, amely más olyan helyen irányadó, amely az eredeti hely ésszerű helyettesítésére szolgál; az áru fuvarozásában jelentkező különbségek közötti eltérés megfelelő figyelembe vételével.

Helyesen mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság, hogy a felek korábbi szerződéseiben meglévő ipari napraforgó tonnánkénti szerződéses ára nem alkalmas az absztrakt piaci ár kalkulációjára. (Gf. I .30.957/2001/6.)

Ezen túlmenően egy másik ügyben a fórum deklaráta, hogy „nincs helye tehát spekulatív módon a különböző helyeken és eltérő időpontokban érvényesnek tekintett árak összevetésének és a piaci ár átlagszámítás útján való megállapításának”, hanem ehhez „különleges szakértelem szükséges”. (Legfelsőbb Bíróság Pf. VI. 20.206/1995/4.)

⁶⁹⁰ GOTANDA 3. i.m. 154.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 761. Ellentétes álláspont: SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 434.

⁶⁹¹ GOTANDA 3. i.m. 155.

⁶⁹² Hazai irodalom, pl. VÉKÁS 5. i.m.; BÍRÓ i.m.

⁶⁹³ Titkársági Kommentár 70. Cikk, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-74.html>

⁶⁹⁴ FARNSWORTH i.m. 247-253.

⁶⁹⁵ 77. Cikk

szabályát (*Grosschmid*),⁶⁹⁷ azaz – a teljes kártérítés elvét (*principle of full compensation, principe de la réparation intégrale*) fejezi ki.⁶⁹⁸

A szerződésszegés következményeként fennálló teljes kártérítés elvét számos nemzeti jogszabály is kifejezésre juttatja,⁶⁹⁹ valamint mind az UNIDROIT Alapelvek,⁷⁰⁰ mind az Európai Szerződési Jog Alapelvei⁷⁰¹ tartalmazza. Ezen felül több nemzetközi választottbíróági döntéssel is összhangban áll.⁷⁰²

A kártérítés kiegyenlítő funkciója adja, hogy mind a meglévő vagyonban bekövetkezett veszteség, mind a szerződés szerű teljesítéstől várható vagyoni előnyök elmaradása kiegyenlítésére is igényt tarthat a jogosult.⁷⁰³

Tekintettel a határon átnyúló ügyletek kereskedelmi jellegére, a többségi álláspont szerint a *nemvagyoni kártérítés* elvileg nem ítéltető meg.⁷⁰⁴ *Schlechtriem* hívja fel a figyelmet tanulmányában arra, hogy azon országok jogtudósai, akiknek jogrendszerében általánosan megengedett a *dommage moral*, elfogadhatónak tartják a nemvagyoni károk megtérítését.⁷⁰⁵ A kisebbségi álláspont képviselői szerint kivételesen nemvagyoni kár is megtéríthető, amennyiben a felek a szerződés nemvagyoni céljában kifejezetten megállapodtak.⁷⁰⁶ *Shlechtriem* felveti, hogy a 7. Cikk (1) és (2) bekezdése alapján történő értelmezés lehetővé teheti-e az egyezményes szabály kiterjesztése melletti érvelést. A kérdést az ún. erkölcsileg romlott („*ethically tainted*”) áruk⁷⁰⁷ napjainkban új jelenségén keresztül vizsgálva arra a megállapításra jut, hogy „ez megnyitná a

A szerződésszegésre hivatkozó fél köteles, a körülmények figyelembevételével, minden ésszerű intézkedést megtenni, ami szükséges a szerződésszegésből eredő károk csökkentése érdekében, ideértve az elmaradt hasznot is. Ha elmulasztja megtenni ezeket az intézkedéseket, a szerződésszegést elkövető fél a kártérítési összeg olyan mértékű csökkentését igényelheti, mint amilyen mértékben a kár enyhíthető lett volna.

⁶⁹⁶ DIMATTEO – DHOOGHE – GREENE – MAURER – PAGNATTARO i.m. 153. skk.

⁶⁹⁷ GROSSCHMID i.m. 655. skk.

⁶⁹⁸ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 436.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 746.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 665.; TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁶⁹⁹ Pl. angol, francia, kanadai, svájci, magyar jog. SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 436.; TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁰⁰ 7.4.2. Cikk

⁷⁰¹ 9:502 Cikk

⁷⁰² Pl. *Sapphire International Petroleum Ltd. v. National Iranian Oil Co.* (1963). Bővebb irodalom: TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁰³ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 436.

⁷⁰⁴ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 752. sk.; *The UNCITRAL Digest of case law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods, Article 74, A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/74* [2004. június 8.]; *A Cour d'Appel Rennes* 2008. május 27-i döntésében elutasította a felperes *dommage moral*-ra irányuló igényét.

⁷⁰⁵ Hivatkozta *Heuze és Audit* nézetét. SCHLECHTRIEM 12. i.m. 90.

⁷⁰⁶ Valamint a veszteség tipikusan a szerződésszegés következménye. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 752.; SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 435. Az UNIDROIT ALAPELVEK (7.4.2. Cikk) és az EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI (9:501. Cikk) lehetővé teszik az ilyen károk megítélését.

⁷⁰⁷ Pl. gyermekek által készített takarók, avagy virágok, amelyeket olyan munkások természetnek, akik bizonyos rovarirtó szerek alkalmazása miatt komoly egészségügyi kockázatnak vannak kitéve, stb. A „*fair trade*” kampányok jegyében tulajdonképpen a saját erkölcsi meggyőződésünk és társadalmi mércénk megsértése történik. Hozzá kell tennünk, hogy *Schlechtriem* általánosságban szorgalmazta az ilyen termékek elleni fellépést, azonban véleménye az, hogy ez nem vezethet az Egyezmény 74. Cikkének erkölcsi meggyőződésünk által „lefordított” értelmezéséhez. SCHLECHTRIEM 12. i.m. 97. sk.

divergáló eredmények és döntések zsilipjét”. Ui. az Egyezmény eltérő erkölcsi meggyőződésen keresztül történő értelmezése az egységes értelmezés elvesztéséhez vezetne, tehát nem lenne elfogadható.⁷⁰⁸

Megjegyzendő, hogy a *felek* szabadon *megállapodhatnak* a szerződészegés esetére igénybe vehető jogkövetkezményekről (6. Cikk), pl. korlátozhatják a felelősséget, ha az egyik fél bizonyos okok miatt bontja fel a szerződést. Ezen túl, a felek a szerződésben a megállapodást megszegő fél által fizetendő kártérítés összegéről előre rendelkezhetnek. A kártérítést korlátozó klauzula megengedhetősége vonatkozásában a többségi vélemény a *lex contractus* tartja irányadónak.⁷⁰⁹ A felelősség kizárása érvényessége tekintetében a választott jog, ennek hiányában – *Stoll* és *Gruber* nézete szerint – viszont egy „érték-orientált” kapcsolás, azaz annak az államnak a joga alkalmazandó, amelyben a kizárás miatt hátrányosan érintett fél telephelye, vagy szokásos tartózkodási helye található.⁷¹⁰

5.4. Az elszenvedett veszteség bizonyítása

A 74. Cikk kifejezetten nem jelöli meg, hogy a károsult a kártérítési igény érvényesítésekor az elszenvedett veszteséget *milyen mértékben bizonyítsa*. Vitatott, hogy ez a kérdés az Egyezmény által hallgatólagosan szabályozott esetkörbe tartozik, vagy a nemzeti jog eljárási szabályai alkalmazásával kerülhet megoldásra. A kommentárok rendszerint az utóbbi megközelítést követik.⁷¹¹ A rendes és választottbíróági ítéletek egy része is az Egyezmény hatályán kívül eső kérdésnek tekinti a bizonyítás mértékét (pl. egyes amerikai, finn, svájci rendes bíróági döntések, valamint orosz választottbíróági ítéletek).⁷¹²

A szerződészegéssel okozott kár megtérítéséhez a károsultnak bizonyítania kell, hogy az elszenvedett veszteség a szerződészegés következménye. Az *angolszász országokban* a bizonyítási szint megkövetelése gyakran abban az előfeltételben jelenik meg, hogy a jogosult a „károkozás bizonyosságát” igazolja. Ez tipikusan azt jelenti, hogy a *károsultnak ésszerű bizonyossággal* kell igazolnia azt a veszteséget, amelyet elszenvedett, vagy el fog szenvedni. Például az indiai jog alapján – ahogy azt egy választottbíróági ítélet megfogalmazta – „egy károsulttól nem várható el,

⁷⁰⁸ *Uo.* 99.

⁷⁰⁹ A kisebbségi álláspont a felelős fél telephelye, szokásos tartózkodási helye államának jogát tekintik elfogadhatónak. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 770.

⁷¹⁰ Ennek megfelelően a német jog szerint a felelősség teljes kizárása érvénytelen, azonban a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal okozott szerződészegésért való felelősség főszabályszerűen korlátozható. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 771. Míg a magyar jogban a Kptk. 15. §-a – a Ptk. 314. §-át módosítva – lehetővé teszi a teljes kizárást is. BÁNRÉVY 4. i.m. 99.

⁷¹¹ Pl. SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 435.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 771.

⁷¹² Pl. US Court Appellate (9th Circuit) 1995. december 6. (*Delchi Carrier S.p.A. v. Rotorex Corp.*); *Helsingin Hoviokous* 2000. október 26.; *HGer St. Gallen* 2002. december 3.; *Russian CCI Vb. 302.* (1996), *Russian CCI Vb. 227.* (1996), fenti konklúzióra jut: SAIDOV 3. i.m. 51.

hogyan a kár összegét abszolút bizonyossággal igazolja, ha egy ilyen bizonyosság nem lehetséges, mint az elmaradt haszon esetében”.⁷¹³ Egyes kontinentális jogrendszerekben a kártérítési igény kapcsán szintén előfeltétel az ésszerű bizonyosság, azonban csak annak fennállta és nem összecszerúsége vonatkozásában.⁷¹⁴ Míg *más államokban* a bizonyítás egy magasabb szintjét kívánják meg a kártérítés megítéléséhez, főként az elmaradt haszonra vonatkozó igények tekintetében.⁷¹⁵

A kár bizonyításának eltérő nemzeti szabályai nemkívánatos eredményre vezethetnek, és az azonos helyzetben lévő felek eltérő bánásmódját eredményezhetik. Példának okáért, a vevők kísérlete a jövőbeli veszteségük bizonyítására rendszerint a piaci ár és a jövőbeli eladási összeg vélelmezésén nyugszik. Amennyiben az eladó jogellenesen visszautasítja, hogy egy új vagy a vevő részére korábban még nem szállított terméket szolgáltatson, akkor a károsult csak kevés bizonyítási eszközre alapíthatja kártérítési igényét, amely többnyire elmaradt haszonból állhat. Hasonló séma alapján döntött a Helsinkii Fellebviteli Bíróság abban az ügyben, ahol az eladó visszautasította az olyan áru kiszolgáltatását, amelyet a vevőnek még korábban nem adott el.⁷¹⁶ Az ügyben a vevő az áru továbbértékesítésére szóló szerződést kötött egy harmadik féllel. A bíróság – a vevő kárát az eladó szerződésösszege eredményének tekintve – úgy tartotta, hogy a vevő értékesítési célja nem használható az elmaradt haszon becslésének alapjaként. Egy ilyen esetben tehát egy magasabb szintjét kívánják meg a bizonyításnak, tekintettel arra a tényre, hogy a károsult által elszenvedett veszteség feltehetőleg nem lenne a 74. Cikk szerint elmaradt haszonként visszaszerezhető. Ellenben más országok – kevésbé szigorú – szabályozása szerint a károsult a 74. Cikk alapján érvényesítheti az ilyen jellegű kárát.⁷¹⁷ Ezen eredmény viszont ellentétes az Egyezmény azon céljával, hogy a nemzetközi adásvételekre egységes jogként szolgáljon. Megjegyzendő, hogy az első megközelítési mód – egyes vélemények⁷¹⁸ szerint – a teljes kártérítés elvével is ellentétben áll, valamint arra ösztönözheti a szerződő felet, hogy megszegje a szerződéses kötelezettségét. Egy – nem az Egyezménnyel kapcsolatos – választottbírói döntésben kifejtésre került:

„Amennyiben az igény érvényesítése arra az összegre korlátozódna, amelyet a jogosult – bízva a szerződésben, amelyet megszegtek – költött, egy olyan ösztönzést jelentene, amely ellentétes a szerződéses morálitással, azaz a kötelezettek általánosságban úgy vélnék, hogy saját érdekük a szerződések megszegésére kifizetődőbbé válik, mint a szerződés megkötésének érdeke. A szerződésösszege áldozatává váló felet arra kötelezni, hogy kárként csak valódi költség-ráfordításait

⁷¹³ ICC Vb. 78445 (1996) Hivatkozva: GOTANDA I. i.m. 109.

⁷¹⁴ Pl. Belgium, Brazília. TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷¹⁵ Pl. Svájc. Lásd: *Uo.* 110.

⁷¹⁶ Helsingin Hoviokous 2000. október 26.

⁷¹⁷ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷¹⁸ *Uo.*

térítsék meg olyan lenne, mintha kölcsönadóvá transzformálnánk, amely megengedhetetlen, tekintettel arra, hogy ez a szerződő fél a beruházott összeg erejéig teljes kockázatot vállalt.”⁷¹⁹

Mindezekon túlmenően a szerződésszegő fél már csak azért sem szabadulhat a felelősség alól, mert a károk ésszerű bizonyossággal történő bizonyításának nehézséget éppen a szerződésszegő fél jogellenes aktusa okozta. Cítálva egy amerikai bírósági ítéletből: „a bíróságok főként az elmaradt haszon összegének meghatározása területén a bizonytalanság kockázatát arra a szerződésszegő félre hárítják, aki saját maga szerződésszegésével idézte elő a bizonytalanságot”.⁷²⁰

A kérdés alkalmazandó jog alapján történő megítélése, az eltérő minősítés miatt is problematikus lehet. Ti. a bizonyítás anyagi vagy eljárási jogba való minősítése a különböző, joghatósággal rendelkező fórumok előtt eltérő lehet. Példának okáért az olasz fórumok anyagi, míg a svájci és német bíróságok eljárási kérdésnek tekintik a bizonyítás mértékének meghatározását.⁷²¹ Ha a nemzeti bíróságok egyszerűen eljárásjogba tartozónak minősítenek egy kérdést, és – ezáltal megkerülve az Egyezmény elemzését – azt a *lex fori* alapján döntenek el, az – ahogy *Schlechtriem* frappánsan megfogalmazta – „hamarosan több nemzeti jogi enklávét hoz létre, amelyek egy ítélkező bíró számára egyértelműnek tűnnek, és amelyek saját meggyőződésének ugyan megfelelnek, – hiszen azt a történelmi szabályok és döntések formálták –, azonban ezeket más fórumok nem követik majd, és ennek folyományaként a kivívott egységesség erózióját eredményezik”.⁷²²

Mindezen megfontolások miatt az ún. „értelmező megközelítési mód” (*interpretative approach*) elsőbbsége mellett több érv is felhozható. Ez a megoldás pedig azt jelenti, hogy a jogházakat elsősorban az Egyezmény egyéb rendelkezéseiből, illetőleg az Egyezmény egészéből kell megoldani. Ennélfogva, többen javasolják, hogy „az egyedi rendelkezések célját és irányvonalát, valamint az Egyezményt, mint egészet” vizsgálva elemzendő, hogy az Egyezmény által szabályozott, de kifejezetten nem rendezett kérdésnek (belső jogház) tekintsük-e a problematikát.⁷²³ Így végső konklúzióként levonható, hogy az Egyezmény nemzetközi jellege és egységes alkalmazásának elősegítése (7. Cikk (1) bekezdés), valamint a 74. Cikk céljának és irányvonalának figyelembe vételével „a károsultat terheli annak ésszerű bizonyossággal történő igazolása, hogy a szerződésszegés következtében veszteséget szenvedett, valamint a veszteség

⁷¹⁹ Himpurna California Energy Ltd. v. P. T. Perusahaan Listrik Negara, 1999. május 4. Hivatkozva: *Uo.*

⁷²⁰ US Court Appellate (7th Circuit) 1996. július 11. (Midi-America Tablewares Inc. v. Mogi Trading Co.) Hivatkozva: *Uo.*

⁷²¹ GOTANDA 1. i.m. 110. sk.

⁷²² SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 7.

⁷²³ GOTANDA 1. i.m. 126. skk.; SAIDOV 1. i.m. 399. skk.; SAIDOV 2. i.m. 61. skk.; TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE; EISELEN i.m. 383.

mértékének bizonyítása is, azonban azt nem szükséges matematikai pontossággal megtennie”.⁷²⁴ A károsult így egy olyan alapot ad, amelyre tekintettel a fórum ésszerűen megbecsülheti a kártérítés összegét. A károsult ezt többféleképpen is megteheti, például „szakértői vélemény, gazdasági és pénzügyi adat, piackutatási eredmények és elemzések, vagy hasonló vállalatok üzleti adatainak felhasználásával.”⁷²⁵

Az elszenvedett hátrány károsult általi ésszerű bizonyossággal történő bizonyításának megkövetelése az UNIDROIT Alapelvekkel és az Európai Szerződési Jog Alapelveivel is harmonizál. Az előbbi 7.4.3. Cikkelye szerint: „Kártérítés csak kár miatt jár, beleértve azt a jövőbeni kárt is, amit az ésszerű fokú bizonyossággal meg lehet állapítani”. A magyarázat kifejti, hogy ez a passzus megengedi a jövőbeli kár, azaz az olyan kár megtérítését, amely még nem merült fel, feltéve, hogy az megfelelően bizonyos. Az Európai Szerződési Jog Alapelvei 9:501 (2) bekezdése alapján: „A kártérítésként követelhető kár magában foglalja: a) a nem vagyoni kárt; és b) azt a jövőbeli kárt, amely ésszerűen valószínű, hogy felmerül.”

Az „ésszerű bizonyossággal” történő igazolás fragmentáltan, jelenleg néhány ország jogszabályában,⁷²⁶ illetve az Egyezményvel kapcsolatos néhány bírósági ítéletben⁷²⁷ érhető csak tetten. A Testület újabb tevékenysége nyomán megszületett vélemény újító álláspontjával kívánja a nemzeti bírósági gyakorlatot az egységes alkalmazás medrébe terelni.

5.5. A kártérítés mértéke kiszámításának összetevői

5.5.1. Nemteljesítésből eredő veszteség

A 74. Cikk feljogosítja a károsultat, hogy a nem realizálódott szerződéses elvárásainak értéke kompenzálásra kerüljön, az ügyletből eredő haszonhoz hozzájusson. Ezt a veszteséget *nemteljesítésből eredő veszteségnek, közvetlen veszteségnek vagy értékvesztésnek* is nevezik. A mértékének megállapítása gyakran „azon érték-különbséggel történik, amelyhez a károsult teljesítés esetén hozzájutott volna, és amelyhez a károsult ténylegesen hozzájutott”.⁷²⁸

Ide tartoznak azok az esetek is, amikor a károsult olyan intézkedéseket vállal, amellyel olyan helyzetbe kerül, mintha a szerződést megfelelően teljesítették volna.⁷²⁹ Bizonyos körülmények esetén tehát a károsult az ésszerű intézkedések költségeinek fedezésére is jogosult.

⁷²⁴ Az „ésszerű” jelző mércéje nem tekinthető szélsőségesen, inkább, mint amely az Egyezmény egészével összhangban áll. TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷²⁵ *Uo.*

⁷²⁶ Pl. Ausztria, Belgium, Svájc. Hivatkozta: *Uo.*

⁷²⁷ Russian CCI Vb. 1997. július 27., US Court Appellate (9th Circuit) 1995. december 6. (Delchi Carrier S.p.A v. Rotorex Corp.), US District Court New York 2006. augusztus 23. (TeeVee Toons Inc. v. Gerhard Schubert GmbH.)

⁷²⁸ LG Trier 1995. október 12.

⁷²⁹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 754.

Egyszerű példával, ha a vevő azért javítja ki az árut, mert az eladó hibás árut szolgáltatott, akkor a bíróság a károsult vevőnek – többek között – megítéli az áru kijavításának költségeit is.⁷³⁰ Egy másik ügyben az eljáró tanács megítélte a károsult vevő költségeit, amelyek abból eredtek, hogy az eladó indokolatlan késedelembe esett az áru leszállításával, ezért a vevő intézkedéseket foganatosított annak érdekében, hogy az ideiglenes géphiányon túljusson. A kölni fellebbviteli bíróság előtt felmerült tényállásban az eladó a műszaki beállítás céljából nála lévő cserző berendezéseket nem szállította vissza határidőben. A vevő emiatt egy harmadik felet bízott meg bőráruja feldolgozásával. A fórum deklaráta, hogy a 74. Cikk rendelkezéseinek értelmében a vevő jogosult kártérítést követelni a harmadik személy által elvégzett munkák költségei iránt. Ezt az ügy körülményeire való tekintettel a bíróság ésszerűnek ítélte meg.⁷³¹

A Titkársági Kommentár a következő példát adja:⁷³²

„A szerződés 100 tonna gabona adásvételéről szólt 50 000\$ értékben, FOB klauzulával. A leszállított áru nedvességtartalma viszont a szerződésben rögzített szintnél magasabb volt, amely miatt a minőségben értékcsökkenés keletkezett. A vevő többletköltsége az áru megszáritására 1500\$. Amennyiben az áru a szerződés szerinti minőségben került volna leszállításra, annak értéke 55 000\$ lett volna, míg a magasabb nedvességtartalom által okozott minőségromlás miatt az áru értéke csak 51 000\$ volt.

Szerződéses ár	<u>50 000\$</u>
Áru értéke szerződés szerinti szállítás esetében	55 000\$
A ténylegesen leszállított áru értéke	<u>51 000\$</u>
	4 000\$
Száritással okozott többletköltség	1 500\$
A szerződésszegés által előidézett veszteség mértéke	<u>5 500\$</u>

Ezen megközelítési mód, mind az UNIDROIT Alapelvekkel, mind az Európai Szerződési Jog Alapelveivel összhangban van.⁷³³ Az UNIDROIT Alapelvek 7.4.2. Cikkely (1) bekezdése szerint: „A sértett fél a teljes kártérítésre jogosult azért a kárért, amelyet a nemteljesítés eredményeként szenvedett el. Az ilyen kár magában foglalja mind az általa elszenvedett veszteséget, mind pedig azt a hasznot, amelytől a nemteljesítés megfosztotta őt, számításba véve mindazt a sértett félnek juttatott nyereséget, amelyet a költségek vagy a kár elkerülésével ért el.” Az Európai Szerződési Jog Alapelvei 9:502 Cikkelye akként rendelkezik: „A kártérítés általános mértéke az az összeg, amely a sérelmet szenvedett fél számára, amennyire lehetséges, olyan

⁷³⁰ Pl. OGH 2002. január 14.

⁷³¹ OLG Köln 1997. január 8.

⁷³² Titkársági Kommentár 70. Cikk, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-74.html>

⁷³³ Ugyanígy CHENGWEI i.m.

helyzetet teremt, mint amelybe a szerződés megfelelő teljesítésekor került volna. Ez a kártérítés kiterjed a sérelmet szenvedett félnél felmerült tényleges kárra és az elmaradt haszonra is.”

Az *árfolyamvesztéséből* keletkező veszteség is érvényesíthető kártérítés útján, amennyiben a károsult bizonyítani tudja, hogy ha a szerződésszegő fél szerződésszerűen járt volna el, úgy az számára nagyobb megtérülést eredményezett volna. Ebben az esetben a károsult fél által elszenvedett veszteség mértéke a szerződés szerinti esedékességkori valuta konvertált értéke, valamint a megfizetéskor konvertált valuta értéke közötti különbséggel adható meg.⁷³⁴ A következő példa adható illusztrálásul.⁷³⁵ Tegyük fel, hogy egy szerződés olyan rendelkezést tartalmaz, miszerint a vevő 10 000\$-t fizet az áru kiszolgáltatásakor eladónak X országban, ahol a hivatalos fizetőeszköz az euró, és az átváltási árfolyam (az áru kiszolgáltatása idején) alapján 10 000 euró 10 000 amerikai dollárt ér. A vevő jogellenesen megtagadja a vételár kifizetését, ezért az eladó egy egyesült államokbeli bíróság előtt pert indított a vevő ellen a vételár iránt. Azonban amikor a bíróság ítéletében a vevőt a vételár megfizetésére kötelezi, 1 amerikai dollár már csak 0,7692 eurót ér. Tehát az eladónak megítélt 10 000 dollár csak 7692 eurót ér. Az eladó viszont igényt tarthat a szerződés szerint öt megillető 10 000\$-ra, valamint ezen felül további 3000\$-ra, ti. a két összeg együttesen teszi ki a szerződésben foglalt 10 000 eurót.

Ugyan az Egyezmény nem határozza meg kifejezetten, a rendes és a választottbíróságok a változó átváltási árfolyamokból eredő veszteség kérdését a teljes kártérítés elvével összhangban „oldják fel”, eszerint a károsult az ezen okból elszenvedett veszteségeiért is kártérítésre jogosult. Megfigyelhető némi zavar a körül, hogy vajon a valuta leértékelődéséből eredő veszteség megtéríthető-e az Egyezmény alapján.⁷³⁶ A kételyek elsősorban a névlegesség alapelve miatt, valamint abból a szabályból erednek, hogy általában a hitelező viseli a csökkenő árfolyamváltozás kockázatát. Míg a hitelező/ károsult valójában a szerződés időtartama alatt köteles az ingadozó árfolyamváltozásból eredő kockázat viselésére, egy ilyen fél nem köteles viselni a követelés esedékessége után ezt a kockázatot.⁷³⁷ Ellenkező esetben ugyanis a károsultra olyan kockázat nehezedne, amelyet egyébként a szerződés megkötésével nem szándékozik felvállalni, valamint ha a teljesítés pénznemének árfolyama erőteljesen esik, az ösztönzőleg hatna az adósra, hogy a lejárt tartozásának megfizetését a lehető leghosszabb ideig elhúzza.

Számos bírósági döntés ítélte meg a 74. Cikk szerint kártérítést árfolyamváltozásból adódó veszteség kompenzálására.⁷³⁸ A fórumok a kártérítést olyan esetekben ítélték meg, amikor a

⁷³⁴ HGer Zürich 1997. február 5.

⁷³⁵ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷³⁶ *Uo.*

⁷³⁷ *Uo.*

⁷³⁸ Pl. Rechtbank Roermond 1993. május 6.; OLG Düsseldorf 1994. január 14.; HGer Zürich 1997. február 5.; HGer St. Gallen 2002. december 3.; The UNCITRAL Digest of case law on the United Nations

károsult bizonyítani tudta, hogy amennyiben a pénz részére annak esedékességekor került volna megfizetésre, akkor annak értéke a helyi hivatalos pénznemre átváltva magasabb lett volna.

Veszteség a valuta devalválódásából akkor is keletkezhet, ha a megállapodás pénzneme egyben a hitelező helyi fizetőeszköze is. Ez a helyzet viszont különbözik attól a veszteségtől, amely az árfolyamváltás veszteségéből ered, ezért az ilyen veszteség általában nem tekinthető ellentételezhetőnek.⁷³⁹ Kivéve, ha a pénzbeni szolgáltatás követelésére a jogosult saját valutájában került sor, de a kötelezett a szerződéskötéskor tudta, hogy a jogosult a pénznemet át kívánja váltani, akkor igényelhető még veszteségként az árfolyamesés.⁷⁴⁰ Az előbbi esetet szemlélteti egy olasz bírósági döntés.⁷⁴¹ Egy olasz eladó pert indított divatos textiláru megmaradt ellenértékének kifizetésére, a szerződés szerint olasz lírában. Az eladó kártérítést igényelt az olasz líra pénzügyi leértékelődése következtében. Azonban a bíróság megállapította, hogy „nem keletkezik jogalap a nagyobb kártérítési igényre a fizetőeszköz devalválódásából, ugyanis az érintett időintervallumban a törvényes kamatlábak még mindig magasabbak voltak, mint az inflációsráta”. Ezért a fórum nézete szerint egy rendszerinti valutaleértékelődés kompenzálható a kamat megítélésével.

Egy német eladó magyar vevő jogvitájában a magyar alperes eredmény nélkül hivatkozott arra, hogy a felperes késedelmes teljesítése miatt a vételárból visszatarthatja az 1995. márciusában elszenvedett árfolyamveszteség ellentételezését. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a felek között 1994. augusztus 1-jén létrejött szerződés a teljesítési időre „kb. 6 hónapot” írt elő. Ennélfogva, az eladó 1995. február 22-i teljesítése a 33.Cikk (3) bekezdésében megfogalmazott „ésszerű időn belüli” volt, különös tekintettel arra, hogy az alperes nem kifogásolta a teljesítési késedelmet. A vételár kifizetése – a felek megegyezése szerint – a számlában feltüntetett határidőben történt, ennek ellenére az alperes ezt csak márciusban, az árfolyamveszteséggel csökkentett mértékben tette meg, amely a fórum – helyes – álláspontja szerint nem volt jogszerű.⁷⁴²

Mind az UNIDROIT Alapelvek, mind az Európai Szerződési Jog Alapelvei akként rendelkezik, hogy az esedékesség után történő fizetés esetén elszenvedett árfolyamveszteség miatt kártérítésnek van helye.⁷⁴³ Azonban a fizetésre alkalmazandó árfolyamot úgy határozzák meg, hogy azt a jogosult akár a fizetés esedékességekor, akár a tényleges fizetéskor érvényes átváltási árfolyamon követelheti. Más szóval, a fizetőeszköz leértékelődéséből származó veszteség kártérítésként való megítélése helyett az UNIDROIT Alapelvek és az Európai Szerződési Jog

Convention on the International Sale of Goods, Article 74, A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/74 [2004. június 8.]

⁷³⁹ Tribunale di Pavia 1999. december 29.; OLG Düsseldorf 1994. január 14.

⁷⁴⁰ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 443.

⁷⁴¹ Tribunale di Pavia, 1999. december 29.

⁷⁴² EBH 2002.649 (Gf. I. 30.299/2000)

⁷⁴³ UNIDROIT ALAPELVEK 6.1.9. Cikk (4) bekezdés; EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI 7:108 Cikk (3) bekezdés.

Alapelvei is kifejezetten ugyanazt eredményezik azáltal, hogy a bíróság részére lehetővé teszik a kártérítés mértékének egy konkrét árfolyamhoz történő kapcsolását, így a károsult felet nem éri kár abból, ha az árfolyam a szerződésszegést követően változik. Tekintve, hogy e kérdés vonatkozásában az Egyezmény nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, a Testület véleménye szerint megfelelőbb, ha a veszteséget akként tekintjük, mint amely a 74. Cikk szerint kártérítésként követelhető.⁷⁴⁴

Összegezve, a károsult jogosult a „nemteljesítésből eredő károkra, amelyek tipikusan azon haszon piaci értékével mérhetők, amelytől a károsultat a szerződésszegés következményeként megfosztották, vagy azon ésszerű intézkedések költségeit jelentik, amelyek olyan helyzetbe hozzák, mintha a szerződés teljesedésbe ment volna.”⁷⁴⁵ Lényeges megjegyezni, hogy ezek a veszteségek alapvetően előreláthatóak.⁷⁴⁶ A veszteség összege, pl. a hibás áru értékcsökkenése, elsősorban olyan általános tényezőkön múlnak, mint a piaci feltételek. Másrészt a veszteséget nem befolyásolják olyan faktorok, mint pl. az ígértevé személyes körülményei.⁷⁴⁷ Az előreláthatósági szabály által megalapozott felelősségi korlát általában egybe esik az ésszerű mértékkel, azonban azon tényeket, amelyek az ésszerű mértéket megszüntetik, nem lehet tisztán objektíven megítélni, hanem figyelembe veendő az azon tényezők is, amelyekről az ígértevé tudomással bírt.⁷⁴⁸

5.5.2. Elmaradt haszon

Az elmaradt haszon fogalmát a 74. Cikk kifejezetten rögzíti, eszerint a jogosult által követelhető – a szerződésszegés következményeként járó – „kártérítés összege megegyezik azzal a veszteséggel, amely a szerződésszegés következtében a másik felet érte, ideértve az elmaradt hasznot is”. A Titkársági kommentár azzal magyarázza a külön utalást az elmaradt haszonra, mert „néhány nemzeti jogrendszerben a veszteség fogalma önmagában nem tartalmazza külön az elmaradt hasznot is”.⁷⁴⁹ Az Egyezmény ellenben nem ad további útmutatást az elmaradt haszon kiszámításához. Azon főszabály mellett, hogy az eljáró bíróság esetről estre kell, hogy meghatározza a kártérítés mértékét,⁷⁵⁰ lényeges, hogy az elmaradt haszon kiszámítása a 74.

⁷⁴⁴ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁴⁵ *Uo.*

⁷⁴⁶ OGH 2002. január 14. Említi: MAGNUS 2. i.m. 120.

⁷⁴⁷ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 766.

⁷⁴⁸ A vevő fizetési késedelme megalapozza az eladó kölcsönével kapcsolatos veszteségek megtérítését, de nem szükségszerűen számítható bele az extra magas kamatláb ellentételezése. *Uo.* 767.

⁷⁴⁹ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁵⁰ Russian ICC. Vb. 2000. június 6.; OGH Hamburg 1999. november 26.; HGer Zürich 1997. február 5.; OLG Köln 1996. május 21; US Court Appellate (9th Circuit) 1995. december 6. (Delchi Carrier S.p.A v.

Cikkben foglalt teljes kártérítés elvének – amelynek az a célja, hogy a károsultat ugyanolyan gazdasági helyzetbe hozza, mintha a szerződés teljesedésbe ment volna – megfeleljen. Az olyan nemzeti gyakorlat, amely az elmaradt haszon kártérítésként való érvényesítését korlátozza, az Egyezmény hatálya alá tarozó kártérítésnél nem alkalmazható.⁷⁵¹

Megjegyzendő, hogy hibás teljesítés esetén szükséges, hogy a jogosult a hibát a 39. Cikknek megfelelően kifogásolja, avagy a 40. Cikk szerint mentesüljön a kötelezettsége alól. Ugyanis a megkívánt értesítés elmulasztása esetén, amennyiben a vevőnek ésszerű mentsége van (jogvesztő határidőn belül), csak az elmaradt hasznok nélküli tényleges kárát érvényesítheti (44. Cikk).⁷⁵²

„Az elmaradt haszon meghatározása nem egy egzakt tudomány, és az annak kiszámítására használt egyes módszerek meglehetősen bonyolultak. Ennélfogva az ilyen károk precíz kalkulálása nem lehetséges.”⁷⁵³ Továbbmenve, egyes esetekben a szerződés megszegése akadályozhatja a károsultat kárának pontos mértékének meghatározásában. Ilyen körülmények között a szerződésszegő fél nem mentesülhet a felelősség alól arra hivatkozással, hogy az elmaradt hasznok bizonytalanok. Ez az indoka azon megfontolásnak, hogy mivel a károsult féltől nem várható el a szerződés következményeként felmerülő elmaradt haszon összegének egzakt bizonyossággal és precizitással történő igazolása, elegendő annak ésszerű bizonyossággal történő bizonyítása.⁷⁵⁴ Az előreláthatósági „klauzula igazi érvényesülési területe” az elmaradt haszon körében található, ui. a korlátlan áthárítás lehetőségének ezzel lehet gátat vetni.⁷⁵⁵

A 74. Cikk alapján a károsult *mindazon nettó nyereségre jogosult, amelytől a szerződésszegés miatt esett el*. Általánosságban a nettó haszon kiszámítása akként történik, hogy a haszon bruttó összegéből kivonják azon költségeket, amelyeket a károsult azzal takarított meg, hogy mentesült a szerződés teljesítése alól.⁷⁵⁶ Ez egyaránt összhangban van az UNIDROIT Alapelvek és az Európai Szerződési Jog Alapelvei rendelkezéseivel,⁷⁵⁷ különösen ez utóbbi 9:502. Cikkelyéhez fűzött kommentárral, mely a következőket mondja: „A károsult az őt ért kárból az azt csökkentő összegeket le kell vonja: csak ennek egyenlegére, a nettó veszteségre tarthat igényt. Ehhez hasonlóan, amikor azt kell megállapítani, hogy a károsult mekkora haszontól esett el, az ezen haszon elérésére fordítandó, ám megtakarított költségek levonandók, és ezáltal juthatunk a

Rotorex Corp.); Helsingin Hoviokaus 2000. október 26. (a nemzeti polgári eljárásjogi szabályok alkalmazásával); CIETAC 1997. április 4. Utóbbi hivatkozva: MAGNUS 3. i.m. 332.

⁷⁵¹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 746.

⁷⁵² A hibás *Aston Martin* autók esetében a 39. Cikk szerint kifogásolták meg az árut, tehát nem volt akadálya a 74. Cikk szerinti teljes kártérítésnek. LG Berlin 2006. szeptember 13.

⁷⁵³ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁵⁴ *Uo.*

⁷⁵⁵ VÉKÁS 5. i.m. 519.

⁷⁵⁶ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁵⁷ Ugyanígy CHENGWEI i.m.

nettó profit összegéhez. A hasznokat leggyakrabban akkor kell egymással szembeállítani, amikor a károsult fél fedezeti ügyletet hajt végre [...] A kárt ellentételező megtakarítás akkor merül fel, amikor az a jövőbeli szerződéses teljesítmény, amelytől a károsult a szerződésszegés miatt esett el, a károsultnál, mint kiadás jelentkezett volna.”

Bizonyos esetekben a károsult arra alapíthatja kártérítési igényét, hogy *egy hasznot hozó esély vagy lehetőség elmaradása* számára veszteséget okozott. Erre akkor kerülhet sor, ha a szerződésszegést követően a károsult arra hivatkozik, hogy a szerződésszegés következtében az elszenvedett veszteség az elmaradt lehetőségéből eredt, azt a nyereség lehetősége adta. Ami a lehetőség veszteségét és az elmaradt hasznot egymástól elhatárolja, az az előre nem látott és nem ismert véletlen események létezése az ígérteendő teljesítése és az ígérteendő haszonrealizálása között. Ilyen körülmények felmerülésekor az ígérteendő szerződésszegése az ígérteendő megvalósuláshoz fűződő profit lehetőségét gátolja meg. Ti. az előre nem látott eseményeknek azelőtt fel kell merülnie, mielőtt a haszon realizálásra kerülne, ekkor azonban a károsult jellemzően képtelen ésszerű bizonyossággal igazolni, hogy a hasznot elérhette volna, ha a szerződés megfelelően teljesebbé ment volna. Eszerint a 74. Cikk alapján egy hasznot hozó esély vagy lehetőség vesztesége kártérítésként nem ítéltető meg.⁷⁵⁸

Egy hasznot hozó esély vagy lehetőség veszteségének kártérítésként való érvényesítésének tilalma ellenben nem alkalmazható, amennyiben a károsult pontosan azért köt szerződést, hogy e célból egy profitszerzési lehetőséghez jusson.⁷⁵⁹ Egy ilyen esetben a haszon lehetősége maga egy aktívum. Ennek megfelelően, amikor a fél úgy dönt, hogy egy ilyen lehetőség megszerzése céljából szerződést köt, akkor a fél jogosult a kompenzációra, ha az ígérteendő jogszerűtlenül nem teljesít. Ellenkező esetben az ígérteendő büntetlenül megszeghetné a szerződést, és a felelősséget önmagában azon az alapon kerülhetné el, hogy a károsult nehezen tudja bizonyítani az olyan veszteséget, ahol a szerződés megkötésekor egyértelmű, hogy egy ilyen veszteség ésszerű bizonyossággal történő bizonyítása lehetetlen.⁷⁶⁰ Ezen túlmenően egy ilyen esetben engedélyezett megtérítés a 74. Cikkben megfogalmazott teljes kártérítés elvével összhangban állna. Az UNIDROIT Alapelvek 7.4.3. Cikk (2) bekezdésében is akként rendelkezik, hogy „az esély elveszéséért is járhat kártérítés az előfordulás valószínűsége arányában”.

A 74. Cikk alapján a károsult nem csak az ítélet meghozataláig elmaradt hasznát jogosult követelni, hanem elmaradt haszon magában foglalhatja azon hasznok veszteségét is, amelyek a

⁷⁵⁸ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 758.; TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE; HGer Zürich 1999. február 10. Ellentétes álláspont: SAIDOV I. i.m. 401. skk.; Schwenger és Hachem. Hivatkozta: SAIDOV – CUNNINGTON i.m.

⁷⁵⁹ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁶⁰ HGer Zürich 1999. február 10.

kártérítés bíróság általi összegének megállapítását követően válnak esedékessé.⁷⁶¹ Ennek mértékét ésszerű bizonyossággal kell igazolni, az előreláthatóság és a kárenyhítés alapelveinek alávetve.⁷⁶² Ugyan az Egyezmény kifejezetten nem szabályozza a *jövőben bekövetkező veszteségek* iránti igény érvényesíthetőségét, ez a teljes kártérítés elvével összhangban áll. E megközelítési mód mind az Európai Szerződési Jog Alapelvei 9:501 Cikkely (2) bekezdés b) pontjával, mind az UNIDROIT Alapelvek 7.4.3 Cikkelyével egybe vág. Figyelemre méltó az Európai Szerződési Jog Alapelvei 9:501 Cikkely (2) bekezdés b) pontjához fűzött kommentár:

„A károsult javára megítélhető károk magukban foglalják azokat a jövőbeni veszteségeket, amelyek a kártérítés összegének megállapítását követően merülnek fel. Ez az eljáró bíróság számára két bizonytalan tényező felbecsülését írja elő, nevezetesen a jövőbeni kár bekövetkezése és összecszerúsége valószínűségét. Mint az ítélet meghozataláig felgyülemlett veszteség esetében [...] ez felöleli mind azokat a leendő kiadásokat, amelyek a szerződészegés hiányában elkerülhetők lettek volna, mind azon hasznokat, amelyeket a károsult a szerződészerű teljesítés esetén ésszerűen elvárhatott.”

A 74. Cikk fényében a károsult kártérítési igényt alapíthat a kieső forgalomból eredő elmaradt hasznára (*értékesítési volumen elmaradása*). Hagyományosan, ha a vevő nem tesz eleget a szerződésből eredő kötelezettségeinek, akkor az eladó kártérítésének mértékét úgy állapítják meg, hogy az áru szerződéses és piaci (vagy a fedezeti ügylet) árának különbözetét veszik. Amennyiben az eladó ugyanazon áron tudja továbbértékesíteni az árut, akkor az eladót vélelmezhetően nem érte kár. Amennyiben azonban az eladó az árut több vevő részére is értékesítette volna, akkor a második értékesítés nem az első értékesítés fedezeti ügylete, hanem egy második eladás lett volna. Ennél fogva a kiszámított kártérítés alapján az eladó nem kerülne ugyanolyan jó helyzetbe, mintha a szerződés teljesítésével került volna, és ezért a károsult a kieső forgalomból eredő elmaradt hasznára számított kártérítést igényelhet.⁷⁶³

A Testület következő példája ésszerű alapokat ad az értékesítési volumen elmaradása esetén az elmaradt haszon megítéléséhez:

„Ha egy természetes személy megállapodik a vevővel, hogy autóját 2000 dollár fejében számára értékesíti, a vevő általi szerződészegés nem okoz kárt az eladónak (kivéve az újraeladással kapcsolatos költségekként megjelenő járulékos károkat), amennyiben az eladó egy másik vevőnek 2000 dollárért el tudja adni a gépjárművet. Ettől különbözik az olyan forgalmazók esete, akik standard árú termékekkel korlátlanul rendelkeznek. Amennyiben egy autókereskedő

⁷⁶¹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 759.

⁷⁶² TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁶³ *Uo.*

abban állapodik meg a vevővel, hogy az autót 2000 dollár értékben adja el, akkor a vevő szerződésszegésével az eladót akkor is sérelem éri, ha ugyanazon az áron más számára értékesíteni tudja az árut. Ha kimeríthetetlen autókínálattal rendelkezik az eladó, akkor a gépjármű ismételt értékesítése költségként jelentkezik az eladónál, ui. szerződésszegés hiányában két adásvételi ügyletet tudott volna lebonyolítani, egy alkalom helyett. A vevő szerződésszegése a kereskedő egyik értékesítését „kiüresíti”, ezért a kártérítés mértéke egy adásvétel profitját jelentené.”⁷⁶⁴

Ennek megfelelően az, hogy kártérítés illesse meg a károsultat a kieső forgalomból eredő elmaradt hasznára, a teljes kártérítés elvével összhangban áll. *Ugyanakkor a károsult nem támaszthat kártérítési igényt a 74. Cikk alapján kártérítésre és e mellett a 75. Cikk szerinti fedezeti ügyletre való hivatkozással egyszerre*, mert ekkor a károsult kétszeres megtérítést kapna.⁷⁶⁵

A fenti példaesettel egybecseng az OGH 2000. április 28-án hozott döntése.⁷⁶⁶ Egy német telephelyű társaságtól egy osztrák hölgy ékszereket vásárolt. Az ékszerek ellentételezéseként kibocsátott csekkek mögött azonban nem volt fedezet. A bíróság deklarálta, hogy annak ellenére, hogy a vevő nem kötött fedezeti eladást (75. Cikk), az eladó elállása miatt, az elállás időpontjában fennálló piaci ár és a szerződéses ár közötti különbözetet igényelhetné (76. Cikk). Ellenben az nem zárható ki, hogy az eladó a 74. Cikkben foglalt teljes kártérítés elve alapján, elmaradt haszonként követelhesse az értékesítési volumen elmaradásaként, az ékszerek előállítási ára és szerződéses ára közötti különbözetet, amennyiben az eladó igazolja, hogy ez nem haladja meg azt a veszteséget, amely a szerződésszegő fél előre látott, vagy előre láthatott volna.

5.5.3. A szerződésszegés miatti, valamint a kárenyhítés érdekében megtett intézkedések során keletkező, ésszerűen felmerülő többletköltségek

Némely körülmények esetén a szerződésszegés a károsultat arra készítheti, hogy a további veszteség elkerülésére többletköltségeket vállaljon. Ezen költségek – amelyekre néha, mint *járulékos költségekre* utalnak – a szerződés nem megfelelő teljesítése miatt elszenvedett károkhoz tartoznak. Ugyan a 74. Cikk kifejezetten nem rendelkezik a járulékos költségek megfizetéséről, a károsult a teljes kártérítés elve alapján az ilyen veszteségei követelésére jogosult, többek között, ha ésszerű.⁷⁶⁷

Az Egyezmény nem ad felsorolást azokról a járulékos költségekről, amelyek kártérítés alapjául szolgálhatnak. Azokban az esetekben, amikor a vevő az áru átvételét ok nélkül

⁷⁶⁴ *Uo.*

⁷⁶⁵ *Uo.*

⁷⁶⁶ Hivatkozva: LURGER 2 i.m. 230.

⁷⁶⁷ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 755.

visszautasítja,⁷⁶⁸ vagy az áru átvételekor tagadja meg a fizetést, úgy a károsult fél által a nagyobb veszteség elkerülése érdekében eszközölt ráfordítások, mint például az áru raktározásával, megőrzésével kapcsolatos költségek, járulékos költségeknek számítanak.⁷⁶⁹ Az eladó szerződészegése esetén a járulékos költségek magukban foglalják az áru raktározására, avagy a késedelmesen vagy egyáltalán le nem szállított áruk esetében az állag megőrzése érdekében felmerült költségeket, és ezek az eladó részére visszajárnak,⁷⁷⁰ csak úgy, mint a helyettesítő áru gyorsított hajófuvarozásának költségei is.⁷⁷¹ Mindezekon túlmenően, a károsult vevő érvényesítheti azokat az ésszerűen felmerülő járulékos költséget, amelyek az áru szerződésszerűségének megállapításával kapcsolatosak, amennyiben a hiba kimutatásra került, és a másik felet értesítették.⁷⁷²

5.5.4. A bírósági eljárással összefüggésben felmerült költségek

A legtöbb ország a „*costs follow the event*” elvet (avagy a vesztes fizet, vagy angol szabály) követi, amely a pernyertes felet feljogosítja, hogy a perben felmerült minden költségét, vagy legalábbis annak egy részét megtérítsék. Ezzel ellentétben áll az ún. „amerikai szabály”, amely szerint mindenki a maga költségét viseli. Azonban ezen elvet számos kivétel „tarkítja”. Az Amerikai Egyesült Államokban egyes törvényhelyek pl. – bizonyos esetekben – lehetővé teszik az ügyvédi díjak és költségek megítélését, más oldalról a bíróságok általában végrehajtják a felek ilyen tartalmú megállapodásait is.⁷⁷³

Ügyvédi díjak és költségek megítélésénél általánosságban három kérdést merül fel:

1. A felek megállapodása, az eljárásjog, vagy az alkalmazandó jog alapján az ilyen költségek és díjak megtéríthetők-e?
2. Hogyan kellene elosztani ezen költségeket a felek között?
3. Milyen típusú költségek és díjak ítéltetők meg?

⁷⁶⁸ Vadhús hűtött tárolásának költségei és ehhez hozzáadódtak a fedezeti eladás telefon, fuvarozási, stb. költségei is. OLG Braunschweig 1999. október 28.

⁷⁶⁹ ICC Vb. 7585. (1992)

⁷⁷⁰ Pl. Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce 107/1997

⁷⁷¹ US Court Appellate (9th Circuit) 1995. december 6. (Delchi Carrier S.p.A v. Rotorex Corp.)

⁷⁷² Pl. Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce 107/1997; BGH 1997. június 25.

⁷⁷³ Valójában az amerikai szabály, mint generális elv alól, több mint száz szövetségi törvény teremt kivételt, pl. trösztellenes kérdések, szerzői jogi, nyugdíj szabályozások tekintetében. Valamint a nemrég (2003) felülvizsgált UCC szövege is kivételt ad, az akkreditív megszegéséért való kártérítés keretében (5-111. § e) pont). DIENER i.m. 1.

A rendes és választottbírók általánosságban számos faktort értékelnek ezen költségek megítélésénél, pl. a perhúzó taktikákat, az ésszerűtlen perbeli magatartást és a komolytalan igényeket.⁷⁷⁴

A 74. Cikk kifejezetten nem nevesíti a károsult oldalán felmerült ügyvédi díjak és költségek fizetését (perköltség). Abban a kérdésben, hogy az Egyezmény alapján megtéríthető-e az ilyen kiadások vagy sem, a joggyakorlat és a jogirodalom ellentétes álláspontokat követ.⁷⁷⁵ Többségi álláspont szerint⁷⁷⁶ a perköltség kérdését eljárásjogba tartozóként kezelik, ezért az nem tartozik az Egyezmény anyagi jogi kártérítési szabályai hatálya alá. Több ítélet is ekként foglalt állást.⁷⁷⁷ Ellenben mások úgy vélik, hogy ha a 7. Cikk (1) bekezdése alapján az Egyezmény autonóm, *per se* értelmezéséből kell kiindulni, akkor a nemzeti jogok minősítései irrelevánsak, ezért az egyes nemzeti jogszabályok felhívása csak *ultima ratió*ként lehetséges.⁷⁷⁸ Ezen álláspont szerint viszont vitatott, hogy a 74. Cikket – a teljes kártérítés elvével összhangban – tágan kell-e értelmezni, mert az azt jelentené, hogy a károsult kártérítésként igényelheti ezen költségeit.⁷⁷⁹

Az első nézetet tette magáévá az amerikai fellebbviteli fórum a sokat citált és a jogirodalomban „nagy vihar kavart” *Zapata Hermanos Sucesores v. Hearthside Baking* ügyben (2003). Míg az elsőfokú bíróság deklarálta, hogy az Egyezmény alapján az eladó jogosult a (süteményes dobozok adásvételével kapcsolatos) szerződést megszegő vevőtől ügyvédi díja megtérítésére, addig a másodfokú fórum ellentétesen foglalt állást. *Richard Posner* bíró megjegyzése szerint az Egyezmény a szerződésekre és nem az eljárásra vonatkozik, ennél fogva, az alkalmazandó jog eljárásjogi szabályai alkalmazandók a peres eljárás minden terepén. Valamint rámutatott, hogy ha az amerikai jogalkotó számolt volna egy ilyen szabállyal, akkor inkább tartózkodott volna az Egyezmény aláírásától, semmint hogy „mellőzze a szentséges amerikai szabályt”.⁷⁸⁰ Végül a fórum a *lex fori* szerinti „amerikai szabály”-t alkalmazta, így

⁷⁷⁴ GOTANDA 3. i.m. 86.

⁷⁷⁵ *Diener* – érdekes megközelítéssel – a pozitivisták és természetjogi felfogás analógiájára osztja ketté a gondolkodókat. A pozitivisták ún. külső joghézagként tekintve a kérdést, a nemzetközi magánjog utalásával a nemzeti jogszabályt alkalmazzák. Ellenben a természetjog „képviselői” a belső joghézag-kitöltés egyezményes rendelkezése alapján az Egyezmény alapjául szolgáló alapelvekből indulnak ki. DIENER i.m. 35. skk.

⁷⁷⁶ FLECHTNER – LOOKOFKY i.m. 93-104.; *Stoll* és *Gruber* véleménye. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 757.; SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 444.; BERNSTEIN – LOOKOFKY i.m. 164.; INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR i.m. 662. sk.

⁷⁷⁷ US Court Appellate (7th Circuit) 2002. november 19. (*Zapata Hermanos Sucesores S.A. v. Hearthside Baking Co. Inc.*); US District Court Illinois 2003. január 29. (*Ajax Tool Work Inc. v. Can-Eng Manufacturing Ltd.*); US District Court Pennsylvania 2008. július 25. (*Norfolk Southern Railway Company v. Power Source Supply Inc.*); LG Berlin 2006. szeptember 13.

⁷⁷⁸ FELEMEGAS i.m. 39.; DIENER i.m. 9.

⁷⁷⁹ AG Viechtach 2002. április 11.; AG Augsburg 1996. január 29.; Turku Hovioikeus 2002. április 12.; Tribunal Cantonal de Vaud 1996. március 11.

⁷⁸⁰ *Posnert* idézi: SCHLECHTRIEM 11. i.m. 73.

mindkét fél maga viselte költségeit. Több gondolkodó kritikával illetve a döntést, az autonóm értelmezés szükségessége mellett érvelve.⁷⁸¹

A második megközelítési módot alkalmazta az ICC választottbírósa egy ügyben, deklarálva, hogy a 74. Cikk szerinti veszteség fogalmába az ügyvédi díjak beletartoznak, mert az előrelátható volt és a szerződésszegés következménye.⁷⁸² Míg egy másik esetben a tanács rögzítette, hogy a jogi költség nem csak az ügyvédi díjakat, hanem a fél felkészülésével összefüggő kiadásokat is magában foglalja, amennyiben azok ésszerűek és a választottbírósi ügy betervezésével és előkészítésével kapcsolatban merültek fel.⁷⁸³ Azonban ebben az ítéletben a választottbíráskodás költségeit, így az „ésszerű jogi és más, a felek által a választottbíráskodás miatt keletkezett költségek”-et az eljáró tanács az ICC választottbírósi eljárási szabályzatának – egyébként a megosztás tekintetében széleskörű diszkrecionális jogkört biztosító – 31. Cikke alapján (tehát az első megközelítési mód szerint) ítélte meg.⁷⁸⁴

A Testület – e helyütt is az értelmező megközelítési mód híveként – kiindulópontként felveti, hogy ez a kollízió (a 74. Cikk szerint a károsult jogosult-e kártérítési igénnyel élni a perköltségek vonatkozásában), nem oldható meg az anyagi és eljárási jog megkülönböztetésével. Ennek eldöntése ugyanis bíróságoként eltérhet, valamint az adott ügy körülményeitől is függhet. „Egy ilyen megkülönböztetés idejemúlt és terméketlen. E helyett arra kellene fókuszálni, hogy a perköltségeket szándékosan mellőzték-e az Egyezményből, és ha nem, akkor a kérdés megoldható-e az Egyezmény alapjául szolgáló alapelvek segítségével, illetve ilyen elvek hiányában, a kérdés megoldható-e az általános elvek, vagy ennek hiányában a nemzetközi magánjog szabályai alapján alkalmazandó jog rendelkezéseivel összhangban.”⁷⁸⁵

Az Egyezmény tehát kifejezetten nem rendelkezik e témában, és a Cikk megalkotásának dokumentumai is hallgatnak e kérdésben. A teljes kártérítés elve ugyan alátámaszthatja a perköltség peresíthetőségét, azonban ez az értelmezés – a Testület álláspontja szerint – az

⁷⁸¹ FELEMEGAS i.m. 39.; ZELLER 1. i.m.

⁷⁸² ICC Vb. 7585. (1992). Hasonló: CIETAC 1996. május 14.; 1999. február 12. Részletesen ismerteti: DIENER i.m. 10. sk.

⁷⁸³ ICC Vb. 10329. (2000)

⁷⁸⁴ „Article 31 - Decision as to the Costs of the Arbitration

1. The costs of the arbitration shall include the fees and expenses of the arbitrators and the ICC administrative expenses fixed by the Court, in accordance with the scale in force at the time of the commencement of the arbitral proceedings, as well as the fees and expenses of any experts appointed by the Arbitral Tribunal and the reasonable legal and other costs incurred by the parties for the arbitration.

2. The Court may fix the fees of the arbitrators at a figure higher or lower than that which would result from the application of the relevant scale should this be deemed necessary due to the exceptional circumstances of the case. Decisions on costs other than those fixed by the Court may be taken by the Arbitral Tribunal at any time during the proceedings.

3. The final Award shall fix the costs of the arbitration and decide which of the parties shall bear them or in what proportion they shall be borne by the parties.”

⁷⁸⁵ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

Egyezmény 45. és 61. Cikkeiben lefektetett vevő és eladó közötti egyenlőség alapelveivel ellentétes lenne. „Amennyiben ugyanis a perköltségek jelen Cikk alapján kártérítésként megítélhetők lennének, akkor az azt az anomáliát eredményezné, hogy csak a pernyertes felperes szerezheti vissza a perköltséget.”⁷⁸⁶ A kártérítés ugyanis abban az esetben kérhető, ha szerződésszegés történt, ezért a pernyertes alperes nem tudná kártérítésként visszakapni a perköltség összegét, amennyiben a felperes nem követett el szerződésszegést. Így a perköltség kártérítésként való megítélésének célja, nevezetesen, hogy a kérelmező félnek a perrel kapcsolatban felmerült teljes költsége megtérüljön, nem érvényesül ez utóbbi esetben. A 74. Cikk ellenben nem gátolja az eljáró rendes vagy választottbíróaszt, hogy megítélje az ügyvédi munkadíjat és más jogi költséget, amennyiben a szerződés alapján jár a megfizetésük.⁷⁸⁷

Az értelmező megközelítési mód alkalmazásával – a Testület nézete szerint – az anyagi-eljárásjogi megkülönböztetés átadná helyét a peres eljárással kapcsolatos, illetve a *bírósági eljáráson kívüli jogi kiadások* elhatárolásának. Akár elfogadva az anyagi-eljárásjogi elhatárolás elvetését, akár más indokok alapján, a jogtudósok egy nagyobb része arra az álláspontra jutott, hogy a bírósági eljáráson kívüli jogi költség követelhető az Egyezmény alapján,⁷⁸⁸ ha ésszerű és arányos.⁷⁸⁹ Ezen peren kívüli költségek, jogi kiadások a szerződésszegés megakadályozásával összefüggésben keletkezhetnek, vagy pl. a jogosult szerződésből eredő jogainak gyakorlása (mint pl. a teljesítés követelése) indokolhatja. (A peren kívüli költségek nehezen határolhatóak el más, a szerződésszegésből eredő előzetes kiadásoktól, főként a 77. Cikk megkívánta kárenyhítési kötelezettségtől.) Ez utóbbi esetben ügyvédi kiadások is keletkezhetnek, ha pl. a teljesítésre kötelezésnél egy ügyvédet bíznak meg, hogy írja meg a levelet.⁷⁹⁰ Az ilyen költségek Egyezmény alapján történő követelése a szerződés fenntartásának Egyezményben lefektetett alapelveiből is következik, hiszen ezzel lehet biztosítani a teljesedésbe menéshez szükséges kiadások kompenzálását.⁷⁹¹

A gyakorlati nehézségeket az OLG Köln 2006. április 3-án hozott döntése is jól szemlélteti. A német fórum ítéletében az eladó által támasztott vételár követelésével kapcsolatos költségeit azon az alapon utasította el, mert azok felmerülését, mértékét és számítási módját nem tudta az eladó megfelelően igazolni. A bírósági eljárás előtti ügyvédi költségeket a 74. Cikkben kívül eső igényként azért nem ítélte meg, mert amikor már az eladó ügyvédhez fordult további

⁷⁸⁶ *Uo.*

⁷⁸⁷ *Uo.*

⁷⁸⁸ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 757. sk.; GOTANDA 1. i.m. 129.; Ugyanígy *Schwenzer és Hachem*. Hivatkozva: SAIDOV – CUNNINGTON i.m.; SCHLECHTRIEM 11. i.m. 74. sk.

⁷⁸⁹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 444.

⁷⁹⁰ Pl. OLG Düsseldorf 1996. július 11. Másrészt egy adósságkezelő ügynökség alkalmazása költségei a szerződésszegés miatt keletkezett tartozás behajtására, nem tekinthető általános és normális reakciónak a német bíróság szerint, ellentétes a kárenyhítési kötelezettséggel. LG Frankfurt am Main 1991. szeptember 16. Bővebb esetjog: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 758.

⁷⁹¹ GOTANDA 1. i.m. 134.

vételrészletre jogi segítség nélkül sem számíthatott. A fórum szerint ugyanis akkor már a vevő a leszállított áruk ellenértékét kifizette, kivéve – a jogvita alapjául szolgáló eperpalánták – adásvételének adóját és egy kisebb fennmaradó összeget.

5.5.5. Harmadik személyek által károsulttal szemben támasztott pénzügyi veszteségek

A szerződésszegés a károsult számára nem csak közvetlen és járulékos, hanem harmadik személyekkel összefüggésben is veszteségeket hozhat. Ezeket a veszteségeket rendszerint a *következménykárok* közé sorolják.⁷⁹² Például a vevő szerződésszegésekor az eladó következményi károkat szenvedhet a szállítói szerződések megszűnése, vagy a díjak tisztességtelen ellenőrzése esetében.⁷⁹³ A vevő esetében, pl. abban az esetben, amennyiben az eladó részére hibás árut szolgáltatott, amelyeket a vevő harmadik fél részére értékesített, így a vevő a harmadik fél irányában felelősséggel tartozik az áru hibás, vagy nem teljesítése miatt.⁷⁹⁴ A következményi károk az Egyezmény alapján megtéríthetők, de ebben a vonatkozásában is érvényesül az előreláthatóság és a kárenyhítési kötelezettség korlátja.⁷⁹⁵ Az előreláthatósági szabálynak e körben is van relevanciája.⁷⁹⁶ Ennek eredményeként általában azon károk ítélték meg, amelyek bekövetkezése a szerződéskötéskor már valószínűsíthető volt.⁷⁹⁷ A kártelepítés szempontjából „döntő mozzanat, hogy melyik szerződő fél *kockázati körében* merült fel az illető kár”.⁷⁹⁸

5.5.6. A károsult jóhírnevében esett sérelem

A jóhírnév (*goodwill*) megsértése okozta pénzügyi veszteség megtérítése a 74. Cikk szerint lehetséges, azonban nemvagyoni kártérítésre nincs mód.⁷⁹⁹ Ennél fogva ezen károk akkor ítélték meg, ha a károsult ki tudja mutatni, hogy a szerződésszegés miatt szenvedett pénzügyi hátrányt.⁸⁰⁰ Mind az Európai Szerződési Jog Alapelvei 9:501 Cikk (2) bekezdés a) pontja, mind pedig az UNIDROIT Alapelvek 7.4.2. Cikke megengedi a jóhírnevben esett kár iránti kártérítést.

⁷⁹² SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 758.

⁷⁹³ OLG München 1998. január 28.

⁷⁹⁴ BGH 1998. november 25.; OLG Köln 1996. május 21.

⁷⁹⁵ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 442.; TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁷⁹⁶ Szemben *Eörsivel*, aki szerint a „consequential damages-t nem kell előrelátni”. EÖRSI 1. i.m. 435.

⁷⁹⁷ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 442.

⁷⁹⁸ *Uo.*

⁷⁹⁹ Más megközelítést követ *Saidov*, aki szerint egy autonóm fogalom kidolgozása lenne indokot, tekintettel arra, hogy a jóhírnév az üzleti életben a kereskedő önálló „vagyon” – a sikeres üzleti tevékenység fontos előfeltétele. Ennek folyományaként ennek megsértése, mint veszteség a 74. Cikk alá kellene tartozzon. SAIDOV 1. i.m. 394-399.

⁸⁰⁰ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 435., 443. sk.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 753.; *Schwenzer és Hachem*. Hivatkozva: SAIDOV – CUNNINGTON i.m.

A jóhírnév definiálása közismerten nehéz, ezért a veszteség is nehezen mérhető. A jóhírnév veszteségére egyszerűen utalhatunk úgy, mint a jövőbeli elmaradt haszonra, avagy akként is leírható, mint amely a vásárlók tartózkodása miatti üzleti hírnévben vagy a társaság kereskedelmi imázsában bekövetkezett csökkenéssel mennyiségileg meghatározható.⁸⁰¹ Egységes definíció hiányában, némely fórumok a bizonyítottság magasabb fokát követelik meg. A svájci fórumnak egy svájci eladó és olasz vevő jogvitájában kellett döntenie.⁸⁰² Az eladó művészeti témájú katalógusok és könyvek nyomtatását vállalta. A vevő a vételár nem teljes kifizetését azzal indokolta, hogy a papír minősége a szerződésben foglaltaknál gyengébb, s ennek eredményeként sérült a jóhírneve. Zürich Kanton Kereskedelmi Bírósága döntése szerint a jóhírnévben esett veszteségből származó kárt „alaposan és konkrétan meg kell jelölni és bizonyítani”, amely ez esetben nem történt meg. Egy német fórum azon az alapon utasította el a jóhírnévben esett kár iránt előterjesztett igényt, mert a vevő nem tudta „pontosan kiszámítani a hírnév károsodásából eredő veszteséget”.⁸⁰³ Ugyanakkor önmagában az a tény, hogy a hírnévben esett kár mértékét nehezebb kalkulálni, nem eredményezhetné azt, hogy a kártérítés megítélésekor a bizonyítottság magasabb szintje áll fenn. A Testület véleménye szerint, valójában annak megkövetelése, hogy a hírnévben esett kár mértéke pontosan kerüljön meghatározásra, a teljes kártérítés elve ellen hat. A 74. Cikk alapján így a Testület a jóhírnevében bekövetkezett kár *ésszerű bizonyossággal történő igazolása* mellett foglalt állást.

A vevő jóhírnév sérelme esetén a vagyoni veszteség előfeltételeinek megalapozásában meglévő nehézségek illusztrálására a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság – még az ULIS-t alkalmazó – ítélete hivatkozható.⁸⁰⁴ A holland telephelyű eladó *Gouda* sajtót értékesített egy német telephelyű vevőnek. Azonban a sajtó három százaléka romlott volt, és a vevő kártérítési igénnyel lépett fel – többek között – négy fontos kiskereskedője elvesztése miatt. Míg másodfokon a bíróság megállapította, hogy ez a veszteség nem volt előrelátható, addig a BGH kifejtette, mivel a sajtakereskedelem terén Németországban éles a verseny, így a nagyon ingatag piac a legcsekélyebb hibás teljesítésre is érzékenyen reagál. A károsultnak a német-holland Kereskedelmi Kamara és Kereskedelmi Iparkamara szakértői véleményeire alapozva kellett volna a bizonyítást megtennie, amennyiben a szakvélemények eredményeit (pl. a társaságok megkérdezése) feltárta volna az

⁸⁰¹ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁰² HGer Zürich 1999. február 10.

⁸⁰³ LG Darmstadt 2000. május 9. Bizonyos esetekben a jóhírnévben bekövetkezett kárt az elmaradt haszon adja. Ilyenkor a károsult duplán juthatna kártérítéshez: a jóhírnév sérelme és az elmaradt haszon miatt kártérítés iránti igény átfedései okán. A bíróság nézete szerint: „nem megfelelő, hogy a vevő a forgalomkiesés miatt előterjesztett kárigénye mellett – ami elmaradt haszon jogcímen kerülhet megtérítésre – azzal egyidejűleg a hírnév csökkenéséből eredően további kártérítésre is igényt tartson.” Ugyanakkor előfordulhat, hogy a károsult a jóhírnév megsértése és az elmaradt haszonért is kaphat kártérítést. Pl. ha az ígértetevő szerződésszegése eredményeképpen a másik üzlete bukását okozza. A károsult ez esetben a szerződésszegés napjától az üzlet bukásának a napjáig követelheti az elmaradt hasznot, innentől kezdődően az üzlete tönkretételéért jogosult a kártérítésre (elmaradt haszonnal és a jóhírnév megsértéséből eredő kárral együtt). Hivatkozva: TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁰⁴ BGH 1979. október 24.

alperesnek, aki ennél fogva elemezni tudta volna azokat. Az ilyen bizonyítékok nem csak előmozdítanak az ilyen veszteségek „előreláthatósága” megalapozását, hanem a hibás teljesítés és a vevők elvesztése, azaz a jóhírnév sérelme és annak vagyoni következményei közötti esetleges kapcsolat ésszerű bizonyossággal történő bemutatásában is segíthetnek.⁸⁰⁵

Schlechtriem a Testület jóhírnév sérelme esetén „ésszerű bizonyossággal” történő igazolás vonatkozásában elsőként az anyagi-eljárásjogi kérdést elemezve megállapítja, „nem kétséges, hogy az Egyezmény egyes szabályai egyértelműen elrendelik a bizonyítást, és így az anyagi jogi kérdés”. Példának hozza a 79. Cikk (1) bekezdését, amelyben benne foglaltak: „ha bizonyítja”. Másutt – így jelen Cikk esetében – ellenben nem ennyire világos a szabályozás. Konklúziójában kifejti, aligha szabályozhatta az Egyezmény ezt a kérdést, és „annak kijelentése, hogy a jóhírnév sérelméből eredő veszteséget *csak ésszerű* bizonyossággal kell igazolni [...] valójában kiszélesíti az Egyezmény alkalmazási körét”.⁸⁰⁶

5.5.7. A szerződéses ár és a fedezeti ügylet közötti különbözet

Amennyiben a szerződésszegés következtében a károsult ésszerűen fedezeti ügyletet köt, anélkül hogy előtte a szerződéstől elállna, ennek ellenére a károsult a 74. Cikk szerint kártérítés keretében követelheti a szerződéses ár és a fedezeti ügylet közötti különbözetet.

A fedezeti eladással vagy vétellel a károsult elkerülheti a szerződésszegésből eredő veszteségének egy részét. Amennyiben a károsult eláll a szerződéstől, akkor ezt követően a vevő ésszerű módon és ésszerű időn belül fedezeti ügyletet köthet, és – a 75. Cikk szerint – a kártérítést igénylő fél követelheti a szerződéses ár és a fedezeti ügylet ára közötti különbözet, valamint a 74. Cikk szerint járó valamennyi egyéb kára megtérítését. Előfordulhat, hogy kárenyhítési kötelezettsége miatt, vagy megelőző intézkedésként a károsult a szerződésszegés után, de még a szerződés elállása előtt köt fedezeti ügyletet.⁸⁰⁷ Ilyen körülmények között a kár kiszámítása praktikusán a 75. Cikkben leírt metódus alapján történik, és azt a károsult a 74. Cikkre hivatkozással kérheti.⁸⁰⁸ A kárenyhítési kötelezettség azonban nem kívánja meg automatikusan, hogy a károsult fedezeti ügyletet eszközöljön.⁸⁰⁹

A magyar felperes és olasz alperes vitájában a Legfelsőbb Bíróság helyesen állapította meg, hogy a 75. Cikk szerint a fedezeti vétel ellenértéke és a szerződéses ár közötti különbözet csak akkor ítéltető meg, ha az alperes a szerződéstől való elállást, vagy annak felmondását igazolni

⁸⁰⁵ SCHLECHTRIEM 12. i.m. 96.

⁸⁰⁶ *Uo.* 96. sk.

⁸⁰⁷ Ebben az esetben már nem alkalmazta a fórum a 75. Cikket. Audiencia Provincial de Valencia 2005. március 31. Hivatkozva: MAGNUS 3. i.m. 332.

⁸⁰⁸ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁰⁹ Lásd: OGH 2000. április 28-i – fentebb részletezett – döntése, ahol a bíróság egy választási lehetőséget adott a károsultnak, hogy a kárait a 76. Cikk, vagy a 74. Cikk alapján érvényesíti.

tudta volna. A károsult viszont a 74. Cikk alapján kérhette volna a fenti értékkülönböt, amennyiben bizonyította volna annak indokoltságát.⁸¹⁰

5.5.8. A szerződés nemteljesítésből eredő haszon és a büntető kártérítés

A teljes kártérítés elvének alsó korlátja mellett (azaz nem lehet a kártérítés mértéke a teljes kárnál kevesebb), egy felső határa is van, eszerint a megítélt kártérítés nem hozhatja jobb helyzetbe a károsultat annál, mint amilyen helyzetbe a szerződésszerű teljesítés esetén került volna, az nem lehet a károsult számára nyereség forrása. „A teljes kártérítés elvének komplementere tehát a káron szerzés tilalma.”⁸¹¹

Előfordul, hogy a szerződésszegés a károsultnak anyagi hasznot hoz, ti. egyes veszteségeket elkerül, más kiadásokat megtakarít. Ekkor a kártérítés összegét azon nyereséggel, amely a károsultat bizonyos, szerződéses kötelezettségei teljesítése alól mentesíti, ellentételezni kell. Ez a megközelítési mód az országok többségnek gyakorlatával, az UNIDROIT Alapelvekkel és az Európai Szerződési Jog Alapelveivel is összhangban áll.⁸¹² Eszerint „figyelembe kell venni a károsultat megillető a szerződésszegésből eredő minden előnyt, akár olyan költség, amely a nem teljesítés miatt nem merült fel (pl. nem kell megfizetni a távolmaradó művész számára lefoglalt szállodai szobát), akár olyan veszteség, amelyet ez által elkerült (pl. egy ügylet nem teljesül, amely annak szerződésszerű teljesülése esetén veszteséges lett volna).”⁸¹³

A Titkársági Kommentár az alábbi példákkal szemlélteti a 74. Cikk hatálya alá tartozó kártérítés mértékének kiszámítását:

„[A] A szerződés az eladó által gyártandó 100 darab gépi eszköz adásvételére irányult, FOB klauzulával, 50 000 amerikai dollár értékben. A vevő a szerződés megkezdése előtt visszautasította a szerződést. Amennyiben a szerződés teljesülésbe megy, akkor az eladó teljes költsége 45 000\$, amelyből 40 000\$ kimutatott költség, csak a szerződés létezésével merül fel (pl. anyag, energia, szerződés teljesítéséhez alkalmazott munkaerő költsége, vagy az egyes darabok után fizetendő díj). A többi 5000\$ kimutatottan a cég állandó költségeinek a szerződésre eső elosztása (pl. kölcsöntőke, általános adminisztrációs költségek, az üzem és a berendezés értékcsökkenése). Az eladónak ugyan 40 000\$ költség nem keletkezett, ugyanakkor állandó költségeinek a szerződésre eső elosztása (5000\$), olyan költség, amely nem függ a szerződés

⁸¹⁰ Az eljáró fórum nem találta a bizonyítékokat elégségesnek. (Pfv. 21.348/1998/11.)

⁸¹¹ FUGLINSZKY i.m. 203.

⁸¹² Bővebben: TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE; UNIDROIT ALAPELVEK 7.4.2. Cikk; EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI 9:502. Cikk

⁸¹³ <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-74.html>

lététől. Ennél fogva ezen költségek nem csökkenthetők, kivéve, ha az eladó egy másik szerződést köt, ami teljes mértékben leköti a kérdéses időszakra vonatkozó gyártókapacitását. Ellenkező esetben az eladó oldalán kárként jelentkezik, mert azt az eladó a szerződés szerű teljesítésével megkapná. Összességében a vevő 10 000\$ kárért felelős, ami a szerződés 50 000\$ értékének és a megtakarított 40 000\$ különbözete.”

„[B] Amennyiben a fenti példában a szerződés visszautasítása előtt az eladónak a szerződés teljesítésével összefüggésben már 15 000\$ megtérítendő költsége keletkezett, akkor a teljes kár 25 000\$.”

„[C] Amennyiben a 'B' esetben érintett termékek egy részét harmadik személy 5000\$-ért megvenné, akkor az eladó kártérítési összege 20 000\$-ra csökken.”

A büntető kártérítés intézményét (*punitive damages*, vagy *exemplary damages*)⁸¹⁴ általánosságban az angol-amerikai jogrendszerhez tartozó országok joga ismeri, míg a kontinentális jogrendszerek elvetik alkalmazását. Nemzetközi választottbíróóságok transznacionális szerződéses partnerek vitájában ritkán ítélnék meg büntető kártérítést.⁸¹⁵ Azon országok, amelyek lehetővé teszik büntető kártérítés kiszabását, egy ilyen összeg meghatározására különböző módszereket alkalmaznak. Némely országok teljes mértékben a bírakra ruházzák ennek megállapítását, míg mások különböző tényezőket határoznak meg, mint pl. a helytelen cselekmény súlya, az alperes vagyoni helyzete és hogy ez a leendő nyereség mit eredményezne a felperesnél.⁸¹⁶ Ugyan minden ország gátját kívánja veti a túlzó büntető kártérítési ítéleteknek, hogy mi képez túlzó kártérítést, nem tisztázott. Végeredményben a büntető kártérítés kiszabása elismerési és végrehajtási problémákhoz vezethet, mert az sértheti a megkeresett ország közrendjét. *Gotanda* hívja fel a figyelmet a napjainkban tetten érhető lehetséges elmozdulásra a gyakorlatban.⁸¹⁷ A legújabb fejlemények Franciaországban, Németországban, az Európai Unió jogalkotásában, valamint ausztrál, kanadai és spanyol ítéletekben is egy nagyobb befogadóképességet mutatnak a jogintézményt alkalmazó külföldi ítéletek végrehajtása iránt. Franciaországban megjelenik a Ptk. tervezett revíziója kapcsán egy olyan rendelkezés, amely bizonyos esetekben büntető kártérítés megítélésére hív fel.⁸¹⁸ Németországban vannak olyan jogtudósok, akik úgy találják, hogy a német fórumok polgári ügyekben büntető kártérítést kezdenek megítélni.⁸¹⁹ Az Európai Bizottság zöld könyve bizonyos trösztellenes ügyekben engedélyezné a kétszeres kártérítés

⁸¹⁴ Ősi eredetéről (már Hammurabi törvénykönyvében, a Bibliában, a babiloni, a hettita, ókori görög jogban és Manu törvénykönyvében is megjelenik) és mai formáiról: GOTANDA 3. i.m. 322. skk.

⁸¹⁵ *Uo.*

⁸¹⁶ *Uo.*

⁸¹⁷ GOTANDA 2. i.m.

⁸¹⁸ Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil), et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil), art. 1371 (2005. szeptember 22.). Hivatkozva: GOTANDA 2. i.m. 2.

⁸¹⁹ Volker BEHR: Punitive Damages in American and German Law – Tendencies Towards Approximation of Apparently Irreconcilable Concepts. In: Chicago-Kent Law Review 2003. Hivatkozva: GOTANDA 2. i.m. 3.

kiszabásának.⁸²⁰ A kanadai és spanyol fellebbviteli bíróságok pedig amerikai, büntető kártérítést kiszabó ítéleteket hajtottak végre.⁸²¹ Ez az ellentmondásos és kiforratlan jelenség⁸²² annak is köszönhető, hogy az amerikai ítélkezési gyakorlat „finomodásáról”, mértéktartásáról, egyre több és alaposabb tanulmány születik – olyan „városi legendákat” oszlatva el, mint a hírhedt „macska a mikrohullámú sütőben” riogató példázata.⁸²³

Az Egyezmény a büntető kártérítés megfizetésének kérdéskörét nem rendezi. A büntető kártérítés esetén viszont a megítélendő összeg meghaladja a tényleges vagy névleges kártérítést, a célból, hogy a másik fél sértő, rosszhiszemű magatartását megtorolják. Az ilyen kártérítés azért nem ítéhető meg, mert a 74. Cikk alapján az „megegyezik azzal a veszteséggel, amely a szerződészegés következtében a másik felet érte, ideértve az elmaradt hasznot is”, tehát a kártérítés csak korlátozott összegű lehet. Azonban a felek megállapodásukkal lehetővé tehetik a rendes vagy a választottbírószám számára az alkalmazandó jog által megengedett mértékben a büntető kártérítés megítélését.⁸²⁴

5.6. Összegzés

A Testület 6. sz. véleménye a jogirodalomban meglévő többségi álláspontot jeleníti meg a vizsgált kérdések jelentős részében (pl. 74. Cikk a teljes kártérítés elvét fejezi ki). A veszteség mértékének bizonyítása tekintetében viszont eltérést javasol a vezető kommentárok és jogesetek „fő sodorvonalától”. Ennek megfelelően az „értelmező megközelítési mód” alkalmazásával a károsultat terhelné annak *ésszerű bizonyossággal történő bizonyítása*, hogy veszteséget szenvedett, valamint a károsultat terheli a veszteség mértékének bizonyítása is, azonban azt nem szükséges matematikai pontossággal megtennie (pl. szakértői véleménnyel, piackutatási eredményekkel és elemzésekkel, statisztikákkal). Indoklásul az eltérő nemzeti megoldások, és az ennek nyomán születő divergáló döntéseket jelöli meg, mint amely nem segíti elő az Egyezmény egységes alkalmazását.

⁸²⁰ Green Paper - Damages actions for breach of the EC antitrust rules {SEC(2005) 1732} (COM(2005) 672 final)

⁸²¹ Beals v. Saldanha (2003) (Kanada); Miller Import Corp. v. Alabastres Alfredo, (2001. november 13.) (Exequátur No. 2039/1999) (Spanyolország). Hivatkozva: GOTANDA 2. i.m. 3.

⁸²² A hasonló jogintézményt nem ismerő, külföldi nemzeti fórumok általában elutasítják az ilyen ítéletek végrehajtását. GOTANDA 2. i.m. 9-14. A joghatósági megállapodásokról szóló Hágai Egyezmény 11. Cikke is ezen az alapon áll.

⁸²³ WENGLORZ – RYAN i.m. 598-609.

⁸²⁴ TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE

A kártérítés mértékének kiszámítása vonatkozásában az alábbi *támpontokat* adja a Testület:

- a nemteljesítésből eredő károk tipikusan azon haszon piaci értékével mérhetők, amelytől a károsultat a szerződésszegés következményeként megfosztották, vagy azon ésszerű intézkedések költségeit jelentik, amelyek olyan helyzetbe hozzák, mintha a szerződés teljesedésbe ment volna;
 - a károsult fél mindazon nettó nyereségre jogosult, amelytől a szerződésszegés miatt esett el;
 - az elmaradt haszon magában foglalhatja azon hasznok veszteségét, amelyek a kártérítés bíróság általi összegének megállapítását követően válnak esedékessé;
 - az elmaradt haszon magában foglalja az értékesítési volumen elmaradását;
- a károsult jogosult a szerződésszegés miatti, valamint a kárenyhítés érdekében megtett intézkedései során keletkező ésszerűen felmerülő többletköltségeinek megtérítésére;
- a károsult a szerződésszegés miatti, bírósági eljárással összefüggésben felmerült költségeire a 74. Cikk alapján nem tarthat igényt, de a bírósági eljárás kívüli jogi kiadások költségként érvényesíthetők;
- a károsult kártérítésre jogosult a szerződésszegés eredményeként harmadik személyek által vele szemben támasztott pénzügyi veszteségei megtérítésére;
- a károsult jogosult a szerződésszegésből a jóhírnevében esett sérelem iránt kártérítésre, azonban itt is bevezetné az ésszerű bizonyossággal történő igazolás mércéjét (*Schlechtriem* szerint ez az eredeti jelentéstartalom bővülését eredményezné);
- amennyiben a szerződésszegés következtében a károsult ésszerűen fedezeti ügyletet köt, anélkül hogy előtte a szerződéstől elállna, ennek ellenére a károsult a 74. Cikk szerint kártérítés keretében követelheti a szerződéses ár és a fedezeti vétel közötti különbözetet.
- a kártérítés nem hozhatja jobb helyzetbe a károsultat annál, mint amilyen helyzetbe a szerződés szerű teljesítés esetén került volna, ennél fogva, a károsultat megillető kártérítés összegének kiszámításakor a szerződésszegésből eredő károsultat ért veszteség ellentételezendő, elvben a károsultat megillető bármilyen haszon által, amely a szerződés nemteljesítésből ered; valamint a büntető kártérítést a 74. Cikk alapján nem lehet megítélni.

5.7. Összevetés a magyar joggal

Az Egyezmény bizonyos megoldásai először a Kptk-ba, majd az új Ptk. tervezetében „transzplantálódtak”.⁸²⁵ Lényeges eltérés, hogy az Egyezmény a belső joggal szemben a véltenség bizonyításával történő kimentést (Ptk. 318. §, 339. §) nem teszi lehetővé, így az objektív tétel irányában hat (bővebben, lásd 6. fejezet).⁸²⁶

Az Egyezmény és a Ptk. megoldása abban megegyezik, hogy a kártérítés mindkettőben általános és tetéző. A Ptk. is általában a tényleges kártérítés elvén áll, melynek mértékét a káreredmény nagysága határozza meg, ez alól kivételek vannak, pl. felróható magatartás.⁸²⁷ A 355. § (1) bekezdésében meghatározottak szerint a károkozó köteles az eredeti állapotot helyreállítani, vagy a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni. Ezt a (2) bekezdés főszabálya alapján pénzben kell megtennie. A (4) bekezdés írja elő, hogy a kártérítés címén „a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést, és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez, vagy kiküszöböléséhez szükséges”.

A Ptk. citált passzusának részletesebb ismertetésétől azért tekintünk el, mert a hatályos jogunkban a nemzetközi adásvételi szerződéseknél a Kptk. – megalkotásakor az éppen készülő Egyezmény javaslata által „inspirált” – rendelkezései *lex specialis*ként a Ptk. 355. §-a helyébe lépnek.⁸²⁸ Eszerint „csak azokat a károkat vonja a megtérítés körébe, amelyek

- a károkozó magatartás *közvetlen* következményei, és
- amelyekkel már a *szerződés megkötésekor*,
- mint a szerződésszegés *lehetséges következményével*
- *előre lehetett számolni*.”⁸²⁹

Az új Ptk. tervezete, szakítva az egységes szabályozással, elválasztja egymástól a szerződéses és a szerződésen kívüli felelősség alapvető rendelkezéseit. A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség körében – a hatályos Ptk-tól eltérően – szigorítja a kimentést a szerződésszegő fél számára⁸³⁰ (deliktualis felelősség esetén marad a felróhatóság elve), valamint a megtérítendő károk mértékét a szerződésszegő fél által előrelátható károokra korlátozza.⁸³¹ Így „az

⁸²⁵ Utóbbi javaslata, pl. VÉKÁS 5. i.m. 522.; lásd még: BÍRÓ i.m.

⁸²⁶ VÉKÁS 4. i.m. 33. sk.

⁸²⁷ PTK KOMMENTÁR (KEMENES Béla – BESENYEI Lajos) i.m. 1229.

⁸²⁸ A 18. § a Ptk. 318. § (1) bekezdését és a 355. § (1) bekezdését módosítja: „A károkozó azt a kárt köteles megtéríteni, amely magatartásának közvetlen következménye, és amellyel a szerződéskötés időpontjában a szerződésszegés lehetséges következményeként előre számolhatott.”

⁸²⁹ BÁNRÉVY 4. i.m. 99.

⁸³⁰ VÉKÁS 6. i.m. 73.

⁸³¹ Az indoklás megjegyzi, hogy a kimentés „objektívizálódása” lényegében a magyar bírói gyakorlatnak jogszabályi formába öntése.

objektív alapú kimentés és a kártérítésnek az előre látható károkra történő korlátozása egészséges egyensúlyi helyzetet teremt a vagyoni forgalomban a szerződő felek közötti kockázatmegosztás terén”.⁸³²

A kártérítés mértéke vonatkozásában az új Ptk. tervezete – többek között – az Egyezmény 74. Cikkét mintául véve akként rendelkezik:

„5:118. § (1) Kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárt.
(2) A szerződésszegés következményeként a károsult vagyonában keletkezett egyéb károkat (következménykár) és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a károsult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előrelátható volt.”⁸³³

A tervezet is a teljes kártérítés elvéből indul ki, azonban a ténylegesen felmerülő kár tekintetében (a Szakértői javaslatban „tapadó kár”)⁸³⁴ nem jut szerephez az előreláthatósági klauzula, tehát annak megtérítésével a károkozó – szerződésszegő – félnek mindig számolnia kell. A következménykár és az elmaradt haszon tekintetében ugyan a hatályos Ptk-hoz fűződő bírói gyakorlat is igyekszik korlátokat szabni (rendszerint az ún. adekvát okozatosság elvének alkalmazásával), ellenben a tervezet „a szerződésszegéssel okozott kár mértékének reális határok közé szorítására vonatkozó törekvéseket az előreláthatósági klauzula felállításával kívánja segíteni”.⁸³⁵ Ahogy a Szakértői javaslat megjegyzi, közvetlen mintaként az Egyezmény 74. Cikke szolgált.⁸³⁶

⁸³² SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 809.

⁸³³ Rendelkezik még e körben a fedezeti ügyletről és a károsult közrehatásról, kárenyhítési kötelezettségről:

5:119. § [A szolgáltatást helyettesítő ügylet]

(1) A jogosult jogszerű elállása esetén megfelelő határidőn belül és az adott piaci lehetőségek között elfogadható ellenérték mellett helyettesítő ügylet kötésére jogosult, egyben követelheti a szerződésben és a helyettesítő ügyletben kikötött ellenértékek közötti különbség, továbbá a helyettesítő ügylet megkötéséből fakadó költségek kártérítés címén való megtérítését.

(2) Helyettesítő ügylet hiányában is követelheti a jogosult a szerződési ár és az elállás idején irányadó piaci ár közötti különbség megtérítését, ha a szerződésben meghatározott szolgáltatásnak piaci ára van.

(3) Az (1) és (2) bekezdésben szabályozott esetekben a károsultnak nem kell bizonyítania, hogy a kár a szerződés megkötésének időpontjában előrelátható volt.

5:120. § [A károsult közrehatás és kárenyhítési kötelezettség]

(1) Nem kell megtéríteni a szerződésszegéssel okozott kárt annyiban, amennyiben a károsult fél a kár bekövetkezésében közrehatott.

(2) Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét sem, amely abból származott, hogy a károsult a kárenyhítési kötelezettségének felróható módon nem tett eleget.

⁸³⁴ Pl. a szerződésszegés következményei elhárításához szükséges indokolt költség, fedezeti ügylet kárkövetkezményei. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 810. sk.

⁸³⁵ Ennélfogva, lényegi szerepet kap a másik fél tájékoztatása. Uo. 811.

⁸³⁶ Az Egyezményre és más nemzetközi instrumentumokra vonatkozó közvetlen utalások – több lényegi magyarázattal együtt – a tervezet indoklásába rendszerint nem kerültek bele.

Lényeges, hogy a felelősség alóli kimentés egyik feltételként megjelenő, és a kár mértékét korlátozó előreláthatóság „két különböző dologra vonatkozik: az előbbi a szerződés szerű teljesítést akadályozó körülményre, az utóbbi a szerződészegés által a jogosult jövedelem kiesésére és esetleges következménykáraira”,⁸³⁷ ez ugyanis tervezet indoklásából nem egyértelmű.⁸³⁸

Az új Ptk. tervezete tehát lényegében az Egyezmény 74. Cikkében meghatározott kártérítés mértékére vonatkozó szabályozást veszi át.⁸³⁹ Az Egyezmény koncepciójához képest új elem a (3) bekezdés, amely szerint a „szándékos vagy súlyosan gondatlan szerződészegés esetében meg kell téríteni a károsultnak azt a kárát is, amelyet a szerződészegő fél csak a szerződészegés időpontjában láthatott előre”.

Ezen kívül – amint fentebb utaltunk rá – megjegyezzük, hogy a Kptk. által lehetővé tett szándékosan, súlyos gondatlansággal vagy bűncselekménnyel okozott, továbbá az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződészegésért való felelősség korlátozása, kizárása, az új Ptk. tervezete alapján érvényesen nem tehető meg.⁸⁴⁰

⁸³⁷ SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 812.

⁸³⁸ V.ö.: Ptk. tervezete i.m. 968. sk.

⁸³⁹ Ugyanúgy a fedezeti ügylet szabályainál is. V.ö.: Ptk. tervezete 5:119. § [A szolgáltatást helyettesítő ügylet], Szakértői javaslat 5:123. § [Fedezeti ügylet], SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 812. Egyebekben a fedezeti ügylet Egyezményben lefektetett szabályai inspirálóan hatottak a Szegedi Ítéltábla – a BH szövegéből egyértelműen nem megállapítható, – tisztán belföldi ügyben hozott döntésénél is. BH 2004.191 (Gf. I. 30.268/2003.)

⁸⁴⁰ **5:128. § [A szerződészegés jogkövetkezményeinek korlátozása]**

(1) A szándékosan, súlyos gondatlansággal vagy bűncselekménnyel okozott, továbbá az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződészegésért való felelősséget érvényesen nem lehet kizárni vagy korlátozni. A Szakértői javaslatban az ilyen kikötés semmis. SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 818.

6. A kártérítési felelősség alóli mentesülés egyes speciális kérdései

6.1. Bevezetés

Sokat hivatkozott gondolat az Egyezmény megalkotásában részt vevő, egyik kiemelkedő jogtudóstól *Honnoldtól*, az, amit „*homeward trend*”-nek nevezett, és ekként fejezte ki: „Az Egyezmény – *faute de mieux* – gyakran olyan bíróságok által kerül majd alkalmazásra, amelyek behatóan csak saját nemzeti jogukban jártasak. A fórumok, az Egyezmény külön szempontjaira tekintet nélkül, alávetettek annak a természetes tendenciának, hogy a nemzetközi szabályokat azon jogi ideák fényében olvassák, amelyek szellemi képződményük magjába beágyazódtak. Az elme azt látja, amit az elme látni akar.”⁸⁴¹

Az értelmezést átható hazafelé törekvés veszélye élesen jelenhet meg a 79. Cikkben, amely azon körülményeket határozza meg, amelyek mentesíthetik a szerződésszegő felet a kártérítési felelősség alól. A rendelkezésben megjelenő előfeltételeket – amelyek az Egyezmény mentesülési szabályának magját képezik – homályos és képlékeny koncepciók adják. Kérdéses, hogy mi képezheti a teljesítés „akadályát”, ide tartozhat-e a szerződés terhesebbé válása (*hardship*)? Milyen személyek tartozhatnak a „teljesítési segéd” körébe? Lehetséges-e egyáltalán a kimentés, amennyiben az eladó nem szerződésszerű árut szolgáltat? Ismét *Honnold* gondolatával élve, a jogalkotók és jogtudósok fáradozásai hiányában „azzal találjuk szembe magunkat, hogy [a 79. Cikk] a félszázados munka kevésbé sikeres része lehet az Egyezménynek”.⁸⁴² Ahogy *Flechtner* a lélektani oldala felől szellemesen megvilágítja, „a 79. Cikket illetően, az általános és plasztikus normák adoptálásának szükségképpen eredménye, hogy hasonlatos az ún. *Rorschach*-teszthez,⁸⁴³ azaz amikor az értelmező kivetíti a tudatalatti feltételezéseit és részlelhajlását, kiváló terepet adva ezzel a „*homeward trend*”-nek.”⁸⁴⁴ *Flechtner* szerint a 79. Cikk „*Rorschach*-teszt természete” azzal a nézőpontok közötti különbséggel is illusztrálható, amikor azt vizsgáljuk, hogy hogyan és milyen következményekkel mentesülhet a felelősség alól az eladó nem szerződészerű áru szolgáltatása esetén. Másként olvashatja az egyezményes „tintafoltot” a legtöbb kontinentális jogrendszer, így pl. a német jogrend bírója, akinek nemzeti joga általánosságban azon körülményekre korlátozza a kártérítés elérhetőségét, ahol a fél magatartása vétkes volt (vagy pl. a vevőnek lehetősége van természetbeni teljesítést követelnie, kivéve, amennyiben az lehetetlenné vált). Ezzel ellentétben áll az angol-amerikai jog, ti., pl. az amerikai ítéskész nemzeti jogában meglévő felelősségi rendszer nem

⁸⁴¹ HONNOLD: *Documentary History of the Uniform Law for International Sales*. Kluwer Law International. 1989. Cítálja: FLECHTNER 5. i.m. 31.

⁸⁴² HONNOLD 5. i.m.

⁸⁴³ *Hermann Rorschach* svájci pszichiáter fejlesztette ki ez a projektív tesztet, amelynek lényege, hogy tíz táblán egy-egy gazdagon árnyalt tintafolt látható. A vizsgálati személyek a tintapacákról kell megmondják, hogy szerintük mire hasonlítanak, mit látnak a foltokban. ATKINSON & HILGARD *PSZICHOLÓGIA* i.m. 493. sk.

⁸⁴⁴ FLECHTNER 5. i.m. 32.

függ a vétkességtől (ennek megfelelően a természetbeni teljesítést, a kijavítást, vagy a kicserélést olyan helyzetekben alkalmazza, ahol a kártérítés nem lenne adekvát jogorvoslati eszköz). Következésképpen, az amerikai jogban, a nem szerződészerű szolgáltatás esetén igényelhető kártérítés nem függ az eladó vétkességétől, így a kártérítés az elsődleges és legáltalánosabban kért jogorvoslat.⁸⁴⁵

A nemzeti jogrendszerek vázlatos áttekintése után ebben a részben a fentebb feltett kérdésekre kívánunk válaszokat adni, különös tekintettel a Testület legutolsó véleményének⁸⁴⁶ megoldásaira.⁸⁴⁷

6.2. Nemzeti jogrendszerek megoldásai

A vétkesség relevanciája a szerződési jog térrénumán tradicionális különbség a kontinentális és angol-amerikai jogrendszerek között. *Rheinstein* magyarázata szerint a szerződéses kötelek eltérő szerkezetéből ered a differencia.⁸⁴⁸ A szerződés a kontinentális jog világában elsősorban egy bizonyos magatartás kölcsönös ígérete, míg a *common law* rendszerében a szerződés inkább, mint egy, mindkét fél által megtett garancia eredménye a vállalások teljesítésének véghezvitelére.⁸⁴⁹ Ebből ered, hogy előbbi a fél magatartására helyezi a hangsúlyt, ellenben utóbbi a valós helyzetből indul ki. Azonban *Basedow* felhívja a figyelmet, hogy a komparativisták körében jól ismert, hogy mindkét jogi tradíció jogászai rendelkeznek olyan eszközökkel, amelyek alkalmasak arra, hogy csökkentsék ezen különbségek gyakorlati jelentőségét.⁸⁵⁰

Az Egyesült Királyságban az ún. „*frustration*” doktrínáját használják, amely alkalmazásra kerülhet, pl. a dolog bekövetkező megsemmisülésével, vagy az áru átmeneti rendelkezésre nem állásával, vagy valamilyen bekövetkező törvénybe ütközéssel.⁸⁵¹ Lényeges, hogy az angol bíróságok nem teszik lehetővé a „*frustration*” alkalmazását olyan esetekben, amikor a fél csupán menekülne a „rossz üzlettől”.⁸⁵² Kizárólag a teljesítés természetének radikális vagy alapvető megváltozása esetén hívható fel a doktrína (puszta elnehezülés nem elegendő).⁸⁵³ A francia jog a

⁸⁴⁵ *Uo.* 33.

⁸⁴⁶ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁴⁷ Az egyes speciális kérdések tárgyalást tekintve, a *travaux préparatoires* e részben a vizsgált kérdéseknél kerülnek beépítésre.

⁸⁴⁸ Max RHEINSTEIN: Die Struktur des vertraglichen Schuldverhältnisses im anglo-amerikanischen Recht. Berlin. 1932. Hivatkozva: BASEDOW i.m. 496.

⁸⁴⁹ *Uo.*

⁸⁵⁰ *Uo.*

⁸⁵¹ G. H. TREITEL: Frustration and Force Majeure. 1994. Hivatkozva: WEITZMANN i.m. 265.

⁸⁵² MCKENDRICK i.m. 312.

⁸⁵³ *Uo.* 313.

„*force majeure*” védelmében szűkebb alkalmazási kört ad, mint az angol jog fogalma. Feltételként megkívánja az előre nem láthatóságot, az ellenállhatatlanságot és a teljesítés abszolút lehetetlen (tehát leküzdhetetlen) kell legyen.⁸⁵⁴ Érdekes, hogy az új kínai kötelmi jog tartalmában a francia megoldást követi.⁸⁵⁵ Az olasz jog lehetővé teszi a kimentést, amikor a teljesítés „szélsőségesen terhessé” válik egy „rendkívüli vagy előreláthatatlan esemény” miatt, kivéve, ha az elnehezülés a szerződés normál kockázata.⁸⁵⁶ A kontinentális országok többsége azonban – mint utaltunk rá – „a tradicionális jogi gondolkodásban a büntető és polgári jogban egyaránt megjelenő”, „megfelelően flexibilis”⁸⁵⁷ vétkességi elvet követi, pl. BGB 280. § és 276. § (1) bekezdése. (Megjegyezzük, hogy az orosz Ptk. is ezt a koncepciót tette magáévá.)⁸⁵⁸

Kétség nem fér *Basedow* megállapításának valóságosságához, azaz, hogy az Egyezmény eddig kevésbé volt vonzó e téren az újabb jogalkotási „termékeket” illetően⁸⁵⁹ (hazai vonatkozású ellenpélda az új Ptk tervezete,⁸⁶⁰ lásd 6.8.1.). A nemzeti jogrendszerek megoldásai – általánosságban – eltérnek a 79. Cikk nyelvezetétől, amely nem tesz különbséget a lehetetlenülés (*impossibility, force majeure, frustration of contract*), valamint a gazdasági elnehezülés (*Wegfall der Geschäftsgrundlage, eccessiva onerosita sopravvenuta*) között.⁸⁶¹

6.3. Az Egyezmény koncepciója

A felelősség alóli mentesülésről a 79. és 80. Cikk rendelkezik. A 79. Cikk kizárólag a *kártérítési felelősség alóli mentesülést* szabályozza, ellenben a 80. Cikk a szerződésszegés valamennyi következménye alóli mentességet rendez. A 79. Cikk⁸⁶² az (1) bekezdésben

⁸⁵⁴ ZWEIGERT – KÖTZ i.m. 500.

⁸⁵⁵ BASEDOW i.m. 497.

⁸⁵⁶ Codice Civile 1467. Cikk

⁸⁵⁷ BASEDOW i.m. 497.

⁸⁵⁸ 401 Cikk. Hivatkozva: *Uo.*

⁸⁵⁹ *Uo.*

⁸⁶⁰ Összehasonlító elemzést ad a lehetetlenülésre fókuszálva: CSEHI i.m. 59-78.

⁸⁶¹ WINSHIP 2. i.m. 495. sk.

⁸⁶² 79. Cikk

(1) Nem tehető felelőssé a fél valamely kötelezettségének elmulasztásáért, ha bizonyítja, hogy azt olyan akadály okozta, amely ellenőrzési körén kívül esik, s ésszerűen az sem volt elvárható tőle, hogy a szerződéskötés idején ezzel az akadállyal számoljon, azt vagy annak következményeit elkerülje vagy leküzdje.

(2) Ha a fél mulasztása a szerződés egészének vagy egy részének teljesítésére általa igénybe vett harmadik személy mulasztására vezethető vissza, a fél csak akkor mentesül a felelősség alól, ha

a) az előző bekezdés alapján mentesül, és

b) az általa igénybe vett személy maga is mentesülne, ha az előző bekezdés rendelkezéseit alkalmaznák rá.

(3) Az e Cikkben alapuló mentesülés az akadály fennállásának időtartama alatt hatályos.

(4) A teljesítést elmulasztó fél köteles az akadályról és annak az ő teljesítési képességeire vonatkozó hatásáról a másik felet értesíteni. Ha a másik fél ezt az értesítést nem kapta meg ésszerű időn belül, azt követően, hogy a teljesítést elmulasztó fél tudomást szerzett vagy tudomást kellett volna szereznie az akadályról, az értesítés elmaradásából eredő kárt a teljesítést elmulasztó fél viseli.

főszabályként a vétkességtől független felelősséget deklará. ⁸⁶³ Azaz a felelősség alóli mentesülést adja az eladó és a vevő részére, amennyiben a fél bizonyítja, hogy azt olyan akadály okozta, amely ellenőrzési körén kívül esik, s ésszerűen az sem volt elvárható tőle, hogy a szerződéskötés idején ezzel az akadállyal számoljon, azt vagy annak következményeit elkerülje vagy leküzdje. A második bekezdésben a *teljesítési segédért való felelősséget* írja le, tehát, ha a fél mulasztása a szerződés egészének vagy egy részének teljesítésére általa igénybe vett harmadik személy mulasztására vezethető vissza, a fél csak akkor mentesül a felelősség alól, ha az előző bekezdés alapján mentesül, és az általa igénybe vett személy maga is mentesülne. Az Egyezmény az *értesítési kötelezettséget* is külön bekezdésben rendezi, ennek megfelelően, a teljesítést elmulasztó fél köteles az akadályról és annak az ő teljesítési képességeire vonatkozó hatásáról a másik felet időben értesíteni [(4) bekezdés], a *kimentés időbeli határát* illetően, a mentesülés az akadály fennállásának időtartama alatt hatályos [(3) bekezdés]. Végül, a szabályozás egyik felet sem fosztja meg az Egyezmény alapján őt megillető, bármely, nem kártérítés követelésére vonatkozó joga érvényesítésétől [(5) bekezdés].

Tekintettel a szabályozás *diszpozitív jellegére* a kártérítési felelősség alóli kimentés feltételeit a felek megállapodásukban is rendezhetik, pl. „*hardship*”, *vis maior* klauzulával, vagy szokványra utalással. ⁸⁶⁴ Az ilyen kikötés érvényessége azonban az Egyezmény alapján nem ítéhető meg, ugyanis az a 4. Cikk a) pont alapján a kifejezetten kizárt kérdések egyike. ⁸⁶⁵ Ezt a külső joghézagot a fórum a nemzetközi magánjogi szabályai által kijelölt nemzeti jog rendelkezései alapján bírálja el.

A 79. Cikk (1) bekezdés *konjunktív előfeltételeinek* egyike a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül eső akadály, pl. természeti katasztrófa, politikai-társadalmi események, radikális piaci változás. ⁸⁶⁶ Míg rendszerint a szerződésszegő fél ellenőrzési körébe tartozó okok, pl. a szerződésszegő fél üzemének rendje és szervezése, alkalmazottainak magatartása, az áru piaci beszerzése, vagy tervezési hibája. ⁸⁶⁷ A második előfeltétel, hogy a szerződésszegő fél a szerződéskötés időpontjában előre számolhatott a teljesítés akadályával. A harmadik kritérium

(5) E Cikk rendelkezései nem fosztják meg a felet az Egyezmény alapján őt megillető, bármely, nem kártérítés követelésére vonatkozó joga érvényesítésétől.

⁸⁶³ A vétkességi elv kezdetben alternatív megoldásként megjelent (hol zárójelben, hol anélkül) az UNCITRAL tárgyalási dokumentumai között. EÖRSI I. i.m. 138.

⁸⁶⁴ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 469.; GARRO i.m. 381. sk.

⁸⁶⁵ Ennélfogva, vitathatónak tartjuk, hogy az „Egyezmény szellemével a felelősség teljes kizárása nem egyeztethető össze, s ugyanígy nem lehet érvényesnek tekinteni az olyan szerződéses kikötést sem, amely szándékos vagy súlyosan gondatlan szerződésszegéssel okozott károkért korlátozná a felelősséget.” (V.ö.: SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 470.) Ugyanis a többségi álláspont szerint egy ilyen kikötés érvényességét a 4. Cikk a) pont alapján, a nemzetközi magánjog szabályai alapján „megtalált” nemzeti jogrendszer határozza majd meg. (SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 770. sk.) Pl. a hatályos magyar jogban a Kptk. 15. §-a „feloldja” a Ptk. szigorát, az új Ptk. tervezete alapján ellenben a korlátozás, kizárás érvényesen már nem tehető meg (5:128. §).

⁸⁶⁶ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 470. sk.

⁸⁶⁷ Uo. 472.

pedig, hogy az akadályt vagy annak következményeit ésszerűen elvárható módon nem kerülhette el, vagy küzdhetette le.⁸⁶⁸ A bizonyítás a károkozó felet terheli.

A következőkben a 79. Cikk joggyakorlatát általánosságban tekintjük át. *Winship* a Cikk kapcsán jelentett esetek teljeskörű feldolgozását követően összegyűjtötte azokat a kérdéseket, amelyekre mentesülést kívántak alapítani az eladók, illetve a vevők.⁸⁶⁹ Előbbi körben hivatkozási alapként jelentkezett: kormányzati cselekvés, piaci ár megváltozása, a beszállító, alvállalkozó hibás teljesítése, sztrájk, a személygépjármű lopott volta meghatározásának képtelensége. Utóbbi csoportba olyan esetek tartoztak, mint pl. valuta leértékelődése, a piacon bekövetkező változás, áru tárolásával kapcsolatos problémák, avagy, hogy a közvetítőt nem vette igénybe az eladó.⁸⁷⁰ Mind a rendesbírói, mind a választottbírói eljárásokban a 79. Cikk segítségével hívása akár az eladó, akár a vevő által eddig korlátozottan volt eredményes. Megállapítható, hogy a bírósági gyakorlat szigorúan alkalmazza a kimentési feltételeket, alig néhány esetben mentesülhetett a szerződészegő fél.⁸⁷¹ Mindent egybevetve az eladók kissé több mentesülésre hivatkoznak, mint a vevők, és az igényelt akadályok típusait tekintve, mind az eladó, mind a vevő általi mentesülések változatosak, a sokféleség az ügyletben szereplő árutípusokéval állítható párba.⁸⁷² A jelentett döntések kutatói körültekintésre intenek, ugyanis a teljes tényállást tartalmazó ügyek⁸⁷³ száma – a 79. Cikk értelmezésére vonatkozóan – viszonylag kevés, ennél fogva, csak „tapogatózó” következtetés levonását teszik lehetővé.⁸⁷⁴ Az ítéleteket összegezve, általánosságban megállapítható, hogy azok nem támasztják alá azokat a kezdeti aggályokat, miszerint a fórumok majd túl könnyen mentesítik a felet a teljesítési kötelezettség alól, avagy – *Honnold* félelmét, azaz – azt, hogy néhány kontinentális jogász az egyezményes koncepciót átértelmezve bevezeti a vétkekesség követelményét.⁸⁷⁵ Felmerült a veszélye annak is, hogy néhány bíróság a „*force majeure*” és a „*hardship*” nemzeti jogrendszerében meglévő szabályozására alapítaná határozatait.

Egyet lehet érteni azzal a megállapítással, amely szerint a Cikk rendelkezése nyelvezetének flexibilitása és a megalkotásának történetében meglévő ambivalencia szokatlan szintje a fórumokat

⁸⁶⁸ Pl. a vevő államában elrendelt számla zárolása esetén a vételárát a vevő a külföldi számlájáról köteles megfizetni. ICC Vb. 7197 (1992). Hivatkozta: *Uo.* 473.

⁸⁶⁹ WINSHIP 2. i.m. 500. sk.

⁸⁷⁰ A vezető ügyek és az újabb esetjog részletes megjelenítése az alábbiakban történik, ennél fogva, e helyütt külön nem jelöltük az ügyszámokat.

⁸⁷¹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 473.; WINSHIP 2. i.m. 500. sk.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁷² TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁷³ Több bírósági ítélet érinti a 79. Cikket, azonban nem minden döntés jeleníti meg azon releváns tényezőket, amelyek alapján a döntések értékelhetők (pl. felek telephelye, áru típusa, stb.), míg mások nem teljes körűek abban az értelemben, hogy a 79. Cikk feltételei nem jelennek meg a döntésekben, összefoglalókban.

⁸⁷⁴ WINSHIP 2. i.m. 502.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁷⁵ HONNOLD 5. i.m.

a szabály alkalmazásakor egy jelentős „útról való letéréshez vezetheti”.⁸⁷⁶ Ezeket a területeket kíséreltük meg tehát számba venni. Az első kérdés, hogy vajon a nem szerződészerű árut szolgáltató eladó kimentheti-e magát a kártérítési felelősség alól a 79. Cikk alapján. A második, hogy az első és második bekezdés körülményeinek „találkozása” problémákat okozhat, ti. lényeges a „harmadik személy”-ek kategorizálása az eladó felelősség alóli mentesülésének „szigorúsága” szempontjából. A harmadik, és legvitatottabb kérdés, hogy a gazdasági „hardship”, mint akadály, az Egyezmény alá tartozhat-e.

6.4. Nem szerződészerű áru szolgáltatása esetén az eladó mentesülése

Már 1964-ben a Hágai Konferencián előtérbe került az a kérdés, hogy amennyiben az eladó nem szerződészerű árut szolgáltat, akkor – az ULIS 74. Cikkével (a 79. Cikk elődje) összefüggésben – mentesülhet-e a kártérítési felelősség alól. Néhány *common law* országbeli delegált egy „warranty-alapú” szerződéses felelősséget részesített előnyben, míg a kontinentális jogrendekben az uralkodó nézet szerint a szerződéses felelősség a mulasztás igazolásán alapult, megengedve az eladónak, hogy kimentse magát, azzal az érveléssel, hogy az az, ellenőrzési körén kívül esett, így bekövetkezteivel nem számolhatott.⁸⁷⁷

A felelősségi koncepció egyezményes szabályozásának „nyitottsága” okán némely jogtudós feltette a kérdést, hogy vajon a hibás áru szolgáltatása minősülhet-e a 79. Cikk szerinti akadálnak. Vitatott ugyanis, hogy az „akadály” szó választása arra irányult-e, hogy az eladó és az áru számára egy külső eseményt jelöljön, kizárva ezzel annak a lehetőségét, hogy az eladó a fogyatékos áruért fennálló felelősségét a 79. Cikk alapján kimentse. *Nicolas* nézete, hogy az „akadály” szó választása azt eredményezte, hogy az eladó nem mentesülhet egy ilyen esetben.⁸⁷⁸ Ezzel ellentétben azok, akik a nem szerződészerű áruért való felelősség oldaláról történő megközelítést követik, a hibából indulnak ki. Az áru hibás volta elképzelhető, hogy egy „akadályt” konstituál az eladó 35. Cikk szerinti kötelezettségét, azaz a szerződészerű áru kiszolgáltatását illetően. Valójában a szerződészerű áru szolgáltatása az Egyezmény szerinti eladói kötelezettség. Magától érthetődik tehát, hogy a szerződészerű áru szolgáltatása kötelezettségének megszegése egyenértékű az eladó „valamely kötelezettségének” (79. Cikk) elmulasztásával. Ennek megfelelően a szerződészegés ezen típusa elvileg lehet egy kimenthető, 79. Cikkben leírt akadály.⁸⁷⁹

⁸⁷⁶ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁷⁷ Titkársági Kommentár: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-79.html>

⁸⁷⁸ NICHOLAS i.m.

⁸⁷⁹ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 828.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE; LURGER 2. i.m. 229.; SCHLECHTRIEM 6. i.m.; BRIDGE 1. i.m.107.; BERNSTEIN – LOOKOFKY i.m. 167. sk.

Az ilyen helyzetekben való felelősség alóli mentesülést néhány *egyéb körülmény* is csökkentheti. A Testület példája alapján tételezzük fel, hogy az eladó fagyasztott terméket szolgáltat, és áramszünet, vagy hasonló meghibásodás történik a kárveszély vevőre történő átszállása előtt. Ezután az eladó átadja az árut, amely romlottan megérkezik a kiszolgáltatás helyére. A 79. Cikk ebben az esetben csak akkor alkalmazható, ha az eladó sikeresen igazolja, hogy nem tudott az áramkimaradásról és hogy az energia hiányának bekövetkezése az ellenőrzési körén kívül esett. Az eladó nem mentesülhet a kártérítési felelősség alól, ha a szerződéskötés időpontjában ésszerűen elvárható volt, hogy az energiaellátás hibájával számoljon.⁸⁸⁰

A *joggyakorlatban* az eladó nem szerződésszerű áruért való felelőssége kimentésének esete és lehetősége *kirívóan ritka*. Pl. ha a szerződés tárgya egyedi és a szerződéskötés időpontjában mielőtt, a kárveszély átszállt a vevőre, már valószínűleg romlott áru.⁸⁸¹ Kivételes esetben a 79. Cikk alkalmazható, amennyiben az eladónak nem volt tudomása a korábban bekövetkező romlásról, és ésszerűen nem volt elvárható, hogy a szerződéskötés időpontjában az áru romlásával számoljon.⁸⁸² Az eddigi bírói gyakorlatot tekintve, azon ügyekben, amikor az eladók a kimentéshez a 79. Cikket segítségül hívták – akár a nem szerződésszerű áruk, akár a teljesítési késedelem tekintetében – nem voltak igazán sikeresek.⁸⁸³

A nem szerződésszerű szolgáltatás kimentése kiterjesztésétől való – fentebb kifejtett – félelmekre a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság két ítélet is csillapítólag hatott.

Az *ún. szőlőtőke paraffin* esetben, az eladó olyan paraffin szállításában egyezett meg a vevővel, amely a szőlőiskolájában a tőkék védelmére – hogy megóvja azokat a kiszáradástól és a fertőzésveszélytől – használt volna. Az eladó egy olyan beszállítójától vásárolta az árut, aki maga állította elő a viaszt részben egy magyar szállító által szolgáltatott olyan alapanyagból, amelyet a korábbi években nem használtak. Az eladó továbbította a beszállítójától beszerzett paraffint,

⁸⁸⁰ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁸¹ *Uo.*

⁸⁸² *Uo.* Ellentétesen: Tallon in BIANCA – BONELL i.m. 577. sk.; Titkársági Kommentár (érvényességi kérdés – 4. Cikk)

⁸⁸³ MKIK Vb. 96036. (1996. december 10.); Rechtbank Maastricht 2008. július 9. A *Digest*-ben egy francia esetben fogadta el a kimentést: Tribunal de Commerce Besançon 1998. január 19.: az összement tréningruhák esetében a bíróság megállapította, hogy a beszállító az eladó az ellenőrzési körén kívül volt, így rosszhiszemű magatartás hiányában jogosult az eladó a kimentésre. Egy svájci esetben pedig elutasította a fórum a késedelem eladóra hárítását: HGer Zürich 1999. február 10.: egy olasz nyomda átadta a fuvarozónak a vevő által egy művészeti galéria kiállítására vásárolt katalógusokat, azonban a fuvarozó a megnyitóra nem szállította le az árut. A vevő a 79. Cikk (2) bekezdése alapján kérte az eladó marasztalását, azonban a fórum ezt elutasította, tekintve, hogy a fuvarozás nem az eladó kötelezettsége volt. A többi ügyben megtagadták a kimentést (Russian CCI Vb. 155 (1994) 1995. március 16.; Rechtbank's-Hertogenbosch 1998. október 2.; BGH 1999. március 24. megerősítette az OLG Zweibrücken 1998. március 31-i döntését; Bulgarska turgosko-promishlena palata 56/1995; OLG Hamburg 1997. február 28.; ICC Vb. 8128 (1995); Schiedsgericht der Handelskammer Hamburg 1996. március 21., június 21.; LG Ellwangen 1995. augusztus 21.; ICC Vb. 6281 (1989)). UNCITRAL Digest of Article 79 case law <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/digest-art-79.html>

anélkül, hogy kinyitotta volna a csomagolást. A termék azonban nem védte meg a tőkét – mint az elvárható lett volna – ezért a vevő keresetlevelet nyújtott be az eladó marasztalása iránt. A fellebbviteli fórum úgy találta, hogy az eladó felelős a leszállított áruért, ugyanis az eladó elmulasztotta az áru megvizsgálását, mielőtt azt továbbította a vevőnek.⁸⁸⁴ Megerősítve az eladó felelősségét, a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság nem találta szükségesnek, hogy abban a kérdésben állást foglaljon, hogy vajon az eladó mentesíthető-e a szolgáltatott, de nem szerződészerű termékért. Nem értett viszont egyet a fórum az alsóbb bírósággal, ugyanis akként tartotta, hogy kivéve, ha a felek másként nem állapodnak meg (jelen ügyben nem történt ilyen) az eladó viseli a megszerzett áru szerződészerű voltának kockázatát, még akkor is, ha nem saját maga állította azt elő. Az érvelésből kitűnik, hogy Egyezmény alapján fennálló eladói felelősség az egy garancia, a hibától függetlenül, ennél fogva, az eladó megvizsgálási kötelezettségének elmulasztása irreleváns. Ezen túlmenően, jelen esetben a hiba bizonyosan nem esett az eladó ellenőrzési körén kívül.

A taláros testület nem tartotta szükségesnek kifejezni azt, hogy vajon a fél „valamely kötelezettségének elmulasztása” magában foglalhatja-e az eladó vagy bármely beszállítója mulasztását. Mégis, az értelmezés felfogható akként, hogy a 79. Cikk vélhetően alkalmazandó a nem szerződészerű termék szolgáltatása esetén bekövetkező eladói mulasztásra is. Ezen olvasata a 79. Cikknek, – egyes álláspontok szerint – a Cikk „*plain meaning*”-jének (közérthető jelentése) tűnik⁸⁸⁵. Mind a nyelvezet („valamely kötelezettség”), valamint a rendelkezés elhelyezése (V. Cím Az eladó és a vevő kötelezettségeire vonatkozó közös rendelkezések) azt sugallják, hogy a nem szerződészerű áru szolgáltatása kiteszi a 79. Cikkben és az V. Címbe foglalt kötelezettségek elmulasztását. Így ez nem lehet megfelelő indok ezen kötelezettség 79. Cikk alóli kizárására.⁸⁸⁶

A következő *ún. lipázos tejpör* esetben a ugyancsak a Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság tejpör adásvétele kapcsán döntött.⁸⁸⁷ A vevő az áru kiszolgáltatása után úgy találta, hogy a tej romlott volt lipáz miatt. Az eladó a 79. Cikk szerint kívánta kimenteni magát, arra hivatkozva, hogy az elérhető és jelenlegi technikával az inaktív lipáz nem mutatható ki. A fórum nem találta ezt kielégítőnek. Úgy tartotta, hogy annak igazolása önmagában nem elegendő az eladó kimentéséhez, hogy a megfelelő és adminisztrált teszt-technikával nem volt kimutatható a lipáz. A legfelsőbb fórum az esetet új tárgyalásra visszaküldte az alacsonyabb szintű bírósághoz, azzal, hogy a bíróság tisztázza, vajon a lipáz bevitele a teljes gyártási eljárás alatt valóban az eladó ellenőrzési körén kívül esett-e. Így, ugyan jelenleg teoretikusan, de megmaradt a lehetősége annak, hogy az eladó

⁸⁸⁴ OLG Zweibrücken 1998. március 31.

⁸⁸⁵ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁸⁸⁶ *Uo.*

⁸⁸⁷ BGH 2002. január 9.

kimentesse magát a fogyatékos termék szállítása esetén is. (Bár a döntésben hangsúlyozzák, hogy különösen nehéz ilyen esetekben a 79. Cikk szerinti kimentés eladó általi bizonyítása.⁸⁸⁸)

Az újabb esetjogot⁸⁸⁹ górcső alá véve két ügyben a mentesülést nem látta igazoltnak a fórum. Az első eset tényállása szerint egy amerikai eladó és egy romániai vevő kötött szerződést bizonyos mennyiségű csirke részek adásvételére romániai kiszolgáltatással.⁸⁹⁰ Az eladó megközelítőleg a szerződéses áru felét szállította le a szerződésben meghatározott kiszolgáltatás napjáig. Pár nappal később a román kormány új rendeletet alkotott, amely szerint minden országba belépő csirkehúsnak tanúsítvánnyal kell rendelkeznie. Az eladó már nem tudta leszállítani a maradék árut a jogszabály hatályba lépéséig. A vevő felajánlotta, hogy szállítsa Grúziába a terméket, amelyet az eladó elutasított. A vevő ezután választottbíróshoz fordult. A fórum megállapította, hogy a késedelem nem valósított meg alapvető szerződészegést, míg a 79. Cikk tekintetében kifejtette, hogy az eladó védekezésében nem igazolta a Cikk előfeltételeit, az eladó „ésszerűen úrrá lehetett volna a kormányrendelet következményén”, amennyiben Grúziába szállította volna a terméket.

A második esetben⁸⁹¹ olasz vevő és német eladó (használtautó kereskedők) között – mint utóbb kiderült – lopott autók adásvétele történt. Az elsőfokú bíróság megítélte az eladó mentesülését, mert igazolni tudta, hogy a szerződészegést olyan ellenőrzési körén kívül eső akadály okozta, amelyet a szerződéskötés időpontjában ésszerűen nem láthatott előre. A fellebbviteli fórum ellenben úgy ítélt, hogy nem mentesülhet az eladó, mert egy ilyen mentesség olyan objektív körülmények megtörténtét foglalja magában, amelyek meggátolják a szerződéses kötelezettségek teljesítését. Ellenben ebben az esetben a vélt körülményeknek volt egy szubjektív természete. Sőt az az érv – fejtette ki a bíróság –, hogy a feltételezett akadály a szerződéskötés időpontjára figyelemmel nem volt ésszerűen elvárható, ez ügyben nem volt meggyőző, az egyéb körülmények (pl. az autók alacsony ára, a kilométeróra állása tekintetében, valamint az eladó keresztnéve nem teljesen egyezett meg az autó dokumentumaiban szereplő névvel) fennállta miatt.⁸⁹²

A harmadik esetben viszont a holland *Rechtbank Maastricht* e két ügytől eltérő konklúzióra jutott.⁸⁹³ A burgonya adásvétele tárgyában belga eladó holland vevő (aki fagyasztott termékeket állít elő) között kötött szerződés, szerződéses idejéhez képest az eladó korábban takarította be,

⁸⁸⁸ Ugyanígy WINSHIP 2. i.m. 507.

⁸⁸⁹ *Winship* és a Testület feldolgozását alapul véve, saját kutatásainkat időben a 2007. október 12-e utáni esetekre koncentráltuk, a *Pace Law School* honlapján fellelhető egyértelmű (teljes tényállás, stb.) eseteket emeltük ki. <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/text/anno-art-79.html> (látogatva: 2009. május 20.)

⁸⁹⁰ Az amerikai rendes bíróság nem találta érvényteleníthetőnek a választottbíróshoz tartozó határozatot. US District Court New York 2008. április 16. (Macromex S.R.L. v. Globex International Inc.)

⁸⁹¹ OLG München 2008. március 5.

⁸⁹² Hasonlóan gyanús körülmények miatt nem menthette ki magát az eladó az OLG Dresden 2007. március 21-i döntésében.

⁸⁹³ *Rechtbank Maastricht* 2008. július 9.

szállította le a terményt, amely gyengébb minőségű volt a szerződésben kikötötnél (és többsége betárolásra emiatt nem volt alkalmas). A felelősség alóli mentesülés indokául a 2006-os év szélsőséges időjárást jelölte meg egyezményes akadályként. A fórum a gondos gazda (*bonus pater familias*) magatartását vizsgálva úgy találta, hogy ez kimeríti a *force majeure* kategóriáját, és mentesítette az eladót a kártérítési felelősség alól.

A jogirodalmat vizsgálva, heves bírálat⁸⁹⁴ alá kerül *Stoll* és *Gruber* azon nézete, hogy akkor is mentesülhet az eladó, ha az áru megbízható beszállítótól származik, és a hiba gondos vizsgálattal (ésszerűen elvárható egy eladói pozícióban lévő ésszerű személytől) sem volt felismerhető, következésképpen, elkerülhetetlen volt.⁸⁹⁵ Ez a nézet a joggyakorlatban egyedül a kölni helyi bíróság által talált követőre.⁸⁹⁶ *Lurger* kritikájában arra helyezte a hangsúlyt, hogy ez a megoldás nem csak a *common law*-ban, hanem a francia felelősségi rendszerben is ismeretlen, tehát nem alkalmazható.⁸⁹⁷ *Flechtner* megállapítása szerint azonban az eladó „hibájának” a vizsgálata, egyértelműen a vétkességi elvnek a megjelenése, amely sem az Egyezmény megalkotásának dokumentumaiból, sem az Egyezmény nyelvezetéből nem igazolható.⁸⁹⁸ Hozzáteszi, hogy ez nyilvánvalóan a „*homeward trend*” megjelenése, ti. a német jog azon doktrínájának feleltethető meg, amely szerint nem szerződészerű áru szolgáltatásakor nem igényelhető kártérítés, kivéve, az eladó vétkes magatartása esetén.⁸⁹⁹ *Flechtner* egyrésztől itt látja beigazolódni a 79. Cikk *Rorchard*-teszt jellegét, ti. pl. *Honnold* teljesen ellentétes véleményt fejtett ki e kérdésben, ugyanis szerinte a Cikk nem alkalmazható a hibás teljesítésre (pl. a nem szerződészerű áru szolgáltatására), mert „a vétkesség alapján a felelősséget nem lehet elválni”.⁹⁰⁰ Így az amerikai és a német nézete ugyanannak a képnek teljesen eltérő.

Valójában nagyon kevés esély van arra, hogy az eladó kimentési okot talál a nem szerződészerű áru szállítása esetében. E mögött az az általános és helyes megfontolás húzódik, hogy az eladó hallgatólagosan vállalja a kockázatot az általa eladott áru gyártásáért. Azonban kifejezett, vagy hallgatólagos jótállás vállalása hiányában az eladó nem minden esetben tekinthető olyan személynek, aki abszolút módon és feltétlenül garantálja, hogy a termék hibától mentes.⁹⁰¹ A Testület érvelése szerint a 79. Cikk előnye a biztonság és a korrektség lehet, amennyiben ez az értelmezése elfogadásra kerül. Ezzel gátját lehetne vetni a félreérthető megkülönböztetéseknek a

⁸⁹⁴ FLECHTNER 5. i.m. 36. sk.; LURGER 2. i.m. 229. sk.; BRIDGE 3. i.m. 506.

⁸⁹⁵ *Stoll* és *Gruber* in SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 829. sk.

⁸⁹⁶ LG Köln 1995. november 16.

⁸⁹⁷ Az osztrák Legfelsőbb Bíróság (OGH 2004. április 21.) elé is került egy, a beszállító hibájának és az eladó mentesülésének kérdését felvető eset, azonban arra tekintettel, hogy az eladó egy garancia-nyilatkozatot adott a felelőssége megállapításra került. LURGER 2. i.m. 229. sk.

⁸⁹⁸ FLECHTNER 5. i.m. 37.

⁸⁹⁹ *Uo.* 41., 47. sk.

⁹⁰⁰ *Uo.* 47.

⁹⁰¹ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

szerződésszerű áru szállítása kötelezettségének elmulasztása alóli kimentés és a között, amely mentesítheti a felet más szerződésen kívül fennálló kötelezettsége (pl. a 35. Cikk (2) bekezdés d) pont szerinti áru szerződéssel összefüggésben fennálló csomagolási kötelezettsége) elmulasztásával kapcsolatban.⁹⁰²

6.5. A harmadik személy által okozott károk alóli mentesülés

A 79. Cikk szerinti kimentés aligha válik működőképessé – tehermentesítve az eladót a szerződésszerű áru szolgáltatásának kötelezettsége alól – azokban az esetekben, ahol az árut az eladó, vagy annak saját személyzete gyártotta, előállította és szállította le, vagy azon esetekben, amikor a vevő közvetítő ügynök nélkül veszi át az árut, és fizeti ki a vételárat. Amikor a szerződésszerű áru kiszolgáltatása, vételár kifizetése, vagy bármely szerződéses kötelezettség vállalása viszont az eladó egy másodlagos szállítójának és alvállalkozójának, vagy a vevő által szerződöttetett közvetítő ügynök tevékenységének vagy mulasztásának eredménye, akkor felmerül a kérdés, hogy vajon ez betudható-e a 79. Cikk (1) vagy (2) bekezdés alapján a szerződő feleknek. Ugyan a 79. Cikk (2) bekezdése mind az eladó és a vevő kimentési törekvéseire (a harmadik személy számlájára) alkalmazandó, a Testület véleményét követve ezen részben azokra a feltételekre koncentrálunk, amely alapján egy eladó mentesülést igényelhet a harmadik személy mulasztása esetén.

Számos fórum előtt felmerült a kérdés, hogy az eladó kimentheti-e magát egy akadály állítólagosan a beszállítója ellenőrzési körében merült fel, mert ő állítja elő vagy szerzi be a terméket az eladónak. E körben is nagyon kevés esetben talált az eladó mentsége a felelősség alóli mentesülésre elfogadásra, de azért mert az ügyek többségében a 79. Cikk követelményei nem teljesültek. Némely bíróságok annak alapján elemezték a kérdést, vajon a 79. Cikk (1) bekezdésének megfelelő volt-e az eladói kimentés.⁹⁰³ Ellenben más fórumok a (2) bekezdést részesítették előnyben.⁹⁰⁴ Megint más döntésekben, általánosságban csak a 79. Cikkre hivatkozással döntöttek az ügyben.⁹⁰⁵ A probléma nyilvánvaló, attól függően, hogy melyik bekezdésekre alapítható az eladói kimentés az azért releváns, mert meghatározza a bizonyítási „helyét”. A kulcskérdés tehát az, hogy vajon a szállító, alvállalkozó vagy harmadik személy olyan személy-e, akinél az eladó joggal keresi a 79. Cikk (2) bekezdése alapján („a szerződés egészének vagy részének teljesítésére” igénybe vett) a megfelelő teljesítést. Ha ugyanis a 79. Cikk (2)

⁹⁰² *Uo.*

⁹⁰³ OLG Hamburg 1997. február 28.; Schiedsgericht der Handelskammer Hamburg, részítélet 1996. március 21.

⁹⁰⁴ ICC Vb. 8128 (1995)

⁹⁰⁵ Russian CCI Vb. 155/1995. március 16.

bekezdése alkalmazandó, akkor az megszorítja a kimentést, hiszen azt mind a saját, mind a harmadik személy esetében igazolni kell.

Nem egyértelmű viszont, hogy a (2) bekezdés alapján *ki tekinthető a harmadik félnek*. Nem vitatott, hogy a 79. Cikk (1) bekezdés szerint az eladó kötelezett a nem szerződészerű áru kockázatának viselésére, amennyiben az saját személyes körülményeinek, valamint a teljesítéshez igénybe vett személyeknek, illetőleg, akiknek teljesítéséhez szükséges munkáját szervezte, koordinálta, vagy felügyelte, tudható be. A probléma specifikusabban merül fel a (2) bekezdésben, amikor a nemteljesítés vagy hibás teljesítés egy eladótól jogilag teljesen elkülönített, önálló személy tevése vagy mulasztása nyomán keletkezik.

Legalább *két különböző típusa van a „harmadik személynek”*, de csak az egyik típus tekinthető a (2) bekezdés alá tartozónak.⁹⁰⁶

Az *első* meghatározható csoportja a „harmadik személy”-eknek azokból tevődik össze, akiket nem bíznak meg a vevővel fennálló szerződés teljesítésével, azonban lehetővé teszik, segítik, vagy megteremtik az előfeltételeit, annak, hogy az eladó szerződészerű áru szolgáltatthasson. Ezen „harmadik személy”-ek lehetnek a nyersanyag beszállítói, félkész termék készítésének alvállalkozói, és más „járulékos” vagy „kiszegítő” ügynökök, akik az eladó kötelezettségének valamely előfeltételét teljesítik. Az e csoportba tartozó „harmadik személy”-ek nem tartoznak a 79. Cikk (2) bekezdése alá. A joggyakorlat egyenletes vonala is ezt igazolja, azaz az eladó általában viseli a kockázatát annak, ha a harmadik fél beszállító, vagy alvállalkozó megszegi az eladóval szemben fennálló kötelezettségét. Így – legalábbis főszabályszerűen – az eladó nem mentesülhet, ha a mulasztást a szállító hibája okozta.⁹⁰⁷ A 79. Cikk (1) bekezdés marad tehát a kontrolláló rendelkezés annak meghatározására, hogy az eladó felelőséggel tartozik-e a „harmadik személy”-ek azon csoportjának tevéseért, vagy mulasztásáért, akik hibája nem hívhatók segítségül az eladó által, saját mulasztásának kimentéséhez. Kivétel megengedett azonban, különleges körülmények esetén, ha a szerződő fél nem választhatja, vagy ellenőrizheti a harmadik személyt, ezen esetekben a szállító hibáját igazolhatja az eladó, mint egy ellenőrzési körén kívül eső valódi akadályként.⁹⁰⁸

A *második csoportja* a „harmadik személy”-eknek a 79. Cikk (2) bekezdése alapján azokból tevődik össze, akiket az eladó a szerződés egészének vagy részének teljesítéséhez *önállóan*, „függetlenül” vesz igénybe. Nem könnyű megadni a csoport pontos meghatározását, de arra lehet következtetni, hogy ezek a harmadik személyek – ellentétben a harmadik személy beszállítókkal és alvállalkozókkal, akik teljesítése az eladó teljes felelősége – nem csak „elkülönülő és megkülönböztethető természetes vagy jogi személyek” lehetnek, hanem

⁹⁰⁶ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 474.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁹⁰⁷ Russian CCI Vb. 155/1995. március 16.; OLG Hamburg 1997. február 28.; Schiedsgericht der Handelskammer Hamburg 1996. március 21/június 21. Citalja: Digest Art. 79.

⁹⁰⁸ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 819-822.

gazdaságilag és funkcionálisan is függetlenek az eladótól, azaz kívül esnek az eladó szervezeti felépítésén, ellenőrzési vagy felelősségi körén.⁹⁰⁹

Azon esetekben, ahol a hiba egy valóban „független” harmadik személy mulasztásából ered, a 79. Cikk (2) bekezdésének kimentéséhez szükséges előfeltételei kumulatívra kell, hogy meglegyenek, mind az eladó, mind a harmadik személy tekintetében. Ebben a különös helyzetben az eladó felelőssége kiterjed arra is, hogy igazolja egy önálló harmadik személy magatartását. Így a 79. Cikk (2) bekezdés jelentése szerint megnöveli az eladó felelősségét, mert főszabályszerűen felelőssé teszi az eladót azon hibás teljesítés esetén, amelyet független harmadik személy által szenvedett el, mint ha az az eladó saját magatartása lett volna. Természetesen az eladó felelőssége nem feltétlen. Kivételes esetekben kimentheti magát, amennyiben igazolja, hogy nem gyakorolt ellenőrzést a harmadik személy kiválasztásakor, vagy, hogy pl. a harmadik fél a termék szolgáltatását illetően monopol helyzetben van, avagy, ha az eladó más módon bizonyítja, hogy a harmadik személy által okozott hiba ténylegesen ellenőrzési körén kívül esett.

Összevetve a kettőt, egyértelmű, hogy *nehezebb az eladónak a 79. Cikk (2) bekezdése alapján egy önálló harmadik személy igénybe vétele esetén a felelősség alóli kimentés.*⁹¹⁰

Ez a megközelítés összhangban van a korábban citált döntésekkel is. A szőlőtöke paraffin esetben a harmadik fél az első csoportba tartozott, így az osztrák eladó hiába hivatkozott az ő „közvetítői” státusára, azaz arra, hogy ő a magyar szállítótól beszerzett nyersanyagból állította elő a terméket. A BGH kifejtette, hogy a 79. Cikk (1) alapján nincs különbség a tekintetben, hogy a hibát az eladónak, vagy a beszállítónak tudjuk be. A fórum szerint az eladó érdekkörében merült fel a hiba.

A lipázos tejpor esetben a BGH ismét azt sugallta, hogy az eladó felelőssége fennáll, minden olyan esetben, amikor a szállító mulasztására kívánja hárítani az eladó a felelősséget. A fórum azonban utasította az alsóbb bíróságot annak megvizsgálására, hogy a tejpor megromlása valóban az eladó ellenőrzési körén kívül esik-e.

6.6. A „hardship”, mint „akadály”, a felelősség alóli mentesülés ritka esete

A jogi doktrínák sokféleségében a legtöbbjük visszavezethető a *clausula rebus sic stantibus* alapelve, amelyet a római *praetor* fejlesztett ki. Ez az előre nem látható és különleges körülmények megváltozása, amely a szerződéses kötelezettséget rendkívüli módon terhessé, ugyan

⁹⁰⁹ BIANCA – BONELL i.m. 545.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁹¹⁰ SÁNDOR – VÉKÁS i.m. 474.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE; EÖRSI 1. i.m. 139. Megjegyezzük, hogy az előkészítő dokumentumokban szereplő meghatározás „harmadik személy, akit a szerződés teljesítésére vettek igénybe”, egyértelműen szűkebb kört mutat. HONNOLD 5. i.m.

nem abszolút lehetetlenné teszi. (A későbbiekben, a „nemvárt körülmény”-nek a polgári jogban való szerepéhez a kiváló kommentátornak – a heraldika megalapítójának – *Bartolus de Saxoferraton*nak jeles tanítványa, *Baldus de Ubaldis* járult hozzá.⁹¹¹) A nemzeti jogok és jogi doktrínák (pl. *imprévision, frustration of contract, commercial impracticability, Wegfall der Geschäftsgrundlage, eccessiva onerosita sopravvenuta*) különbözősége párba állítható a 79. Cikk szerinti akadály fogalmának kitágításával. Ez ugyanis termékeny táptalajt nyújthat a fórumoknak, hogy különböző megközelítéseket fogadjon el abban a kérdésben, hogy vajon a fél teljesítése rendkívüli módon elnehezült („*hardship*”), vagy sem.⁹¹² Nem meglepő, hogy a jogtudósok véleményei eltérnek abban, vajon ezen elnehezülés a 79. Cikk alá tarozik-e.⁹¹³

A kontinentális jogrendszerekben a terhesebbé válás máshogyan jelenik meg, mint a *common law*-ban. A „*civil law hardship*” doktrína megkívánja a felektől, hogy megtárgyalják a szerződés korrekcióját (és amennyiben ez nem eredményes, bírósághoz fordulhatnak, amely fórum majd helyreállítja a szerződéses kötelezettségek egyensúlyát), ha a szerződés gazdasági egyensúlya – előre nem látható fejlemények miatt – komolyan vitatott. Az amerikai megközelítés ellenben „csupán” egy gazdasági eltolódást kíván meg, amennyiben az jelentősen szélsőséges.⁹¹⁴ Az előbbit szemlélteti az Európai Szerződési Jog Alapelvei szabályozása,⁹¹⁵ míg egy nemzetközi megoldást követ az UNIDROIT Alapelvek.⁹¹⁶

Az „*akadály*” fogalom értelmezése is megosztott. *Nicholas* szerint ez a kifejezés „homályos és nem pontos”,⁹¹⁷ *Tallon* álláspontja, hogy „ellentmondásos és többértelmű” a fogalom használata,⁹¹⁸ avagy az akadály szó, – *Farnsworth* kifejezésével – „kaméleonszerű”, „egy felszíni harmónia, amely csak némít egy mélyebb disszonanciát”.⁹¹⁹ Az Egyezmény megalkotásának dokumentumai nem adnak egyértelmű választ ebben a kérdésben. A *travaux préparatoires* némely

⁹¹¹ GORDLEY i.m. 526.

⁹¹² HONNOLD 5. i.m.; BIANCA – BONELL i.m. 592.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 822. sk.

⁹¹³ Elfogadja, pl. BIANCA – BONELL i.m. 545.; SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 825.; TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE. Elutasítja, pl. NICHOLAS i.m.; FLECHTNER 8. i.m.; SCHLECHTRIEM 2. i.m. 237.

⁹¹⁴ FLECHTNER 8. i.m.

⁹¹⁵ 6:111. Cikk

(1) A fél köteles kötelezettségeit teljesíteni, még akkor is, ha a teljesítés számára terhesebbé vált, akár a teljesítés költségeinek növekedése, akár az ellenszolgáltatás értékének csökkenése miatt.

⁹¹⁶ 6.2.2. Cikk

A terhesebbé válás az, amikor valamely esemény bekövetkezése alapvetően megváltoztatja a szerződés egyensúlyát, akár mert a fél teljesítési költségei megnövekedtek, akár mert a fél által kapott teljesítés értéke lecsökkent, és

a) az esemény a szerződés megkötése után következett be, vagy vált ismertté a hátrányt szenvedő fél számára;

b) az eseményt a hátrányt szenvedő fél ésszerűen nem vehette számításba a szerződés megkötésének idejében;

c) az esemény a hátrányt szenvedő fél ellenőrzési lehetőségein kívül esik; és

d) az esemény kockázatát a hátrányt szenvedő fél nem vállalta magára.

⁹¹⁷ NICHOLAS i.m.

⁹¹⁸ BIANCA – BONELL i.m. 594.

⁹¹⁹ E. A. FARNSWORTH: Perspective of Common Law Countries. Hivatkozva: TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

passzusai mintha azt jeleznék, hogy az „akadály” fogalmát a kimentés egységes (unitárius) koncepciója adoptálása céljából alkották, tekintettel arra, hogy a *clausula rebus sic stantibus*, *imprévision*, *hardship* teóriák „a körülmények megváltozásán” alapulnak. Néhány kommentátor ebből arra következtet, hogy az elnehezülés kizárt a dokumentumok alapján.⁹²⁰ Más gondolkodók arra a norvég tervezetre helyezik a hangsúlyt, amely a tényleges elnehezülés helyzetének alkalmazására kiterjesztette volna a 79. Cikket. Ez a javaslat ugyanis elutasításra került, azonban önmagában a gazdasági elnehezülés kérdése nem volt vitatott.⁹²¹

A jogirodalmi álláspontokat ütköztetve, annyi bizonyos, hogy ez a terület nagymértékben vitatott.

Flechtner véleményében a 79. Cikk alá tartozás elutasítása mellett foglal állást, ugyanis a *hardship* doktrína a szerződés fenntartására irányul, míg a 79. Cikkben meglévő kimentést a szerződés megszüntetése szándéka vezérli.⁹²² Hivatkozással utal az Egyezmény megalkotásának dokumentumaira is, amelyből számára egyértelműnek tűnik a „*hardship*” elvetése. Következésképpen, ez egy Egyezmény által nem szabályozott kérdés, amelyet a felek rendelkezése hiányában a nemzeti jog szabályai kell kitöltsenek.⁹²³

Stoll és *Gruber* javaslata az, hogy ha az előre nem látható nehézségek felborítják a felek közötti egyensúlyt, akkor a szerződéses feltételek újratárgyalásának kötelezettsége a 7. Cikk (2) bekezdéséből fakadó egyezményes alapelv, azaz a jóhiszeműség alapelve, vagy a szerződés ésszerű értelmezéséből következik.⁹²⁴ Ez azonban *Flechtner* álláspontja⁹²⁵ szerint azon államokban, ahol nincs nemzeti jogszabályhely, amely megfeleltethető lenne a *hardship* koncepciójának (mint pl. az USA), az elnehezülés fogalma és annak következményei alkalmazása, egyáltalán nem nyilvánvaló.⁹²⁶

Abban a kérdésben tehát, hogy az „akadály” fogalma kiterjed-e a „*hardship*”-re, avagy olyan *joghézag*, azaz a 7. Cikk (2) bekezdése alapján, amelyet az Egyezmény kifejezetten nem szabályoz, többféle megoldás létezik. Nézetünk szerint a „*hardship*” problémájának orvoslása az *Egyezményen belül* elfogadhatóbbnak tűnik, mert enélkül a nemzetközi magánjogi szabályok által kijelölt nemzeti jogrendszerek eltérő megoldásai nem szolgálják az egységes alkalmazást (7. Cikk (1) bekezdés).

⁹²⁰ *Honnold, Flechtner*. Hivatkozta: FLECHTNER 8 i.m.

⁹²¹ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁹²² FLECHTNER 8. i.m.

⁹²³ Ezt az álláspontot követi, pl. RIMKE i.m. 219.

⁹²⁴ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 825.

⁹²⁵ FLECHTNER 8. i.m.

⁹²⁶ *Kessedjian* alapvetően a gyakorlatra bízna ezen kérdések eldöntését. KESSEDJIAN i.m. 416-432., 420.; Az UNIDROIT Alapelvek és az Egyezmény alapvető szabályozási különbségeire hívja fel a figyelmet *Slater*. (Pl. egy amerikai bíró – szemben kontinentális kollégájával hezitálna korigálni a felek szerződését.) Tanulmányában, arra a konklúzióra jut, hogy az Alapelvek Egyezményt kiegészítő-értelmező funkciója e helyütt nem lehetséges: SLATER i.m. 231-262.

Mindenekelőtt indokolt arra is utalni, hogy az elnehezülés alapján a szerződés megszüntetése vagy kiigazítása *némely jogrendszerben*, mint *érvényességhez kapcsolódó kérdésnek* tekinthető. Ennek alapján megkérdőjelezzük, hogy a 4. Cikk kizárása kiterjed-e az elnehezülésre vagy sem. Ez a szituáció bizonyos skandináv országokban.⁹²⁷ Ha viszont elfogadjuk, hogy a ténylegesen váratlan helyzetek és radikálisan megváltozott körülmények, valóban kivételes esetekben, a 79. Cikk szerinti „akadály”-ként minősíthetők, és ez benne foglaltatik az Egyezményben, akkor az megelőzné az elnehezülés nemzeti szabályainak alkalmazását.⁹²⁸ A kiterjeszhetőséget mondta ki egy olasz bíróság is, bár az ügyben az Egyezmény végül nem került alkalmazásra.⁹²⁹

A „*hardship*” tartalmát illetően a legtöbb esetben a piaci fluktuációk nem tekinthetők az Egyezmény értelmében vett „akadály”-nak, mert ezek az ingadozások rendszerint a kereskedelmi ügyletek normál kockázatai. Az is kérdés, hogy vajon az árut vagy az árfolyamot érintő vad és teljesen váratlan piaci mozgások minősülhetnek-e „akadály”-nak. Valójában egy radikális és váratlan változás a teoretikus lehetőségének „befogadása” a 79. Cikk alkalmazási körébe ritka esetben elképzelhető.⁹³⁰

Több *bírósági döntés* elutasította annak a lehetőségét, hogy a negatív piaci fejlődések a 79. Cikk szerinti akadályt megvalósítsanak. Valójában, eddig nem született olyan – elérhető – bírósági ítélet, amely mentesülést tett volna lehetővé a gazdasági elnehezülés miatt.⁹³¹ Egy német ítélet rögzítette az indoklásában, hogy a német „*Wegfall der Geschäftsgrundlage*” nem alkalmazható, mert az Egyezmény rendelkezik ebben a kérdésben, ennél fogva, kizorítja a nemzeti, belső szabályokat.⁹³²

Az UNIDROIT Alapelvek 6.2.2. Cikke a terhesebbé válás magyarázatában – többek között – egy olyan helyzetet ír le, amely gyakorlati példaként is szolgálhat. Tegyük fel, hogy A és B szerződést köt X ország pénznemében, amely ország pénzneme már a szerződés megkötése előtt lassan csökkenésnek indult. Egy hónappal később X országban kitört politikai válság ezen ország pénznemében 80 %-os nagyságrendű leértékelődéshez vezet. Amennyiben a körülményekből más nem következik, akkor ez a terhesebbé válás egyik esetét jelenti. Tekintve, hogy X ország pénznemének ilyen jelentős mértékű árfolyamcsökkenése nem volt előre látható.

Az utolsó kérdés, azon *eszközöknek* a meghatározása, amelyek a legmegfelelőbbek az elnehezülés megtörténte után *az orvoslásra*, vagy a könnyítésre. Elfogadhatónak tartjuk *Stoll* és

⁹²⁷ Pl. finn, dániai, hollandiai szabályozás. SOUTHERINGTON i.m.; LOOKOFKY 1. i.m.

⁹²⁸ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁹²⁹ Tribunale di Monza 1993. január 14.

⁹³⁰ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁹³¹ Pl. Rechtbank van Koophandel, Hasselt 1995. május 2.: a chilei eladótól közvetítőn keresztül vásárolt eper késedelmes leszállítása akkor, amikor a piaci árban egy csökkenés következett be, nem jogosította fel a vevőt a kártérítési felelősség alóli mentesülésre. OLG Hamburg 1997. július 4.: elutasította a fórum a francia eladó mentesülését azon az alapon, hogy a folyamatos esőzések miatt a paradicsom ára megnövekedett.

⁹³² LG Aachen 1993. május 14.

Gruber azon megközelítési módját, amely szerint az Egyezmény jóhiszeműsége vonatkozó értelmezési szabályából következik a szerződés feltételek újratárgyalásának kötelezettsége, mégpedig akként, hogy megőrizzék a teljesítések egyensúlyát.⁹³³ Amikor ellenben a tárgyalás nem sikeres, az Egyezmény nem ad iránymutatást a fórumnak, hogy „rendbe hozza” vagy „korigálja” a szerződés feltételeit a teljesítések egyensúlyának megőrzéséhez. A Testület véleménye szerint ugyan az Egyezmény 7. Cikk (1) bekezdésben meghatározott jóhiszeműség elvéből nem olvasható ki a teljesítési egyensúly megtalálása,⁹³⁴ azonban a 79. Cikk (5) bekezdésén nyugodva, megnyitható lenne az a lehetőség bíróságok számára, hogy meghatározzák az egymás irányába fennálló tartozásokat, így „adaptálva” a szerződéses feltételeket a megváltozott körülményekhez.⁹³⁵

6.7. Összegzés

A *Honnold* által bevezetőben felvetett veszélyérzet valóban különösen élesen jelenik meg a 79. Cikk szabályait illetően. Ennek ellenére a vizsgált szabályt a – többnyire a magasabb szinten lévő – bíróságok eddig rendszerint *stricto sensu* alkalmazták, megcáfolva azon kezdeti félelmeket, hogy az eladó a nem szerződésszerű áru szolgáltatása esetén a felelősség alól a vétkességi elv alapján bizonyos államok fórumai előtt könnyen mentesülhet. Összességében, a nemzeti bíróságok tehát a fentebb részletesen ismertetett ítéletekkel rációfolni látszanak minden olyan félelemre, mint amelyet, pl. *Schlechtriem „landmark decision”*-nak nevezett el, azaz az olyan államok, mint pl. Németország, vagy Ausztria, ahol a kártérítési felelősség rendszere a vétkességi elven nyugszik, a 79. Cikket majd félreértelmezve „legyengítik”.⁹³⁶

A Testület véleményével egyezően, egységesnek mondható az elmélet és a gyakorlat abban, hogy ha nemteljesítés vagy a hibás teljesítés *harmadik személy* mulasztására vezethető vissza, a 79. Cikk által a mentesülés megalapozásához lefektetett különböző követelmények a harmadik személy szerződő fél általi igénybe vételének természetétől függenek. Általánosságban tehát az eladót nem mentesíti a 79. Cikk, amikor azok a kockázati körében kerülnek elmulasztásra, pl. az eladó saját személyzete vagy személyi állománya, és akiket az eladó a nyersanyag vagy a

⁹³³ Ugyanígy szabályoz az UNIDROIT ALAPELVEK 6.2.3. Cikk. Bővebben a részletszabályokról: SCHLECHTRIEM 3. i.m. 305-323.

Illetőleg az EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI 6:111. Cikk:

(2) Ha azonban a szerződés teljesítése túlzottan terhessé válik a körülmények megváltozása miatt, a felek kötelesek tárgyalásokba bocsátkozni a szerződés módosítása vagy megszüntetése érdekében, feltéve, hogy:

a) körülmények megváltozására a szerződés megkötését követően került sor,
 b) a körülmények megváltozásának lehetőségével a szerződés megkötésének időpontjában ésszerűen nem lehetett számolni, és
 c) a szerződésnek megfelelően az érintett féltől nem várható el, hogy a körülmények megváltozásának kockázatát viselje.

⁹³⁴ SCHLECHTRIEM 2. i.m. 236.

⁹³⁵ TESTÜLET 7. SZ. VÉLEMÉNYE

⁹³⁶ LURGER 2. i.m. 229.

félkész termék szolgáltatásához igénybe vett. (Ugyanez az alapelv alkalmazandó a vevővel kapcsolatban a vevő saját személyzete vagy személyi állománya tekintetében, és akiket a vevő a szerződéses kötelezettségei teljesítéshez igénybe vett.) Kivételes körülmények esetén, a szerződő fél mentesülhet a 79. Cikk (1) bekezdés szerint harmadik személy tevése vagy mulasztása esetén, ha a szerződő fél nem választhatja, vagy ellenőrizheti a harmadik személyt.

A (2) bekezdése akkor alkalmazandó, ha a szerződő fél egy független harmadik személyt vesz igénybe a szerződés egészének vagy részének teljesítésére. Ilyen esetben a szerződő fél mentesüléséhez igazolnia kell, hogy a 79. Cikk (1) bekezdésében lefektetett követelmények beteljesültek, mind a saját, mind a harmadik személy tekintetében.

A másik – kapcsolódó – veszélyérzet, miszerint a bírói gyakorlat kiterjeszti a 79. Cikk fogalmát a gazdasági „*hardship*”-re a joggyakorlatban jelenleg még egyáltalán nem igazolódott. A jogirodalomban megfigyelhető egyfajta konvergencia az elnehezülés 79. Cikk alá tartozása irányába, amelynek mozgatórugója egy minél koherensebb jogalkalmazás elérése (a Testület álláspontja is ezt erősíti). A kiterjesztés melletti érvek és ellenérvek azonban napjainkban még csak „visszhang nélküli kiáltások”, illetőleg egyértelmű „látélet” felállítására jelenleg nem tűnnek alkalmasnak. Avagy úgy is megfogalmazhatjuk, hogy *Flechtner* által felvetett *Rorchard*-teszt jellege a 79. Cikknek jelenleg eltűzöttnek, a gyakorlat által nem igazoltnak tűnik, azaz, amint azt a *Rorchard* teszt kritikussai – nem minden irónia nélkül – megjegyzik, „túl sokszor nyilvánít egészséges embereket is betegnek, különösen akkor, ha [...] más kultúrához tartoznak”.⁹³⁷

6.8. Összevetés a magyar joggal és az Egyezmény hazai bírói gyakorlata

6.8.1. A hazai szabályozás megoldásai

A Ptk. vétkességi elven nyugvó koncepcióját az Egyezmény megoldásából inspirálódva először a Kptk-val „törte át” a jogalkotó.⁹³⁸ Ugyanis, mint láthattuk, az Egyezmény aelső joggal szemben a véltenség bizonyításával történő kimentést (Ptk. 318. §, 339. §) nem teszi lehetővé, így az objektív tétel irányában hat.⁹³⁹ A hatályos jogunkban ellenben a nemzetközi adásvételi szerződésekre a Kptk. rendelkezései *lex specialis*ként a Ptk. szabályai helyébe lépnek, amely a 18. §-ával, szintén az objektív tétel irányába mozdul el, amikor rögzíti, hogy a „károkozó azt a kárt

⁹³⁷ ATKINSON & HILGARD PSZICHOLOGIA i.m. 495.

⁹³⁸ Utóbbi javaslata, pl. VÉKÁS 5. i.m. 522.; lásd még: BÍRÓ i.m.

⁹³⁹ VÉKÁS 4. i.m. 33. sk.

köteles megtéríteni, amely magatartásának közvetlen következménye, és amellyel a szerződéskötés időpontjában a szerződésszegés lehetséges következményeként előre számolhatott.”⁹⁴⁰

A polgári jogi kártérítési felelősség elméleti kritikái – deklarálva pl., hogy a „morális és etikai kiüresedése miatt”⁹⁴¹ a szubjektív, vétkességi alapon nyugvó felelősségnek nincs indokolt helye a magyar jogrendben – az új Ptk. tervezetének megalkotásakor a modern trendeknek megfelelő, objektív irányú koncepciót eredményeztek. Az Egyezmény fogalmai az új Ptk. tervezetében „transzplantálódva” jelennek meg. A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősségi szabálya rögzíti: „5:117. § *Aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést általa nem befolyásolható (ellenőrzési körén kívül eső), a szerződésszegéskor ésszerűen el nem várható, olyan körülmény okozta, amelyet a szerződéskötés idején nem látott és ésszerű elvárhatóság mellett nem is láthatott előre.*” A mentesítő ok – a tervezet indoklása szerint – az Egyezmény 79. Cikkében foglalt normát tekintette mintának. Az új Ptk. tervezetéhez képest a Szakértői javaslat egyértelműbben fogalmaz: „...*Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje, vagy elhárítsa.*”⁹⁴²

Lényegesnek tartjuk a két normaszöveg összevetésénél kihangsúlyozni, hogy a tervezet – szemben a javaslat megfogalmazásával – *nem egyértelmű*, ti. az egyik konjunktív feltételként megjelenő *elvárhatóság*,⁹⁴³ mint objektív mérce, *nem az előreláthatóság jelzőjeként, hanem a szerződéskötéskor előre nem látható körülmény szerződésszegéskori elkerülése, vagy elhárítása során kellene, hogy szerephez jusson.*

6.8.2. Az Egyezmény magyar bírói gyakorlata

A 79. Cikk alkalmazásával és meghivatkozásával egy hazai választott- és két rendesbírói esetben találkozhatunk.

Az MKIK mellett szervezett Választottbíróság eljáró tanácsának ítélete⁹⁴⁴ mentesítette a vevőt a késedelmes fizetés miatt fennálló kártérítési felelőssége alól, a jugoszláv ENSZ embargóval összhangban bevezetésre került magyarországi gazdasági szankciókra tekintettel, amely intézkedések alapján, tilos volt a vételár kifizetésének véghezvitele a jugoszláv eladó számára. A Jugoszláviával szemben fennálló kereskedelmi embargó átültetése a nemzeti jogban, a

⁹⁴⁰ A Ptk. 318. § (1) bekezdését és a 355. § (1) bekezdését módosítja.

⁹⁴¹ PESCHKA i.m. 219.

⁹⁴² SZAKÉRTŐI JAVASLAT i.m. 808.

⁹⁴³ Uo. 809. sk.

⁹⁴⁴ MKIK Vb. 96036. (1996. december 10.)

váratlan és a vevő ellenőrzési körén kívül eső akadálnak a 79. Cikk (1) bekezdésében meghatározott, tradicionális példa-esete. *Winship* szerint az ügy az átmeneti mentesülés kiváló szemléltetője, azonban a kimentés következményeinek problémás elemzését adta az eljáró tanács azzal, hogy a kamatot attól a naptól ítélte meg, amikortól az embargót megszüntették. A 78. Cikkből és a 79. Cikk (5) bekezdéséből ugyanis az következik, hogy az eladó megőrzi a kamatkövetelési igényét a kártérítés fizetése alóli kimentés ellenére a fizetési határidő elmulasztásától számítva.⁹⁴⁵

A Legfelsőbb Bíróság előtt zárult másik eset csak a felperes védekezésében előadott hibás érvelés eredménye, tulajdonképpen a 79. Cikk téves meghivatkozásaként értékelhető.⁹⁴⁶ A tényállás alapján a felperes bizományosi szerződést kötött az alperessel, akinek tevékenysége egy külföldi cégtől fordítógép beszerzésére irányult. A külföldi fél késedelme indokául, arra hivatkozott, hogy a beszállítói nemteljesítése miatt nem tudja az alperesnek kiszolgáltatni az árut. Az alperes által saját nevében, felperes javára megkötött szerződés kitétele szerint a „magasabb erő, sztrájk vagy egyéb körülmények – amelyekre az eladónak nincs befolyása – következtében keletkező szállítási késedelmek és szállítási kimaradások esetén a vevő nem élhet kártérítési igénnyel”. Ezt a kitélt támadta a felperes, „mert a külkereskedelmi szerződés megkötésénél nem az [...] érdekének megfelelően rendezte a külföldi fél kártérítési felelősségének a kérdését, mert a Bécsi Vételi Konvenciótól szélesebb körben biztosított számára szerződésszegés esetére kimentési lehetőséget.” A bíróság helyesen állapította meg, hogy alaptalan a felperes azon hivatkozása, hogy a felelősség alóli mentesülés szabályai „eltérnek az Egyezménytől, ezért sértik az érdekeit”. Főként arra a tényre tekintettel, hogy a felperes nem sérelmezte a kitélt a szerződés megkötése előtt. A bizományos alperes tehát nem szegett kötelezettséget, azonban nem tarthatott igényt a bizományosi díjra, mert a szerződés nem ment teljesedésbe.

A másik ügyben, egy osztrák felperes vevő egy magyar társaságtól nagymennyiségű étkezési búzát vásárolt.⁹⁴⁷ Az alperes szerződéses partnere beszállításának elmaradása miatt eredménytelenül tett vételi ajánlatokat más termelőknek, a szerződéses mennyiség előteremtésére (300 000 tonna helyett csak 98 000 tonnát adott át a felperesnek). Az eljárásban az alperes alaptalanul hivatkozott a 79. Cikk (1) bekezdés alapján a felelősség alóli mentesülésére, a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a (2) bekezdés alapján a harmadik személyért is felel. Tulajdonképpen tehát az „önálló” társaság felelősség alóli mentesülését is igazolnia kellett volna az alperesnek, de ezt még a saját vonatkozásában sem fogadta el a fórum. Ti. az alperes az 1992. évben bekövetkező aszályos időjárásra alapította kimentését, amely miatt nem volt képes a megfelelő mennyiségű terméket beszerezni. A legfelsőbb taláros testület viszont ezt elutasította,

⁹⁴⁵ WINSHIP 2. i.m. 505.; Ugyanígy: SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 832.

⁹⁴⁶ Gf. I. 32 948/1992/3. (BH 1994.266)

⁹⁴⁷ Legfelsőbb Bíróság Pf. VI. 24 957/2000/6. (Előzménye: Legfelsőbb Bíróság Pf. VI. 20 206/1995/4.)

mondván, a szerződésben kifejezetten az 1991. évi gabona szállításában állapodtak meg, az pedig, hogy az aszály miatt a következő évi alacsony termés hozam azt a spekulációt eredményezte, hogy visszatartották az előző évi termést is, az alperes kereskedelmi kockázatának körébe tartozik.

IV. AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETEINEK KÖZVETETT BEHATÁSA: AZ EGYZEMÉNY ÉS A KÖZÖSSÉGI JOGHATÓSÁGI SZABÁLYOK VISZONYA

„Az előttünk élt nemzedék egyik neves francia képviselője a nemzetközi magánjog reneszanszának fénykorában megállapította egyszer a renvoi kérdéséről folytatott vitáról, hogy az olyan, mint mikor fekete négerek egy sötét alagútban sötét éjszakában harcolnak egymással.”⁹⁴⁸ *Szászy István* ezzel a szemléletes kép felidézésével indítja a nemzetközi polgári eljárásjog általa legvitatottabb és leghomályosabb kérdésének, a külföldi választottbírói ítéletek elismerése és végrehajtása „irodalmi harcának” elemzését. Napjainkban, ha nem is ennyire véresek az elméleti csaták, de közvetett módon az Egyezményre kiható küzdelem zajlik a teljesítés helyének koncepciója körül a közösségi joghatósági rezsim „harcmezején”.

Ennek az alapvetően eljárásjogi kérdésnek a vizsgálatát több okból is lényegesnek tartjuk. Egyértelmű, hogy a joghatósági és az alkalmazandó jogi szabályok nem szigetelhetők el egymástól. Az eljárás helyének kiválasztására vonatkozó megfontolások (*forum shopping*) szorosan összefüggenek az alkalmazandó anyagi joggal (pl. főszabályszerűen az Egyezmény alkalmazásának előfeltétele, hogy a fórum szerződő államban legyen). Következésképp indokolt a fórumválasztásra, illetőleg a fórumválasztó klauzula hiányában, kiemelten az ingók adásvételi szerződésénél fennálló párhuzamos joghatósági okra, azaz a teljesítés helyének meghatározására kitérni. Ugyanis mindkét esetben az Európai Bíróság ítéletei és a Közösség jogalkotása közvetetten kihatott az Egyezmény szabályainak alkalmazására.

1. Az Egyezmény hatása a joghatóságra kifejezett fórumválasztó klauzula hiányában

Röviden szükségesnek tartjuk, hogy pár gondolat erejéig a *nemzetközi polgári eljárásjog* és a *joghatóság természetét* megvizsgáljuk. Szintén *Szászyt* idéznénk, aki szerint a polgári eljárási viszonyok jogi alaphelyzetekből tevődnek össze, és a nemzetközi polgári eljárásjog esetén is jogszabályok kollíziójáról beszélhetünk, azaz, hogy „mely esetben kell külföldi, mely esetben belföldi eljárásjogi szabályt alkalmazni; mely esetben van bírói joghatósága a belföldi bíróságoknak az eljárás lefolytatására, és mely esetben nincs”.⁹⁴⁹ Ez a nemzetközi perjog kollíziós jogi részébe tartozik, kollíziós normákat foglal magába, és a bírói joghatóság meghatározására irányul.⁹⁵⁰ „A nemzetközi polgári eljárásjogban a kapcsolóelv fogalma némileg eltér a nemzetközi

⁹⁴⁸ SZÁSZY 2. i.m. 264.

⁹⁴⁹ *Uo.* 235.

⁹⁵⁰ A másik az idegenjogi része, amely anyagi jogi normákat tartalmaz, pl. külföldi polgári eljárásjogi szabályok alkalmazása. *Uo.* 233.

magánjogi kapcsolóelv fogalmától, mert amíg a nemzetközi magánjogi kapcsolóelv mindig az anyagi jog által szabályozott jogviszony egyik eleme, a nemzetközi polgári eljárásjogi kapcsolóelv egyes esetekben az eljárás tárgyát képező anyagi jog által szabályozott jogviszony egyik eleme (pl. a kötelmi szerződés létrejövetelének helye), más esetekben viszont az eljárásjog által szabályozott eljárásjogi viszony egyik eleme, [perbeli magatartás (kézbesítés, bizonyításfelvétel) helye, a peres fél honossága].⁹⁵¹ A joghatósági szabályok jellegét illetően megállapítja, hogy e rendelkezéseknél – a főszabálytól eltérően – a kapcsolóelvek anyagi jogviszonyból származnak. A bírói joghatóság meghatározása tehát – Szászy rendszerében – kollíziós normákkal történik, amely a nemzeti nemzetközi magánjogi jogforrásokban – a szuverenitással összefüggésben – többnyire egyoldalú kollíziós norma, míg a nemzetközi egyezményekben és a közösségi jogban a többoldalú kollíziós norma indokolt.

Szászy a joghatóság meghatározásánál érvényesülő *ellentétes alapelveket* sorol fel, amelyek minden jogalkotási aktus mögött különböző mértékben hatnak, így pl. nemzetközi joghatósági összhang elve (*principium harmoniae iurisdictionis internationalis*) – a fórum sajátos jogfelfogása érvényesülésének, a nemzeti autarchiának elve (*principium autarchiae nationalis*); a felek akarata figyelembe vételét követő elv (*principium autonomiae voluntatis*); a be nem avatkozás elve (*principium non interventionis*); az önbecsülés elve (*principium respectus ipsius*); a joggal való visszaélés megakadályozásának elve (*principium abusus iuris*).⁹⁵²

Az Egyezmény szabályai ugyan anyagi jogi (nem eljárásjogi, joghatósági) szabályokat tartalmaznak, azonban az egyezményes szabályok hatással lehetnek a nemzeti és nemzetközi joghatósági rendelkezésekre. Vizsgálódásunk a Brüsszeli Egyezmény,⁹⁵³ a Luganói,⁹⁵⁴ valamint a Brüsszel I. rendelet⁹⁵⁵ 5. cikk 1. pontjának, vagy a Kódex 55. § a) pontjának⁹⁵⁶ különös joghatósági szabályára (más néven versengő, párhuzamos, fakultatív, kumulatív, esetleges, accidentalis, feltételes joghatóság [*competencia internationalis facultativa, accidentalis*]⁹⁵⁷) helyezve, mindegyik – adott esetben eltérő értelmezéssel, amelyet alább fejtenénk ki – lehetővé teszi, hogy adásvételi szerződések esetén a kötelezettség teljesítésének helye (*locus solutionis, place of performance, Erfüllungsort, lieu d'exécution*) szerinti bíróság előtt is megindítható legyen az

⁹⁵¹ Uo. 235.

⁹⁵² Uo. 257.

⁹⁵³ 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (consolidated version) OJ C 27., 26.01.1998., 1-27.

⁹⁵⁴ 88/592/EEC: Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters - Done at Lugano on 16 September 1988 OJ 1988. L 319., 9-48.

⁹⁵⁵ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. HL L 12., 2001. január 16., 1-23.

⁹⁵⁶ 55. § Szerződéssel összefüggő jogviták esetében eljárhat magyar bíróság akkor is, ha a teljesítés helye belföldön van. E § alkalmazásában teljesítési hely az a hely, amelyet a felek a szerződésben teljesítési helyként kikötöttek; ilyen kikötés hiányában

a) áruk adásvételére irányuló szerződés esetében az a hely, ahol az adásvétel tárgyát át kell adni.

⁹⁵⁷ SZÁSZY 2. i.m. 256.

eljárás. Az Egyezmény hatálya alá tartozó nemzetközi adásvételi szerződések vonatkozásában a teljesítés helye legtöbb esetben a 31. és az 57. Cikkben lefektetett kötelezettséget jelenti. Ennek alapján egyfelől a teljesítés helye jelentheti az Egyezmény 31. Cikke⁹⁵⁸ szerint az eladó kötelezettségét tekintve az áru szolgáltatási kötelezettségének helyét, míg az 57. Cikke⁹⁵⁹ alapján a vevő kötelezettségeként a vételár fizetésének helyét. Ebből kiindulva kérdésként merül fel, hogy a fentebb felsorolt jogforráshelyek joghatósági szabályának „működéséhez” mely esetekben van szükség „előkérdésként” az alkalmazandó jog, – a vizsgálódást leszűkítve – az Egyezmény szabályai által a kapcsolatot megteremtő teljesítési hely kijelölésére. Ez ugyanis *közvetlen utat képez az anyagi jogi szabályok és a joghatóság kimenetele között*, ui. a joghatóság megállapításához a *lex causae* előzetes meghatározása szükséges.

Előrebocsátjuk, hogy a *teljesítési helyhez fűzött joghatások problematikáját* a „teljesítés térbeli kiterjedésének megnövekedése és ezzel kapcsolatos jogi differenciálódása teszi bonyolulttá”.⁹⁶⁰ A teljesítés folyamatában ugyanis az áru jellemzően több államot is érint, „a teljesítési hely koncepciója viszont a teljesítés egy bizonyos helyen való koncentrációját feltételezi”.⁹⁶¹ *Boytha György* a teljesítés helyét mind tételes jogi, mind nemzetközi magánjogi szempontból elemző tartalmú munkájában kiindulópontként *Savigny Sitz*-tanából indul ki. A porosz jogtudós „Napjaink római jogának rendszere” címet viselő enciklopédikus művében – római jogi alapon – felveti, hogy a hitelező a teljesítés helyén, azaz azon helyen perelhet, ahol az adós a kötelemből való szabadulás hatályával teljesíthet. *Savigny* a teljesítés helyét az elküldésben, az eladó lakhelyében jelölte meg.⁹⁶² Ugyan a nemzetközi magánjog közvetlenül nem a *Savigny* kívánta univerzális kapcsolóelvek és nemzetközi döntési harmónia mentén haladt tovább, de ideája

⁹⁵⁸ 31. Cikk

Ha nem meghatározott más helyen kell teljesítenie, az eladónak az áru szolgáltatására vonatkozó kötelezettsége:

a) ha az adásvételi szerződés kiterjed az áru elfuvarozására is, az árut a vevőhöz való továbbítás céljából az első fuvarozónak átadni;

b) ha - az előző bekezdés alá nem tartozó esetekben - a szerződés egyedileg meghatározott árukra vagy pontosan meg nem határozott olyan árukra vonatkozik, amelyeket meghatározott árukészletből kell szolgáltatni vagy amelyeket gyártani, illetőleg termelni kell, és a szerződés megkötésekor a felek tudták, hogy az áru meghatározott helyen van vagy meghatározott helyen gyártják, illetve termelik, úgy az árut ezen a helyen a vevő rendelkezésére bocsátani;

c) egyéb esetekben az árut a vevő rendelkezésére bocsátani azon a helyen, ahol az eladó telephelye a szerződéskötés időpontjában volt

⁹⁵⁹ 57. Cikk

(1) Ha a vevő nem meghatározott helyen köteles fizetni az eladónak, a vételár megfizetésének helye:

a) az eladó üzleti tevékenységének a helye; vagy

b) ha a fizetést az áru vagy az okmányok átadása ellenében kell teljesíteni, az a hely, ahol az átadás megtörténik.

(2) Az eladó viseli a fizetés teljesítésével együtt járó azt a többletköltséget, ami telephelyének a szerződés megkötését követő megváltoztatásából ered.

⁹⁶⁰ BOYTHA i.m. 26.

⁹⁶¹ *Uo.*

⁹⁶² *Uo.* 28.

kihatott (és kihat) a későbbi nemzeti és főként a közösségi jogalkotók munkájára a nemzetközi eljárásjog területén is.

1.1. A Brüsszeli Egyezmény különös joghatósági szabálya: a teljesítés helye, és annak bírói gyakorlat általi értelmezése

A Brüsszeli Egyezmény különös joghatósági szabályainak kitűzött célja, hogy a felperes számára lehetővé tegye, hogy a keresetét azon bírósághoz nyújthassa be, amelyhez a jogvita tényállása fizikailag a legközelebb áll, és amely így a legmegfelelőbbben tud a tényállás tekintetében dönteni. Ezen szabályok a *Jenard*-jelentés értelmében azon a megfontoláson alapulnak, miszerint „a jogvita és az eljáró bíróság között szoros kapcsolat létezik”.⁹⁶³ Ennélfogva az 5. cikk úgy rendelkezik, hogy az alperes szerződéssel kapcsolatos ügyekben azon bíróság előtt is perelhető, „ahol a kötelezettséget teljesítették vagy teljesíteni kellett volna”.

Az Európai Bíróság értelmezve a cikket, egyfelől azt határozta meg, hogy melyek azok a kötelezettségek, amelyeket figyelembe kell venni, másfelől, hogy ezen kötelezettségek teljesítésének helyét hogyan kell megállapítani. A *De Bloos*-ügyben⁹⁶⁴ deklarálta, hogy a figyelembe veendő kötelezettség arra a szerződéses igényre vonatkozik, amely a felperes keresetének tárgyát képezi,⁹⁶⁵ vagyis amely a teljesítés elmaradását kifogásolja. Ezzel egy időben a Bíróság a *Tessili*-ügyben akként határozott, hogy a helyet, ahol a kereset tárgyát képező kötelezettséget teljesítették, vagy azt teljesíteni kell, a fórum kollíziós szabályai által kijelölt anyagi jog alapján kell meghatározni (*Tessili*-szabály).⁹⁶⁶

Ez az értelmezés számos kritikai megjegyzésre adott lehetőséget,⁹⁶⁷ amelyeknek erőteljes kifejezését a főtanácsnoki véleményekben találhatjuk, *Gaudemet-Tallon* egyenesen a

⁹⁶³ OJ C 59., 22.01.1979.

⁹⁶⁴ EuB C-12/76. *Tessili v. Dunlop*, EBHT 1976. 1497. 11. és 13. pont.

⁹⁶⁵ Ez az értelmezés a Dánia, Írország, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i azon egyezmény aláírásakor megerősítést nyert, amely néhány nyelvi változtatban módosította a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének 1. pontját annak pontosítása érdekében, hogy a kötelezettség, amelynek teljesítési helye a szerződéssel kapcsolatos ügyekben a joghatósággal rendelkező bíróságot meghatározza, a „kereset tárgyát képező kötelezettség”. Ugyanezen megfogalmazást veszi át a 44/2001 rendelet 5. cikke 1. pontjának a) alpontja.

⁹⁶⁶ ⁹⁶⁶ EuB C-12/76. *Tessili v. Dunlop*, EBHT 1976, 1473; EuB C-440/97. *GIE Groupe Concorde v. Master of the Vessel Suhadiwarno Panjan*, EBHT 1999, I-6307.

⁹⁶⁷ Bővebben: *Bot* főtanácsnok véleménye a EuB C-386/05. *Color Drack Gmbh v. Lexx International Gmbh*, EBHT EBHT 2007. I-3699., *Leger* főtanácsnok véleménye a EuB C-420/97. *Leathertext Divisione Sinetici SpA v. Bodetex BVBA*, EBHT 1999. I-6747, *Lenz* főtanácsnok véleménye a EuB C-288/92. *Custom Made Commercial Ltd. v. Stawa Metallbau Gmbh*, EBHT 1994. I-2913., *Ruiz-Jarabo Colomer* főtanácsnok véleménye a EuB C-440/97. *GIE Groupe Concorde v. Master of the Vessel Suhadiwarno Panjan*, EBHT 1999. I-6307., valamint *FAWCETT – HARRIS – BRIDGE* i.m. 84. skk.

főtanácsnokok konspirációjáról („*fronde des avocats généraux*”) beszél.⁹⁶⁸ A kritikai észrevételek tehát három fő csoportba sorolhatók:

a) előfordulhat, hogy *ugyanazon szerződéssel kapcsolatos ügy elbírálására több bíróság is joghatósággal rendelkezik*. A fent hivatkozott De Bloos és Tessili ügyekben hozott ítéletek együttes alkalmazása ugyanis arra az eredményre vezethet, hogy az ugyanazon szerződésből eredő különböző kötelezettségekre alapozott kereseti kérelmek különböző tagállamok bíróságainak joghatósága alá tartozhatnak (*Trennungslösung*). Ez a bírói gyakorlat a szerződésből következő kötelezettségek megosztásához, így a kereset tárgyát képező kötelezettség teljesítési helyének a megkeresett bíróság kollíziós szabályai alapján a vitatott kötelezettségre vonatkozó jogszabályok értelmében való meghatározásához vezet.⁹⁶⁹ A Bíróság – megpróbálva korlátozni a feldarabolás veszélyét a Shenavai-ügyben⁹⁷⁰ – finomítva a megoldást, „a járulékos kötelezettség követi a főkötelezettséget” szabályt vezette be, azonban egyenértékű kötelezettségek esetén megmaradt annak a veszélye, hogy ugyanazon szerződésre több tagállam bírósága is joghatósággal rendelkezhet.

b) másodikként a joghatóság megállapításához a kollíziós szabályok alapján megtalált anyagi jogi szabály (saját, külföldi) rendelkezésének meghatározása *komplikált megoldás*, és ezért a szerződő felek számára az eredmény nehezen kiszámítható. Holott a Brüsszeli Egyezmény egyik célja, hogy a kellően tájékozott alperes számára lehetővé tegye annak ésszerű előrelátását, hogy a lakóhelyétől eltérő mely állam bírósága előtt indítható ellene kereset. A különös joghatósági okok speciális célja, hogy a felperes számára lehetővé tegye, hogy az ügy tényállásához „legközelebb” álló fórum⁹⁷¹ előtt indítson eljárást. Ez a cél viszont a jogbiztonsággal és a kiszámíthatósággal összhangban kell álljon. A bírói gyakorlatban meghatározott módszer ellenben túl komplex vizsgálatot követel: először az eljárás tárgyát képező szerződéses kötelezettség minősítése (több

⁹⁶⁸ H. GAUDEMET-TALLON: Tessili poussé jusqu'à l'absurde. In: Rev. crit. 2000. Hivatkozva: STOFFEL i.m. 191.

⁹⁶⁹ Pl.: a Leathertex-ügy (EuB C-420/97. Leathertext Divisione Sinetici SpA v. Bodetex BVBA, EBHT 1999. I-6747) jól szemlélteti az ítélkezési gyakorlat következményeit. Egy belga társaság, amely az olaszországi székhelyű Leathertex társaság nevében kereskedelmi ügynökként tevékenykedett, ez utóbbi ellen keresetet indított Belgiumban, egyfelől jutalék-hátralék megfizetése, másfelől a szerződés felmondása miatti kártérítés megfizetése iránt. A belga kollíziós szabályok alapján a szerződés felmondása miatti kártérítés megfizetésének kötelezettségét Belgiumban, míg a jutalék megfizetésére vonatkozó kötelezettséget Olaszországban kell teljesíteni. A Bíróság úgy határozott, hogy a De Bloos és Tessili ügyekben hozott ítéletekben megalapozott ítélkezési gyakorlatot alkalmazva a belga bíróság pusztán a szerződés felmondása miatti kártérítés iránti kereseti kérelemről határozhat, mert a másik kereseti kérelemről az olasz fórumok dönthetnek.

⁹⁷⁰ A Shenavai-ügyben (EuB C-266/85. sz., EBHT 1987., 239.) a Bíróság akként rendelkezett, hogy az olyan sajátos esetekben, amelyekben a jogvita ugyanazon szerződésből eredő több kötelezettségen alapul, és amely kötelezettségekre a felperes a keresetét alapítja, az eljáró bíróságnak a joghatósága megállapításakor azt az elvet kell figyelembe vennie, amely szerint a járulékos kötelezettség követi a főkötelezettséget.

⁹⁷¹ E bíróság joghatósága azért indokolt, mert a legalkalmasabb arra, hogy a felek által benyújtott tárgyi bizonyítékokat és tanúvallomásokat mérlegelje, és adott esetben a tényállást maga megállapítsa.

kötelezettség esetén alá-fölérendeltség meghatározása), majd a kollíziós szabályok alapján a szerződéses kötelezettségre alkalmazandó jog meghatározása, végül a megtalált anyagi jog alapján a teljesítési hely kijelölése.

c) a harmadik hiányosság, hogy a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározására alkalmazott *anyagi jogi szabályok nem a legalkalmasabbak* az elbírálandó jogvitával legszorosabb kapcsolatban álló *fórum kijelölésére*. „A Bíróság ítélkezési gyakorlata által a teljesítési hely meghatározása tekintetében kidolgozott módszert alkalmazva ugyanis, ezt a tagállamok anyagi joga vagy egy, az anyagi jogot egységesítő nemzetközi egyezmény értelmében kell meghatározni, jóllehet e jogszabályoknak nem célja a bírósági joghatóság meghatározása. Ebből következik, hogy egy pénzüsszeg megfizetése tekintetében az a bíróság, amelynek joghatósága e módszer értelmében megállapítható, az adós vagy a hitelező lakhelye szerinti bíróság, attól függően, hogy az alkalmazandó anyagi jog értelmében a pénzüsszeg megfizetése az adós lakhelyén követelhető vagy pedig a hitelező lakhelyén fizetendő.”⁹⁷² Ráadásul ez a teljesítési helyek megtöbbszöröződésének a lehetőségéhez is vezethet.⁹⁷³

Mindezekon túlmenően a Brüsszel I. rendelet tagállamokban történő alkalmazásáról szóló jelentés⁹⁷⁴ e *forum shopping* lehetőség kapcsán azt is kifogásolta, hogy a Tessili-szabály és annak folyamánként az Egyezmény 57. Cikk (1) a) pont alkalmazása rendszerint a felperes fórumát eredményezi.⁹⁷⁵

A teljesítés helyét központba állító versengő joghatósági rendelkezés tartalma további vitákat generál, amennyiben a felek szerződésére valamely – az alperes lakóhelyétől, székhelyétől eltérő – teljesítési helyet is kijelölő, speciális kereskedelmi feltételek alkalmazandók. Már *Boytha* megállapítja, hogy a szokványok szabályaiban nem található meg „a problematikus teljesítési hely gondolat valaminő új lokalizálása”. A szokványok erre a kérdésre nem kívánnak kiterjeszkedni.⁹⁷⁶

Huber és *Widmer* a Brüsszeli Egyezmény szabályai alkalmazása kapcsán rögzítik, hogy amennyiben a felek külön megállapodnak egy teljesítési helyben, akkor külön kifejezett joghatóságra történő utalás híján azt a felek szándéka szerint kell értelmezni, azaz, hogy azt pusztán technikai feltételnek, vagy valós joghatósági kikötésnek szánták-e. Kétség esetén egy ilyen megállapodás nem értelmezhető joghatósági kikötésként, és nem értelmezhetők ekként az INCOTERMS klauzulák sem, mert nem nyújtanak megfelelő kapcsolást a joghatóság megállapításához (főként, ahol a kiszolgáltatás helye sem nem az eladó, sem nem a vevő telephelye, pl.: FOB, CIF). Ellenben ha a felek egy általános teljesítési hely klauzulában (*place of*

⁹⁷² EuB C-386/05. *Color Drack GmbH v. Lexx International GmbH*, EBHT 2007. I-3699, 75. pont.

⁹⁷³ *FAWCETT – HARRIS – BRIDGE* i.m. 84.

⁹⁷⁴ *HESS – PFEIFFER – SCHLOSSER* i.m. 92.

⁹⁷⁵ EuB C-288/92. *Custom Made Commercial Ltd. v. Stawa Metallbau GmbH*, EBHT 1994. I-2913.

⁹⁷⁶ *BOYTHA* i.m. 49. sk.

performance clause) állapotnak meg (pl. a teljesítés helye az eladó telephelye), akkor az – nézetük szerint – joghatóságot is kijelöl.⁹⁷⁷

A teljesítési hely problémája – majd látni fogjuk a későbbiekben – a módosuló szabály ellenére is nehézségeket okoz.

A Brüsszeli Egyezményt azonban 2002. március 1-je óta felváltotta a Brüsszel I. rendelet, amely a Közösség tagállamaiban – Dánia kivételével – új szabályokat hozott. Megjegyzendő, hogy a Brüsszel I. rendelet hatályát az EKSZ 299. cikk határozza meg, míg a Brüsszeli Egyezmény – mint nemzetközi jogi egyezmény – hatálya kiterjed a különböző tagállamokhoz tartozó egyes tengeren túli területekre is. A Francia Köztársaság esetében ez a tengeren túli területeket és Mayotte-ot, Hollandia esetében pedig Arubát jelenti, más tagállamokat pedig nem érint. Ezen egyezmény tehát továbbra is hatályos e területek vonatkozásában.⁹⁷⁸ Dánia jelenlegi helyzetét tekintve pedig elmondható, a Tanács határozata⁹⁷⁹ alapján megszületett „Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról”,⁹⁸⁰ 2007. július 1-jén lépett hatályba, mely megállapodás a Brüsszel I. rendelet rendelkezéseinek és végrehajtási intézkedéseinek a Közösség és Dánia közötti kapcsolatokban való alkalmazásának feltételeit, eltéréseit rögzíti. Ebből megállapítható, hogy az új instrumentum a Brüsszeli Egyezmény 5. cikk 1. pont alatti teljesítési hely szabályával felhagy, és a Brüsszel I. rendelet autonóm fogalmát teszi magáévá.

1.2. A régi és az új Luganói Egyezmény joghatósági szabálya

A Luganói Egyezmény (1988. szeptember 16.)⁹⁸¹ gyökerei az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (továbbiakban: EFTA) megalakításáig, valamint az EFTA-tagállamok és az Európai Unió tagállamai között a Brüsszeli Egyezményhez hasonló rendszer létrehozásáig nyúlnak vissza. Az egyezményt az érintett államok – a Liechtensteini Hercegség kivételével – megerősítették. Több EFTA-tagállam Európai Unióhoz történt későbbi csatlakozásának következtében jelenleg az Izlandi Köztársaság, a Norvég Királyság és a Svájci Államszövetség azok a szerződő államok, amelyek nem tagjai az Európai Uniónak, valamint az egyezményt 1999. november 1-jén megerősítő Lengyel

⁹⁷⁷ SCHLECHTRIEM –SCHWENZER i.m. 376. sk.

⁹⁷⁸ Az Európai Bíróság 1/03. sz. véleménye 15. pont

⁹⁷⁹ 2006/325/EK: A Tanács határozata (2006. április 27.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló megállapodásnak az Európai Közösség és a Dán Királyság közötti megkötéséről. HL L 120, 2006. május 5. 22
Ebben a Bizottság megállapodást dolgozott ki az Európai Közösség és a Dán Királyság között a 44/2001/EK rendelet rendelkezéseinek Dániára történő kiterjesztése érdekében.

⁹⁸⁰ HL L 299, 2005. november 16. 62–67.

⁹⁸¹ HL 1988. L 319., 9-48.

Köztársaság, amely azonban 2004. május 1-jén az Európai Unió tagjává vált.⁹⁸² A Luganói Egyezmény párhuzamos a Brüsszeli Egyezménnyel, hiszen célja az, hogy a Brüsszeli Egyezmény valamely részes állama és a Luganói Egyezményben részes valamely EFTA-tagállam közötti kapcsolatokra, illetve a Luganói Egyezményben részes EFTA-tagállamok egymás közötti kapcsolataira a Brüsszeli Egyezménnyel majdnem teljesen megegyező rendszer alkalmazását biztosítsa.

A Brüsszeli és a Luganói Egyezmény közötti párhuzam indokolta, hogy a Luganói Egyezmény szabályait összhangba kellett hozni a Brüsszel I. rendelet szabályaival „annak érdekében, hogy az EU tagállamai és az érintett EFTA-államok között a határozatok mozgásának azonos szintjét lehessen elérni”.⁹⁸³ 1998-1999-ben egy *ad hoc* tanácsi munkacsoport keretein belül Svájc, Norvégia és Izland részvételével felülvizsgálták a két párhuzamos egyezményt, ennek eredményeként született meg egy egyezménytervezet szövege, amelyet a Tanács 1999. május 27-i és 28-i ülésén megerősített.⁹⁸⁴ A Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett rendelet után 2002. szeptember 27-én a Tanács felhatalmazta a Bizottságot, hogy tárgyalásokat folytasson az új Luganói Egyezmény elfogadása céljából.⁹⁸⁵

Az új Luganói Egyezmény megkötését illetően az Európai Bíróság véleményében kifejtette, hogy az a Közösségek kizárólagos hatáskörébe tartozik.⁹⁸⁶ Ezen túl javasolta, hogy a megállapodásnak olyan rendelkezéseket kell tartalmaznia, amelyek lehetővé teszik Dánia, a francia tengeren túli területek, a Holland Antillák és Aruba különleges helyzetének rendezését, amelyek vonatkozásában a Brüsszel I. rendelet nem alkalmazható. Az új Luganói Egyezmény rendelkezései ugyanazt a rendszert valósítanák meg, mint a Brüsszel I. rendelet, többek között ugyanazon joghatósági szabályok felhasználásával, ami biztosítaná e két jogi eszköz koherenciáját, és így kiküszöbölné, hogy az egyezmény hátrányosan érintse a közösségi szabályokat.

A Tanácstól kapott megbízást követően a Bizottság a Közösség nevében tárgyalásokat kezdett Izlanddal, Norvégiával, Svájjal és Dániával az új egyezményről.⁹⁸⁷ A tárgyalások 2007 elején zárultak le, és a Közösség, Izland, Norvégia, Svájc és Dánia 2007. március 28-án parafálta az új egyezmény szövegét. A Tanács 2007. október 15-én elfogadta a határozatot,⁹⁸⁸ és az

⁹⁸² Az Európai Bíróság 1/03. sz. véleménye 17. pont

⁹⁸³ 2007/712/EK: A Tanács határozata (2007. október 15.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezménynek a Közösség nevében történő aláírásáról

⁹⁸⁴ 7700/99 JUSTCIV 60 + COR 1.

⁹⁸⁵ 12426/02 JUSTCIV 136 (RESTREINT UE) + COR 1.

⁹⁸⁶ Az Európai Bíróság 1/03. sz. véleménye (2006. február 7.) „A Közösség hatásköre a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, új Luganói Egyezmény megkötésére”

⁹⁸⁷ Ahhoz, hogy a Luganói Egyezmény szabályai Dániára is vonatkozzanak, Dániának az új egyezményhez csatlakoznia kell.

⁹⁸⁸ A Tanács 2007. október 15-i 2007/712/EK határozata a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezménynek a Közösség nevében történő aláírásáról (HL L 339., 2007. december 21. 1.)

egyezményt 2007. október 30-án Luganóban írták alá.⁹⁸⁹ Az „Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról - 1. Jegyzőkönyv a joghatósággal, eljárással és végrehajtással kapcsolatos bizonyos kérdésekről - 2. Jegyzőkönyv az egyezmény egységes értelmezéséről és az állandó bizottságról”⁹⁹⁰ 5. cikke a Brüsszel I. rendelet új fogalmát követi.

1.3. Brüsszel I. rendelet különös joghatósági szabálya: a leszállítás helye, és annak értelmezése

Előjáróban, *Von Mehren* két paradigma fontosságát hangsúlyozza a joghatósági szabályok megalkotásakor, nevezetesen az alkalmazhatóság-előreláthatóság (*administrability – predictibility*) és a peres eljárás szempontjából megfelelő – tisztességes eljárás – igazságosság (*litigational convenience – fairness – justice*). Álláspontja szerint a Brüsszel I. rendelet 5. cikk (1) pont különös joghatósági szabálya vegyes jellegű, mindkét paradigmát hordozza, azonban a fő problémát abban látja, hogy a kapcsolóelv többféle értelmezésre alkalmas, és a felek által manipulálható.⁹⁹¹

A közösségi jogalkotó szándékát tekintve a Brüsszel I. rendelet (12) preambulum-bekezdésében deklarálásra került, hogy a különös joghatósági okokat a bíróság és a per közötti szoros kapcsolat, vagy az igazságszolgáltatás megbízható működésének előmozdítása alapozza meg. Ezen különböző célkitűzések megvalósítása érdekében a rendelet által a szerződésekkel kapcsolatos ügyekben meghatározott versengő joghatósági rendszere egyértelműen eltér a Brüsszeli Egyezmény rezsimjétől. Az eltérést az adja, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikk (1) szabályát – ahol a Tessili-szabály minden esetben alkalmazást nyert – a rendelet jelentősen megváltoztatta, így mára a „teljesítési hely” autonóm definícióját kapjuk.

⁹⁸⁹ 5 5296/08 JUSTCIV 10 CH 15 ISL 11 N 12. Jelenleg a Polgári Jogi Bizottság (általános kérdések) 2008. április 14-i ülésén megvizsgálta a javaslatot, és tartalmát tekintve jóváhagyta azt. A Tanács felkérését kapott, hogy:

- fogadja el a határozatot;

- a Szerződés 300. cikke (3) bekezdése második albekezdésének megfelelően kérje az Európai

Parlament hozzájárulását. Lásd: Tervezet – A Tanács határozata a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezmény megkötéséről (2008. május 30.) <http://register.consilium.europa.eu/pdf/hu/08/st10/st10043.hu08.pdf>

⁹⁹⁰ HL L 339, 2007. december 21. 3-41.

Hatályba lépéshez:

69. cikk

(4) Az egyezmény az azon napot követő hatodik hónap első napján lép hatályba, amikor az Európai Közösség, valamint az Európai Szabadkereskedelmi Társulás valamely tagja letétbe helyezi megerősítő okiratát.

⁹⁹¹ VON MEHREN i.m. 71. sk.

Az 5. cikk 1. alapján „*valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy más tagállamban perelhető:*

- a) *ha az eljárás tárgya egy szerződés vagy egy szerződéses igény, akkor a kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróság előtt;*
- b) *e rendelkezés értelmében, eltérő megállapodás hiányában a kötelezettség teljesítésének helye:*
 - *ingó dolog értékesítése esetén a tagállam területén az a hely, ahol a szerződés alapján az adott dolgot leszállították, vagy le kellett volna szállítani,*
 - *szolgáltatás nyújtása esetén a tagállam területén az a hely, ahol a szerződés szerint a szolgáltatást nyújtották, vagy kellett volna nyújtani;*
- c) *amennyiben a b) pont nem alkalmazható, az a) pontot kell alkalmazni.*”⁹⁹²

A komplex teljesítési folyamat egyetlen pontra történő leszűkítésére megalkotott kompromisszumos rendelkezés a francia *Nouveau Code de Procédure Civile* 46. Cikkén alapul.⁹⁹³ Az 5. cikk 1. pont b) alpontja a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatokban két leggyakoribb szerződési típus, vagyis az ingó dolog adásvétele és a szolgáltatás nyújtása tekintetében önálló joghatósági okot határoz meg. E két esetben az önálló joghatósági ok a szerződés jellemző szolgáltatásának teljesítési helye, azaz az ingó dolog értékesítésével kapcsolatos szerződés esetén a leszállítás helye (*place of delivery, Lieferungsort, être livrées*), míg a szolgáltatás nyújtására vonatkozó szerződés esetén a szolgáltatásnyújtás helye. Az ingó dolog értékesítésére és a szolgáltatás nyújtására vonatkozó szerződéseket illetően a b) alpont szabályai adják a főszabályt, amennyiben a felek másként nem rendelkeztek. Tehát az a) alpontban megfogalmazott rendelkezés – amely a Brüsszeli Egyezmény szabályát veszi át – e két szerződéstípus tekintetében csak másodlagos szerepet játszik. A c) alpont ugyanis akként rendelkezik, hogy az a) alpont akkor alkalmazható, ha a b) alpont nem. Általánosságban elmondható tehát, hogy ha a rendelet 5. cikk 1. b) alpont alkalmazása másként nem rendel, csak akkor határozható meg a teljesítés helye a fórum kollíziós szabályai által kijelölt anyagi jog szerint (visszatér a Tessili-szabály). A Brüsszel I. rendelet tagállamokban történő alkalmazásáról szóló jelentés megállapítja, „egyértelműnek tűnik a tagállamokban a rendelet 5. cikk 1. b) alpont elsőbbsége a c) pont alapján, amely szerint elsőként a bíróságoknak azt kell meghatározniuk, hogy vajon a korábbi rendelkezés alkalmazható-e”.⁹⁹⁴

⁹⁹² A luxemburgi fenntartást, már nem kell figyelembe venni, mert az a rendelet hatálybalépéstől 6 évig volt alkalmazandó (63. cikk).

⁹⁹³ „*Le demandeur peut saisir à son choix, outre la juridiction du lieu où demeure le défendeur: en matière contractuelle, la juridiction du lieu de la livraison effective de la chose...*” SCHLECHTRIEM-SCHWENZER i.m. 377. Hasonló szabályt tartalmaz az UNIDROIT/ ALI Principles of Transnational Civil Procedure 2.1.2. Cikk is. www.unidroit.org

⁹⁹⁴ HESS – PFEIFFER – SCHLOSSER i.m. 91.

Bot főtanácsnok a Color Drack-ügyben adott véleménye szerint egyértelmű és nem kétséges, hogy a rendelet új verziója választ ad a Brüsszeli Egyezményvel kapcsolatban megfogalmazott első (ugyanazon szerződéssel kapcsolatos ügy elbírálására több bíróság joghatósága) és harmadik (szorosabb kapcsolat) hiányosságra, azonban nem egyértelmű a helyzet a másodikként felmerült kritika (összetett és kiszámíthatatlan módszer) tekintetében. Az bizonyos, hogy a b) alpontban meghatározott versengő joghatósági szabály valamely szerződésen alapuló valamennyi kereseti kérelemre alkalmazandó (*Einheitslösung*). A közösségi jogalkotó ugyanis véget akart vetni annak, hogy az egy és ugyanazon szerződésen alapuló kereseti kérelmek tekintetében több bíróság járjon el. Ennélfogva a leszállítás helye képezi az ingó dolgok értékesítésére vonatkozó szerződésen alapuló valamennyi kereseti kérelem tekintetében a joghatósági okot, függetlenül a kereset tárgyát képező kötelezettségtől, és attól, hogy a kereset több kötelezettségre vonatkozik-e. „Mivel joghatósági okként egy önálló okot fogad el, a közösségi jogalkotó a szerződés teljesítési helye megállapításának a fent hivatkozott Tessili-ügyben megalapozott ítélkezési gyakorlat által meghatározott összetett rendszerével felhagy. Ugyanígy, mivel önálló okként olyan tulajdonságot fogad el, amely igen gyakran pusztán ténybeli tulajdonság, következésképpen a felek számára könnyen azonosítható, lehetővé teszi a felek számára, hogy ésszerűen előre lássák, hogy az alperes lakóhelye szerinti bíróságon kívül a szerződésből eredő jogvitájukkal mely bírósághoz fordulhatnak.”⁹⁹⁵

A Brüsszel I. rendelet tagállamokban történő alkalmazásáról szóló jelentés kitér arra, hogy bizonyos országok (osztrák, német, holland) jelentései ezt a szabályt komplikáltabbnak találják, míg mások felvetik a kapcsolat problematikáját a szerződéses megállapodások és a teljesítés helyének autonóm definíciója között.⁹⁹⁶ Az utóbbi kérdést illetően a gyakorlatban is egyetértés mutatkozik abban, egyfelől, hogy a felek közötti megállapodás elsőbbséget élvez a teljesítés helyének a b) alpont szerinti *de facto* meghatározásához képest, és másfelől a b) alpont szerinti *de facto* meghatározás megelőzi az alkalmazandó jog rendelkezéseiben foglalt meghatározást. Ezen két szabály felvázolása viszont bizonyos esetekben problematikus lehet.

⁹⁹⁵ Bot főtanácsnok véleménye a EuB C-386/05. Color Drack GmbH v. Lexx International GmbH, EBHT 2007. I-3699., 91. pont.

⁹⁹⁶ HESS – PFEIFER – SCHLOSSER i.m. 91.

1.3.1. Lokalizálási problémák, értelmezési nehézségek, megoldások

1.3.1.1. A gyakorlat kihívásai

A teljesítési hely fogalmának határozatlanságát az adja, hogy „a jogügyletnek, mint olyannak nincs teljesítési helye, csupán az egyes jogi cselekményeknek”,⁹⁹⁷ ennél fogva többféleképpen értelmezhető. A nemzetközi adásvételi szerződések súlypontja egyetlen földrajzi pontban nem igen határozható meg, mert az áru továbbítása egy „térben és időben elhúzódo komplex *teljesítési folyamat*”.⁹⁹⁸

Gyakran felmerülő probléma, hogy amennyiben a felek megállapodnak abban, hogy a megvásárolt árut átadják a fuvarozónak, aki elhajtja azt a célállomás végső helyére, a jogi doktrína megosztásra kerül arra tekintettel, hogy a joghatóságot meghatározó pont vajon a „szerződés szerinti” célállomás, ahová az árut leszállították, avagy az a hely, ahol a fuvarozó az árut berakodta. A Brüsszel I. rendelet tagállamokban történő alkalmazásáról szóló jelentés által felvetett két példa jól illusztrálja a nehézségeket. Egy eladó Németországból, Heidelbergből elad egy nyomtató gépet Portugáliába, Lisszabonba. A szerződés alapján a gép „FOB Rotterdam” kerül kiszolgáltatásra. Ebben az esetben – írja a jelentés – egyetértés mutatkozik a joggyakorlatban, hogy a teljesítés helye Rotterdam. Azonban az eredmény mögött húzódo érvelés indokai nem egységesek, pl. az angol jelentés hajlik arra, hogy egy ilyen esetben benne foglalják a szerződésben, hogy a felek megállapodtak Rotterdamban, mint a teljesítés helyében, míg az osztrák jelentés megállapítja, hogy az INCOTERMS használata esetében a teljesítés helye az, ahol az árut ténylegesen átadják a vevőnek. A tárgyalt esetben ez szintén Rotterdam, így az eredmény azonos, ellenben kritizálható, hogy Rotterdam – kivéve, ha az árut még ott vizsgálják meg – a megfelelő fórum-e a szerződéses kötelezettséggel kapcsolatos jogvita elbírálására (ezt észelve az osztrák, német ítéletek nem minden esetben fogadják el az INCOTERMS klauzulákat, mint a teljesítési helyben való joghatóságot kijelölő megállapodást).⁹⁹⁹ A második példa még összetettebb. A felek – FOB klauzula hiányában, minden bővebb magyarázat nélkül – abban állapodnak meg, hogy „az eladó hajozza el az árut a vevő költségén”. Egy ilyen helyzetben vitatott, vajon a tényleges kiszolgáltatás a vevő székhelyén történik, vagy a bíróság bizonyos mértékben a nemzeti jogra kell utaljon, a célból, hogy a szerződésben lévő joghézagot kitöltse. *Pfeiffer* szerint közismert, hogy a rendelet 5. cikk 1. pontja egy kompromisszum eredménye a teljesítés helyének meghatározása problémájára egy szerződéses anyagi jogi és egy eljárásjogi megközelítési mód között. Mindkettőnek meg van a maguk érdeme: az eljárásjogi felfogás nagyobb súlyt fektet a tisztességes

⁹⁹⁷ SZÁSZY István: Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi vételi szerződéseknél. 1930. Hivatkozta: BOYTHA i.m. 44.

⁹⁹⁸ *Uo.* 45.

⁹⁹⁹ HESS – PFEIFFER – SCHLOSSER i.m. 93.

eljárás egyensúlyára és a felek igazságszolgáltatáshoz fűződő érdekeire (pl. a fórum és az eset közelsége), míg a másik a szerződéses megállapodást helyezi előtérbe.¹⁰⁰⁰

Az Európai Bíróságnak eddig ugyan még nem volt lehetősége arra, hogy egy megbízható és kiegyensúlyozott esetjogot fejlesszen ki a nyitott kérdések megválaszolására, a német szövetségi Legfelsőbb Bíróság 2008. július 9-én előzetes döntéshozatal iránti kérelmet nyújtott be a rendelet 5. Cikk 1. pont b) alpont értelmezésével kapcsolatban.¹⁰⁰¹ Egy olasz illetőségű alperes és egy németországi felperes jövőben előállítandó, legyártandó áruk leszállítására kötöttek szerződéseket, amelyek bizonyos szolgáltatási elemeket is tartalmaztak, és csak a leszállítás költségéről rendelkeztek. Az esetben felvetődik, hogy a rendelkezés feltételei szerint hogyan lehet meghatározni a „teljesítés helyét”, amennyiben a szerződések mind adásvételi, mind szolgáltatási elemeket is tartalmaznak (első és második franciabekezdés elhatárolása). A rendelet első franciabekezdése alapján a leszállítás az a hely, ahol az árut átadták a vevőnek, vagy az, ahol az árut továbbításra az első fuvarozónak kiszolgáltatták. A BGH döntésében nem csak az e tekintetben megosztott német bírói esetjogra, de egy osztrák és egy olasz döntésre is hivatkozott. Míg az olasz *Corte Suprema di Cassazione* 2006. szeptember 27-i döntésében az Egyezmény 31. Cikk a) pontot alkalmazta, és így a teljesítés helye az a hely volt, ahol az árut a vevőhöz való továbbítás céljából az első fuvarozónak átadták, addig az osztrák Legfelsőbb Bíróság 2004. december 14-i határozatában akként foglalt állást, hogy a teljesítés helye az, ahol a vevő ténylegesen megkapta az árut a szerződésszerű leszállítás eredményeként. A BGH állásfoglalása szerint a leszállítás helye az a hely, ahol a vevő megszerezte, vagy a szerződésnek megfelelően meg kellett volna szereznie az áru feletti „hatalmat”, kontrollt. A BGH az Európai Bírósághoz fordult előzetes döntéshozatal céljából. Első kérdését a rendelet 5. cikk 1. pont b) alpontban az adásvételi (első franciabekezdés) és szolgáltatás nyújtására vonatkozó szerződések (második franciabekezdés) elhatárolásának kritériumait illetően tette fel.¹⁰⁰² A BGH második kérdése: feltételezve, hogy a konkrét eset adásvétel, „az áru fuvarozást is magában foglaló adásvételi szerződések esetében (*Versendungskauf*) azt a tagállambeli helyet, ahol a szerződés szerint az árut leszállították, vagy le kellett volna szállítani, vajon akként kell meghatározni, mint amely azon helynek felel meg, ahol az áru a vevőnek fizikai átadására került (*der Ort der körperlichen Übergabe*), vagy azon helynek felel meg, ahol az árut a vevőhöz való továbbítás céljából az első fuvarozónak átadták”.

¹⁰⁰⁰ *Uo.* 94.

¹⁰⁰¹ VIII ZR 184/07 <http://www.bundesgerichtshof.de/>

¹⁰⁰² Érdemes megjegyezni, hogy több fórum is hasonló ügyben az Egyezmény szabályait, mint *lex causae*-t hívta a két pont elhatárolásához segítségül. Pl. *Cour d'Appel Colmar* (2008. február 26.) az Egyezmény 3. Cikkének alkalmazásával ingóadásvételnek minősítette a szórólapok nyomtatására és leszállítására kötött vegyes szerződést, majd elutasította az eljárást, mert az alperes németországi székhellyel rendelkezett, a leszállítás helye pedig Portugália volt.

A nemzeti bíróságok ítélkezési gyakorlata teljesen vegyes képet mutat abban a kérdésben, hogy a Brüsszel I. rendelet alkalmazásakor felhívják-e az Egyezmény szabályait. Szász fogalmaival a fórum sajátos jogfelfogása érvényesülésének, a nemzeti autarchiának elve (*principium autarchiae nationalis*)¹⁰⁰³ érzékelhető. Rendszerint megállapítása kerül, hogy a rendelet 5. cikk 1. pont b) alpontja – szemben a Brüsszeli Egyezménnyel – már nem kívánja meg a kollíziós szabályok által kijelölt jog meghatározását (Tessili-szabály elvetése), azonban a leszállítás helye a szerződésre alkalmazandó jog, az Egyezmény szabályai szerint – tekintve, hogy mindkét szerződő fél, különböző részes államokban rendelkezik telephellyel, és az Egyezményt nem zárták ki – határozható meg, amennyiben a leszállítás helyének külön meghatározása hiányzik. Tehát nem a célállomás, hanem, ha az adásvételi szerződés kiterjed az áru elfuvarozására is, az árut a vevőhöz való továbbítás céljából az első fuvarozónak történő átadás helye.¹⁰⁰⁴ Másutt ezt a nézetet alátámasztják az Európai Szerződési Jog Alapelvei – mint amely „egy új európai lex mercatoria” – alkalmazásával (7:101 (1) b) pont),¹⁰⁰⁵ valamint az UNIDROIT Alapelvekre utalással (6.1.6 Cikk (1) bekezdés).¹⁰⁰⁶ Az olasz bíróság az Egyezmény 31. Cikkének alkalmazásával tagadta meg eljárési képességét, hozzátéve, hogy a CIF feltételt tartalmazó szerződés nem jelenti azt, hogy a felek megállapodtak az olaszországi leszállítási helyben.¹⁰⁰⁷ Az ún. *Aquafili* esetben az olasz bíróság hivatkozva a rendelet autonóm koncepciójára, az Egyezmény alkalmazását elutasítva (hasonlóan, mint a fent hivatkozott BGH döntés) a leszállítás helyének Franciaországot jelölte meg, így nem járt el az ügyben.¹⁰⁰⁸

1.3.1.2. Az elmélet válaszai

Az ingó dolgok értékesítésére vonatkozó különös szabály hatályánál elsőként a fogalom meghatározásának problémája jelenik meg. Mit tekinthetünk a rendeletből kiindulva áruk adásvételének?¹⁰⁰⁹ A Brüsszel I. rendeletben önálló szabályként jelennek meg a biztosítási, egyéni munkaszerződések, fogyasztói ügyletek, szolgáltatásra irányuló szerződések, ezek tehát bizonyosan kizárhatók. A BGH által is feltett kérdés a vegyes szerződéseknel több lehetséges megoldási módot

¹⁰⁰³ SZÁSZY 2. i.m. 257.

¹⁰⁰⁴ Corte Suprema di Cassazione 2007. január 3., LG Neubrandenburg 2005. augusztus 3.

¹⁰⁰⁵ „Ha a teljesítés helyét a szerződés nem szabja meg, és abból a nem is határozható meg, a teljesítés hely:

- a) pénzbenti kötelezettség esetén a hitelező szerződéskötés idején fennálló telephelye;
- b) nem pénzbenti kötelezettség esetén az adós szerződéskötés idején fennálló telephelye.”

Tribunale di Verona 2006. december 29.

¹⁰⁰⁶ „Ha a teljesítés helyét a szerződés nem szabja meg, és abból a nem is határozható meg, a félnek

- a) pénzbenti kötelezettségét a jogosult telephelyén;
- b) minden más kötelezettséget a saját telephelyén kell teljesítenie.”

Tribunale di Padova 2006. január 10.

¹⁰⁰⁷ Corte Suprema di Cassazione 2006. szeptember 27.

¹⁰⁰⁸ Tribunale di Rovereto 2006. augusztus 24.

¹⁰⁰⁹ Az „áruk” köre is okozhat összeütközéseket (pl. digitalizált termékek, árut kísérő okmányok). Részletesen: FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 86-89.

szolgáltat. Egyfelől felvethető, hogy a rendelet fogalmainak autonóm közösségi jelentése van, amelynek közelebbi értelmezése az Európai Bíróság feladata. Másfelől a nemzeti bíróság a saját, nemzetközi magánjogi rendelkezései alapján minősíti az adott szerződést. Ezekon túlmenően van olyan nézet, hogy az Egyezmény, mint a tagállamok többsége által ratifikált nemzetközi egyezmény, „a legtöbb nemzeti jogrendszer törzsét megjeleníti”,¹⁰¹⁰ ezért a minősítési kérdésekben annak rendelkezései alkalmazhatók. Mások szerint a főkötelezettséget az a kötelezettség jelenti, amelyre a kereseti kérelmet alapították.¹⁰¹¹ Az utolsó lehetőség, hogy a rendelet ezen franciabekezdése nem alkalmazható, hanem az 5. cikk 1. pont c) alpont alapján az a) alpont, azaz a teljesítés helyének szabálya lesz irányadó a nem tisztán adásvételi, vagy szolgáltatásra irányuló szerződésekre. Az adásvételi és szolgáltatási elemekkel vegyes szerződések minősítésére hamarosan az Európai Bíróság adhatja meg a választ.¹⁰¹²

Másodikként felmerül, hogy hogyan határozható meg a teljesítés helyének kapcsolása?

Szászy kifejti, hogy a joghatóság meghatározásakor fentebb említett elvek és szempontok figyelembevételével a törvényhozó saját bíróságainak joghatóságát közvetlenül és a külföldi bíróságok joghatóságát közvetve a bírói határozat elismerésének feltételeként többféle alapon határozhatja meg, pl.: közvetlen utalással az anyagi és eljárásjogi törvényhozói joghatóságra, vagyis alkalmazandó anyagi és eljárási jog alapján (*forum ratione legis civilis et processualis*); vagy a tényállás területi vonatkozásai alapján (*forum ratione loci*); vagy akár a felek rendelkezése alapján (*forum prorogationis sive voluntatis*)¹⁰¹³.

A vizsgált joghatósági szabály mindhárom Szászy által felsorolt elemet hordozhatja. Mindenképpen megalapozott az az álláspont, hogy a joghatóságot megalapozó *teljesítés helyének* mára *egységes közösségi jelentése* van, mely egy „*pragmatikus*”¹⁰¹⁴ kritérium, azaz a szerződés realitásával összhangban került meghatározásra. A Brüsszeli és a Luganói Egyezményrel szemben az *eladó és a vevő minden szerződéses kötelezettségére* – így a vevő fizetési kötelezettségére is – a szerződés jellemző kötelezettségének teljesítési helyét, azaz a *leszállítás helyét* a tényállás területi vonatkozásai alapján (*forum ratione loci*) alkalmazza.

A *leszállítás helyének* kivételszabálya ellenben nem csak a bírói gyakorlatban nem oldotta meg a teljesítési hely fogalmából eredő bizonytalanságokat, az elméleti megközelítések is azt mutatják, hogy inkább újabbakat generált.

¹⁰¹⁰ *Uo.* 87. sk.

¹⁰¹¹ Pl. TAKAHASHI i.m. 530-550.

¹⁰¹² Elhatárolási problémák merülhetnek fel pl. a disztribútori szerződések esetén is. FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 92-94. sk.

¹⁰¹³ SZÁSZY 2. i.m. 258.

¹⁰¹⁴ Proposal for a COUNCIL REGULATION (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, COM(1999) 348. final. 14.

Adásvételi szerződésnél *Huber* és *Widmer* nézete szerint ez a leszállítási kötelezettség a *tényleges teljesítés helye*. Ennek meghatározásához a jogalkotó szándékából indulnak ki, azaz, amennyire lehet elkerülje az anyagi joghoz – így az Egyezmény 31. Cikkéhez – való fordulást. Valamint tekintettel arra, hogy egy francia szabály szolgált mintául – teszik hozzá –, érdemes utána nézni a francia jogirodalomnak és joggyakorlatnak. Ez utóbbi a leszállítás kötelezettsége helyének azt tartja, ahol a vevő, vagy más szerződéses teljesítési igényjogosultja/átvevője számára az áru fizikai átadása megtörtént, vagy ahol meg kellett volna történnie. (Hasonlóan a BGH fentebbi álláspontjához.) Ez irrelevánssá teszi a felek szándékának keresését, és így pl. az Egyezmény 34. Cikk szerinti értékpapír (pl. *Bill of Lading*) átadása esetében sem konstituál ezzel az aktussal a vevő egy tényleges teljesítési helyet.¹⁰¹⁵ Abban az esetben, amennyiben az eladó szerződés szerűen köteles egy adott helyen az árut a vevő rendelkezésére bocsátani, akkor az a hely, avagy maga fuvarozza el az árut az adott helyre, akkor a célállomás helye a tényleges teljesítés helye. Ellenben vitatott a helyzet, amikor egy független fuvarozót bíz meg az eladó az áru átadására, amely nehézséget – nézetük szerint – a francia megoldási mód szerint kellene orvosolni. Amennyiben az áru megérkezett a szerződés szerinti célállomás helyére, akkor a joghatóságot megalapozó teljesítési hely ugyancsak a célállomás helye, tekintet nélkül arra, hogy vajon a leszállítás kötelezettsége konstituál-e az alkalmazandó jog alapján kötelezettséget az áru vevőhöz juttatásához (*Bringschuld*),¹⁰¹⁶ vagy azok vevőhöz küldéséhez (*Schickschuld*).¹⁰¹⁷ Nehezebb a jogi pozíció, amennyiben a leszállítás nem történik meg, amennyiben a vevő valójában más helyen és nem a szerződéses célállomáson veszi át az árut, akkor az szerződésmódosításnak tekintendő, és ez az új hely alapozza meg a joghatóságot.¹⁰¹⁸

A b) pont első franciabekezdés kiegészítő értelmező szabálya nem alkalmazható, ha a felek másként állapodtak meg (*forum prorogationis sive voluntatis*) a teljesítés helyében. A felek ezen kifejezett vagy feltehető akarata már *Savignynél* megjelenik a joghatóság tekintetében.¹⁰¹⁹ *Huber* és *Widmer* azt a nézetet osztja, hogy ez esetben a fentihez hasonló megoldást kellene alkalmazni. Amennyiben a felek a szerződésükben külön szállítási helyet (pl. INCOTERMS klauzulával) jelöltek ki, a leszállítási kötelezettség tényleges teljesítési helye megegyezik a szerződéses célállomás helyével, tekintet nélkül a klauzula tartalmára. Ti. e nélkül a felek azon teljesítési helyre vonatkozó kifejezett megállapodással, amely nem azonos leszállítás tényleges helyével, közvetetten befolyásolhatnák a bíróságok kompetenciáját.¹⁰²⁰ A leszállítási klauzula (*delivery clause*) a kikötött

¹⁰¹⁵ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 378.

¹⁰¹⁶ Az átadás és átvétel a vevő lakhelyén levő teljesítési helyen egybeesik.

¹⁰¹⁷ Az átadás-átvétel és a teljesítés cselekménye-eredménye is különválnak. SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 378.

¹⁰¹⁸ *Uo.* 380.

¹⁰¹⁹ BOYTHA i.m. 39.

¹⁰²⁰ Proposal for a COUNCIL REGULATION (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, COM(1999) 348. final. 14.

joghatóság 23. cikk szerinti alaki feltételeinek nem kell megfeleljen. *Kropholler* azonban hozzát teszi, hogy itt – szemben a joghatósági kikötéssel – valamilyen objektív kapcsolat van a vitatott jogviszony és a megállapodásban szereplő fórum között.¹⁰²¹ Ehhez hozzáfűznénk, hogy a felek akarati autonómiája a teljesítés helyének meghatározásakor tulajdonképpen egy prorogatív (kifejezett, vagy hallgatólagos) fórumkikötésnek tekinthető, de derogatív hatály nélkül, és nem kapcsolódik hozzá a kizárólagosság 23. cikk által biztosított védelme sem, ezért nem szükséges, hogy annak alaki előírásainak megfeleljen. Az Európai Bíróság a Brüsszeli Egyezményrel kapcsolatban az előbbi álláspontot képviselte a *Zelger v. Salinitri*-ügyben,¹⁰²² míg az *MSG v. Les Gravières Rhénanes SARL*-ügyben¹⁰²³ úgy tartotta, hogy ez a szabály csak a valódi teljesítési hely klauzúrára alkalmazandó. Amennyiben a felek egy hamis klauzúlát építenek bele a szerződésbe, abból a célból, hogy az adott ország bíróságai joghatósággal rendelkezzenek, akkor a kikötésnek viszont meg kell felelnie a joghatósági megállapodások formai követelményeinek.

Végül csak kevés olyan eset maradt *Huber* és *Widmer* rendszerében, amikor a joghatóság meghatározásához az alkalmazandó jog szabályait kell felhívni (*forum ratione legis civilis*):

1. a leszállítási kötelezettség tartalma nem származtatható a szerződésből, azaz bizonytalan, vajon az eladó az árut a vevő rendelkezésére kell-e bocsássa egy speciális helyen, vagy inkább át kell adja egy független fuvarozónak; vagy

2. egy független fuvarozónak a dolog átadására irányuló kötelezettsége megállapítható, de a szerződés a célállomás helyéről hallgat, és egy ilyen helyet később sem lehet meghatározni.

Ez azonban nem jelenti a 31. cikkből származtatott joghatósági kapcsolást. Első esetben a felek nyilatkozatainak az értelmezéséből lehetne levezetni (8. Cikk), második esetben a vevő telephelye adná a tényleges teljesítési helyet, mert minden valószínűség szerint az árut oda küldik.¹⁰²⁴

Huber és *Widmer* szerint pusztán két esetben van lehetőség az Egyezmény alkalmazására: amennyiben az 5. cikk 1. pont b) alpont szerinti joghatóság tagállamon kívüli, pl.: amennyiben a szerződésben az árut az USA-ba kell fuvarozni, ekkor a c) pont alapján alkalmazandó az a) pont, és ekkor a teljesítési hely csak a Tessili-szabály alkalmazásával határozható meg,¹⁰²⁵ valamint a Brüsszeli és a (rég) Luganói Egyezmény szabályai alkalmazásakor.¹⁰²⁶

¹⁰²¹ KROPHOLLER i.m. 619.

¹⁰²² EuB C-76/79. *Zelger v. Salinitri*, EBHT 1980. 89.

¹⁰²³ EuB C-106/95. *Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) v. Les Gravières Rhénanes SARL*, EBHT 1997. I-911.

¹⁰²⁴ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 380.

¹⁰²⁵ Ugyanígy *Stone*. STONE i.m. 81.

¹⁰²⁶ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 380. sk.

Fawcett, Harris és Bridge részletes elemzésükben először három szituációt határolnak el.¹⁰²⁷ Első a felek kifejezett eltérő megállapodása, amikor a szerződésben kikötött kereskedelmi feltételeknek feleltethető meg a teljesítési hely. Második – vitatott lehetőség – a felek hallgatólagos megállapodása, amennyiben az „ésszerű bizonyossággal” megállapítható.¹⁰²⁸ Például olyan körülmények esetén, ha a felek szándéka magától érthetődően egy bizonyos leszállítási helyre irányult.¹⁰²⁹ Harmadik eset, amennyiben a felek nem állapodtak meg a leszállítás helyében. Ez utóbbi tekintetében az autonóm közösségi definíció – azaz a leszállítás helyének - különböző alternatíváit sorolják fel: eszerint ez az a hely, ahová az árut ténylegesen leszállították, azaz többnyire a vevő lakhelye, székhelye; avagy az Egyezmény – mint amely a tagállamok „közös anyagi jogi magja” – alapján a 31. Cikk szabályai adják a leszállítás helyét.¹⁰³⁰ Elhatárolják a leszállítás alternatív helyeinek alcsoportjait,¹⁰³¹ valamint a több szállítási hely eseteit.¹⁰³² Végül – amennyiben a b) pont nem alkalmazható – javasolják a Brüsszeli Egyezmény tradicionális megoldási módját az 5. cikk 1. pont a) alpont vonatkozásában a teljesítési hely meghatározására (e körben kerülhet alkalmazásra az Egyezmény 31. Cikke).¹⁰³³

Piltz szerint alapjában csak két koncepció alkalmazandó a teljesítés helyének joghatósága meghatározására, nevezetesen az elválás-megoldás (*Trennungslösung*) az anyagi jogi teljesítési hely megkeresésével, valamint az egység-megoldás (*Einheitslösung*), a pragmatikus-faktikus leszállítási hely lefektetésével. A gyakorlat szempontjából az a kiemelendő, hogy mely premisszák esetén melyik modellt kell alkalmazni.¹⁰³⁴

Amennyiben az alperes lakhelye, székhelye a rendelet érvényességi területén belül található, akkor a joghatóság alapvetően nyitva áll minden az áru adásvételi szerződésből fakadó igényre az 5. cikk 1. pont b) alpont szerint, járulékosan a teljesítési hely joghatóságával, ha az a hely, ahol az eladó leszállítási kötelezettségét teljesítette, vagy teljesítenie kellett volna, szintén a rendelet érvényességi területén belül, de egy másik tagállamban található. Elgondolásában viszont

¹⁰²⁷ FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 99-119.

¹⁰²⁸ Analóg módon a Római Egyezmény rendelkezéseivel.

¹⁰²⁹ A korábbi hazai bírói gyakorlat „megkívánta a felek kifejezett, okirattól megállapítható akaratának fennforgását”. BOYTHA i.m. 39.

¹⁰³⁰ Hasonlóan *Lenz* főtanácsnok Custom Made-ügyben adott véleményével. FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 108.

¹⁰³¹ Ezek a fiktív, vélt, konstruált és lebegő leszállítási helyek. Bővebben: *Uo.* 114-117.

¹⁰³² *Uo.* 110-113.

¹⁰³³ Elemzik az elektronikus kereskedelem (B2B) vonatkozásait is. Ismételt probléma az áru és a szolgáltatás (pl. vásárlás vagy licenz alapján internetről letöltött szoftver) elhatárolása. Valamint a teljesítés helye, amennyiben az nem fizikai leszállítással, hanem interneten keresztül történik. Ez utóbbi esetben négy lehetőség adódik: a feladás helye (*place of dispatch*); a fogadás helye (*place of receipt*); az a hely, ahol a szerviz szolgáltatójának egy meghatározott személyes kapcsolóelvé; (*place where the service provider has a specified personal connecting factor*); az a hely, ahol a fogadónak egy meghatározott személyes kapcsolóelvé; (*place where the recipient has a specified personal connecting factor*). E két utóbbi megoldás valamelyikét preferálják. *Uo.* 509-528. A legutolsó megoldást követi az UNCITRAL elektronikus kereskedelemre vonatkozó mintatörvénye (1996) is.

¹⁰³⁴ PILTZ i.m. 58.

az alkalmazandó anyagi jog rendelkezik arról, hogy az eladó melyik szállítási cselekménye (tényleges átadás, vagy rendelkezésre bocsátás) kötelez. Kétség esetén az Egyezmény 31. Cikk alkalmazása az első fuvarozónak történő átadást írja elő (kivéve INCOTERMS klauzula használatakor), így ez a leszállítási cselekmény lesz a rendelet szerinti leszállítás helye.

Minden más esetben (alperes székhely, lakhely, vagy ha az eladó leszállítási kötelezettségét teljesítette, vagy teljesíteni kellett volna, szintén, a rendelet érvényességi területén kívül van), akkor marad az elvásztás-megoldás és a teljesítés helyét az alkalmazandó anyagi jog alapján kell meghatározni, a Brüsszeli Egyezmény megoldása alapján. A vételár megfizetésére irányuló kereset ilyenkor az Egyezmény 57. Cikke alapján határozandó meg.¹⁰³⁵

Stone szerint ez a szabály feljogosítja az eladót, hogy a saját országában a vételárért, kártérítésért, stb. pereskedjen, másrésztől a vevő rendszerint képtelen a saját államában pereskedni. Igazolással a nemzetközi adásvétel négy fő típusát említi. Elsőként az *ex-works* adásvételt, ahol a leszállítás helye az eladó telephelye. Másodikként a FOB adásvételt, ahol ez a berakodás kikötője, ami többnyire – angol szempontból – az eladó helye. Harmadikként a CIF ügyletet, ahol az áru feletti rendelkezési jogot megtestesítő értékpapír (pl. *Bill of Lading*) kiszolgáltatása beillik a leszállításnak, ez az angol jog alapján szintén a vevőre mutat (felajánlás helye). A negyedik eset a harmadikhoz kapcsolható, azonban akkreditíves fizetésnél a felajánlás helye, az eladó országának bankja lesz. A másik problémát a felek megállapodásában látja, amely alááshatja a 23. cikk joghatósági kikötésre vonatkozó követelményeit, ezért nem kérdés, hogy a leszállítás helyében történő megállapodás nem tekinthető teljesítési helynek az 5. cikk b) 1. pont b) alpont alapján.¹⁰³⁶

Stone az alábbi esetekben nem tartja alkalmazhatónak a b) alpontot ingó dolgok adásvételére: ha a leszállítás helye összetett, vagy nem meghatározható (határon; az egyik fél választási lehetősége, hogy ezt meghatározza, de a fél nem él ezzel, vagy több helyet jelöl meg teljesítési helyül); amennyiben a felek kizárták a b) alpont működését, de érvényesen nem kötnek ki fórumot.¹⁰³⁷

Összességében *Stone* szerint sajnálatraméltó, hogy a jogalkotó nem törölte az 5. cikk 1. pontot. A reform ellenére így egy komplex rendelkezés maradt, mely egyedül a bíróságra utalja, hogy a szerződés állítólagos feltételeit megvizsgálja, kiderítse és elemezze a megfelelőbb jogot, és elérje, vagy legalább megkísérelje azon ténybeli kérdések konklúzióját, amelyek az anyagi igény érdemét befolyásolják. A reform tehát inkább további kérdéseket hozott az 5. cikk vonatkozásában.¹⁰³⁸

¹⁰³⁵ *Uo.* 59.

¹⁰³⁶ *STONE* i.m. 78. sk.

¹⁰³⁷ *Uo.* 81. sk.

¹⁰³⁸ *Uo.* 85.

Witz az új szabály előnyének tartja, hogy amennyiben az a gyakori helyzet áll elő, hogy a vevő nem fizet, mert az árut nem tartja szerződés szerűnek, akkor az eladó a leszállítás helyének tagállama bírósága előtt megindíthatja az eljárást, amely egyszerűbben dönthet az áru szerződés szerűségének megállapításáról. Problémás viszont, amennyiben továbbértékesítették, avagy le sem szállították az árut.¹⁰³⁹

Brand az amerikai joghatósági szabályokkal veti össze az európai szabályozást az adásvételi szerződések vonatkozásában, az anyagi jog behatását vizsgálva a joghatóság megállapításához.¹⁰⁴⁰ A fő különbséget a joghatóság megállapításának lépéseiben látja, ebből adódnak a helyenként eltérő eredmények. Az európai rendszer a fórum állama és a kereseti követelés kapcsolatára, míg az amerikai e kettőn túl harmadikként, az alperessel való összefüggést is lényegesnek tartja.¹⁰⁴¹ Summázként levonta a – témánk szempontjából lényegi – különbséget: az amerikai bíró eljárási képességének meghatározásakor csak egy faktor az eladó azon teljesítési kötelezettsége, hogy leszállítsa árut, ha a felperes a keresetlevelet az alperes domiciliumától eltérő államban kívánja megindítani, míg az európai szabályok szerint ez elegendő elem lehet az általánostól eltérő európai tagállami fórum eljárásához.¹⁰⁴²

Boytha tanulmányát citálva „a teljesítési hely jogtörténetében egyértelműen megfigyelhető a teljesítési hely *absztrahálódása*, jogi fikcióvá válása.”¹⁰⁴³ „A teljesítés *szükségszerű* térbeli vonatkozásaiból azonban a jog *célszerűnek vélt* teljesítési hely koncepciót fejlesztett”.¹⁰⁴⁴ A teljesítési hely fogalma „a teljesítés inkább célszerű *beszámítási* pontjának tekinthető”.¹⁰⁴⁵

Joggal állapította meg egy egykori amerikai egyetemi dékán – egy nemzetközi magánjoggal kapcsolatos eset bemutatásakor –: „*no other legal discipline offers the same opportunities to flex jurisprudential muscles*”.¹⁰⁴⁶

¹⁰³⁹ WITZ i.m. 329. sk.

¹⁰⁴⁰ BRAND I. i.m. 181-202.

¹⁰⁴¹ Az ún. személyi joghatóságot (*personal jurisdiction*) általánosságban két lépcsős eljárásban állapítják meg: az első lépés az adott állam „*long-arm statute*”-jának (sajátos joghatósági alapokat biztosító törvények) alkalmazása, a második egy alkotmányos elemzés a *Due Process Clauses* korlátjával. Bővebben: *Uo.* 191-195.

¹⁰⁴² *Uo.* 195. sk.

¹⁰⁴³ BOYTHA i.m. 30.

¹⁰⁴⁴ *Uo.*

¹⁰⁴⁵ *Uo.* 31.

¹⁰⁴⁶ ROSENBERG: Comments on Reich v. Purcell. In: U.C.L.A. Law Review 1968. 641, 644. Hivatkozva: JUENGER i.m. 131.

1.3.1.3. Az Európai Bíróság értelmezése az ugyanazon tagállamon belüli több szállítási hely fogalmára

A Brüsszel I. rendelet vizsgált cikkével kapcsolatban egyedül a b) alpontjának első franciabekezdés értelmezése kérdésében született döntés, az ugyanazon tagállamon belüli több szállítási hely esetén. A Bíróság a Color Drack-ügyben¹⁰⁴⁷ – a rendelet célja és rendszere alapján értelmezve a jogszabályhelyet – deklarálta, hogy ilyen esetben az ingó dolgok értékesítésére irányuló szerződés alapján indított valamennyi eljárás vonatkozásában az a bíróság rendelkezik joghatósággal, amelynek területén található – a gazdasági szempontok szerint meghatározandó – *elsődleges szállítás helye* (*principal place of delivery, der Ort der Hauptlieferung*). Az elsődleges szállítás helye meghatározásához szükséges tényezők hiányában a felperes választása alapján a szállítási hely szerinti bármely bíróság előtt perelheti az alperest.

Ugyan a dolgozatnak nem tárgya a joghatósági szabályok és ítéletek túl részletes elemzése, e helyütt azonban célszerű röviden utalást tennünk a jogirodalomban megjelenő kritikákra.

Először is a lefektetett célok fényében az 5. cikk megfogalmazásában azt határozza meg, hogy az alperes a rendelet 2. cikkétől eltérően mely feltételek mellett „perelhető más tagállamban”. A Brüsszel I. rendelet a Brüsszeli Egyezményhez hasonlóan tehát a tagállamok bíróságai közötti joghatósági összeütközést „old fel”. A Bíróság ezzel szemben – elfogadva a Bizottság álláspontját – arra hivatkozott, hogy a rendelet nem csupán nemzetközi hatállyal, hanem bizonyos mértékben „területi” hatállyal is bír. Ezért a rendelet 5. cikke 1. pontjának b) alpontja értelmében joghatósággal rendelkező bíróság nem az érintett tagállam bármelyik bírósága, hanem amelynek illetékességi területére az árut leszállították, tehát illetékességet meghatározó szabály.¹⁰⁴⁸ *Kropholler* is megállapítja, hogy a rendelet egyes különös joghatósági szabályai illetékességet is kijelölnek, amely a megfogalmazásból egyértelműen levezethető. Amennyiben az 5. cikk azon „hely bírósága” („*Gericht des Ortes*”), ellenben a 2. cikk „tagállam bíróságai” („*Gerichten dieses Mitgliedstaats*”) kifejezést használja.¹⁰⁴⁹

Kérdésként merül fel a kompetencia, azaz a Közösség szerveire ráruházott jogalkotási hatáskör vizsgálata. Hiszen eredetileg: „[m]inthyogy az egyik állam nem adhat közvetlen utasításokat egy másik állam bíróságainak, vagy hatóságainak, és minthyogy ezek a kérdések a bírósági szervezettel szorosan összefüggnek, minden állam csak a saját joga szerint bírálhatja el a saját bíróságai vagy hatóságai *bírói joghatóságát, hatáskörét* vagy illetékességét [...], a bíróságnak

¹⁰⁴⁷ EuB C-386/05. Color Drack GmbH v. Lexx International GmbH, EBHT 2007. I-3699.

¹⁰⁴⁸ Ugyanígy KENGYEL – HARSÁGI i.m. 213. „A közösségi jog autonómiája egészen odáig terjed, hogy egy tagállam bíróságainak akkor is a rendeletben foglalt illetékességi szabályok szerint kell eljárnia, ha egyébként a tagállam belső joga az adott illetékességi szabályt nem ismeri.” Ebből később téves megállapítás a különös joghatósági szabályra Pp. 36. § (2) bekezdését citálva, holott azt a Kódex 55. § a) pont tartalmazza.

¹⁰⁴⁹ KROPHOLLER i.m. 611.

a saját területén kívül való eljárását, az eljáró bíróság kijelölését, és általában a polgári perút megengedtségét is [...]”.¹⁰⁵⁰ Megvizsgálva az EKSZ 65. cikkét¹⁰⁵¹ megállapítható, hogy kifejezetten a hatásköri-illetékességi kérdésekre nem terjed ki. Azonban a versengő joghatóság természetéhez tartozik, hogy „[m]íg a kizárólagos joghatóság feltétlen, az illetékességtől független, a versengő joghatóság feltételes, az illetékességtől függő joghatóság.”¹⁰⁵² Egyet érthetünk Mankowskival, aki az illetékesség-joghatóság elválasztásánál megjegyzi, hogy az előbbi egy államon belüli mozgás, míg utóbbi az államok közötti játéktér kihasználása. Lényegében a „kocka el van vetve”, amikor az illetékesség meghatározásához érkezünk, ahol bölcsebb a „*judicial self restraint*” ellenkező esetben egy legalábbis formális „rendszerítés” történik.¹⁰⁵³

Más indokkal Bot főtanácsnok, érvei szerint az 5. cikk 1. pont b) alpont nem illetékességi szabály, „csak azt igyekszik biztosítani, hogy a joghatósággal rendelkező nemzeti bíróság az a bíróság legyen, amely általános jelleggel a jogvita tényállási elemeivel a legszorosabb kapcsolatban áll.”¹⁰⁵⁴ „A nemzetközi jogvitában érintett társaság vagy magánszemély számára a fő nehézség abban áll, hogy a sajátján kívüli tagállamban az érdekei képviseletéről gondoskodnia kell. E társaságnak vagy magánszemélynek tehát olyan jogi képviselőt kell választania, akivel megértetheti magát, és aki e másik tagállam bíróságainak nyelvét, eljárását és működését ismeri. Amint az alperes megtalálta és a bizalmába fogadta ezt a jogi képviselőt, annak eldöntése, hogy ez utóbbi őt ezen tagállam egyik vagy másik városában képviselje-e, valójában csak a költségek mértékét befolyásolja.” Továbbá, az egyetlen tagállamon belüli több szállítási hely esetén az alperes – aki e helyeket ismeri, mivel azokat szerződésben határozták meg – az irányadó nemzeti jogszabályokról tájékozódva előre láthatja, hogy adott esetben e tagállam mely bírósága előtt perelhető.”¹⁰⁵⁵ A Bíróság – ezzel ellentétben – tulajdonképpen a Shenavai-ügyben hozott ítéletben meghatározott, a fő és járulékos kötelezettségek közötti megkülönböztetésnek az 5. cikke 1. pontja b) alpontjának keretében való alkalmazását írja elő. „A Bizottság álláspontja, amennyiben az követendő lenne, ahhoz vezetne, hogy a 44/2001 rendeletben a szerződéssel kapcsolatos jogviták

¹⁰⁵⁰ SZÁSZY 2. i.m. 251.

¹⁰⁵¹ Az EKSZ 65. cikk alapján „a több államra kiterjedő vonatkozású polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén [...] a belső piac megfelelő működéséhez szükséges mértékben elfogadásra kerülő intézkedések magukban foglalják:

a) fejlesztést és egyszerűsítést a következő területeken:

— a bírósági és bíróságon kívüli iratok határokon túlra történő kézbesítésének rendszere;

— együttműködés a bizonyításfelvétel terén;

— a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok, köztük a nem bírósági ügyekben hozott határozatok elismerése és végrehajtása,

b) a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetőségének előmozdítását;

c) a polgári eljárások megfelelő lefolytatását akadályozó tényezők kiküszöbölését, szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárási szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával.”

¹⁰⁵² SZÁSZY 2. i.m. 257.

¹⁰⁵³ MANKOWSKI i.m. 411.

¹⁰⁵⁴ Bot főtanácsnok véleménye a C-386/05. Color Drack GmbH v. Lexx International GmbH, EBHT 2007. I-3699., 103. pont

¹⁰⁵⁵ Uo. 107-108. pont

esetére meghatározott vagylagos joghatóság rendszerébe újra olyan összetett kritériumokat vezet be, amelyekkel a közösségi jogalkotó nyilvánvalóan fel kívánt hagyni. A szerződő felek számára ugyanis nagyon nehéz lenne annak egyértelmű meghatározása, hogy egy szállítás mikortól kezdve ölt elsődleges jelleget. Egy ilyen minősítés ismét csak az ítélkezési gyakorlat által meghatározható közelebbi pontosításoktól függene.”¹⁰⁵⁶

Bot javaslata a Bíróság felé az volt, hogy a „rendelet 5. cikke 1. pontjának b) alpontja több szállítási hely esetén akkor alkalmazandó, ha az ingó dolgokat a felek megállapodásának megfelelően ugyanazon tagállam területén található több helyszínre szállították. Amennyiben a kereset valamennyi szállításra vonatkozik, annak eldöntése, hogy a felperes az általa választott szállítási hely szerinti bíróság előtt perelheti-e az alperest, vagy kizárólag ezen helyek egyikének bírósága előtt, azon tagállam jogától függ, amelynek területére az árut szállították. Amennyiben e tagállam joga nem határoz meg különös joghatósági szabályokat, a felperes az általa választott szállítási hely szerinti bíróság előtt perelheti az alperest.”¹⁰⁵⁷

Mankowski is kritikával illeti a Bíróság döntését,¹⁰⁵⁸ mint amely a rendelet célját megszegve jogbizonytalanságot teremt, ennek következtében további konkretizáló kritériumok válnak szükségessé, ugyanis az elsődleges leszállítás helyének teljesítési helyhez való közelsége önmagában nem mindig lesz elegendő (pl. dolog, bizonyítékok közelsége tekintetében). Nézete szerint a Bíróság a *Color Drack*-ügyben óvatosan fogalmazott, melynek gyakorlati következménye, hogy a kockázatvállaló felek „szétforgácsolhatják” megállapodásukban a szállításokat. Lehetőségük van a teljes szerződésre egy egységes fórumban vagy teljesítési helyben való megállapodásra, vagy – alternatív opcióként – minden egyes részzállításra külön fórumban vagy teljesítési helyben való megállapodásra, vagy a felek eleve külön szerződéseket köthetnek az egyes szállításokra.¹⁰⁵⁹

A leszállítás helyének kapcsolása több leszállítási hely esetén sokoldalú problémákat vet fel. *Mankowski* szerint az általa átgondolt megoldások egyike sem teljesen meggyőző.¹⁰⁶⁰ Az Európai Bíróság által előnyben részesített, első lépcsőben az illetékesség meghatározására az elsődleges leszállítás helye súlypontjának keresése nem lebecsülendő jogbizonytalanságot teremtett. Ugyanis tisztázatlan, hogy e mérték csak kvantitatív, vagy kvalitatív természetű is kellene legyen. Nem egyértelmű, hogy hogyan és milyen paraméterek mérlegelése szükséges az

¹⁰⁵⁶ *Uo.* 125. pont

¹⁰⁵⁷ Ezt az utolsó mondatban a „különös joghatóság”-ot a fentiek értelmében illetékességnek célszerűbb lett volna megjelölni.

¹⁰⁵⁸ MANKOWSKI i.m. 404-414.

¹⁰⁵⁹ *Uo.* 412. sk.

¹⁰⁶⁰ Közös teljesítési hely minden részleszállítási helyre; mozaik-alapelv: részletteljesítés helye minden részzállításra (analóg módon a *Shevill*-ügyel C-68/93. sz., EBHT 1995. I-415.); visszaugrás a c) pont szerint az a) pontra; bizonyos teljesítési helyek megtagadása; vélelem: a szállító szerződés intézésével foglalkozó telephelye. Az első négy megoldás megjelenik másutt is. FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 110-113.

érvényesítéshez.¹⁰⁶¹ Első lépcsőben azt a vélelmet javasolja, hogy a mérvadó súlyt a szállító szerződés intézésével foglalkozó telephelye adja. Amennyiben nem erre a helyre történik a leszállítás, akkor a c) pont szerint az a) pont alkalmazandó (így az alkalmazandó jog alapján kell megoldani a kérdést). Konklúzióként *Mankowski* a feleknek a teljesítési helyben való megállapodást és a konkrét bíróság kikötését javasolja.¹⁰⁶²

1.3.1.4. Összegző gondolatok

Az autonóm koncepciót alkotó, „megvilágítást” célul tűző teljesítési hely új koncepciója – visszaidézve *Szászy* nyitó-idézetét – a versengő joghatóság alkalmazásának „alagútjában” – felvázolva az elmélet és gyakorlat ütköző megoldásait – jelenleg nem teremt egységet, „békét”. A „*law shopping through forum shopping*” ez esetben ugyan korlátozott, hiszen az alkalmazandó anyagi jog ugyan – alapesetben – maga az Egyezmény, ám az egységesített anyagi jog alkalmazása *per se* nem gátja a *forum shopping*nak. (Ugyan az ún. belső joghézag kitöltése a Római Egyezmény és az azt felváltó Róma I. rendelet¹⁰⁶³ szabályai vélhetően ugyanazon anyagi jog alapján történik, viszont az alkalmazási kör [pl. 95. Cikk], valamint annak megítélése, hogy mi tekinthető joghézagnak, a bizonyítási kérdések, stb. ellenben problematikus.) A leendő felperes gazdasági racionalitása az eljárási költségeinek (idő, stb.) csökkentésére, valamint a „jogi klíma”¹⁰⁶⁴ megválasztására is irányulhat.¹⁰⁶⁵ Az bizonyos, hogy a rendelet szabályai alapján ezt a „gondolati bejárását” a „vételtre” alkalmas bíróságoknak a tagállamban székhellyel, lakhellyel rendelkező felperes általánosságban akkor realizálhatja, ha a teljesítés helye/leszállítás helye saját államban van (pl. a fent ismertetett Color Drack-ügyben a felperes osztrák vevő adásvételi szerződése egy német eladó társasággal a vevő osztrák partnereinek áruk leszállítására¹⁰⁶⁶).¹⁰⁶⁷ *Szászy* szerint a versengő joghatóság azon ügyekben áll fenn, amelyek az állam közrendjét kevésbé érintik.¹⁰⁶⁸ Önmagában a *forum shopping* lehetősége nyilvánvalóan nem hat a joggal való visszaélés megakadályozásának elve (*principium abusus iuris*) ellen, és – ahogy azt *Ferrari* megállapítja – ezt a magatartást legfeljebb csökkenteni lehet, megszüntetni nem.¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶¹ MANKOWSKI i.m. 413.

¹⁰⁶² Tagadja, hogy az 5. cikket *per se* megszorítóan kellene értelmezni. *Uo.* 414.

¹⁰⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.), HL L 177/6 -16.

¹⁰⁶⁴ VISCHER i.m. 224-228.

¹⁰⁶⁵ A felek helyzete annyiban „kiegyenlített”, ha meggyőzőnek tekintjük azt a kimutatást, amelyben megállapították, hogy általában az azonos súlyú kis- és középvállalatok szerződéses kapcsolatai körében nem kerül kizárásra az Egyezmény. KOEHLER i.m.

¹⁰⁶⁶ EuB C-386/05. Color Drack GmbH v. Lexx International GmbH, EBHT 2007. I-3699.

¹⁰⁶⁷ A felek érdekeinek részletes elemzéséről bővebben: STOFFEL i.m. 193-198.

¹⁰⁶⁸ SZÁSZY 2. i.m. 257.

¹⁰⁶⁹ FERRARI 4. i.m. 192.

Boytha megállapítása mit sem veszített aktualitásából: a „különbéle elméletek a teljesítési hely fogalma és a tényleges teljesítés folyamata közötti feszültséget nem oldják fel”.¹⁰⁷⁰ A jelentősen eltérő megoldások bemutatásából levonható, hogy nem sikerült egyértelmű fogalmat alkotni, így az Európai Bíróságra marad ennek utólagos értelmezése. A Bíróság pedig vagy konkrétan meghatározza a fogalom tartalmát (célállomás, áru feletti hatalom megszerzése, stb.), vagy új, plusz kritérium(ka)t vezet be a joghatóság fennálltához (közelítve az amerikai megoldáshoz). Amint azt láttuk, ez utóbbit követte az ugyanazon tagállamon belüli több szállítási hely esetében (elsődleges leszállítás helye), amely azonban mintha tovább növelné a bizonytalanságot, és kevésbé támogatná a remélt nemzetközi joghatósági összhang elvét (*principium harmoniae iurisdictionis internationalis*).¹⁰⁷¹

Mindezen problémák és új felvetések talán előrevetítik azt a jövőbeni folyamatot a nemzetközi perjogban, amely a nemzetközi magánjogban a szerződés jogánál már megtörtént, és eredményül a főszabály szerinti klasszikus kapcsolóelvekkel, a *lex loci contractus*-szal és a *lex loci solutionis*-szal való szakítást hozta.

Az irány tehát egyértelműen egy autonóm koncepció felé mutat, kizárva ezzel a *lex cause* (így az Egyezmény cikkeinek) felhívását az 5. cikk 1. pont b) alpont alatti leszállítási hely meghatározásához. Ez tehát egy jelentésszűkülést eredményez az Egyezmény szabályainak korábbi, Brüsszeli Egyezmény, valamint a jelenlegi, Brüsszel I. rendelet (új Luganói Egyezmény) alatti rezsimje alkalmazását tekintve. Az Egyezmény rendelkezéseinek előzetes felhívása a joghatóság kijelölésére tehát visszaszorul arra az esetre, ha az 5. cikk 1. pont b) alpont szerinti leszállítási hely tagállamon kívüli található (a c) pont alapján alkalmazandó az a) pont, és így a teljesítési hely csak a Tessili-szabály alkalmazásával határozható meg), valamint amennyiben a Brüsszeli Egyezmény szabályait kell alkalmazni.

¹⁰⁷⁰ BOYTHA i.m. 30.

¹⁰⁷¹ SZÁSZY 2. i.m. 257.

2. Fórumválasztó klauzula az Egyezmény hatálya alá tartozó szerződések esetében

„A felek kollíziós jogi választási jogának a nemzetközi polgári eljárási jog területén a legnagyobb jelentősége a bírói joghatóság meghatározása tekintetében van”, ahol a felek akarati autonómiája különböző feltételek között érvényesül. Formáit tekintve Szász megkülönbözteti, amikor:

- az alperes kifejezett nyilatkozattal, vagy hallgatólagosan aláveti magát a belföldi vagy valamely külföldi állam bírói joghatóságának (*submissio fori*);
- a felek szerződésileg kizárják a belföldi vagy külföldi joghatóságot (*derogatio fori*);
- a felek szerződésileg megállapodnak a belföldi vagy külföldi bíróság joghatóságában (*prorogatio fori*), ez történhet a kizárólagosság szándékával, vagy akként, hogy az fakultatív, versengő legyen.¹⁰⁷²

A felek a nemzetközi kereskedelmi ügyletekben a vitarendezés módszereként gyakran élnek akarati autonómiájukkal, és a *ius proprium in foro proprio* alapelve (*Ehrenzweig*) nyomán valamely rendes vagy választottbíróság eljárásában állapodnak meg. Az arbitrálság nagyszámú előnyeit e helyütt nem említve, az egyik legtöbbet hangoztatott érv a rendes bírósági eljárás igénybevételével szemben a külföldi választottbírósági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló Egyezmény (továbbiakban: New York-i Egyezmény) léte és részes országainak kiemelkedően magas száma.¹⁰⁷³ Regionális jogegységesítés szintjén ugyan található jogforrás az ítéletek elismerése és végrehajtása terén,¹⁰⁷⁴ azonban a New York-i Egyezmény által nyújtott jogbiztonság a felek joghatósági megállapodására is kiterjed.¹⁰⁷⁵ Nem meglepő tehát az írásba foglalt szerződések vonatkozásában a választottbírósági klauzulák „térnyerése”, mind a joghatósági kikötést tartalmazó klauzulák, mind a meghozott ítéletek végrehajthatóságának – New York-i Egyezmény által magas szinten garantált – előreláthatósága miatt. (Megjegyzendő, hogy a választottbírósági kikötéseket illetően főként az ún. „patologikus klauzulák”¹⁰⁷⁶ okozhatnak problémát.) A rendes bírósági perek ezen előbb ismertetett „hiányosságát” hivatott orvosolni a Brüsszeli I. rendeleten túl, harmadik államok viszonylatában a joghatósági megállapodásokról

¹⁰⁷² Uo. 235. sk.

¹⁰⁷³ Jelenleg 144 ország részese.

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html

(látogatva: 2009. május 20.)

¹⁰⁷⁴ Pl. a Brüsszel I. rendelet

¹⁰⁷⁵ Példaként említik az USA-t, amely egyetlen joghatóságról és a rendes bírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló bi- vagy multilaterális megállapodásnak sem részese. E helyütt csak utalunk a megszorodó aktuális problémákra pl. a külföldi ítéletek elismerése és az ún. „*free speech*” alkotmányos elv ütközése kapcsán (US Court Appellate (9th Circuit) 2006. január 20. Yahoo!, Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme et L'Antisemitisme; Ehrenfeld v. bin Mahfouz (2007)).

¹⁰⁷⁶ *Frédéric Eisemann* fogalmáról bővebben: DAVIS i.m. 365-388.

szóló Hágai Egyezmény (továbbiakban: Hágai Egyezmény).¹⁰⁷⁷ Annál is inkább, mivel Mexikó csatlakozását és az Amerikai Egyesült Államok aláírását követően, az Európai Közösség¹⁰⁷⁸ is – a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciához való csatlakozás egyik folyományaként – aláírta a Hágai Egyezményt. A fentiek fényében fontos momentum tehát, hogy egy megfelelő kikötés esetén nincs szükség sem az általános, sem a párhuzamos joghatósági szabályok vizsgálatára.

2.1. Megállapodás a joghatóságról a Brüsszel I. rendelet szabályai alapján

A Brüsszel I. rendelet 23. cikke alapján, ha az egyik fél valamelyik tagállamban lakóhellyel rendelkezik, akkor ki lehet kötni valamely tagállam bíróságát, amely a felek ellenkező megállapodása hiányában kizárólagos,¹⁰⁷⁹ nincs tehát a bíróságnak diszkrecionális joga az eljárás megtagadását illetően.¹⁰⁸⁰ Az Európai Bíróság az Owusu-ügyben kimondta, hogy a Brüsszeli Egyezménynek a kizárólagos joghatóságra, illetve a joghatóságról történő kifejezett

¹⁰⁷⁷ Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements. Jelenleg Mexikó ratifikálta és az Amerikai Egyesült Államok aláírta az Egyezményt. Korábbi kísérlet: Convention on the Jurisdiction of the Selected Forum in the Case of International Sales of Goods (1958. április 15.), mely azonban nem lépett hatályba, csak Ausztria, Belgium, Görögország, Németország írta alá. www.hcch.net (látogatva: 2009. május 20.)

¹⁰⁷⁸ 2009. április 1-jén, azzal, hogy e vonatkozásban Dánia nem tekinthető az Európai Közösség tagállamnak. www.hcch.net (látogatva: 2009. május 20.)

¹⁰⁷⁹ 23. cikk

(1) Ha a felek, akik közül egy vagy több valamely tagállamban lakóhellyel rendelkezik, egy bizonyos jogviszonyban kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő jogviták eldöntésére valamely tagállam bíróságának vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki, a megállapodás szerinti bíróság vagy bíróságok rendelkeznek joghatósággal. Az ilyen joghatóság a felek eltérő megállapodásának hiányában kizárólagos. Az ilyen joghatóságot kikötő megállapodást meg lehet kötni

a) írásban vagy szóban, amelyet írásban megerősítettek; vagy

b) a felek között korábban kialakított gyakorlatnak megfelelő formában; vagy

c) nemzetközi kereskedelemben annak a szokásos gyakorlatnak megfelelő formában, amelyet a feleknek ismerniük kell, vagy ismerniük kellett volna, és amelyet az ilyen kereskedelemben az érintett ügylet szerződésével azonos típusú szerződések szerződő felei széles körben ismernek, és rendszeresen betartanak.

(2) A megállapodás tartós rögzítését biztosító, elektronikus módon történő bármely közlés az "írással" formával egyenértékű.

(3) Amennyiben ilyen megállapodást olyan felek kötöttek, amelyek egyike sem rendelkezik valamely tagállamban lakóhellyel, jogvitáikra más tagállamok bíróságai nem rendelkeznek joghatósággal, kivéve, ha a kikötött bíróság vagy bíróságok joghatóságuk hiányát állapították meg.

(5) A joghatóságot kikötő megállapodás vagy a célvagyon ("trust") létesítő okiratának rendelkezései érvénytelenek, amennyiben ellentétesek a 13., 17. vagy 21. cikkel, illetve amennyiben azok a bíróságok, amelyeknek a joghatóságot ki kívánták zárni, a 22. cikk alapján kizárólagos joghatósággal rendelkeznek.

24. cikk

E rendelet egyéb rendelkezései alapján fennálló joghatóságtól eltekintve, valamely tagállamnak az a bírósága rendelkezik joghatósággal, amely előtt az alperes megjelenik. E szabály nem alkalmazható, amennyiben az alperes a bíróság joghatósága hiányának kifogásolása céljából jelent meg a bíróságon, vagy amennyiben a 22. cikk alapján más bíróság kizárólagos joghatósággal rendelkezik.

¹⁰⁸⁰ Ellentétben az amerikai és korábbi angol ítélkezési gyakorlattal. (Holott gyakori a hivatkozás a *forum non conveniens forum shoppingot* korlátozó hatására.) Bővebben: HARTLEY i.m. 113-123. Legutóbb az Európai Bíróság deklarálta, hogy a perfüggőséget kiküszöbölő az ún. „*anti-suit injunction*” eljárás (olyan ítélet meghozatala a rendes bíróságtól, amelyik megtiltja, hogy a választottbíróságtól eltérő másik bíróság előtt folytassanak eljárást, mert a felek között érvényes választottbírósági megállapodás van) sem összeegyeztethető a Brüsszel I. rendelettel. EuB C-185/07. Allianz SpA., et al. v. West Tankers EBHT 2009.

megállapodásra vonatkozó szabályai az egy szerződő államot és egy vagy több harmadik államot érintő jogviszonyokra is alkalmazhatóak.¹⁰⁸¹ Azonban tekintettel arra, hogy a rendelet nem írhat elő harmadik állam számára joghatósági szabályokat, harmadik állam kikötése (vagy nem tagállamban lakhellyel rendelkező felek tagállami fórum joghatóságának kötése) a *lex fori* joghatósági szabályai (esetünkben a Kódex 62/F §-a¹⁰⁸²) alapján lehetséges, ugyanakkor a megállapodás nem sértheti a rendelet kizárólagos joghatósági szabályait, vagy 23. cikk (5) bekezdés korlátait.

A kikötés anyagi érvényességére alkalmazandó jog tekintetében nincs egységes álláspont, e kérdésben a DCFR alkalmazása,¹⁰⁸³ vagy a Hágai Egyezmény szabálya adhat megoldást (ez utóbbi esetében ezt a kijelölt állam joga határozza meg).

Az Európai Bíróság joggyakorlatát megvizsgálva a Brüsszeli Egyezmény – többször módosított – 17. cikke formai kritériumai tekintetében summázva elmondható, hogy az a) alpontban megkövetelt írásbeliséget megszorítóan értelmezte,¹⁰⁸⁴ de bizonyos esetekben a felek által kialakított – huzamosabb ideje fennálló – gyakorlat szerinti alakszerűség (pl. szóbeli megállapodás) is elegendő lehet.¹⁰⁸⁵ Kiemelendő – témánk szempontjából a c) pont – amelyet az Egyezmény 9. Cikk (2) bekezdése inspirált, viszont a „nemzetközi kereskedelmi szokások” fogalma számos értelmezési nehézséget hordoz, valamint ellentétben áll a Hágai Egyezmény írásbeliséget megkövetelő szabályával is. Pfeiffer kifejti, hogy az egyezményhez való csatlakozás esetén ezért megfontolandó a 23. cikk módosítása.¹⁰⁸⁶ (Megjegyzendő, hogy csakúgy, mint az Európai Bíróság és az egyes külföldi nemzeti jelentések a Brüsszel I. rendelet alkalmazásáról, a

¹⁰⁸¹ EuB C-281/02. sz. Andrew Owusu v. „Villa Holidays Bal-Inn Villas” cégneven eljáró N. B. Jackson, EBHT 2005. I-1383. 28. pont

¹⁰⁸² 62/F. § (1) Vagyonjogi ügyek tekintetében a felek a felmerült jogvitájukra vagy a meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére kiköthetik valamely állam bíróságainak vagy egy meghatározott bíróságának joghatóságát. Ilyen kikötéssel a felek élhetnek

a) írásban;

b) szóban, írásbeli megerősítéssel;

c) olyan formában, amely megfelel a felek között kialakult üzleti szokásoknak; vagy

d) nemzetközi kereskedelemben olyan formában, amely megfelel az olyan kereskedelmi szokásoknak, amelyeket a felek ismertek vagy ismerniük kellett, és amelyeket az ilyen típusú szerződést kötő felek a szóban forgó üzletágban általánosan ismernek és rendszeresen figyelembe vesznek.

(2) A felek kifejezett eltérő megállapodása hiányában a kikötött bíróság vagy bíróságok kizárólagos joghatósággal rendelkeznek. Ha azonban a felek külföldi bíróság joghatóságát kötötték ki, és e bíróság joghatóságának hiányát állapítja meg, magyar bíróság az általános szabályok szerint megállapíthatja joghatóságát.

¹⁰⁸³ HESS – PFEIFFER – SCHLOSER i.m. 159. sk.

¹⁰⁸⁴ A szerződés hátoldalára nyomtatott általános szerződési feltételben található kikötés írásbeli alakjának elfogadásához mindkét fél aláírása szükséges, valamint egy kifejezett utalás a hátlapon szereplő feltételekre (tulajdonképpen a konszenzus írásba foglalása). EuB C-24/76. Salotti v. RÜWA, EBHT 1976. 1831.; A szóbeli megállapodáshoz szükséges az írásbeli megerősítés. EuB C-25/76. sz. Segoura v. Bonakdarian, EBHT 1976. 1851. Ez utóbbi kereskedelmi gyakorlattal ellentétes voltát veti fel. FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 47.

¹⁰⁸⁵ EuB C-221/84. sz. Berghoefler v. ASA, EBHT 1985. 2699.

¹⁰⁸⁶ Az Európai Bíróság döntése sem egyértelmű. EuB C-106/95. sz. Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) v. Les Gravières Rhénanes SARL. FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 161-164.

Kódexhez kapcsolódó joggyakorlat is szigorúan értelmezi a kikötések érvényességét.¹⁰⁸⁷) Valamint főszabály szerint a joghatóságról szóló megállapodás azon feleket kötelezi, akik abban megegyeztek, azonban harmadik személyekre is kihathat, ez a helyzet pl. a hajóselismervényben (*Bill of Lading*) kikötött fórum esetében.¹⁰⁸⁸

Végül, a Brüsszel I. rendelet 23. cikke és az 5. cikke kollíziójával szembesült a Kölni Fellebviteli Bíróság (2007. január 12.).¹⁰⁸⁹ Németországi telephelyű vevő beperelte csehországi telephelyű eladót, német fórum előtt, hibás teljesítésből eredő kártérítési igénye érvényesítéséül. A felek egyik szerződésükben kikötötték, hogy „a teljesítés helye és az eljárás helye Prága”; később az új szerződéstervezetben – amelyet a vevő visszautasított – az szerepelt, hogy „a felmerülő viták megoldására a Cseh Köztársaság Kereskedelmi és Mezőgazdasági Kamarája mellett szervezett Választottbíróóság rendelkezik illetékességgel”. A bíróság megállapította, hogy a felek akarata nem irányult a kizárólagosságra, mert a feleket az első, érvényes megállapodás erre csak feljogosította és nem kötelezte. Amennyiben a felek kizárólagos jelleget kívántak volna adni a fórumválasztásnak, akkor a bíróság szerint a megfelelő formulák használatával megtehették volna (minthogy a második megszövegezésből is kitűnik). Következésképp, a fórum a Brüsszel I. rendelet 5. cikk 1. pont b) alpont autonóm értelmezésével a vevő telephelyét, azaz Németországot jelölte meg a leszállítás helyéül, és nem a végfelhasználók helyét, ahová az eladó közvetlenül leszállította a vevő kérésére az árukat, így eljárhatott az adott ügyben.

Ez utóbbi eset is azt szemlélteti, hogy elengedhetetlen a megfelelő és pontos megállapodás a Brüsszel I. rendelet rezsimjére tekintettel, célszerű viszont kitekinteni a fentebb hivatkozott Hágai Egyezmény jogi konstrukciójára.

¹⁰⁸⁷ Pl. az alábbi kikötés azért nem volt a Kódexnek megfelelő, mert nem egy állam bíróságait, vagy egy konkrét bíróságot kötöttek ki a felek: „18.2 Cikk a hitelszerződéssel kapcsolatos és/vagy annak értelmezésére, teljesítésére, felmondására vagy az attól való elállásra vonatkozó bármely jogvita kizárólagos brüsszeli joghatóság alá vagy a brüsszeli bíróságok elé tartozik.” (Fővárosi Ítéletábla 14. Gf. 41.315/2003., BH 2004.153)

A nemzeti jelentésekről összefoglaló: FAWCETT – HARRIS – BRIDGE i.m. 158.

¹⁰⁸⁸ A címzettet is kötötte az eredeti felek közötti joghatósági megállapodás. EuB C-71/83.sz. Tilly Russ v. Nova, EBHT 1984. 2417.

¹⁰⁸⁹ Entscheidungen UN-Kaufrecht 19 U 11/07. In: *Internationales Handelsrecht* 2007/5. 200-206.

2.2. A Hágai Egyezmény lényegi konstrukciója és vonatkozó szabályai

A Hágai Egyezményt a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia 20. ülésén (2005. június 30-án) véglegesítették. 1992 májusában az Amerikai Egyesült Államok javasolta egy „vegyes egyezmény” létrehozatalát.¹⁰⁹⁰ 1999 októberében készült el egy előzetes egyezmény-tervezet, 2001-ben átdolgozásra került, majd 2002 áprilisában tartott informális Munkacsoporti megbeszélésen született kompromisszumként azon területek kerültek a tervezetbe, amelyekben konszenzus volt. A 2003 márciusára elkészült joghatósági megállapodásokról szóló tervezetet, 2005-ben fogadták el.¹⁰⁹¹

A Hágai Egyezmény célja, hogy „a vállalkozások közötti megállapodásokban és nemzetközi jogvitákban érintett felek számára nagyobb fokú biztonságot és kiszámíthatóságot biztosítson azáltal, hogy a jelenleg is létező választottbírói rendszer alternatívájaként világszintű, szabadon választható igazságszolgáltatási alternatívát teremtsen”. Indoklásban kifejtettek szerint ha a „Közösség megkötné az egyezményt, ez csökkentené az Unión kívül kereskedelmet folytató uniós vállalatok számára a jogbiztonság hiányát, mivel biztosítva látnák, hogy a nemzetközi kereskedelmi szerződéseikben foglalt joghatósági megállapodásokat tiszteletben tartják, és hogy a megállapodásokban megjelölt bíróságok ítéletét az egyezmény többi szerződő fele is elismeri.” Ezáltal tehát a Közösségen belül harmonizált szabályrendszer jönne létre az egyezményt szerződő félként a jövőben aláíró harmadik országok viszonylatában.¹⁰⁹²

Hatálya szerint a Hágai Egyezmény a nemzetközi, polgári vagy kereskedelmi ügyekben alkalmazandó, amennyiben a felek egy konkrét jogviszonyból keletkezett vagy esetleg keletkező jogvita eldöntése céljából kiköti az egyik Szerződő Állam bíróságait, illetve az egyik Szerződő Állam egy vagy több meghatározott bíróságát, és ezzel kizárja minden más bíróság joghatóságát („kizárólagos joghatósági megállapodás”). A Hágai Egyezmény rögzíti: „az egyik Szerződő Állam bíróságainak, illetve az egyik Szerződő Állam egy vagy több meghatározott bíróságának joghatóságát kikötő joghatósági megállapodásokat – amennyiben a felek kifejezetten másképp nem rendelkeznek – kizárólagosnak kell tekinteni” (3. cikk b) pont).

A tárgyi hatály alól kizártak azon kérdések, amelyekben pl. különleges érdekek jelennek meg. Témánk szempontjából megemlítendő: fogyasztói ügyletek; munkaszerződések; vagyontárgyakban jogellenesen okozott, nem szerződéses jogviszonyból származó, deliktuális felelősségen alapuló kárigények; természetes személyek által vagy nevében indított, testi épség

¹⁰⁹⁰ Az egyszerű egyezmény (*simple convention*) csak az elismerésre és végrehajtásra vonatkozó szabályokat tartalmazza, míg a kettős egyezmény (*double convention*) kimerítően rendez minden, a származási bíróságnál lehetséges joghatósági alapot, valamint szabályokat ad a megkeresett bíróság számára az elismerés és végrehajtást illetően, a vegyes egyezmény (*mix convention*) a kettő (több-kevesebb) ötvözetét jelenti. BRAND 2. i.m. 155.

¹⁰⁹¹ Bővebben: SCHULZ i.m. 77-92.

¹⁰⁹² Ebben az összefüggésben v.ö. Brüsszel I. rendelet 71. cikke.

megsértése vagy erkölcsi kár címén támasztott igények; áru- és személyfuvarozás; ingatlannal kapcsolatos dologi jogok, valamint ingatlan bérbeadása; felek jog- és cselekvőképessége; jogi személyek érvényessége, semmissége vagy megszűnése, valamint szerveik határozatainak érvényessége; fizetéseketelenség, csődegyezség és hasonló ügyek.¹⁰⁹³ Az Egyezmény természetesen nem alkalmazandó választottbírói és kapcsolódó eljárásokra.

Ugyan a Hágai Egyezményt a Brüsszel I. rendelet inspirálta, de az egyezmény a rendelet több nyitott kérdését is továbbfejlesztette. Summázva az alkalmazási kör főbb eltéréseit a rendelethez képest: Szerződő Állam fórumának választásakor alkalmazandó; csak a kizárólagos joghatósági megállapodásokra alkalmazandó, ellenben létrehoz egy speciális *opt-in* klauzulát a nem kizárólagos kikötések tekintetében az elismerés és végrehajtás rendelkezéseinek kiterjesztésére; vélelmezi a kizárólagos megállapodást, kivéve, ha a felek *kifejezetten* másként nem rendelkeztek; csak nemzetközi ügyekben lehet joghatóságot kikötni (ez utóbbi kérdés ugyanis a rendelet tekintetében vitatott).

Az Egyezmény tulajdonképpen három alapszabály köré épül: a kizárólagos joghatósági megállapodásban szereplő fórum a jogvita rendezésére joghatósággal rendelkezik; ha létezik és érvényes a kikötés, és ekkor más, a felek által nem kijelölt bíróság a jogvitában nem járhat el (derogatív hatály); a kizárólagos joghatósági megállapodás alapján kikötött fórum által hozott ítéleteket más Szerződő Államok bíróságai elismerik és végrehajtják. Fontos tehát az a védelmi funkciója, hogy gátat kíván szabni annak, hogy egy másik bíróság ignoráljon egy egyébként megfelelő joghatósági kikötést. (Érdekes kivétel, hogy ha a megállapodás hatályba léptetése nyilvánvaló igazságtalansághoz vezetne vagy nyilvánvalóan ellentétes volna az eljáró bíróság államának közrendjével.¹⁰⁹⁴)

Példaként a hazai szabályozásban is érzékelhető, hogy a felek által *kikötött joghatóság kizárólagossága valójában „feltételes”*. Amennyiben a felperes nem a kikötött bíróság előtt indítja meg az eljárást, akkor a joghatósági megállapodás érvényesülése az alperes joghatóság hiányára történő megkifogásolástól függ (hasonlóan a 23. cikkhez). Ugyanis a Pp. szabályai a keresetlevél idézés nélküli kibocsátásának (130. §), vagy a per megszüntetésének (157. §) lehetőségét *csak a kizárt joghatóság* esetén teszi lehetővé (a gyakorlatban tehát kissé paradox módon nem – illetve kikötött joghatóság esetén feltételesen – érvényesül a kizárólagos-kizárt joghatóság tükörkép elve). A derogatív hatály jogszabályhelyi hiányosságán az új, perbebocsátkozás esetére megalkotott illetékességi szabály (157/A. §) sem változtat, sőt egy érvényes kikötés ellenére lehetővé teszi a perbebocsátkozást (mint a felek módosított akarata a fórum megválasztására). Előnye a szabálynak, hogy időkorlátot szab a perbebocsátkozás megállapíthatóságára, amennyiben az alperes az első tárgyalási napon megjelenik, vagy írásbeli védekezést terjeszt elő; vagy a joghatóság hiányát nem

¹⁰⁹³ Hágai Egyezmény 2. cikk

¹⁰⁹⁴ Hágai Egyezmény 6. cikk c)

kifogásolja, ellenkező esetben meg kell szüntetni az eljárást.¹⁰⁹⁵ A Hágai Egyezmény rendszerében viszont főszabály szerint a Szerződő Államban lévő nem kikötött fórumnak *kötelezettsége* az eljárás felfüggesztése vagy megszüntetése (6. cikk).

A Hágai Egyezmény a biztonsági elemek „arzenálját” adja az elismerés és végrehajtás körében is (III. fejezet) – e helyütt a bővebb részleteket mellőzve, azonban a témánkhoz kapcsolódása okán – említésre érdemes, hogy lehetővé teszi a büntető kártérítést¹⁰⁹⁶ kiszabó ítélet elismerésének, végrehajtásának részbeni, vagy teljes megtagadását.¹⁰⁹⁷

Egy opcionális másodlagos rezsimet teremt a 22. cikk, amely lehetővé teszi, hogy a Szerződő Állam deklarálja, miszerint bíróságai elismerik és végrehajtják azon ítéleteket, amelyeket más, nem kizárólagos joghatósági megállapodásban kijelölt Szerződő Állam bírósága hozott.¹⁰⁹⁸ Ugyanis ezen nyilatkozat megtétele esetén, irreleváns az egyezmény hatályba lépésének eltérő (joghatósági kikötés, valamint az elismerés és végrehajtás helye államának csatlakozása) időpontja.¹⁰⁹⁹ A 22. cikk széleskörű támogatása azokon – a számos delegációhoz eljuttatott – jelentéseken alapult, amelyek szerint a különböző vállalatok rutinszerűen használnak olyan joghatósági megállapodási típusokat, amelyek nem felelnek meg a szűk értelemben vett 3. cikk szerinti kizárólagos joghatósági megállapodásnak.¹¹⁰⁰ Így ez a passzus az államok hálózatának fejlesztését teszi lehetővé, hogy – bizonyos korlátokkal¹¹⁰¹ – viszonyossági alapon ismerjék el és hajtsák végre ezen ítéleteket.

¹⁰⁹⁵ Egyértelmű a perbebocsátkozás megállapíthatósága, amennyiben az alperes egy érvényes külföldi választottbírói kikötésből eredően a magyar rendes bíróság előtt indult perben a joghatóság hiányát csak több tárgyalási nap után kifogásolja. (Gf. VI. 31.805/2001., EBH 2002.650) Ugyanígy EuB C-150/80, Elefanten Schuh GmbH v. Pierre Jacqmain, EBHT 1981. 1671.

¹⁰⁹⁶ Bővebben a jogintézményről és annak alkalmazásáról: WENGLORZ – RYAN i.m. 598-609.

¹⁰⁹⁷ *Kártérítés* 11. cikk

(1) Az ítélet elismerését vagy végrehajtását meg lehet tagadni abban az esetben és olyan mértékben, amennyiben az ítélet olyan – többek között elrettentő vagy megtorló – kártérítést ítél meg, amely nem valamelyik felet kárpótolja az általa elszenvedett tényleges veszteségért vagy kárért.

(2) A megkeresett bíróság mérlegeli, hogy az eredetileg eljáró bíróság által megítélt kártérítés az eljárási költségek fedezésére szolgál-e, és ha igen, akkor milyen mértékben.

¹⁰⁹⁸ *Viszonyossági nyilatkozatok nem kizárólagos joghatósági megállapodásokról* 22.cikk

(1) A Szerződő Államok nyilatkozatot tehetnek, hogy bíróságaik elismerik és végrehajtják a két vagy több fél által megkötött és a 3. cikk c) pontjában foglalt követelményeknek eleget tevő joghatósági megállapodásokban kikötött, más Szerződő Államokban található bíróságok által hozott ítéleteket, valamint az egy bizonyos jogviszonyban keletkezett vagy esetlegesen keletkező jogviták eldöntésére kiköthetik egy vagy több Szerződő Állam bíróságát vagy bíróságait (nem kizárólagos joghatósági megállapodás).

¹⁰⁹⁹ *Átmeneti rendelkezések* 16. cikk

(1) Ezt az egyezményt azokra a kizárólagos joghatósági megállapodásokra alkalmazandó, amelyeket az egyezménynek a kikötött bíróság szerinti államban való hatálybalépése után kötnek;

(2) Ezt az egyezményt nem lehet alkalmazni azokra az eljárásokra, amelyeket az egyezménynek a megkeresett bíróság szerinti államban való hatálybalépése előtt indítottak

¹¹⁰⁰ BRAND 2. i.m. 162.

¹¹⁰¹ 22. cikk

(2) Ha ilyen nyilatkozatot tett Szerződő Államban hozott ítélet elismerését vagy végrehajtását kéri egy másik, szintén ilyen nyilatkozatot tett Szerződő Államban, az egyezmény értelmében az ítéletet elismerik és végrehajtják, amennyiben

2.3. Praktikus megfontolások: az Egyezmény alá tartozó szerződések és a Brüsszel I. rendelet, valamint a Hágai Egyezmény rendelkezéseinek tükrében

A szerződés megalkotásának folyamatában egy kifejezett joghatósági megállapodás megszövegezésekor a Hágai Konferencia eredményei útmutatóul szolgálhatnak. Amennyiben ugyanis a klauzula megfelel a 3. cikk feltételeinek az Egyezmény kikötött bíróság államában történő hatálybalépéséig – az egyezményes rendelkezések szerint – nem kizárólagos. Ezért hasznos a 22. cikk, amely biztosítja a vitarendezés telepítésének megválasztását illetően a felek széleskörű akarati autonómiáját, valamint a rendes bírósági és a választottbírósági joghatósági megállapodásokat kiegyenlítettebb pozícióba helyezi.¹¹⁰²

A fentiek alapján a joghatósági kikötéskor szem előtt tartandó tényezők:¹¹⁰³

- a) kellően kifejezett legyen, elkerülendő a különös joghatósági szabályok alkalmazásából eredő bizonytalanságokat,
- b) egyértelműen kizárólagos legyen a fórum kijelölése, elkerülve ezzel a mérlegelés lehetőségét,
- c) az alaki érvényesség tekintetében általában nem elegendő, hogy csak az általános szerződési feltétel részeként jelenjen meg a kikötés, hanem azt el is kell fogadják a felek,
- d) olyan állam bíróságát célszerű kijelölni, amely vélhetően a Hágai Egyezmény Szerződő Állama lesz, a 22. cikk szerinti deklarációval,
- e) az ítélet elismerését és végrehajtását szintén olyan államban kérjük, amely vélhetően a Hágai Egyezmény Szerződő Állama lesz, a 22. cikk szerinti deklarációval.

a) az eredetileg eljáró bíróságot nem kizárólagos joghatósági megállapodásban kötötték ki;

b) egyetlen olyan bíróság sem hozott ítéletet, amely a nem kizárólagos joghatósági megállapodás értelmében eljárhatna, és egyéb hasonló bíróság előtt sincs folyamatban azonos tárgyban és jogalapon indított azonos felek közötti eljárás; valamint

c) az eredetileg eljáró bíróság azonos az elsőként megkeresett bírósággal.

¹¹⁰² Ennek megfelelően, pl. az alábbi *mintaklauzula* javasolható:

„A jelen szerződésből eredő, vagy azzal összefüggésben keletkezett bármely jogvita [... állam bírósága/...(konkrét bíróság megjelölése)] előtt indítható meg (elé vihető), kizárva minden más bíróságot vagy vitarendező testületet.”

„Any and all disputes arising out of or related to this contract shall be brought in [the courts of the State of .../...(terms/reference of the concrete forum)], to the exclusion of all other courts or dispute resolution bodies.” Javaslat: BRAND 2. i.m. 165.

¹¹⁰³ Részben: BRAND 2. i.m. 164. sk.

Végül, a *nemzetközi adásvételi szerződésnél* tanácsos az *alábbi szempontokat* is számba venni a vitarendező fórum megválasztásakor, pl.:

- a) a fórum az Egyezmény szerződő állama,¹¹⁰⁴ vagy sem: utóbbi esetben ugyanis csak, mint külföldi jog alkalmazható az Egyezmény,¹¹⁰⁵ előbbi esetben azonban rendszerint közvetlenül alkalmazzák az Egyezményt, avagy a nemzetközi magánjogi szabályok igénybevételével;
- b) a *fenntartások* érvényesülésének átgondolása: a 92. Cikk és 93. Cikk a területi alkalmazás korlátja (a regionális jogegységesítés elsőbbségét deklaráló 94. Cikk kevésbé problémás, amennyiben a fórum ilyen szerződő államban van), a 90. Cikk a nemzetközi – többségi vélemény szerint – anyagi jogi egyezményeknek biztosít elsőbbséget,¹¹⁰⁶ 96. Cikk szerinti írásbeliség érvényesülése a formátlansággal szemben;
- c) figyelemmel kell lenni a választott bíróság államának *nemzetközi magánjogi rendelkezéseire*, avagy az *Egyezmény nemzeti jogra utalására*, e helyütt ugyanis lehetőség nyílhat az ebből eredő előnyök kihasználására, pl:

- 1. Cikk (1) b) pont, amely (ha megtették, akkor 95. Cikk szerinti fenntartással) a nemzetközi magánjogi szabályok függvényében az Egyezmény alkalmazásához, vagy nem alkalmazásához vezet;
- 7. Cikk (2) bekezdés: az ún. belső joghézagok vonatkozásában *ultima ratioként* hívja segítségül a kollíziós szabályokat;
- 4. Cikk és 5. Cikk, illetve az Egyezmény által nem szabályozott kérdések (ún. külső joghézagok) tekintetében; valamint
- 28. Cikk kompromisszuma a természetbeni teljesítésről, amely a fórum anyagi jogának függvénye.¹¹⁰⁷

d) *jogválasztás* annyiban befolyásolja a fórum megválasztását, hogy a rendes bíróságra kötelező nemzeti kollíziós szabályok általában nem teszik lehetővé az Egyezmény kikötését, mert egy állam jogát lehet csak választani (ezen a Róma I. rendelet rendelkezései¹¹⁰⁸ sem hoznak áttörést).

¹¹⁰⁴ A 92. és 93. Cikk szerinti fenntartás nélkül. Az alkalmazási köréről és a fenntartások szerepéről az Egyezmény alkalmazásában: SZABÓ SAROLTA 2. i.m. 430-437.

¹¹⁰⁵ Pl. Tokiói helyi bíróság, 1998. március 19. Hivatkozva: *Uo.* 433.

¹¹⁰⁶ *Uo.* 433. sk.

¹¹⁰⁷ Bővebben: FERRARI 7. i.m. 128-138.

¹¹⁰⁸ A (13) preambulum bekezdése szerint: „E rendelet nem zárja ki, hogy a felek nem állami joganyagra vagy nemzetközi egyezményre történő hivatkozást építsenek bele a szerződésbe”. Az egyes nyelvi-változatai arra utalnak, hogy ez egy *incorporation of foreign law* lehetőség csupán: „...*incorporating by reference into their contract a non-State body of law or an international convention*”, „...*in ihrem Vertrag auf eine nichtstaatliche Stelle oder eine internationale Übereinkunft Bezug zu nehmen*”, „...*d'intégrer par mention de référence dans leur contrat un droit non étatique ou une convention internationale*”. Szemben a korábbi tervezettel, amely kifejezetten utalt az „anyagi szerződési jog nemzetközileg, vagy közösségi szinten elismert elveinek, vagy szabályainak” választási lehetőségeire, kivéve a Közösség jövőben megalkotandó anyagi szerződési jogra vonatkozó jogeszköz kikötését (Preambulum (14) bekezdése). Lásd még a problémát egy konkrét esettel összefüggésben: KONDRING i.m. 311-314.

VÉGKÖVETKEZTETÉSEK

A Lévy-Ullmann rendszerében „világjog” (*droit mondial*) fogalmának¹¹⁰⁹ nevezett ideál egy jelentős állomásának is tekinthető az Egyezmény megalkotása. Honnold megfogalmazásában: „Fél évszázad munkája érte el csúcspontját [az Egyezménnyel], amelyet a nemzetközi kereskedelemnek a különböző nemzeti jogrendszerek Bábeljétől való megszabadításának szükségessége éltetett[...].”¹¹¹⁰ Az Egyezmény végső célja viszont az uniform szabályok minél egységesebb alkalmazása, az értelmezések Bábeljének elkerülése.

Természetesen az abszolút egységes értelmezés nem lehetséges, azonban több mint húsz év tapasztalatával gyarapodva, az Egyezmény 7. Cikk (1) bekezdésében foglalt autonóm alkalmazás alapelvének szellemében, egy árnyaltabb és alaposabb építkezés folytatódhat. Annak a kettős korlátnak a kiemelésével, hogy nem lehet visszaélni az egységesség alapelvével (*misuse of the uniformity principle*), azaz az Egyezmény szabályait rendszerint nem szigorúan, hanem rugalmasan célszerű alkalmazni.¹¹¹¹ Ennek másik véglete is kerülendő, mert az is „jogtorzításhoz” vezet, Goethe ezt ironikusan akként fejezett ki „*Im Auslegen seid frisch und munter!// Legt ihr's nicht aus, so legt was unter.*”¹¹¹²

Az egyensúly megtalálásához Schlechtriem az írja, hogy a jogi koncepciók alkalmazásának egysége kivívható, azok – ameddig lehetséges – egységes és autonóm módon történő értelmezésével, valamint a homályos és bizonytalan jogi koncepciók (mint pl. az áru megkifogásolásának ésszerű ideje, előrelátható károk) egyedi (egyezményes) esetköreinek megalapozásával.¹¹¹³

Jelen dolgozat elsőként az Egyezmény, mint nemzetközi közvetítő nyelv *modell funkcióját* mutatta be. Az Egyezmény lassan harminc éve ellenére még mindig – hol erősebben, hol gyengébben – hat a nemzeti jogalkotókra, kodifikátorokra (pl. a japán, vagy akár a hazai kodifikációt tekintve). Mindemellett az egyezményes konstrukciók olyan nemzetközi instrumentumokra történő „kisugárzása” is megfigyelhető, mint az Európai Szerződési Jog Alapelvei, a DCFR, vagy az OHADA projekt, stb. Valamint a transznacionális szerződések megalkotásakor az Egyezmény szintén hasznos lehet az azonos jogi nyelven történő, vagyis ugyanazon alapfogalmakat (*faux amis* nélkül) alkalmazó kommunikációhoz.

¹¹⁰⁹ A nemzetközi üzleti élethez kapcsolódó jogot nevezte így, amely a nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, nemzetközi magánjog és nemzetközi közjog metszéspontjában helyezkedik el. Ez a jogrend a nemzetközi kereskedelem szempontjából releváns nemzeti jogterületek nemzetközi szintű, szupranacionális egységesítésével és közelítésével fejlődik. A hasonló közeg terméke, egy olyan ideál, amely felé törekednünk kell. FEKETE i.m. 507.

¹¹¹⁰ HONNOLD 3. i.m.

¹¹¹¹ FLECHTNER I. i.m. 216.

¹¹¹² *Zahme Xenien II.*

¹¹¹³ SCHLECHTRIEM – SCHWENZER i.m. 7.

Másodsorban az *egységes értelmezés és alkalmazás új irányait* vettük górcső alá. A 7. Cikk (1) bekezdésben foglalt két fő princípiumnak *Eörsi* a hazafelé törekvés akadályozását, és nemzetközi szinten az ítéletek követésére történő figyelmeztetést tekintette.¹¹¹⁴

Ennek megfelelően tehát szükséges – a végkövetkeztetéseken talán megengedhető líraisággal kifejezve – a „lélek honvágyának” (*Kosztolányi*) megakadályozása, azaz, hogy az uniform szavak jelentése attól függjön, hogy melyik állam bírósága dönt az ügyben, valamint, hogy melyik nyelv (így melyik szövegváltozat) alapján oldja meg a fórum a jogvitát. (Mint láthattuk, ezt a jelenséget a fenntartások, a nemzeti jogi behatások és a különböző nyelvi változatok közötti eltérések eredményezik, pl. 3., 39., 49., 79. Cikkek). Másfelől, az Egyezmény alkalmazásakor a külföldi ítélkezés elemzéséhez megfelelő keretet ad egy „*global jurisconsultorium*”.¹¹¹⁵

A jogtudomány oldalán ez a „*global jurisconsultorium*” új lendületet kapott. A *Testület* aktív munkája és az ennek eredményeként megalkotott vélemények, az Egyezmény egyes kérdéseinek egységes értelmezése elősegítéséhez, neves jogtudósok kooperációján alapul. A kiindulópontjuk és következtetéseik – nyelvi megközelítésből – akként is felfoghatóak, hogy megfelelő értelmezési és egyeztetési stratégiák szükségesek a sikeres kommunikációhoz. Ám ez önmagában nem elegendő, ugyanis a joggyakorlat kell megtalálja az egységességhez vezető ösvényt. Ehhez azonban egy hathatós segítséget adhatnak a Testület „útmutatói”, illetőleg az azokat feldolgozó (kritizáló, megerősítő vagy továbbgondoló) jogirodalmi munkák, kommentárok. Tekintve, hogy a kiadott vélemények viszonylag „frissek”,¹¹¹⁶ ezért a jogirodalomban és a joggyakorlatban való „tapintható” megjelenésük a kutatás folytatását irányozza elő.

Ettől függetlenül már megfigyelhető egyes egyezményes koncepciók önálló jelentéstartalmának körvonalazódása (pl. ésszerű időn belüli megkifogásolás mikéntje, elállási jog, kártérítés terepnumán). Ez a folyamat bizonyos értelemben hasonlatos *Roland Barthes* Argo-hajó allegóriájához, ahol a központi kép egy ragyogó és fehér Argo-hajó, amelynek minden darabját, egyiket a másik után, kicserélték az argonauták, végül egy új hajóra tettek szert. „Az Argo egy objektum, amelynek nincs más, csak a neve, nincs identitása, csak a formája.”¹¹¹⁷ Az Egyezmény egyedi – néhol „flexibilis-homályos”¹¹¹⁸ – fogalmainak értelmezésénél a jogász egy olyan tengerész, aki kihajózva a tengerre, távol kerül a hazájától, államától, nemzeti jogrendszerétől.

Az új irány másik vonulatát képező *Európai Bíróság* ítéletei ellenben egy valódi (regionális) egységet teremthetnek a „sokféleségben”, meghúzva a közösségi rendeletek

¹¹¹⁴ EÖRSI 3. i.m.

¹¹¹⁵ *Rogers és Kritzer* fogalmát hivatkozva: ANDERSEN 2. i.m. 159.

¹¹¹⁶ Az első vizsgált vélemény 2004-ben született, az utolsó 2007 végén.

¹¹¹⁷ AJANI i.m. 26. sk.

¹¹¹⁸ *Eörsi* szellemes megközelítésében a két kifejezés ugyanazt jelenti, azonban azokat attól függően használják, hogy pozitívnak vagy negatívnak tartják a jelenséget. Bővebben: EÖRSI 2. i.m. 344.

alkalmazásánál az Egyezmény fogalmi érvényesülésének „határait”. A mozgás kétirányú, ugyanis míg európai szinten a fogalmak autonóm jelentéstartalmát kívánják elérni, kizorítva ezzel a nemzeti (és az egyezményes) koncepciókat, másfelől felhasználják a Közösség 23 tagállamának „közös magját” képező Egyezmény fogalmait a szerződési jog harmonizációjához (irányelvek, Európai Szerződési Jog Alapelvei, DCFR).

Az Egyezmény *hazai* helyzetét tekintve két lényegi teendője a jogalkotásnak, hogy a pontatlan fordításból eredő dilemmák és nehézségek miatt indokolt a szöveg hivatalos kijavítása,¹¹¹⁹ ezen túl elodázhatatlan lenne a „kiüresedett” fenntartások visszavonása.¹¹²⁰ Az Egyezmény huszonegy éves hazai joggyakorlatának porondján az autonóm alkalmazás, következésképp, a hazai jogirodalom (főként a kommentár,¹¹²¹ tankönyvek¹¹²²), valamint a külföldi jogesetek ismerete, hivatkozásai elengedhetetlennek tűnnek, amelyben a XXI. század technikája nyújtotta elektronikus adatbázisok új lehetőségeket kínálnak.

Természetesen a jogtudomány feladata folyamatos, a jogtudós, mint egy muzikális nyelvművelő az „összhangzást” keresve, vizsgálja a szabályok és alkalmazásuk örök változását. Ahogy *Honnold* írta, „ugyanazon szabályok nemzetközi elfogadása a kommunikációnak egy közös médiuma – egy *lingua franca* – a tapasztalat és gondolatok nemzetközi változásához. [...Ez] a dialógus pedig a jogban hozzájárul a kozmopolitább és világosabb megközelítési módokhoz.”¹¹²³

¹¹¹⁹ KISFALUDI 2. i.m. 230. sk.;

¹¹²⁰ Mind a 90. és a 96. Cikk vonatkozásában. BÁNRÉVY 2. i.m. 54. sk.

¹¹²¹ SÁNDOR – VÉKÁS i.m.

¹¹²² BÁNRÉVY 4. i.m.; MÁDL – VÉKÁS i.m.; VÖRÖS i.m.

¹¹²³ HONNOLD 2. i.m. 207. sk.

RÖVIDÍTÉSEK

AG	Amtsgericht (helyi bíróság, Németország)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGer	Bundesgericht (Szövetségi Legfelsőbb Bíróság, Svájc)
BGH	Bundesgerichtshof
BW	Burgerlijk Wetboek
Cc.	Code Civil
CIETAC	China International Economic and Trade Arbitration Commission
DCFR	Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference
EuB	Európai Közösségek Bírósága
HGB	Handelsgesetzbuch
HGer	Handelsgericht (kereskedelmi bíróság, Svájc)
ICC	International Chamber of Commerce (Nemzetközi Kereskedelmi Kamara)
INCOTERMS	International Commercial Terms (Nemzetközi Kereskedelmi Feltételek)
KGer	Kantonsgericht (kantoni bíróság, Svájc)
LG	Landesgericht (tartományi bíróság, Németország)
MKIK	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
OGer	Obergericht (fellebbviteli bíróság, Svájc)
OGH	Oberster Gerichtshof (Szövetségi Legfelsőbb Bíróság, Ausztria)
OHADA	L'Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires
OLG	Oberlandesgericht (fellebbviteli bíróság, Németország)
OR	Obligationenrecht
UCC	Uniform Commercial Code – 1952 (Egységes Kereskedelmi Kódex)
UCP	The Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (Az Okmányos Meghitelezésre Vonatkozó Egységes Szabályok és Szokványok)
ULFIS	Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods – 1964 (Egységes Törvény a Nemzetközi Adásvételi Szerződések Megkötésére)
ULIS	Uniform Law on the International Sale of Goods – 1964 (Egységes Törvény a Nemzetközi Adásvételre)
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law – 1966 (ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága)
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law – 1926 (Nemzetközi Intézet a Magánjog Egységesítésére)

HIVATKOZOTT IRODALOM

- AJANI AJANI, Gianmaria: The Transplant of Vague Notions. In: *Ius Unum Lex Multiplex – Liber Amicorum Studia Z. Péteri Dedicata*. Szent István Társulat, Budapest, 2005.
- ALISON ALISON, William: Forecasting the Potential Impact of the Vienna Convention on International Sales Law in the United Kingdom. *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. Kluwer Law International, 2001.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/williams.html>
- ANDERSEN 1. ANDERSEN, Camilla B.: *Reasonable Time in Article 39(1) of the CISG - Is Article 39(1) Truly a Uniform Provision?*
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/andersen.html>
- ANDERSEN 2. ANDERSEN, Camilla B.: The Uniform International Sales Law and the Global Jurisconsultorium. *Journal of Law and Commerce* 2004-2005. 159-179.
- ANDREASON ANDREASON, Rod N.: MCC-Marble Ceramic Center: The Parol Evidence Rule and Other Domestic Law Under the Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *Brigham Young University Law Review* 1999. 351-379.
- ATKINSON & HILGARD PSZICHOLOGIA SMITH, Edward E. – NOLEN-HOEKSEMA, Susan – FREDRICKSON, Barbara L. – LOFTUS, Geoffrey R.: *Atkinson & Hilgard Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- BADÓ – LOSS BADÓ Attila – LOSS Sándor (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Nyitott Könyv Kiadó, Bp., 2003.
- BASEDOW BASEDOW, Jürgen: Towards a Universal Doctrine of Breach of Contract: The Impact of the CISG. *International Review of Law and Economics* 2005/3. 487-500.
- BÁNREVY 1. BÁNREVY Gábor: Hatályba lép az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló ENSZ-Egyezmény. *Magyar Jog* 1987/12. 177-181.
- BÁNREVY 2. BÁNREVY Gábor: Három etüd a nemzetközi jog területéről. In: *Békés Imre ünnepi kötet. A jogtudomány és a büntetőjog dogmatikája, filozófiája. Tanulmánykönyv Békés Imre születésének 70. évfordulójára*. (szerk.: Busch Béla – Belovics Ervin – Tóth Dóra), Budapest, 2000.
- BÁNREVY 3. BÁNREVY Gábor: Nemzetközi kereskedelem az Unión belül? In: *Liber Amicorum Studia Gy. Boytha dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2004.
- BÁNREVY 4. BÁNREVY Gábor: *Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Szent István Társulat, Budapest, 2007.
- BERNSTEIN – LOOKOFSKY BERNSTEIN, Herbert – LOOKOFSKY, Joseph M.: *Understanding the CISG in Europe*. Kluwer Law International, 2003.

- BIANCA – BONELL BIANCA, C. M. – BONELL, M. J. (eds.): *Commentary on the International Sales Law. The Vienna Sales Convention*. Giuffrè – Milan, 1987.
- BÍRÓ BÍRÓ Alma: *A Bécsi Vételi Egyezmény előreláthatósági korlátjának kapcsolata a Ptk. kodifikációjával*.
http://www.ajk.elte.hu/TudomanyosProfil/kiadvanyok/elektronikus/seminarium/scire_aliquid/BiroAlma-BecsiEgyezmeny.pdf
- BONELL 1. BONELL, Michael J.: The UNIDROIT Principles and CISG: Sources of Inspiration for English Courts? *Uniform Law Review*. 2006. 305-317.
- BONELL 2. BONELL, Michael J.: The CISG, European Contract Law and the Development of a World Contract Law. *American Journal of Comparative Law*. 2008/1. 1-28.
- BONSAU – FEUERRIEGEL BONSAU, Michael – FEUERRIEGEL, Stefan: Die Probleme der Bestimmung von Fälligkeitsszinsen im UN-Kaufrecht. *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2003/5. 421-425.
- BOYTHA BOYTHA György: A teljesítési hely fogalma a nemzetközi vétel szemszögéből. In: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogi problémái*. (szerk.: Simon Gyula) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963.
- BRAND 1. BRAND, Ronald A.: CISG Article 31: When Substantive Law Rules Affect Jurisdictional Results. *Journal of Law and Commerce*. 2005-2006. 181-202.
- BRAND 2. BRAND, Ronald A.: New Role for Litigation in CISG Contracts: The 2005 Hague Choice of Court Convention. In: *Drafting Contracts under the CISG*. (Flechtner, Harry M. – Brand, Ronald A. – Walter, Mark S. eds.) Oxford University Press, 2007.
- BRIDGE 1. BRIDGE, Michael G.: *The International Sale of Goods: Law and Practice*. Oxford University Press, 1999.
- BRIDGE 2. BRIDGE, Michael G.: Uniformity and Diversity in the Law of International Sales. *Pace International Law Review*. 2003. 55-89.
- BRIDGE 3. BRIDGE, Michael G.: A Comment on "Towards a Universal Doctrine of Breach of Contract: The Impact of the CISG" by Jürgen Basedow. *International Review of Law and Economics*. 2005/3. 501-511.
- CHENGWEI CHENGWEI, Liu: *Remedies for Non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL*. 2003.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei-74.html>
- CSEHI CSEHI Zoltán: Über die Zukunft der Unmöglichkeit im europäischen und ungarischen Zivilrecht. *Europäisierung des Rechts. Deutsch-Ungarisches Kolloquium Budapest 2007. Göttinger Juristische Schriften Band 5*. (Heun, Werner und Lipp, Volker Hg.) Universitätsverlag Göttingen, 2008.
- DAVID DAVID, René: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977.
- DAVIS DAVIS, Benjamin G.: Pathological Clauses: Frédéric Eisemann's Still Vital Criteria. *Arbitration International*. 1991/4. 365-388.

- DE LY 1. DE LY, Filip: The Relevance of the Vienna Convention for International Sales Contracts – Should We Stop Contracting it Out? *Bussiness Law International*. 2003/3. 241-249.
- DE LY 2. DE LY, Filip: Opting Out: Some Observations on the Occasion of the CISG's 25th Anniversary. In: *Quo Vadis CISG? Celebrating the 25th Anniversary of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. (Ferrari, Franco ed.) 2005.
- DIEDRICH DIEDRICH, Frank: Maintaining Uniformity in International Uniform Law Via Autonomous Interpretation: Software Contracts and the CISG. *Pace International Law Review*. 1996. 333-338.
- DIENER DIENER, Keith W.: Recovering Attorneys' Fees under CISG: An Interpretation of Article 74. *Nordic Journal of Commercial Law*. 2008/1. 1-65.
- DIGEST The UNCITRAL Digest of case law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods. 2004.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/digest-toc.html>
- DIMATTEO – DHOOGHE – GREENE – MAURER – PAGNATTARO DIMATTEO, Larry A. – DHOOGHE, Lucien J. – GREENE, Stephanie – MAURER, Virginia G. – PAGNATTARO, Marisa A.: *International Sales Law – A Critical Analysis of CISG Jurisprudence*. Cambridge University Press. 2005.
- ECO ECO, Umberto: *A tökéletes nyelv keresése*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- EISELEN EISELEN, Siegfried: Proving the Quantum of Damages. *Journal of Law and Commerce*. 2005-2006. 375-383.
- ENDERLEIN EENDERLEIN, Fritz: Rights and Obligations of the Seller under the UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods. In: *International Sale of Goods. Dubrovnik Lectures*. (Šarčević, Petar – Volken, Paul eds.). Oceana Publications. 1986. 133-201.
- ENDERLEIN – MASKOW EENDERLEIN, Fritz – MASKOW, Dietrich: *International Sales Law*. Oceana, 1992.
- EÖRSI 1. EÖRSI Gyula: *Az Egyesült Nemzetek Egyezménye az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről. Kommentár*. Kézirat, Budapest, 1985.
- EÖRSI 2. EÖRSI Gyula: A Propos the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *American Journal of Comparative Law*. 1983. 333-356.
- EÖRSI 3. EÖRSI Gyula: General Provisions. In: *International Sales: The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. Matthew Bender. 1984.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/eorsil.html>
- EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG ALAPELVEI HONDIUS, Ewoud – HEUTIGER, Viola – JELOSCHKEK, Christoph – WIEWIOROWSKA, Aneta: *Principles of European Sales Law*. Sellier, 2008.
- EURÓPAI SZERZŐDÉSI JOG ALAPELVEI *The Principles of European Contract Law I-III*. (Beale, Hugh – Lando, Ole eds.) 2003. Részben magyarul: *Európai Jog* 2002. január

- FAWCETT – HARRIS – BRIDGE FAWCETT, James J. – HARRIS, Jonathan M.– BRIDGE, Michael G.: *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*. Oxford University Press. 2005.
- FAIRLIE FAIRLIE, David: A Commentary on Issues Arising under Articles 1 to 6 of the CISG (with special reference to the position in Australia). In: *Celebrating Success: 25 Years United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Collation of Papers at UNCITRAL – SIAC Conference 2005, Singapore)*.
- FARNSWORTH FARNSWORTH, E. Allan: Damages and Specific Relief. *American Journal of Comparative Law*. 1979. 247-253.
- FEKETE FEKETE Balázs: Henry Lévy-Ullmann (1870-1947) egy életmű a „világjog” vonzásában. *Állam- és Jogtudomány*. 2008. 497-510.
- FELEMEGAS FELEMEGAS, John: The Award of Counsel Fees under Article 74 CISG, in *Zapata Hermanos Sucesores v. Hearthside Baking Co. Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*. 2002/6. 30-39.
- FERRARI 1. FERRARI, Franco: Specific Topics of the CISG in the Light of Judicial Application and Scholarly Writing. *Journal of Law and Commerce*. 1995. 1-126.
- FERRARI 2. FERRARI, Franco: Tribunale di Vigevano: Specific Aspects of the CISG Uniformly Dealt With. *Journal of Law and Commerce*. 2001. 225-239.
- FERRARI 3. FERRARI, Franco: Applying the CISG in a Truly Uniform Manner: Tribunale di Vigevano (Italy). *Uniform Law Review*. 2001/1. 203-215.
- FERRARI 4. FERRARI, Franco: International Sales Law and the Inevitability of Forum Shopping: A Comment on Tribunale di Rimini 26 November 2002. *Journal of Law and Commerce*. 2004. 169-192.
- FERRARI 5. FERRARI, Franco: Divergences in the Application of the CISG’s Rules on Non-Conformity of Goods. *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2004/3. 473-494.
- FERRARI 6. FERRARI, Franco: Wesentliche Vertragverletzung nach UN-Kaufrecht: 25 Jahr Artikel 25 CISG. *Internationales Handelsrecht*. 2005/1. 1-9.
<http://25.cisg.info/content/publikation.php?id=4#fulltext>
- FERRARI 7. FERRARI, Franco: Choice of Forum and CISG: Remarks on the Latter’s Impact on the Former. In: *Drafting Contracts under the CISG*. (Flechtner, Harry M. – Brand, Ronald A. – Walter, Mark S. eds.) Oxford University Press, 2007.
- FERRARI 8. FERRARI, Franco: The CISG and Its Impact on National Legal Systems – General Report. In: *The CISG and Its Impact on National Legal Systems*. (Ferrari, Franco ed.) Sellier, 2008.
- FLECHTNER 1. FLECHTNER, Harry M.: The Several Texts of the CISG in a Decentralized System: Observations on Translation, Reservations and other Challenges to the Uniformity Principle in Article 7 (1). *Journal of Law and Commerce*. 1998. 187-217.

- FLECHTNER 2. FLECHTNER, Harry M.: U.N. Sales Convention (CISG) and MCC-Marble Ceramic Center, Inc. v. Ceramica Nuova D'Agostino, S.p.A.: The Eleventh Circuit Weighs in on Interpretation, Subjective Intent, Procedural Limits to the Convention's Scope, and the Parol Evidence Rule. *Journal of Law & Commerce*. 1999. 259-287.
- FLECHTNER 3. FLECHTNER, Harry M.: The CISG in U.S. Courts: The Evolution (and Devolution) of the Methodology of Interpretation. In: *Quo Vadis CISG? Celebrating the 25th Anniversary of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. (Ferrari, Franco ed.) 2005.
- FLECHTNER 4. FLECHTNER, Harry M.: Addressing Parol Evidence Issues in Contracts Governed by the CISG. In: *Drafting Contracts under the CISG*. (Flechtner, Harry M. – Brand, Ronald A. – Walter, Mark S. eds.) Oxford University Press, 2007.
- FLECHTNER 5. FLECHTNER, Harry M.: Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) as Rorschach Test: The Homeward Trend and Exemption for Delivering Non-Conforming Goods. *Pace International Law Review*. 2007/1. 29-51.
- FLECHTNER 6. FLECHTNER, Harry M.: Funky Mussels, a Stolen Car, and Decrepit Used Shoes: Non-Conforming Goods and Notice Thereof under the United Nations Sales Convention ("CISG"). *Boston University International Law Journal*. 2008. 1-28.
- FLECHTNER 7. FLECHTNER, Harry M.: Issues Relating to the Applicability of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods ("CISG"). 2008. Kivonat az alábbi – megjelenés alatt álló – műből: *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*. (Honnold, John O. ed.) Kluwer Law, 2008.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118118
- FLECHTNER 8. FLECHTNER, Harry M.: Issues Relating to Exemption ("Force Majeure") Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods ("CISG"). *Legal Studies Research Paper Series Working Paper*. 2008.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118124
- FLECHTNER – LOOKOFSKY FLECHTNER, Harry M. – LOOKOFSKY, Joseph M.: Viva Zapata! American Procedure and CISG Substance in a U.S. Circuit Court of Appeal. *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*. 2003/7. 93-104.
- FUGLINSZKY FUGLINSZKY Ádám: A teljes kártérítés elve, kritikája és korlátai. In: *Liber Amicorum – Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2007.
- GARRO GARRO, Alejandro M.: Force Majeure and CISG Article 79: Competing Approaches and Some Drafting Advice. In: *Drafting Contracts under the CISG*. (Flechtner, Harry M. – Brand, Ronald A. – Walter, Mark S. eds.) Oxford University Press, 2007.
- GIRSBERGER GIRSBERGER, Daniel: The Time Limits of Article 39 CISG. *Journal of Law and Commerce*. 2005-2006. 241-251.

- GIULIANO GIULIANO, Adam M.: Non-Conformity in the Sale of Goods between the United States and China: The New Chinese Contract Law, the Uniform Commercial Code, and the Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *Florida Journal of International Law*. 2006. 331-358.
- GORDLEY GORDLEY, James: Impossibility and Changed and Unforeseen Circumstances. *American Journal of Comparative Law*. 2004. 513-530.
- GOTANDA 1. GOTANDA, John Y.: Awarding Damages under the United Nations Convention on the International Sale of Goods: A Matter of Interpretation. *Georgetown Journal of International Law*. 2005. 95-140.
- GOTANDA 2. GOTANDA, John Y.: Charting Developments Concerning Punitive Damages: Is the Tide Changing? In: *Villanova University School of Law – Working Paper Series*. 2006.
- GOTANDA 3. GOTANDA, John Y.: Damages in Private International Law. In: *Receuil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 2007. 326. kötet
- GRAFFI GRAFFI, Leonardo: Case Law on the Concept of "Fundamental Breach" in the Vienna Sales Convention. *Revue de droit des affaires internationales*. 2003/3. 338-349.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/graffi.html#79>
- GREBLER GREBLER, Eduardo: Fundamental Breach of Contract under the CISG: A Controversial Rule. *American Society of International Law Proceedings*. 2007. 407-413.
- GROSSCHMID GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. Grill, Budapest, 1932.
- HARTLEY HARTLEY, Trevor C.: International Litigation and Transactions from a Common-Law Perspective. In: *Recueil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 2006. 319. kötet
- HESS – PFEIFFER – SCHLOSSER HESS, Burkhard – PFEIFFER, Thomas – SCHLOSSER, Peter: *Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States*. (September 2007).
- HONNOLD 1. HONNOLD, John O.: Buyer's Right of Rejection – A Study in the Impact of Codification on a Commercial Problem. *University of Pennsylvania Law Review*. 1949. 457-481.
- HONNOLD 2. HONNOLD, John O.: The Sales Convention in Action – Uniform International Words: Uniform Application? *Journal of Law and Commerce*. 1988. 207-212.
- HONNOLD 3. HONNOLD, John O.: *Documentary History of the Uniform Law for International Sales*. Kluwer Law, 1989.
- HONNOLD 4. HONNOLD, John O.: The Sales Convention: From Idea to Practice. *Journal of Law and Commerce*. 1998. 181-186.
- HONNOLD 5. HONNOLD, John O.: *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*. Kluwer Law International. 1999.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/honnold.html>

- HORVÁTH 1. HORVÁTH Éva: A Bécsi Egyezmény és a magyar Polgári Törvénykönyv adásvételi szabályai és felelősségi rendszere. *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 1985/3. 33-43.
- HORVÁTH 2. HORVÁTH Éva: A Bécsi Egyezmény és a magyar Polgári Törvénykönyv adásvételi szabályai és felelősségi rendszere (II. rész). *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 1985/3. 49-53.
- HUBER HUBER, Peter: CISG – The Structure of Remedies. *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2007/1. 13-34.
- HUBER – KRÖLL HUBER, Peter – KRÖLL, Stefan: Deutsche Rechtsprechung zum UN-Kaufrecht in den Jahren 2001/2002. *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2003/4. 309-317.
- HUBER – MULLIS HUBER, Peter – MULLIS, Alastair: *The CISG. A new text book for students and practitioners*. Sellier, 2007.
- INTERNATIONALES VERTRAGSRECHT KOMMENTAR FERRARI, Franco – KIENINGER, Eva-Maria – MANKOWSKI, Peter – OTTE, Karsten – SAENGER, Ingo – STAUDINGER, Ansgar: *Internationales Vertragsrecht (EGBG – CISG – CMR – FactÜ) Kommentar*. Verlag C.H. Beck, München, 2007.
- JUENGER JUENGER, Friedrich K.: General Course on PIL. In: *Recueil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 1985. 193. kötet
- KAROLLUS KAROLLUS, Martin: Judicial Interpretation and Application of the CISG in Germany 1988-1994. *Cornell Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. 1995.
- KATONA KATONA Péter: Az adásvételre vonatkozó szabályok egyes országok jogában. In: *A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve*. (szerk.: Martonyi János) ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1994.
- KEGEL KEGEL, Gerhard: Ernst Rabel – Werk und Person. *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 1990.
- KENGYEL – HARSÁGI KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: *Európai polgári eljárásjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- KESSEDIAN KESSEDIAN, Catherine: Competing Approaches to Force Majeure and Hardship. *International Review of Law and Economics*. 2005. 641-670.
- KISFALUDI 1. KISFALUDI András: *Az adásvételi szerződés*. KJK KERSZÖV, Budapest, 2003.
- KISFALUDI 2. KISFALUDI András: A törvényalkotás nyelvi kérdései. In: *Liber Amicorum. Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére*. ELTE ÁJK, Budapest, 2007.
- KOEHLER KOEHLER, Martin F.: *Survey regarding the relevance of the United Nations Convention for the International Sale of Goods (CISG) in legal practice and the exclusion of its application*. (2006. október)
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/koehler.html>
- KOEHLER – GUO KOEHLER, Martin F. – GUO, Yujun: The Acceptance of the Unified Sales Law (CISG) in Different Legal Systems. *Pace International Law Review*. 2008/1. 45-60.

- KONDRING KONDRING, Jörg: Nem állami jog alkalmazása a szerződésre irányadó jogként állami bíróságok előtt. – A svájci Szövetségi Bíróság 2005. december 20-i döntéséhez. *Magyar Jog*. 2008/5. 311-314.
- KORPINEN KORPINEN, Ari: On Legal Uncertainty Regarding Timely Notification of Avoidance of the Sales Contract. *Nordic Journal of Comparative Law*. 2005/1.
- KRITZER – BAUM KRITZER, Albert H. – BAUM, Axel H.: *Guide to Practical Applications of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. Kluwer Law International. 1994. Kivonat:
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kritzer2.html>
- KRONKE 1. KRONKE, Herbert: The UN Sales Convention, The UNIDROIT Contract Principles and the Way Beyond. *Journal of Law and Commerce*. 2005-2006. 451-465.
- KRONKE 2. KRONKE, Herbert: Transnational Commercial Law: General Doctrines, Thirty Years On. In: *Die richtige Ordnung. Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag*. (Baetge, D. – von Hein, J. – von Hinden, M. Hg.), Mohr Siebeck, 2008.
- KROPHOLLER KROPHOLLER, Jan: *Internationales Privatrecht*. (6. Auflage) Mohr Siebeck, Tübingen, 2006.
- KUOPPALA KUOPPALA, Sanna: *Examination of the Goods under the CISG and the Finnish Sale of Goods Act*.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kuoppala.html>
- LAMM – PESCHKA LAMM Vanda – PESCHKA Vilmos (főszerk.): *Jogi Lexikon*. Budapest, 1999.
- LÁBADY LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1997.
- LEE LEE, Robert G.: The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods: OK for the UK? *Journal of Business Law*. 1993. 131-148.
- LEGRAND LEGRAND, Pierre: Against a European Civil Code. *Modern Law Review*. 1997. 52-81.
- LOOKOFSKY 1. LOOKOFSKY, Joseph M.: The Limits of Commercial Contract Freedom Under the UNIDROIT 'Restatement' and Danish Law. *American Journal of Comparative Law*. 1998. 485-508.
<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/lookofsky6.html>
- LOOKOFSKY 2. LOOKOFSKY, Joseph M.: In Dubio Pro Conventione? Some Thoughts About Opt-Outs, Computer Programs and Preemption Under the 1980 Vienna Sales Convention (CISG). *Duke Journal of Comparative and International Law*. 2003/3. 263-289.
- LURGER 1. LURGER, Brigitta: Überblick über die Judikaturentwicklung zu ausgewählten Fragen des CISG – Teil I. *Internationales Handelsrecht*. 2005/5. 177-188.
- LURGER 2. LURGER, Brigitta: Überblick über die Judikaturentwicklung zu ausgewählten Fragen des CISG – Teil II. *Internationales Handelsrecht*. 2005/6. 221-232.

- MAGNUS 1. MAGNUS, Ulrich: The Remedy of Avoidance of Contract under CISG – General Remarks and Special Cases. *Journal of Law and Commerce*. 2005-2006. 423-436.
- MAGNUS 2. MAGNUS, Ulrich: 25 Jahre UN-Kaufrecht. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2006. 96-123.
- MAGNUS 3. MAGNUS, Ulrich: Das UN-Kaufrecht: stete Weiterentwicklung der Praxis. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2008. 318-333.
- MAGNUS 4. MAGNUS, Ulrich: Remarks on Good Faith: The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Unidroit Principles of International Commercial Contracts. *Pace International Law Review*. 1998. 89-95.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/principles/uni7.html#um>
- MAGNUS 5. MAGNUS, Ulrich: Tracing Methodology in the CISG: Dogmatic Foundations. In: *CISG Methodology*. (Janssen, André – Meyer, Olaf eds.) Sellier, 2009.
- MAHONEY MAHONEY, Paul G.: The Common Law and Economic Growth: Hayek Might Be Right. *Journal of Legal Studies*. 2001. 503-525.
- MANCUSO MANCUSO, Salvatore: Trends on the Harmonization of Contract Law in Africa. *Annual Survey of International and Comparative Law*. 2007. 157-178.
- MANKOWSKI MANKOWSKI, Peter: Mehrere Lieferorte beim Erfüllungsortgerichtsstand unter Art. 5 Nr. 1 lit. b EuGVVP. *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2007/5. 404-414.
- MARTINY MARTINY, Dieter: Common Frame of Reference und Internationales Vertragsrecht. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2007/1. 212-228.
- MARTONYI 1. MARTONYI János: Globális jog, európai jog, magyar jog. In: *Ius Privatum Ius Commune Europae – Liber Amicorum Studia Ferenc Mádl Dedicata*. ELTE ÁJK, Budapest, 2001.
- MARTONYI 2. MARTONYI János: Univerzális értékek, globális szabályok, lokális felelősség. In: *Magyarország ma és holnap. Esszék országunkról és a táguló világról*. (szerk.: Granasztói György – Kodolányi Gyula) Magyar Szemle Könyvek, Budapest, 2007.
- MÁDL – VÉKÁS MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.
- MCKENDRICK MCKENDRICK, Ewan: *Contract Law*. Palgrave Macmillan, 2003.
- VON MEHREN VON MEHREN, Arthur T.: Theory and Practice of Adjudicatory Authority in Private International Law: A Comparative Study of the Doctrine, Policies and Practices of Common- and Civil-Law Systems. In: *Recueil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 2002. 295. kötet

- MICHAELS – JANSEN MICHAELS, Ralf – JANSEN, Nils: Private Law Beyond the State? Europeanization, Globalization, Privatization. *American Journal of Comparative Law*. 2006. 843-890.
- MISTELIS MISTELIS, Loukas: *CISG-AC Publishes First Opinions*.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC.html>
- MOSS MOSS, Sally: Why the United Kingdom Has Not Ratified the CISG? *Journal of Law and Commerce*. 2005. 483-485.
- MULLIS MULLIS, Alastair: *Avoidance for Breach under the Vienna Convention; A Critical Analysis of Some of the Early Cases*.
<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/mullis1.html>
- MUÑOZ MUÑOZ, David Ramos: *The Rules on Communication of Defects in the CISG: Static Rules and Dynamic Environments. Different Scenarios for a Single Player*. (2005. december)
<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/munoz.html>
- NICHOLAS NICHOLAS, Barry: Impracticability and Impossibility in the U.S. Convention on Contracts for the International Sale of Goods. In: *International Sales: The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. (Galston, Nina M. & Smit, Hans eds.)
<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/nicholas1.html>
- ÖRÜCÜ 1. ÖRÜCÜ, Esin: An Exercise on the Internal Logic of Legal Systems. *Legal Studies*. 1987. 310-318.
- ÖRÜCÜ 2. ÖRÜCÜ, Esin: Methodological Aspects of Comparative Law. *European Journal of Law Reform*. 2007. 29-42.
- PESCHKA PESCHKA Vilmos: A kártérítési felelősség morális és etikai kiüresedése. In: *Ius Privatum Ius Commune Europae – Liber Amicorum Studia Ferenc Mádl Dedicata*. ELTE ÁJK, Budapest. 2001.
- PÉTERI PÉTERI Zoltán: Paradigmaváltás a jogösszehasonlításban? In: *Placet Experiri – Ünnepi tanulmányok Bánrévy Gábor 75. születésnapjára*. (szerk.: Raffai Katalin) Budapest, 2004.
- PILTZ PILTZ, Burghard: Gerichtsstand des Erfüllungsortes in UN-Kaufverträgen. *Internationales Handelsrecht*. 2006/2. 53-59.
- PLATE PLATE, Tobias: The Buyer's Remedy of Avoidance under the CISG: Acceptable from a Common Law Perspective? [Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration](http://www.vindobona.com). 2002. 57-82.
- PTK. KOMMENTÁR GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata 1-2*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2004.
- RAMBERG 1. RAMBERG, Jan: The Vanishing Scandinavian Sales Law. *Scandinavian Studies in Law*. 2007. 257-264.
- RAMBERG 2. RAMBERG, Jan: *The New Swedish Sales Law*.
www.crdsc.org/ramberg.htm
- REICH REICH, Norbert: A European Contract Law: Ghost or Host for Integration. *Wisconsin International Law Journal*. 2006-2007. 425-470.

- REITHMANN – MARTINY REITHMANN, Christopf – MARTINY, Dieter (Hg.): *Internationales Vertragsrecht*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1996.
- RÉCZEI RÉCZEI László: *Az 1964. évi hágai és az 1980. évi bécsi konferenciák által kidolgozott vételi Egyezmények alkalmazása és értelmezése*. Bp., 1985. (Kézirat)
- RIMKE RIMKE, Joern: Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. *Pace Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. 1999-2000. 197-243.
- SAIDOV 1. SAIDOV, Djakhongir: Damages: The Need for Uniformity. *Journal of Law and Commerce*. 2005/2006. 393-403.
- SAIDOV 2. SAIDOV, Djakhongir: Standards of Proving Loss and Determining the Amount of Damages. *Journal of Contract Law*. 2006/3. 1-76.
- SAIDOV 3. SAIDOV, Djakhongir: Cases on CISG Decided in the Russia Federation. *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*. 2003/7. 1-62.
- SAIDOV – CUNNINGTON SAIDOV, Djakhongir – CUNNINGTON, Ralph: Current Themes in the Law of Contract Damages. In: *Contract Damages: Domestic and International Perspectives*. (SAIDOV, Djakhongir – CUNNINGTON, Ralph eds.) Hart Publishing, 2008.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/saidov-cunnington.html>
- SÁNDOR SÁNDOR Tamás: *A nemzetközi adásvétel. (Az áruk nemzetközi adásvételéről szóló 1980. évi ENSZ Egyezmény magyarázata)*. Napraforgó, Budapest, 1990.
- SÁNDOR – VÉKÁS SÁNDOR Tamás – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi adásvétel*. Budapest, Hvg-orac, 2005.
- SCHLECHTRIEM 1. SCHLECHTRIEM, Peter H.: *Uniform Sales Law - The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. Manz-Vienna, 1986.
- SCHLECHTRIEM 2. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Transcript of a Workshop on the Sales Convention: Leading CISG scholars discuss Contract Formation, Validity, Excuse for Hardship, Avoidance, Nachfrist, Contract Interpretation, Parol Evidence, Analogical Application, and much more. (Flechtner, Harry M. ed.) *Journal of Law and Commerce*. 1999. 191-258.
- SCHLECHTRIEM 3. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Termination and Adjustment of Contracts [Under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts]. *European Journal of Law Reform*. 1999/3. 305-323.
- SCHLECHTRIEM 4. SCHLECHTRIEM, Peter H. (Hg.): *Kommentar zum Einheitlichen UN-Kaufrecht (CISG)*. Verlag C. H. Beck, München, 2000.
- SCHLECHTRIEM 5. SCHLECHTRIEM, Peter H.: The New Law of Obligations in Estonia and the Developments Towards Unification and Harmonisation of Law in Europe. *Juridica International*. 2001. 16-22.

- SCHLECHTRIEM 6. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Uniform Sales Law in the Decisions of the Bundesgerichtshof. In: *50 Years of the Bundesgerichtshof (Federal Supreme Court of Germany): A Celebration Anthology from the Academic Community*. 2001.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem3.html>
- SCHLECHTRIEM 7. SCHLECHTRIEM, Peter H.: *Interpretation, gap-filling and further development of the UN Sales Convention*. 2004.
<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem6.html>
- SCHLECHTRIEM 8. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Requirements of Application and Sphere of Applicability of the CISG. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2005. 781-794.
- SCHLECHTRIEM 9. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Basic Structures and General Concepts of the CISG as Models for a Harmonisation of the Law of Obligations. *Juridica International*. 2005. 27-34.
- SCHLECHTRIEM 10. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Subsequent Performance and Delivery Deadlines – Avoidance of CISG Sales Contracts Due to Non-conformity of the Goods. *Pace International Law Review*. 2006/1. 83-98.
- SCHLECHTRIEM 11. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Legal Costs as Damages in the Application of UN Sales Law. *Journal of Law and Commerce*. 2006/2007. 71-80.
- SCHLECHTRIEM 12. SCHLECHTRIEM, Peter H.: Non-Material Damages – Recovery Under the CISG? *Pace International Law Review*. 2007/1. 89-102.
- SCHLECHTRIEM 13. SCHLECHTRIEM, Peter H.: 25 Years of the CISG: An International *lingua franca* for Drafting Uniform Laws, Legal Principles, Domestic Legislation and Transnational Contracts. In: *Drafting Contracts under the CISG*. (Flechtner, Harry M. – Brand, Ronald A. – Walter, Mark S. eds.) Oxford University Press, 2007.
- SCHLECHTRIEM – SCHWENZER SCHLECHTRIEM, Peter H. – SCHWENZER, Ingeborg (eds.): *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford University Press, 2005.
- SCHNEIDER SCHNEIDER, Eric C.: The Seller's Right to Cure under the Uniform Commercial Code and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *Arizona Journal of International and Comparative Law*. 1989-1990. 69-103.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schneider.html>
- SCHROETER SCHROETER, Ulrich C.: Vienna Sales Convention: Applicability to "Mixed Contracts" and Interaction with the 1968 Brussels Convention. *Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*. 2001. 74-86.
- SCHULZ SCHULZ, Andrea: The Hague Convention of 30 June 2005 on Choice of Courts Agreements. *European Journal of Law Reform*. 2006/8. 243-286.
- SCHWENZER 1. SCHWENZER, Ingeborg: The Danger of Domestic Preconceived Views with Respect to the Uniform Interpretation of the CISG: the Question of Avoidance in the Case of Non-conforming Goods and Documents. *Victoria University of Wellington Law Review*. 2005. 785-808.

- SCHWENZER 2. SCHWENZER, Ingeborg: National Preconceptions that Endanger Uniformity. *Pace International Law Review*. 2007. 103-124.
- SCHWENZER 3. SCHWENZER, Ingeborg: Buyer's Remedies in the Case of Non-conforming Goods: Some Problems in a Core Area of the CISG. *American Society of International Law Proceedings*. 2007.
- SCHWENZER – MANNER SCHWENZER, Ingeborg – MANNER, Simon: 'The Claim is Time-Barred': The Proper Limitation Regime for International Sales Contracts in International Commercial Arbitration. *Arbitration International*. 2007/2. 293-307.
- SIEHR SIEHR, Kurt: Convention on the International Sale of Goods - Summary. *Rebels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2004/3. 528-532.
- SLATER SLATER, Scott D.: Overcome by Hardship: The Inapplicability of the UNIDROIT Principles' Hardship Provisions to CISG. *Florida Journal of International Law*. 1998. 231-262.
- SMITS SMITS, Jan M.: Law Making in the European Union: On Globalization and Contract Law in Divergent Legal Cultures. *Louisiana Law Review*. 2006-2007. 1181-1203.
- SONO, HIROO SONO, Hiroo: Contract Law Harmonization and Non-Contracting States: The Case of the CISG. *Modern Law for Global Commerce. Congress to celebrate the fortieth annual session of UNCITRAL Vienna, 9-12 July 2007*
www.uncitral.org/pdf/english/congress/Sono_hiroo.pdf
- SONO, KAZUAKI SONO, Kazuaki: *The Limitation Convention: The Forerunner to Establish UNCITRAL Credibility*. (2003. szeptember)
<http://cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/sono3.html>
- SOUTHERINGTON SOUTHERINGTON, Tom: *Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade*.
<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>
- STOFFEL STOFFEL, Walter A.: Place of Performance-Jurisdiction and Plaintiff's Interests in Contemporary Societies. *European Journal of Law Reform*. 2002/4. 185-198.
- STONE STONE, Peter: *EU Private International Law*. Edward Elgar Publishing, 2006.
- SZABÓ MIKLÓS SZABÓ Miklós: Szó szerint...A jog és a nyelv interferenciájáról. In: *Jog és nyelv*. (szerk.: Szabó Miklós – Varga Csaba), Budapest, 2000.
- SZABÓ SAROLTA 1. SZABÓ Sarolta: A Bécsi Vételi Egyezmény értelmezése múlt és jelen jogirodalma – a jogfejlődés tükrében. In: *Placet Experiri – Ünnepi tanulmányok Bánrévy Gábor 75. születésnapjára*. (szerk.: Raffai Katalin.) Budapest, 2004.
- SZABÓ SAROLTA 2. SZABÓ Sarolta: Adalékok a Bécsi Konvenció korrajzához – a területi hatály koncepciója és fejlődése. *Jogtudományi Közlöny*. 2005/10. 430-437.
- SZABÓ SAROLTA 3. SZABÓ Sarolta: A megvizsgálási kötelezettség és az áru kifogásolása a Bécsi Vételi Egyezményben. *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 2007/5-6. 66-76.

- SZABÓ SAROLTA 4. SZABÓ Sarolta: *Parol evidence, plain meaning rule, merger clause* és a Bécsi Vételi Egyezmény. *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 2007/7-8. 81-91.
- SZABÓ SAROLTA 5. SZABÓ Sarolta: Az alapvető szerződészegés és a vevő elállási joga az áru vagy az okmányok fogyatékoságáért a Bécsi Vételi Egyezményben. *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 2007/11-12. 121-131.
- SZABÓ SAROLTA 6. SZABÓ Sarolta: Az áruk jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó és a vegyes szerződések, valamint a Bécsi Vételi Egyezmény. *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 2008/1-2. 1-13.
- SZABÓ SAROLTA 7. SZABÓ Sarolta: A kártérítés mértékének kiszámítása a Bécsi Vételi Egyezmény szabályai alapján. *Külgazdaság Jogi Melléklet*. 2009/1-2. 1-18.
- SZAKÉRTŐI JAVASLAT VÉKÁS Lajos (szerk.): Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. CompLex Kiadó, Budapest, 2008.
- SZÁSZY 1. SZÁSZY István: *A magyar magánjog általános része – különös tekintettel a külföldi magánjogi rendszerekre*. Egyetemi Nyomda, Bp., 1947.
- SZÁSZY 2. SZÁSZY István: *Nemzetközi jogszabályösszeütközések*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1973.
- TAKAHASHI TAKAHASHI, Koji: Jurisdiction in matters relating to contract: Article 5(1) of the Brussels Convention and Regulation. *European Law Review*. 2002/5. 530-550.
- TESTÜLET 1. SZ. VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 1: Electronic Communications under CISG, 15 August 2003; Rapporteur: Professor Christina Ramberg
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op1.html>
- TESTÜLET 2. SZ. VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 2: Examination of the Goods and Notice of Non-Conformity – Articles 38 and 39, 7 June 2004; Rapporteur: Professor Bergsten, Eric E.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op2.html>
- TESTÜLET 3. SZ. VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 3: Parol evidence rule, Plain meaning rule, Contractual Merger clause and the CISG, 23 October 2004. Rapporteur: Professor Hyland, Richard
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op3.html>
- TESTÜLET 4. SZ. VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 4: Contracts for the Sale of Goods to Be Manufactured or Produced and Mixed Contracts (Article 3 CISG) Rapporteur: Professor Viscasillas, Pilar Perales
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op4.html>
- TESTÜLET 5. SZ. VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 5: The Buyer's Right to Avoid the Contract in Case of Non-Conforming Goods or Documents, 7 May 2005. Rapporteur: Professor Schwenzer, Ingeborg
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op5.html>
- TESTÜLET 6. SZ. VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 6: Calculation of Damages under CISG Article 74. Rapporteur: Professor Gotanda, John Y.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html>

- TESTÜLET 7. SZ.
VÉLEMÉNYE CISG Advisory Council Opinion No. 7: Exemption of Liability for Damages under Article 79 of the CISG, Rapporteur: Professor Garro, Alejandro M.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>
- TEUBNER TEUBNER, Gunther: Legal Irritants: Good faith in British Law or How Unifying Law Ends up in New Divergencies. *Modern Law Review*. 1998. 11-32.
- TORSELLO TORSELLO, Marco: Italy. In: *The CISG and Its Impact on National Legal Systems*. (Ferrari, Franco ed.) Sellier, 2008.
- TROIANO TROIANO, Stefano: The CISG's Impact on EU Legislation. In: *The CISG and Its Impact on National Legal Systems*. (Ferrari, Franco ed.) Sellier, 2008.
- UNCITRAL REPORT 2001 Report of the UN Commission on International Trade Law on its thirty-fourth session, 25 June – 13 July 2001, A/56/17,
<http://www.uncitral.org/english/session/unc/unc-34/A-56-17e.pdf>
- UNIDROIT ALAPELVEK UNIDROIT Alapelvek – UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004/1994. Magyarul: Nemzetközi Kereskedelmi szerződések Alapelvei. KJK Kiadó, Budapest, 1996.
- VEREBICS VEREBICS János: *Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai*. MeH, Budapest, 2004. 25.
- VÉKÁS 1. VÉKÁS Lajos: A Bécsi Vételi Egyezményről. *Jogtudományi Közlöny*. 1985/5. 243-249.
- VÉKÁS 2. VÉKÁS Lajos: Az áruk nemzetközi vételére vonatkozó ENSZ-Egyezmény hatályba lépése elé. *Magyar Jog*. 1987/5. 385-399.
- VÉKÁS 3. VÉKÁS Lajos: Az áruk nemzetközi adásvételére vonatkozó ENSZ-Egyezmény hatályba lépése elé (II. rész). *Magyar Jog*. 1987/7. 603-615.
- VÉKÁS 4. VÉKÁS Lajos: Adásvétel a Polgári Törvénykönyvben és a Bécsi Vételi Konvencióban. In: *Polgári jogi tudományos diákkör évkönyve*. 1999.
- VÉKÁS 5. VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél. *Magyar Jog*. 2002/9. 513-526.
- VÉKÁS 6. VÉKÁS Lajos: Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései. *Magyar Jog*. 2008/2. 65-76.
- VISCHER VISCHER, Frank: General Course on PIL. In: *Recueil des Cours – Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 1992. 232. kötet
- VÖRÖS VÖRÖS Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga I-III*. KRIM Bt., Budapest, 2004.
- WEITZMANN WEITZMANN, Todd: Validity and Excuse in the U.N. Sales Convention. *Journal of Law and Commerce*. 1997. 265-290.
- WENGLORZ – RYAN WENGLORZ, Georg – RYAN, Patrick S.: „Die Katze in der Mikrowelle?” *Recht der Internationalen Wirtschaft*. 2003/8. 598-610.

- WINSHIP 1. WINSHIP, Peter: Changing Contract Practices in the Light of the United Nations Sales Convention: A Guide for Practitioners. *International Lawyer*. 1995. 525-554.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/winship3.html>
- WINSHIP 2. WINSHIP, Peter: Exemptions under Article 79 of the Vienna Sales Convention. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2004/3. 495-510.
- WITZ WITZ, Claude: The Place of Performance of the Obligation to Pay the Price: Article 57 CISG. *Journal of Law and Commerce*. 2005-2006. 325-333.
- ZELLER 1. ZELLER, Bruno: Interpretation of Article 74 – Zapata Hermanos v. Hearthside Baking – Where Next? *Nordic Journal of Commercial Law*. 2004/1.
http://www.njcl.fi/1_2004/commentary1.pdf
- ZELLER 2. ZELLER, Bruno: Commodity Sales and the CISG. In: *Sharing International Commercial Law across National Boundaries: Festschrift for Albert H. Kritzer on the Occasion of his Eightieth Birthday*. (Andersen, Camilla B. & Schroeter, Ulrich G. eds.) Wildy, Simmonds & Hill Publishing. 2008.
- ZIMMERMANN ZIMMERMANN, Reinhard: European Contract Law: General Report. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*. 2007. 455-462.
- ZOLL 1. ZOLL, Fryderyk: The Impact of the Vienna Convention on the International Sale of Goods on Polish Law, With Some References to Other Central and Eastern European Countries. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. 2007. 81-98.
- ZOLL 2. ZOLL, Fryderyk: UN-Kaufrecht und Common Frame of Reference im Bereich der Leistungsstörungen: Ein Beitrag aus der Perspektive der Acquis Group. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2007/1. 229-246.
- ZUPPI ZUPPI, Alberto L.: A Comparison of Buyer's Remedies Under the CISG with the Latin American Legal Tradition. *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. 1998. Kluwer Law International, 1999.
<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zuppi.html>
- ZWEIGERT – KÖTZ ZWEIGERT, Konrad – KÖTZ, Hein: *Introduction to Comparative Law*. Oxford University Press, 1998.

HIVATKOZOTT JOGESETEK GYŰJTEMÉNYE

Amerikai Egyesült Államok

Felek	Bíróság	Dátum
<i>Beijing Metals & Minerals Import/Export Corp. v. American Business Center Inc.</i>	US Court Appellate (5th Circuit)	1993. június 15.
<i>BP International Ltd. and BP Exploration & Oil Inc. v. Empresa Estatal Petroleos de Ecuador and Saybolt Inc.</i>	US Court Appellate (5th Circuit)	2003. június 11.
<i>Delchi Carrier S.p.A v. Rotorex Corp.</i>	US Court Appellate (9th Circuit)	1995. december 6.
<i>Delchi Carrier S.p.A v. Rotorex Corp.</i>	US Court Appellate (2th Circuit)	1996. december 6.
<i>MCC-Marble Ceramic Center Inc. v. Ceramica Nuova D'Agostino S.p.A.</i>	US Court Appellate (11th Circuit)	1998. június 29.
<i>Midi-America Tablewares Inc. v. Mogi Trading Co.</i>	US Court Appellate (7th Circuit)	1996. július 11.
<i>Yahoo!, Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme et L'Antisemitisme</i>	US Court Appellate (9th Circuit)	2006. január 20.
<i>Zapata Hermanos Sucesores S.A. v. Hearthside Baking Co. Inc.</i>	US Court Appellate (7th Circuit)	2002. november 19.
<i>Ajax Tool Works Inc. v. Can-Eng Manufacturing Ltd.</i>	US District Court (Illinois)	2003. január 29.
<i>American Mint LLC, Goede Beteiligungsgesellschaft, and Michael Goede v. GOSoftware Inc.</i>	US District Court (Pennsylvania)	2005. augusztus 16.
<i>Chicago Prime Packers Inc. v. Northam Food Trading Co.</i>	US District Court (Illinois) 1st instance	2003. május 28.
<i>Chicago Prime Packers Inc. v. Northam Food Trading Co.</i>	US District Court (Illinois) 2nd instance	2004. május 21.
<i>Claudia v. Olivieri Footwear Ltd.</i>	US District Court (New York)	1998. április 6.
<i>Filanto S.p.A. v. Chilewich International Corp.</i>	US District Court (New York)	1992. április 14.
<i>Geneva Pharmaceuticals Technology Corp. v. Barr Laboratories Inc.</i>	US District Court (New York)	2002. május 10.
<i>Macromex S.R.L. v. Globex International Inc.</i>	US District Court (New York)	2008. április 16.
<i>Medical Marketing International Inc. v. Internazionale Medico Scientifica S.R.L.</i>	US District Court (Louisiana)	1999. május 17.

<i>Mitchell Aircraft Spares Inc. v. European Aircraft Service AB</i>	US District Court (Illinois)	1998. október 28.
<i>Norfolk Southern Railway Company v. Power Source Supply Inc.</i>	US District Court (Pennsylvania)	2008. július 25.
<i>Shuttle Packaging Systems L.L.C. v. Jacob Tsonakis, INA S.A. and INA Plastics Corporation</i>	US District Court (Michigan)	2001. december 17.
<i>Sky Cast Inc. v. Global Direct Distribution L.L.C.</i>	US District Court (Kentucky)	2008. március 18.
<i>St. Paul Guardian Insurance Company and Travelers Insurance Company, as subrogees os Shared Imaging Inc. v. Neuromed Medical Systems & Support GmbH et al.</i>	US District Court (New York)	2002. március 26.
<i>TeeVee Toons Inc. v. Gerhard Schubert GmbH.</i>	US District Court (New York)	2006. augusztus 23.
<i>Usinor Industeel v Leeco Steel Products</i>	US District Court (Illinois)	2002. március 28.
<i>Yahoo!, Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme et L'Antisemitisme</i>	US District Court (California)	2001. szeptember 24.

Argentína

Felek	Bíróság	Dátum
<i>Elastar Sacifia v. Bettcher Industries Inc.</i>	Juzgado Nacional de Primera Instancia en lo Comercial No. 10	1991. május 20.

Ausztrália

Felek	Bíróság	Dátum
<i>Downs Investment Pty Ltd. v. Perwaja Steel SDN BHD</i>	Supreme Court of Queensland	2000. november 17.

Ausztria

Bíróság	Dátum
OGH	1994. október 27.
OGH	1998. október 15.
OGH	1999. június 29.
OGH	1999. augusztus 27.
OGH	2000. április 28.

OGH	2001. április 18.
OGH	2002. január 14.
OGH	2004. április 21.
OGH	2004. december 14.
OGH	2005. június 21.
OGH	2005. november 8.
OGH	2007. december 19.
OLG Innsbruck	1994. július 1.
OLG Innsbruck	2007. december 18.
OLG Linz	2005. június 1.
OLG Linz	2006. január 23.

Belgium

Bíróság	Dátum
Hof van Beroep Antwerp	2005. január 3.
Hof van Beroep Gent	2002. december 2.
Hof van Beroep Gent	2003. május 5.
Hof van Beroep Gent	2007. április 16.
Tribunal de commerce de Namur	2002. január 15.
Rechtbank van Koophandel, Hasselt	1995. május 2.
Rechtbank van Koophandel, Hasselt	2002. március 6.
Rechtbank Veurne	2001. április 24.

Egyesült Királyság

Felek	Év
<i>Allen v. Pink</i>	1838
<i>Ehrenfeld v. bin Mahfouz</i>	2007
<i>Jacobs v. Batavia & General Plantations Trust Ltd.</i>	1924
<i>Oral-X Corp. v Farnam Cos Inc.</i>	1991
<i>ProForce Recruit Ltd. v. The Rugby Group Ltd.</i>	2006
<i>Sapphire International Petroleums Ltd. v. National Iranian Oil Co.</i>	1963
<i>Shields v. E. Coomes Holding Ltd.</i>	1978

TW Oil Inc. v. Consolidated Edison Co. 1982
Wilson v. Scampoli 1967

Európai Bíróság

Bíróság	Forrás
EuB	C-12/76. Tessili v. Dunlop, EBHT 1976. 1473.
EuB	C-24/76. Salotti v. RÜWA, EBHT 1976. 1831.
EuB	C-25/76. Segoura v. Bonakdarian, EBHT 1976. 1851.
EuB	C-76/79. Zelger v. Salinitri, EBHT 1980. 89.
EuB	C-150/80. Elefanten Schuh GmbH v. Pierre Jacqmain, EBHT 1981. 1671.
EuB	C-71/83. Tilly Russ v. Nova, EBHT 1984. 2417.
EuB	C-221/84. Berghoefer v. ASA, EBHT 1985. 2699.
EuB	C-266/85. Shenavai-ügy, EBHT 1987. 239.
EuB	C-288/92. Custom Made Commercial Ltd. v. Stawa Metallbau GmbH, EBHT 1994. I-2913.
EuB	C-68/93. Shevill-ügy, EBHT 1995. I-415.
EuB	C-106/95. Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) v. Les Gravières Rhénanes SARL, EBHT 1997. I-911.
EuB	C-440/97. GIE Groupe Concorde v. Master of the Vessel Suhadiwarno Panjan, EBHT 1999. I-6307.
EuB	C-420/97. Leathertext Divisione Sinetici SpA v. Bodetex BVBA, EBHT 1999. I-6747.
EuB	C-281/02. Andrew Owusu v. „Villa Holidays Bal-Inn Villas” cégneven eljáró N. B. Jackson, EBHT 2005. I-1383.
EuB	C-386/05. Color Drack GmbH v. Lexx International GmbH, EBHT 2007. I-3699.
EuB	C-404/06. Quelle AG. v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände EBHT 2008. I-2685.
EuB	C-185/07. Allianz SpA., et al. v. West Tankers EBHT 2009.

Finnország

Bíróság	Dátum
Helsingin Hoviokaus	1998. január 29.
Helsingin Hoviokaus	2000. október 26.
Turku Hoviokaus	2002. április 12.

Franciaország

Bíróság	Dátum
Cour de Cassation, Chambre commerciale	2003. szeptember 24.
Cour de Cassation, Première Chambre civile	1996. január 23.
Cour d'Appel de Chambéry	1993. május 25.
Cour d'Appel de Colomar	2000. október 24.
Cour d'Appel de Colomar	2008 február 26.
Cour d'Appel de Grenoble	1995. április 26.
Cour d'Appel de Grenoble	1995. szeptember 13.
Cour d'Appel de Grenoble	1996. október 23.
Cour d'Appel de Grenoble	1999. október 21.
Cour d'Appel de Paris	2001. június 14.
Cour d'Appel Rennes	2008. május 27.
Tribunal de Commerce Besançon	1998. január 19.

Hollandia

Bíróság	Dátum
Hof'S-Hertogenbosch	2002. október 16.
Rechtbank's-Hertogenbosch	1998. október 2.
Rechtbank Arnhem	2006. június 28.
Rechtbank Maastricht	2008. július 9.
Rechtbank Roermond	1991. december 19.
Rechtbank Roermond	1993. május 6.

Japán

Bíróság	Dátum
Tokiói helyi bíróság	1998. március 19.

Kína

Bíróság	Dátum
CIETAC	1991. június 6.
CIETAC	1991. október 30.
CIETAC	1996. május 14.
CIETAC	1997. április 4.

CIETAC	1999. február 12.
CIETAC	1999. április 5.
CIETAC	2000. december 6.
CIETAC	2003. június 3.
CIETAC	2005. október 21.
CIETAC	2005. december 7.
Shanghai Yangpu helyi bíróság	2002 (pontos megjelölés nélkül)

Magyarország

Bíróság	Dátum
Csongrád Megyei Bíróság	BDT 2001.465 (1.Gf.40 005/2000/5.)
Csongrád Megyei Bíróság	BDT 2004.972 (1.Gf.40 069/2002/3.)
Debreceni Ítéltábla	Gf. III.30.009/2007/5.
Fővárosi Bíróság	12. G.75.715/1996/20.
Fővárosi Bíróság	8. G. 41.735/2007/9.
Fővárosi Ítéltábla	BH 2004.153 (Gf. 41.315/2003.)
Fővárosi Ítéltábla	Fpkf. 43.479/2005/2.
Fővárosi Ítéltábla	Gkk. 44.380/2008/2.
Legfelsőbb Bíróság	BH 1991.33 (Gf. I.32 183/1989.)
Legfelsőbb Bíróság	Gf. I. 31 349/1992/9.
Legfelsőbb Bíróság	BH 1994.266 (Gf. I. 32 948/1992/3.)
Legfelsőbb Bíróság	BH 1996.594 (Pf. VI. 22.892/1993.)
Legfelsőbb Bíróság	Pf. VI. 20 606/1996/3.
Legfelsőbb Bíróság	Pfv. 21.348/1998/11.
Legfelsőbb Bíróság	Gf. I. 32.485/1999/7. (Gf. I.30.471/1998/6.)
Legfelsőbb Bíróság	Pf. VI. 24 957/2000/6. (Pf. VI. 20 206/1995/4.)
Legfelsőbb Bíróság	Pf. VI.24 632/2000/10. (Fővárosi Bíróság 12.G. 76.129/1997/34.)
Legfelsőbb Bíróság	EBH 2002.649 (Gf. I. 30.299/2000)
Legfelsőbb Bíróság	EBH 2002.650 (Gf. VI. 31.805/2001.)
Legfelsőbb Bíróság	Gf. I. 30.957/2001/6.
Legfelsőbb Bíróság	BH 2005.106 (Pf. IX. 25.605/2002.)
Legfelsőbb Bíróság	Gf. I. 31.279/2002/3.
Legfelsőbb Bíróság	Gfv. E. 30.206/2004/2. (Szegedi Ítéltábla BH 2004.250 (Gf. I. 30.350/2003.))
Legfelsőbb Bíróság	BH 2006.88 (Pfv. IX. 21.481/2005.)

Legfelsőbb Bíróság	BH 2008.273 (Gfv. IX. 30.258/2007/12.)
Legfelsőbb Bíróság	Gfv. IX.30.372/2007/5.
Szegedi Ítéltábla	BH 2004.191 (Gf. I. 30.268/2003.)
Szegedi Ítéltábla	BDT 2006.1320 (Gf. III. 30 345/2004.)

Németország

Bíróság	Dátum
BGH	1979. október 24.
BGH	1995. február 15.
BGH	1995. március 8.
BGH	1996. április 3.
BGH	1997. június 25.
BGH	1998. november 25.
BGH	1999. március 24.
BGH	1999. november 3.
BGH	2002. január 9.
BGH	2004. június 30.
BGH	2005. március 2.
BGH	2006. január 11.
BGH	2007. november 27.
BGH	2008. július 9.
OLG Braunschweig	1999. október 28.
OLG Dresden	2007. március 21.
OLG Dresden	2007. június 11.
OLG Dresden	2007. november 8.
OLG Düsseldorf	1993. január 8.
OLG Düsseldorf	1993. március 12.
OLG Düsseldorf	1994. január 14.
OLG Düsseldorf	1994. február 10.
OLG Düsseldorf	1996. július 11.
OLG Düsseldorf	1997. április 24.
OLG Frankfurt am Main	1991. szeptember 17.
OLG Hamburg	1997. február 28.
OLG Hamburg	1997. július 4.
OLG Hamburg	1999. november 26.
OLG Hamburg	2008. január 25.

OLG Karlsruhe	1997. június 25.
OLG Karlsruhe	2003. március 6.
OLG Karlsruhe	2008. június 12.
OLG Kolbenz	1997. január 31.
OLG Kolbenz	2006. december 14.
OLG Köln	1992. október 16.
OLG Köln	1994. augusztus 26.
OLG Köln	1996. május 21.
OLG Köln	1997. január 8.
OLG Köln	2002. október 14.
OLG Köln	2006. április 3.
OLG Köln	2007. január 12.
OLG Köln	2008. május 19.
OLG München	1998. január 28.
OLG München	1998. március 11.
OLG München	1999. december 3.
OLG München	1999. december 19.
OLG München	2002. november 13.
OLG München	2008. március 5.
OLG Oldenburg	1995. február 1.
OLG Oldenburg	2000. december 5.
OLG Saarland	2001. február 14.
OLG Stuttgart	2001. március 12.
OLG Thüringener	1998. május 26.
OLG Zweibrücken	1998. március 31.
LG Aachen	1993. május 14.
LG Baden-Baden	1991. augusztus 14.
LG Berlin	1994. szeptember 15.
LG Berlin	1998. március 24.
LG Berlin	2006. szeptember 13.
LG Darmstadt	2000. május 9.
LG Ellwangen	1995. augusztus 21.
LG Frankfurt am Main	1991. szeptember 16.
LG Frankfurt am Main	2005. április 11.
LG Heidelberg	1992. július 3.
LG Köln	1995. november 16.
LG Mainz	1998. november 26.

LG Mönchengladbach	1992. május 22.
LG München	1995. február 8.
LG München	2000. november 16.
LG München	2002. február 27.
LG Neubrandenburg	2005. augusztus 3.
LG Oldenburg	1994. július 6.
LG Stuttgart	1989. augusztus 31.
LG Stuttgart	1991. augusztus 13.
LG Trier	1995. október 12.
AG Augsburg	1996. január 29.
AG Hamburg-Altona	2000. december 14.
AG Viechtach	2002. április 11.

Olaszország

Bíróság	Dátum
Corte Suprema di Cassazione	2006. szeptember 27.
Corte Suprema di Cassazione	2007. január 3.
Tribunale di Busto Arsizio	2001. december 13.
Tribunale di Forli	2008. december 11.
Tribunale di Monza	1993. január 14.
Tribunale di Padova	2004. február 25.
Tribunale di Padova	2004. március 31.
Tribunale di Padova	2005. január 11.
Tribunale di Padova	2006. január 10.
Tribunale di Pavia	1999. december 29.
Tribunale di Rovereto	2006. augusztus 24.
Tribunale di Rovereto	2007. november 21.
Tribunale di Verona	2006. december 29.
Tribunale di Vigevano	2000. július 12.
Pretura circondiale de Parma	1989. november 24.

Spanyolország

Bíróság	Dátum
Audiencia Provincial de Barcelona	1997. november 3.
Audiencia Provincial de Madrid	2007. február 20.
Audiencia Provincial de Pontevedra	2007. december 19.

Audiencia Provincial de Valencia 2005. március 31.

Svájc

Bíróság	Dátum
BGer	1998. október 28.
BGer	2003. november 13.
OGer Luzern	1997. január 18.
OGer Zug	2006. december 19.
AG Basel-Stadt	2003. augusztus 22.
Tribunal d'Appello di Lugano	2003. október 29.
Tribunal Cantonal de Vaud	1996. március 11.
HGer Aargau	2002. november 5.
HGer St. Gallen.	2002. december 3
HGer Zürich	1995. április 26.
HGer Zürich	1997. február 5.
HGer Zürich	1999. február 1.
HGer Zürich	1999. február 10.
HGer Zürich	1999. április 8.
HGer Zürich	2000. február 17.
KGer Bern-Laupen	1999. január 29.
KGer Schaffhausen	2002. február 25.
KGer Zug	1999. február 25.
KGer Zug	2007. augusztus 30.

Vietnám

Felek	Bíróság	Dátum
<i>Ng Nam Bee Pte Ltd. v. Tay Ninh Trade Co.</i>	People's Supreme Court, Appeal Division in Ho Chi Minh City	1996. április 5.

Választottbírósági döntések

Bíróság	Dátum
Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce	107/1997
Bulgarska turgosko-promishlena palata	56/1995
ICC Vb.	6281/1989

ICC Vb.	7153/1992
ICC Vb.	7197/1992
ICC Vb.	7585/1992
ICC Vb.	7531/1994
ICC Vb.	7660/1994
ICC Vb.	7754/1995
ICC Vb.	8128/1995
ICC Vb.	78445/1996
ICC Vb.	8246/1996
ICC Vb.	8855/1997
ICC Vb.	8962/1997. szeptember
ICC Vb.	9083/1999. augusztus
ICC Vb.	9187/1999. június
ICC Vb.	10329/2000
ICC Vb.	11256/ESR/MS/2003. szeptember 15.
ICC Vb.	7531/2004
ICC Vb.	13309/2006. szeptember 22.
MKIK Vb.	94131/1995. december 5.
MKIK Vb.	96036/1996. december 10.
MKIK Vb.	99144/2000.
Netherland Arbitration Institute	2002. október 15.
Russian CCI Vb.	155/1995. március 16.
Russian CCI Vb.	227/1996
Russian CCI Vb.	302/1996
Russian CCI Vb.	1996. március 12.
Russian CCI Vb.	1997. július 27.
Russian CCI Vb.	356/1999 2000. május 30.
Russian CCI Vb.	2000. június 6.
Schiedsgericht der Handelskammer Hamburg	1996. március 21.
Schiedsgericht der Handelskammer Hamburg	1996. június 21.
Szerb Kereskedelmi Kamara mellett szervezett Külkereskedelmi Vb.	2007. október 1.

MELLÉKLET

A Testület 2. sz. véleménye

A Testület 2. sz. véleménye az Európai Polgári Törvénykönyv Munkacsoport (*Study Group on a European Civil Code*) és az Utrechti Adásvételi Jogi Munkacsoport (*Utrecht Working Group on Sales Law*) kérdéseire az alábbiakban foglalható össze:

Egyezmény 38. Cikke:

„(1) A vevő a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles az árut megvizsgálni vagy megvizsgáltatni.

(2) Ha a szerződés kiterjed az áru elfuvarozására is, a vizsgálat az árunak a rendeltetési helyre való megérkezését követő időpontra halasztható.

(3) Ha az úton levő árut átírányítja vagy anélkül tovább küldi, hogy ténylegesen lehetősége volna annak megvizsgálására és a szerződéskötés időpontjában az eladó tudott vagy tudnia kellett az átírányítás, illetve továbbküldés lehetőségéről, a vizsgálat mindaddig elhalasztható, míg az áru új rendeltetési helyére megérkezik.”

1. Ugyan a vevő a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles az árut megvizsgálni vagy megvizsgáltatni, ennek elmulasztásának nincs önálló szankciója. Ha azonban a vevő elmulasztja a megvizsgálást, és az áru a megvizsgálás által felfedezhető fogyatékoságban szenved, a 39. Cikkben foglalt értesítés időtartama attól az időponttól kezdődik, amikor a vevőnek „fel kellett volna fedeznie” a fogyatékoságot.
2. Az áru megvizsgálásának ideje és módja az eset körülményeitől függ. Kereskedelmi szempontból gyakran megvalósítható, hogy az árut az átvételt követően haladéktalanul megvizsgálják. Rendes körülmények között ez a helyzet a romlandó árukkal. Más esetekben – mint a komplikált gépek – kereskedelmi szempontból nem megvalósítható, hogy megvizsgálják az árut, kivéve a külsőleg látható károkat vagy más szerződésszerűség hiányát, például, hogy nem használhatók arra, amire szánták. Amennyiben az árut továbbértékesítik, a megvizsgálást gyakran az új vevő végzi el. Másik példa erre a 38. Cikk (3) bekezdésében található.
3. A rejtett hiba esetén a megvizsgálás időtartama akkor kezdődik, amikor a fogyatékoság jelei nyilvánvalóvá válnak.

Egyezmény 39. Cikke:

„(1) A vevő elveszti azt a jogát, hogy az áru szerződésszerűségének hiányára hivatkozzék, ha erről az eladót a szerződésszerűség hiányának megjelölésével, ésszerű időn belül nem értesíti, azt követően, hogy a szerződésszerűség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie.

(2) A vevő minden esetben elveszti az áru szerződésszerűségének hiányára való hivatkozás jogát, ha legkésőbb az áru átadásától számított két éven belül a szerződésszerűség hiányát az eladóval nem közölte, hacsak ez a határidő nem ellentétes a szerződéses jótállás határidejével.”

1. A 39. Cikk szerinti értesítés időtartama akkor kezdődik, amikor a vevő a szerződésszerűség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie. A vevő a szerződésszerűség hiányát „fel kellett volna fedezze” a 38. Cikk szerinti megvizsgálás időtartama lejáratakor, vagy az áru átvételekor, ha a szerződésszerűség hiánya vizsgálat nélkül is nyilvánvaló volt.
2. Kivéve azt az esetet, ha a szerződésszerűség hiánya vizsgálat nélkül is nyilvánvaló volt, az áru átvétele után az értesítés küldésére szolgáló teljes időintervallum, két külön periódusból, a 38. Cikk alapján fennálló áru megvizsgálásának, valamint a 39. Cikk alapján fennálló értesítés küldésének időtartamából tevődik össze. Az Egyezmény megkívánja a két periódus megkülönböztetését és külön kezelését, még akkor is, ha az eset tényei lehetővé teszik, hogy azokat egyetlen értesítésre vonatkozó időtartamra egyesítsék.
3. Az értesítésre szolgáló ésszerű idő – miután a vevő a szerződésszerűség hiányát felfedezte, vagy azt fel kellett volna fedeznie – változó, az eset körülményeitől függ. Némely esetben

néhány nap, más esetekben egy hosszabb periódus a megfelelő. Nincs egy fix időtartam, 14 nap, 1 hónap, vagy más, az eset körülményeire figyelemmel nem levő elvont időtartam nem tekinthető ésszerű időnek. A körülmények közül különösen az olyan tényezők veendő figyelembe, mint az áru és a hiba természete, a felek helyzete, valamint a releváns kereskedelmi szokások.

4. Az értesítés a vevő számára megfelelő információkat kell tartalmazzon. Bizonyos esetekben ez azt jelentheti, hogy a vevő részletesen kell megjelölje a szerződésszerűség hiányát. Más esetekben elegendő, ha a vevő csupán a szerződésszerűség hiányának jelzését teszi meg. Utóbbi esetben egy olyan értesítés, amely leírja a jeleket, elegendő lehet ahhoz, hogy meghatározza a szerződésszerűség hiányának természetét.

Testület 3. sz. véleménye

A Testület 3. sz. véleménye New York város Ügyvédi Kamarájának Külföldi és Összehasonlító Jogi Bizottsága kérdéseire az alábbiakban foglalható össze:

1. A *parol evidence rule*-t nem foglalták az Egyezménybe. Az Egyezmény az írásbeli szerződés jelentőségét hangsúlyozza.
2. Egyes *common law* bíróságok ítéletei alapján, a *plain meaning rule* egy homályosnak tűnő írásba foglalt megállapodás szerződéses értelmezése céljából meggátolja a bíróságot a bizonyítékok szabad mérlegelésében. A *plain meaning rule* az Egyezmény alapján nem alkalmazható.
3. A *merger clause*, melyet más néven teljességi záradékként (*entire agreement clause*) is említene, az Egyezmény hatálya alá tartozó szerződések esetében lerontja az Egyezmény szerződésértelmezésre és bizonyításra vonatkozó rendelkezéseit. Ennek értelmében a felek nem hivatkozhatnak azokra a korábbi nyilatkozatokra és megállapodásokra, amelyek nem szerepelnek a szerződésükben. Ezen túlmenően, amennyiben a felek szándéka erre kiterjed, a *merger clause* kizárhatja a kereskedelmi szokások alkalmazását is. Azonban egy ilyen *merger clause* hatályának meghatározásában, a felek nyilatkozatait, tárgyalásait, valamint az összes lényeges körülményt figyelembe kellene venni.

Testület 4. sz. véleménye

A Testület 4. sz. véleménye az Európai Polgári Törvénykönyv Munkacsoport (*Study Group on a European Civil Code*) kérdéseire az alábbiakban foglalható össze:

1. Az Egyezmény 3. Cikk (1) és (2) bekezdése különböző kérdéseket rendez, azonban komplex ügyletek esetében értelmezésükben és alkalmazásukban kölcsönös hatások találhatók.

Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdése:

„Áru jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó szerződések adásvételi szerződésnek minősülnek, kivéve, ha az áru megrendelője vállalja, hogy az áru gyártásához vagy előállításához szükséges anyagok lényeges részét ő szolgáltatja.”

2. Az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésében szereplő „lényeges rész” értelmezésénél elsősorban a „gazdasági érték” kritérium használandó. Az „alapvető” kritérium csak akkor veendő figyelembe, ha a „gazdasági érték” alkalmazása – az eset körülményét tekintve – lehetetlen vagy nem megfelelő.
3. A „lényeges” fogalmát nem előzetesen meghatározott százalékos aránnyal kell számszerűsíteni, hanem teljes körű értékbecslés alapján.
4. Ha az áru jövőbeni gyártásához vagy előállításához munkavégzés vagy más tevékenység szükséges, akkor annak az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésének „gyártás vagy előállítás”

- kifejezése feleltethető meg, és azt nem az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdés alapján kell értelmezni.
5. Az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésben szereplő „gyártáshoz vagy előállításához szükséges anyagok” nem vonatkoznak rajzokra, technikai előírásokra, technológiára vagy képletekre, kivéve, ha azok a felek által szolgáltatott anyagok értékét növelik.
 6. Az Egyezmény 3. Cikk (1) bekezdésének értelmezésénél irreleváns, hogy az áruk helyettesíthetőek vagy nem helyettesíthetőek, szabvány alapján vagy egyedi rendelésre készültek.

Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdése:

„Az Egyezmény nem vonatkozik azon szerződésekre, amelyekben az árut szolgáltató fél kötelezettségeinek túlnyomó része munkavégzésből vagy más tevékenységből áll.”

7. Az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdése a vegyes szerződésekre alkalmazandó. A szerződés értelmezése alapján kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy az árukra és a szolgáltatásokra vonatkozó kötelezettségek a felek szándéka szerint egyetlen vegyes szerződésnek vagy különböző szerződéseknek feleltethető meg.
8. A felek megállapodása értelmezésénél a releváns tényezők közé tartozik, többek között, a szerződés megnevezése és teljes tartalma, az árszerkezet és a felek által a szerződésbe foglalt különböző kötelezettségeknek tulajdonított jelentősége, súlya.
9. Az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdésben szereplő „túlnyomó rész” kifejezés értelmezésénél elsődlegesen a „gazdasági érték” kritériuma használandó. Az „alapvető” kritérium csak akkor vehető figyelembe, ha a „gazdasági érték” alkalmazása – az eset körülményét tekintve – lehetetlen vagy nem megfelelő.
10. A „túlnyomó rész” fogalmát nem előzetesen meghatározott százalékos aránnyal kell számszerűsíteni, hanem teljes körű értékbecslés alapján.
11. Az Egyezmény 3. Cikk (2) bekezdésében a „kötelezettségek” szó többes számának kell érvényesülnie az Egyezmény arab és francia nyelvű változataiban használt egyes szám ellenére.

Testület 5. sz. véleménye

A Testület 5. sz. véleménye New York állam ügyvédi kamarájának Nemzetközi Adásvételi Bizottsága kérdéseire az alábbiakban foglalható össze:

Egyezmény 49. Cikk (1) bekezdése:

„A vevő elállhat a szerződéstől,

a) ha az eladó szerződésben vagy az Egyezményben szabályozott kötelezettségének nem teljesítése alapvető szerződésszegésnek minősül”

1. Annak meghatározása, hogy a fogyatékos áru szolgáltatása vajon alapvető szerződésszegésnek minősül-e, megadva ezáltal a vevőnek a 49. Cikk (1) a) pontja szerinti elállási jogot, a szerződésben foglalt feltételekre tekintettel kell megtörténnjen.
2. Amennyiben ez a szerződésből egyértelműen nem állapítható meg, akkor az a cél veendő figyelembe, amelyre az árut megvásárolták.
3. Nem minősül alapvető szerződésszegésnek, ha a fogyatékoság akár a vevő, akár az eladó részéről orvosolható, anélkül, hogy a vevőnek ésszerűtlen kényelmetlenséget eredményezne, vagy olyan késedelmet okozna, amely a teljesítés időpontjával összeegyeztethetetlen lenne.
4. Az elállásból adódó költségek, vagy kényelmetlenségek *per se* nem vezetnek alapvető szerződésszegéshez.
5. A kísérő okmányok (pl. biztosítási kötvények, tanúsítványok) fogyatékosága esetében az elállás kérdésének megítélésében a fentebb kifejtett 1-4. pontban leírtak irányadók.

6. Okmányos adásvétel esetén, nem minősül alapvető szerződésszegésnek, ha az eladó megfelelő időben orvosolni tudja az okmány fogyatékoságát.
7. A tömegárú kereskedelme tekintetében általában alapvető szerződésszegést eredményez a szerződés szerű okmányok nem időben történő kiszolgáltatása.
8. Amennyiben a fogyatékoság nem éri el az alapvető szerződésszegés mértékét, a vevőnek még mindig joga van a vételár visszatartására és visszautasítani az átvételt, amennyiben a körülmények alapján ez ésszerű.

Testület 6. sz. véleménye

A Testület 6. sz. véleménye az alábbiakban foglalható össze:

Egyezmény 74. Cikke:

„A fél szerződésszegése következményeként járó kártérítés összege megegyezik azzal a veszteséggel, amely a szerződésszegés következtében a másik felet érte, ideértve az elmaradt hasznot is. Ez a kártérítés nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződés szerű fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott vagy amelyet előre kellett látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződésszegés lehetséges következményeiről az említett időpontban tudott vagy tudnia kellett.”

1. A 74. Cikk a teljes kártérítés elvét fejezi ki.
2. A károsultat terheli annak ésszerű bizonyossággal történő bizonyítása, hogy veszteséget szenvedett. A károsultat terheli a veszteség mértékének bizonyítása is, azonban azt nem szükséges matematikai pontossággal megtenni.
3. A károsult jogosult a nemteljesítésből eredő károkra, amelyek tipikusan azon haszon piaci értékével mérhetők, amelytől a károsultat a szerződésszegés következményeként megfosztották, vagy azon ésszerű intézkedések költségeit jelentik, amelyek olyan helyzetbe hozzák, mintha a szerződés teljesedésbe ment volna.
 - a. A károsult fél mindazon nettó nyereségre jogosult, amelytől a szerződésszegés miatt esett el.
 - b. A 74. Cikk szerint megtérítendő elmaradt haszon magában foglalhatja azon hasznok veszteségét, amelyek a kártérítés bíróság általi összegének megállapítását követően válnak esedékessé.
 - c. Az elmaradt haszon magában foglalja az értékesítési volumen elmaradását.
4. A károsult jogosult a szerződésszegés miatti, valamint a kárenyhítés érdekében megtett intézkedései során keletkező ésszerűen felmerülő többletköltségeinek megtérítésére.
5. A 74. Cikk alapján a károsult a szerződésszegés miatti, bírósági eljárással összefüggésben felmerült költségeire nem tarthat igényt.
6. A károsult kártérítésre jogosult a szerződésszegés eredményeként harmadik személyek által vele szemben támasztott pénzügyi veszteségei megtérítésére.
7. A károsult jogosult a szerződésszegésből a jóhírnevében esett sérelem iránt kártérítésre.
8. Amennyiben a szerződésszegés következtében a károsult ésszerűen fedezeti ügyletet köt, anélkül hogy előtte a szerződéstől elállna, ennek ellenére a károsult a 74. Cikk szerint kártérítés keretében követelheti a szerződéses ár és a fedezeti vétel közötti különbözetet.
9. A kártérítés nem hozhatja jobb helyzete a károsultat annál, mint amilyen helyzetbe a szerződés szerű teljesítés esetén került volna.
 - a. A károsultat megillető kártérítés összegének kiszámításakor a szerződésszegésből eredő károsultat ért veszteség ellentételezendő, elvben a károsultat megillető bármilyen haszon által, amely a szerződés nemteljesítésből ered.
 - b. Büntető kártérítést a 74. Cikk alapján nem lehet megítélni.

Testület 7. véleménye

A Testület 7. sz. véleménye az alábbiakban foglalható össze:

Egyezmény 79. Cikke:

„(1) Nem tehető felelőssé a fél valamely kötelezettségének elmulasztásáért, ha bizonyítja, hogy azt olyan akadály okozta, amely ellenőrzési körén kívül esik, s ésszerűen az sem volt elvárható tőle, hogy a szerződéskötés idején ezzel az akadállyal számoljon, azt vagy annak következményeit elkerülje vagy leküzdje.

(2) Ha a fél mulasztása a szerződés egészének vagy egy részének teljesítésére általa igénybe vett harmadik személy mulasztására vezethető vissza, a fél csak akkor mentesül a felelősség alól, ha

a) az előző bekezdés alapján mentesül, és

b) az általa igénybe vett személy maga is mentesülne, ha az előző bekezdés rendelkezéseit alkalmaznák rá.

(3) Az e Cikkben alapuló mentesülés az akadály fennállásának időtartama alatt hatályos.

(4) A teljesítést elmulasztó fél köteles az akadályról és annak az ő teljesítési képességeire vonatkozó hatásáról a másik felet értesíteni. Ha a másik fél ezt az értesítést nem kapta meg ésszerű időn belül, azt követően, hogy a teljesítést elmulasztó fél tudomást szerzett vagy tudomást kellett volna szereznie az akadályról, az értesítés elmaradásából eredő kárt a teljesítést elmulasztó fél viseli.

(5) E Cikk rendelkezései nem fosztják meg a felet az Egyezmény alapján őt megillető, bármely, nem kártérítés követelésére vonatkozó joga érvényesítésétől.”

1. A 79. Cikk mentesíti a felet a kártérítési felelősség alól, amikor a fél bármelyik kötelezettségét elmulasztja, ideértve az eladó kötelezettségét a szerződésszerű áru szolgáltatására is.
- 2.1 Ha a nemteljesítés vagy a hibás teljesítés harmadik személy mulasztására vezethető vissza, a 79. Cikk által a mentesülés megalapozásához lefektetett különböző követelmények a harmadik személy szerződő fél általi igénybe vételének természetétől függenek.
- 2.2 A 79. Cikk (1) bekezdés marad a vezető rendelkezés, még akkor is, ha a szerződés egészének vagy egy részének teljesítésére harmadik személyt vett igénybe.
 - a. Általánosságban az eladót nem mentesíti a 79. Cikk, amikor azok a kockázati körében kerülnek elmulasztásra, pl. az eladó saját személyzete vagy személyi állománya, és akiket az eladó a nyersanyag vagy a félkész termék szolgáltatásához igénybe vett. Ugyanez az alapelv alkalmazandó a vevővel kapcsolatban a vevő saját személyzete vagy személyi állománya tekintetében, és akiket a vevő a szerződéses kötelezettségei teljesítéshez igénybe vett.
 - b. Kivételes körülmények esetén, a szerződő fél mentesülhet a 79. Cikk (1) bekezdés szerint harmadik személy tevése vagy mulasztása esetén, ha a szerződő fél nem választhatja, vagy ellenőrizheti a harmadik személyt.
- 2.3 A 79. Cikk (2) bekezdése alkalmazandó, ha a szerződő fél egy független harmadik személyt vesz igénybe a szerződés egészének vagy részének teljesítésére. Ilyen esetben a szerződő fél mentesüléséhez igazolnia kell, hogy a 79. Cikk (1) bekezdésében lefektetett követelmények beteljesültek, mind a saját, mind a harmadik személy tekintetében.
- 3.1 A körülmények olyan megváltozása, amelynek figyelembe vétele ésszerűen nem volt elvárható, és a teljesítést szélsőségesen elnehezíti („*hardship*”), a 79. Cikk (1) bekezdés szerinti „akadály”-ként minősíthető. A 79. Cikk nyelvezete kifejezetten azonos tekintetbe veszi az „akadály” fogalmát azon eseményekkel, amelyek teljesen lehetetlenné teszik a teljesítést. Ennélfogva, az a fél, aki „*hardship*” helyzetben találja magát, segítségül hívhatja a „*hardship*”-et a 79. Cikk szerinti felelősség alóli mentesülésként.
- 3.2 A 79. Cikk szerinti „*hardship*” helyzetben a rendes vagy választottbíróóság az Egyezménnyel és az annak alapjául szolgáló elvekkel megegyezően, további felmentést adhat.

A SZERZŐ KORÁBBI PUBLIKÁCIÓ

Egyetemi jegyzet:

Molnár Anikó – Raffai Katalin – Szabó Sarolta – Vörös Imre: Jogesetek a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. gyakorlata köréből. In: Burián László – Kecskés László – Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Budapest, KRIM Bt., 2005.

Raffai Katalin – Szabó Sarolta: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga a magyar bírói gyakorlatban. Budapest, 2005.

Tanulmányok:

A kártérítés mértékének kiszámítása a Bécsi Vételi Egyezmény szabályai alapján. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2009/1-2.

A Római Egyezmény egyes rendelkezéseinek megjelenése a tagállami bíróságok gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny* 2009/3.

Az áruk jövőbeni gyártására vagy előállítására vonatkozó és a vegyes szerződések és a Bécsi Vételi Egyezmény. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2008/1-2.

Az alapvető szerződésszegés és a vevő elállási joga az áru, vagy az okmányok fogyatékoságáért a Bécsi Vételi Egyezményben. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2007/9-10.

Parol evidence, plain meaning rule, merger clause és a Bécsi Vételi Egyezmény. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2007/7-8.

A megvizsgálási kötelezettség és az áru kifogásolása a Bécsi Vételi Egyezményben. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2007/5-6.

A közösségi jog beékelődése nemzetközi szerződési jogunkba. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2006/9-10.

Közös úton – Beszámoló „A magyar nemzetközi magánjog az uniós csatlakozás után” c. konferenciáról. *Iustum, aequum, salutare* 2005/1.

Adalékok a Bécsi Konvenció korrajzához – a területi hatály koncepciója és fejlődése. *Jogtudományi Közlöny* 2005/10.

Diszciplínák találkozása az Európai Unió jogegységesítésének színpadán: nemzetközi magánjog és jogösszehasonlítás. In: *Monumentum est aere perennius – Tanulmányok Péteri Zoltán tiszteletére*. Budapest, 2005.

A Bécsi Vételi Egyezmény értelmezése múlt és jelen jogirodalma – a jogfejlődés tükrében. In: *Placet Experiri Ünnepi tanulmányok Bánrévy Gábor 75. Születésnapjára*. Budapest, Print Trade Kft., 2004.

Recenziók:

Sándor Tamás – Vékás Lajos: Nemzetközi adásvétel. *Jogtudományi Közlöny* 2006/3.

Burián László-Kecskés László-Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog – Európai jogi kitékintéssel. *Külgazdaság Jogi Melléklet* 2005/11-12.

Szakfordítások:

Weinberg de Roca, I. M.: Nemzetközi magánjog egy globális világban. *Magyar Jog* 2007/5.

Metzger, A.: Megjegyzés az Európai Bíróság döntéséhez: a beszámításra vonatkozó közösségi kollíziós szabály. *Magyar Jog* 2005/4.

Junker, A.: A Brüsszeli Egyezménytől a Brüsszeli Rendeletig – a nemzetközi polgári eljárásjog változása. *Magyar Jog* 2003/6.

Bonell, M. J.: Az UNIDROIT Alapelvek és a transznacionális jog. *Magyar Jog* 2002/8.